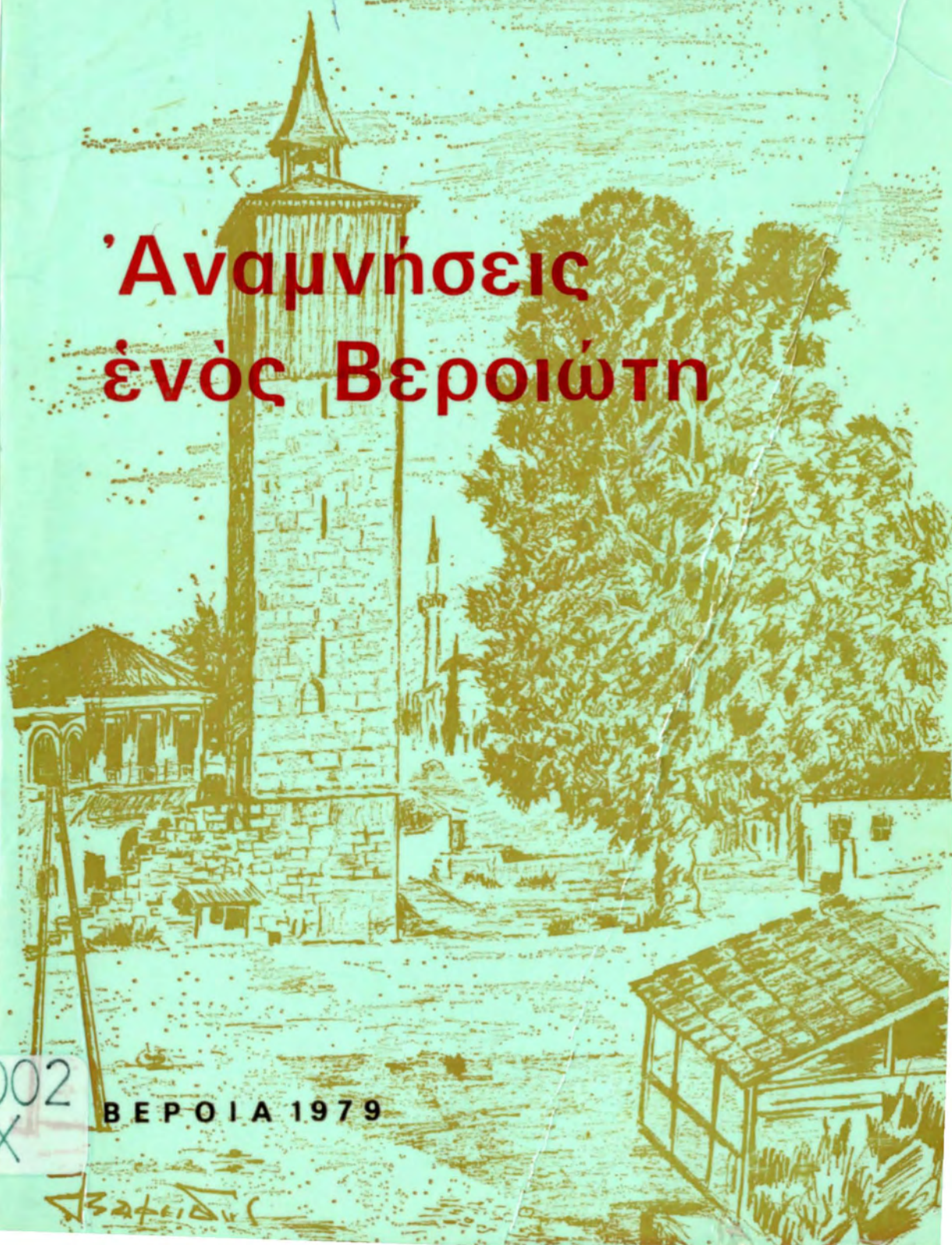

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Ε. ΖΑΧΟΥ

Ἀναμνήσεις ένος Βεροιώτη

ΒΕΡΟΙΑ 1979

0002
X

Σταφίδης

ΠΡΟΛΟΓΙΣΜΑ

1. Ὁ σεβαστός μου Βεροιώτης καὶ φίλος κ. Στέφανος Ἐμμ. Ζάχος (συν/χος δικαστικὸς ὑπάλληλος) κατεχόριαν πάντοτε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία (πὸν κληρονόμησε, ἀσφαλῶς, ἀπὸ τὸν ἀξιόλογο πατέρα του) νὰ φανεῖ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος σὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του (Βέροια) καὶ σὶδ κοινωνικὸ ὄνολο, πὸν γενικά.

Πρὶν ἀρκετοὺς μῆνες μοῦ ἀνακοίνωσε γραφτὰ τὴν ἐπιθυμία του νὰ ἐκδώσει σὲ βιβλίον τὴν ἱστορία τῆς εὐρύτερης οἰκογένειάς του καὶ ζήτησε τὴ γνώμη μου.

2. Εἶναι παλιὰ ἡ πεποίθησή μου, πὸς πρέπει νὰ διασωθοῦν καὶ νὰ δημοσιευθοῦν τὰ οἰκογενειακὰ καὶ ἀτομικὰ ἀρχεῖα καὶ διαν, ἀκόμα, δὲν περιέχουν ἀξιόλογα στοιχεῖα γιὰ τοὺς σημερινὸς μελετητές, γιὰτί, ὅσα τῶρα μᾶς φαίνονται κάπως γνωστὰ, θὰ ἔλθει ἡ ἡμέρα, πὸν θὰ εἶναι ἀξιοσημεῖωια, ἀν δὲν θὰ εἶναι πολύτιμα.

Ἀκόμα, πιστεύω διι εἶναι πολὺν χρήσιμες οἱ ἐνθυμήσεις, οἱ ἀναμνήσεις καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα, ἰδιαίτερα σὴ σημερινὴ ἐποχή, ὅπου συντελοῦνται σννταρακτικὲς ἀλλαγὲς σὶδ φνσικὸ καὶ πολιτιστικὸ περιβάλλον καὶ χαρακτηριστικὲς ἀνακατατάξεις. Πραγματικά, σὲ λίγα χρόνια θὰ εἶναι ἀπίστευτες, γιὰ τοὺς νεώτερους Ἑλληνας, πὸν θὰ γεννηθοῦν, οἱ διηγῆσεις κ.τ.λ. ὅσων εἶχαν τὴν πρόνοια νὰ καταστρώσουν καὶ νὰ τυπώσουν τὶς ἀναμνήσεις τοὺς σὶδ χαρτί, γιὰτί κάποτε θὰ εἶναι (τοῦτες καὶ οἱ φωτογραφίες) τὰ μόνω μνημεῖα, πὸν θὰ διασώζων τὴν μικρὴ ἀνάμνηση ἀπὸ ἕνα ὄριστικὸ χαμένο ρομαντικὸ παρελθόν, μιᾶς γραφικῆς πόλεως. Ἐξ ἄλλου, οἱ ἀναμνήσεις τῶν παλιοτέρων Βεροιωτῶν παρουσιάζων πολὺν ἐνδιαφέρον καὶ διότι γνωρίζων τοῦτοι ἀπὸ πρῶτο χέρι πολλὰ, χαρακτηριστικὰ γεγονότια καὶ ἀνεπανάληπτες καταστάσεις, πὸν ἀναφέρονται σὶδ κρίσιμο χρονικὸ μεσοδιάστημα, ὅπου τέλειωσε ἡ Τουρκοκρατία καὶ ἄρχισε τὸ «Ἑλληνικόν» (16-10-1912), δηλαδὴ ἔζησαν καὶ σὶα τελευταῖα χρόνια τῆς τυραννίας τῶν Ὀθωμανῶν, τὴν ἡμέρα τῆς ἀποτινάξεως τοῦ βαρύτατου τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν ἐνιαξὴ τῆς Μακεδονίας σὶδ νεοελληνικὸ κράτις, μετὰ ἀπὸ 450 - 500 χρόνια!!

3. Παρακινήμένος, λοιπόν, ἀπ' αὐτὲς τὶς σκέψεις προσπάθησα νὰ ὑπο-

βάλω σὲ ἀρκετούς, παλιούς Βεροιώτες (πὺν ἀναμείχθησαν μὲ τὰ κοινὰ) καὶ εἶχαν πολλές, σχετικὲς γνώσεις) τὴν ἀπόφαση νὰ καταγράψουν τὶς ἀναμνήσεις τους καὶ διὰ τὸν σκοπὸ τοῦτο ἔκαμα καὶ γραφτὸ ἐρωτηματολόγιο - πίνακα θεμάτων. Δυστυχῶς, δὲν ὑπῆρξε ἀξιόλογη ἀναπόκριση...

Ὁ κ. Ζάχος, χρόνια τώρα, δημοσιεύει στὸν τοπικὸ τύπο (καὶ ἰδιαίτερα στὴν ἐφημερίδα «Βέροια») διάφορα σημειώματα, πὺν σχετίζονται μὲ τὴν παλιὰ Βέροια, πὺν χάρηκε.

Σκέφθηκα, λοιπόν, πὺς ἔπρεπε νὰ τοῦ ζητήσω νὰ διευρύνει τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου, πὺν σκόπευε νὰ γράψει, ὥστε νὰ καταπιαστῆ καὶ μὲ τὴν κατάστροφη τῶν ἀναμνήσεών του τῆς παιδικῆς ἡλικίας του ἢ καὶ ὅσων ἄκουσε ἀπὸ τοὺς παλιότερους συγγενεῖς καὶ γνωστοὺς του, σχετικὰ μὲ γεγονότα, καταστάσεις καὶ πρόσωπα, πὺν ἀνάγονται στὸ παρελθὸν τῆς Βέροιας.

Ἔτσι προέκυψε τὸ βιβλίο, πὺν κρατᾷ στὰ χέρια σου, φίλε ἀναγνώστη...

4. Ἀπ' ὅσα προσημειώθηκαν, νομίζω, πὺς γίνεται εὐκολα κατανοητὴ ἢ χρησιμότητα παρόμοιων ἔργων, γιατί ὁ πολιτισμὸς εἶναι ἡ συνισταμένη τῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν πράξεων πολλῶν καὶ ὄχι τῶν παρὰ λέξεων καὶ τῶν ἀνεκπλήρωτων προθέσεών τους...

Στὶς σελίδες, πὺν ἀκολουθοῦν περιέχονται πληροφορίες, πὺν εἶναι πολλαπλὰ χρήσιμες πηγές γιὰ ἀξιοσημεῖωτα γεγονότα τῆς τοπικῆς ἱστορίας στὴν τελευταία ἑκατονταετία, ἄσχετα μὲ τὰ γνωστὰ μειονεκτήματα τῶν παρόμοιων κειμένων, πὺν εἶναι συνάρτηση τῶν ἀναπόφευκτων ἐλλείψεων, κενῶν, παραλείψεων κ.τ.λ. τῆς μνήμης ἢ τῶν ἀμφίπλευρων κινδύνων ἀπὸ τὴ συνειδητὴ ἢ ἄδολη ἐπιρροὴ τοῦ προσωπικοῦ παράγοντα καὶ τῆς ὑποκειμενικῆς κρίσεως, πὺν (ἀπὸ ὑπερβολικὸ φανατισμὸ, ἐχθρότητα ἢ φιλία πρὸς πρόσωπα καὶ καταστάσεις) ὑποτιμᾷ ἢ ὑπερεκτιμᾷ τὰ ἱστορούμενα πρόσωπα.

Ὅσοις ὁμως καὶ ἂν εἶναι οἱ ἐπιφυλάξεις, πὺν μπορεῖ νὰ ἔχει (δικαιολογημένα ἢ ὄχι) ὁ ἀναγνώστης ἀπομνημονευτικῶν ἔργων, τὸ βέβαιο καὶ ἀναμφίσητο εἶναι ἡ μεγάλη χρησιμότητά τους.

Μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα ἂν κρίνει κανένας τὸ βιβλίο τοῦ κ. Στεφάνου Ἐμμ. Ζάχου, δὲν ἔχει παρὰ νὰ τὸ χαιρετήσῃ μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ νὰ συγχαρῆ θερμὰ τὸν συγγραφέα του...

Βέροια, 6 καὶ 9 Σεπτεμβρίου 1979

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

“Ένα βράδυ, πριν δυο - τρεις μήνες, τρεις καλοί παιδικοί φίλοι, δυο μείναμε απ’ τους πολλούς, ο Δημητράκης Πολυζωίδης, ο Θεόδωρος Φουντιόπουλος κι’ ο γράφων, συναντηθήκαμε για την καθιερωμένη, και’ άρτια δυστυχώς διασημάτια, συνάντηση ος νιαβέρνα τής Θεσσαλονίκης και άφοϋ λύσαμε!! όλα τὰ πολιτικοοικονομικά θέματα πον άπασχολοϋν τον τόπο μας, καταλήξαμε στήν πιό εϋχάριστη συζήτηση «σις άναμνήσεις, σις νοσταλγίες» τών περασμένων χρόνων, τὰ παιδικά, τὰ νεανικά, τὰ έφηβικά, τὰ μαθητικά, τὰ στρατιωτικά χρόνια, κοντολογής «λίγα απ’ όλα», δι μπορεϊ νάχει μία μακροχρόνια ζωή. Θυμηθήκαμε με συγκίνηση, τους καλούς, τους άλησμόνητους πολλούς φίλους μας, πον κατὰ καιρούς χάσαμε και έτσι με τὰ δυο είπαμε, κάναμε ένα εϋλαβικό μνημόσυνο.

‘Η δίωρη αυτή συνάντηση, ήταν, όπως πάντα, πον εϋχάριστη, γιατί φέραμε στή μνήμη μας, τόσο ώραιες, τόσο εϋχάριστες, δυστυχώς ανεπανάληπτες, μέρες πον περάσαμε, σιό τέλος όμως καταλήξαμε ος μία θλιβερή διαπίστωση, πώς «γεράσαμε», ναι, «γεράσαμε γιατί ζήσαμε» και με την διαπίστωση αυτή χωρίσαμε, με την ύπόσχεση πώς γλήγορα πάλι θὰ ξανασμίξουμε.

Στήν παραπάνω συνάντηση, ο Δημητράκης διάβασε με συγκίνηση ένα ποιήμά του με τον τίτλο «άναμνήσεις - Νοσταλγία», και μιὰ και τὸ ποιήμά του αυτό, έχει σχέση με τὸ θέμα πον καταπιάστηκα νὰ γράψω, τὸ παραθέτω.

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ - ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Σὰν φέμματα μοϋ φαίνεται
πώς είμασταν και μεϊς παιδιὰ
δνειρο ξεθωριασμένο
μαθητικά θρανία και σχολεία.
Ποϋνε τής ήβης τὰ σκιρτήματα
ρομάντζα άθώα, σερενάτες,

βιολιά, κινθάρες, ματιολίνα,
ἀξέχαστες παληές κατιάδες.

Περάσανε ἀντὰ καὶ πέρασαν καὶ τόσα ἄλλα
πότε μὲ χαρὲς καὶ γλύκες
πότε μὲ μπόρες καὶ μὲ λύπες
ἱστορία ἔγιναν καὶ τὰ χρόνια τὰ χροσᾶ.

Καὶ πέρασαν μαζὶ καὶ πόλεμοι
κι' ἀθάνατοι ἔμειναν οἱ θρούλοι
φύγανε σιὸ μεταξὺ
κι' οἱ παλαιοὶ μας φίλοι.

Καὶ τώρα πὸν καὶ ἡ δική μας ἡ ζωὴ ἔγειρε στὴ δύση
τὰ νιάτα εἶναι παρελθὸν κι' ὅλα ἔχουν οὐόσει
κι' εἶναι πιά γιὰ μᾶς ὀριστική ἡ κάμψη
πάλι ἄς εἴμαστε καλά μὲ τοῦ θεοῦ τὴ χάρη
γιατ' εἶναι ἡ ζωὴ γλυκειὰ καὶ μὲ τοῦ φεγγαριοῦ
τὴ λάμψη.

Δ.Κ.Π.

* Ἀπρίλιος 1975

Γιὰ νὰ γράφω κάτι ἀπ' τὶς ἀναμνήσεις μου, τ' ἀποφάσισα ὕστερα ἀπὸ ἐπίμονη σύσταση καὶ παρότρυνση τῶν φίλων μου Γεωργίου Χ. Χιονίδη, δι-
κηγόρου, ἱστορικοῦ, τέως Νομάρχη καὶ Βουλευτῆ, τοῦ Σιέλίου Σβαροπού-
λου, λογοτέχνη, λαογράφου κι' ἄλλων πολλῶν φίλων μου πὸν κατὰ διαστή-
ματα διαβάζουν σημειώματά μου, ποικίλης ὕλης, στὴν ἔγκριτο ἐφημερίδα
«ΒΕΡΟΙΑ».

Ἦμωνα διστακτικὸς, γιατί καὶ συγγραφικὲς ἰκανότητες δὲν διαθέτω,
καὶ γιατί ἀκόμα δὲν ἤθελα κατὰ κάποιο τρόπο ν' αὐτοπροβληθῶ, γιατί στίς
ἀναμνήσεις αὐτὸ εἶνε ἀναπόφευκτο, ὅμως, ἡ ἐπιμονή, ἐπαναλαμβάνω τῶν κα-
λῶν μου φίλων, καὶ ἡ μεγάλη μου ἀγάπη στὴ γενέτειρά μου, μὲ ἔκαμαν ν'
ἀποφασίσω νὰ καταπιασθῶ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ νὰ τώρα τὸ παρουσιάσω.

Οἱ προσωπικὲς ἀναμνήσεις ἢ οἱ ἐντυπώσεις, ἀπὸ παραθερισμοῦς, ἀπὸ
κνηγητικὲς ἐκδρομές, ἀπὸ διακινήσεις στὸν Ἑλλαδικὸ καὶ νησιώτικο χῶρο,
τὴ Μ. Ἀσία, τὴ Κίο τῆς Προύσης, γενέτειρα τῆς γυναίκας μου, τὴν ἀλη-
σμόνητη Σμύρνη πὸν τὴν ἔζησα σὲ μέρες καλές, τίς Εὐρωπαϊκὲς χῶρες, τίς
Σκανδιναβικὲς χῶρες, τὴν Κύπρο, εἶνε πάρα πάρα πολλές, καὶ εὐχάριστες
καὶ νομίζω πῶς αὐτὲς δὲν ἐνδιαφέρουν καὶ γι' αὐτὸ τίς περιώρισα σιὸ ἐλά-
χιστο.

Πιὸ ἐκτεταμένα ἀναφέρω γεγονότα λαογραφικοῦ μᾶλλον περιεχομένου
καὶ θέματα, πὸν ἀπασχόλησαν κατὰ καιροὺς τὴν πόλη μας, καὶ πὸν καὶ ἐγὼ
στὴν πολύχρονη ζωὴ μου τὰ ἔζησα καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τὰ ὑπῆρξα καὶ
νομίζω πῶς δὲν πρέπει νὰ μείνουν ἄγνωστα, διεσπαρμένα δῶθε κεῖθε καὶ

ἴσως νᾶναι χρήσιμα σιὸν μέλλοντα ἱστορικῶ.

Ὅλες οἱ πόλεις προσδεύουν λαογραφικά, λογοτεχνικά, παραδοσιακά, καλλιτεχνικά, καὶ μόνο ἡ πόλη μας, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, καθυστέρει ἢ προχωρεῖ μὲ βῆμα σημειωτόν, ἐνῶ πρωτοστατοῦσε σ' ὄλα κί ἀκόμα σιὰ χρόνια τῆς σκλαδιᾶς.

Ἐλπίζω οἱ νέοι μας, πὸν σήμερα ἔχουν σιτὴ διάθεσή τους ὄλα τὰ μέσα, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸ «Τίποτε παλιότερα», θὰ κεντριθοῦν καὶ θὰ προχωρήσουν μὲ βῆμα ταχύ, γιὰ νὰ καλύψουν τὸ κενό.

Κάτι λοιπὸν λείπει ἀπὸ τὴν πόλη μας. Ὁ κατάλληλος φορέας, ὁ ἐμπυχωτής, πὸν νὰ συγκεντρώνει τὰ προσδευτικά σιοιχεῖα, τὰ ταλέντα, ἀνεξάρτητα πολιτικῆς τοποθετήσεως, ὄρα καὶ γειτονικὴ πόλη, πὸν τὰ παραμέρισε ὄλα κί ἀφοσιώθηκε σὰν ἕνας ἄνθρωπος, σιτὴν πρόοδο καὶ προβάλλεται ἴσοο ἀξιέπαινα σιὸν ἐσωτερικὸ καὶ ἐξωτερικὸ χῶρο.

Ναί, γιὰ νὰ γίνεῖ αὐτὸ χρειάζεται πίστη, θέληση, ἀγάπη, ὁμόνοια μεταξὺ νέων πὸν θ' ἀναλάβουν νὰ ὑπηρετήσουν τὸν τόπο μας, τὴν ὠραία μας Βέροια, πὸν εἶναι ἄξια καλύτερης τύχης.

Τὶς ἀναμνήσεις μου ἀρχίζω μὲ μιὰ χαρούμενη, μιὰ ἱστορικὴ ἡμέρα, πὸν εἶναι ριζωμένη βαθιά σιτὴ μνήμη μου, σὰν νᾶταν χθές, ἂν καὶ πέρασαν ἐξῆγητα καὶ ἐπιὰ ὀλόκληρα χρόνια.

Εἶναι ἡ 16 Ὀκτωβρίου 1912.

Αὔγουστος 1979

ΣΤΕΦ. Ε. ΖΑΧΟΣ

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Ἡ πιὸ ἔντονη ἀνάμνησή μου ποὺ ὅπως εἶπα εἶναι ριζωμένη στὸ μυαλό μου, εἶναι ὅταν δεκάχρονος ἐγώ, δεκατριάχρονος ὁ ἀδελφός μου Γιαννάκης, ντυμένοι στὰ γιορτινά, μᾶς πῆρε ὁ πατέρας μου, ντυμένος κι' αὐτὸς στὰ γιορτινά, ἀλλὰ χωρὶς φέσι, καὶ πῆγαμε στὴν πλατεῖα τοῦ ὄρολογιοῦ τὸ πρωτὶ τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1912 ἡμέρα Τρίτη γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦμε τὸν Ἑλληνικὸ Στρατό.

Στὴν πλατεῖα αὐτὴ εἶχα πάει ἄλλη μιὰ φορὰ μὲ τὸ σχολεῖο, γιὰ νὰ παρευρεθοῦμε σὲ μιὰ τουρκικὴ ἐκδήλωση καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ μπελιντιέ (τῆς Δημοκρατίας) μᾶς μοίρασαν λεμονάκια σὲ χωνάκια κι' ἡμεῖς εὐχαριστημένοι κραυγάζαμε «γιασασίν, γιασασίν» καὶ σήμερα τὸ γιασασίν, ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸ «Ζήτωωω!!!».

Πρωτὶ, πρωτὶ, χτυποῦσαν οἱ καμπάνες, οἱ δρόμοι γεμάτοι ἀπὸ κόσμο χαρούμενο, ὄλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι γιὰ τὸ ὄρολόγι. Ἡ ἡμέρα λαμπρὴ, ὁ ἥλιος χαρὰ θεοῦ, ἐνῶ τὶς προηγούμενες μέρες καὶ τὸ βράδυ τῆς Δευτέρας ἔβρεχε, ἀκατάπανστα.

Ἡ μέρα αὐτὴ ἦταν μέρα χαρᾶς, μέρα συγκινήσεων, μέρα ἐνθουσιασμοῦ, μέρα ποὺ ἔνα ὄνειρο πολλῶν χρόνων, 482, ἔγινε πραγματικότητα. Ἡ Βερόια μας καὶ ἀργότερα ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία μας ἐλευθερώνονται.

Νὰ ἔρχονται!!! νὰ κατηφορίζουν ἀπὸ τὰ γύρω ὑψώματα φωνάζουν οἱ ἄνδρες καὶ ἔβλεπαν πρὸς τὶς πλαγιές, ὅπου σήμερα τὸ ναῖδριο τοῦ Προφήτη Ἡλία. Οἱ μεγάλοι φιλοῦνται, ἀγκαλιάζονται - Χριστὸς Ἀνέστη! Ἡλθε τὸ Ἑλληνικό! Καὶ νὰ σὲ λίγο στρατὸς συνταγμένος, κουρασμένος, μὲ τοὺς γυλεοὺς στὴν πλάτη καὶ τὰ ὄπλα κρεμασμένα στοὺς ὄμους, μπαίνει στὴν πλατεῖα ἀπὸ τὸν δρόμο τῶν στρατῶνων, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς ἕνα καβαλλάρη ἀξιωματικό, τὸν Ἰλαρχο Πέτρο Μάνο, ὅπως μάθαμε ἀργότερα.

Ὁ πατέρας μου δακρυσμένος, βγάζει ἀπ' τὸν κόρφο του καὶ ἀνεμίζει μιὰ μικρὴ σημαία πάνινη - εἶναι αὐτὴ ποὺ ἐπεδείκνυε στοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων τάξεων, ὅταν στὸ ὑπόγειο τοῦ γυμνασίου, διασκευασμένο πρὸς τὸ πίσω μέρος, σὲ αἴθουσα διδασκαλίας, δίδασκε τὸν Ἑθνικὸ Ὕμνο.

Ζήτω, ζήτω φωνάζουν ὄλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι καὶ χειροκροτοῦν. Σὲ λίγο ἡ πλατεῖα γέμισε ἀπὸ στρατιῶτες, ποὺ ἀγκαλιασμένοι μὲ τοὺς πολίτες, κατευθύνονται ἄλλοι πρὸς τὸν Ἅγιο Ἀντώνιο, ἄλλοι πρὸς τὴν Μητρόπολη, ἄλλοι πρὸς τὴν Ἐλιά. Τὰ καταστήματα ἀνοίγουν γιὰ νὰ προμηθευθοῦν οἱ στρατιῶτες ὅτι ἔχουν ἀνάγκη.

‘Ο πατέρας μᾶς κρατᾶ καλά ἀπ’ τὸ χέρι γιὰ νὰ μὴ παρασυρθοῦμε ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ κατευθυνόμαστε γιὰ τὸ σπίτι. Σὰν φθάσαμε ἐκεῖ ἡ πόρτα ἦταν ἀνοιχτή, στὴν αὐτὴ στρατιῶτες, ἡ μανιά μου μοίραζε ψωμί, τυρί, αὐτὰ βρασμένα, σῦκα, καρύδια καὶ ὅτι ἄλλο εἶχε τὸ σπίτι ἀπὸ τὶς προμήθειες γιὰ τὸν χειμῶνα, ἀκόμα ἔδιδε στὸν καθένα ἀπὸ ἓνα πιάτο πέτουρα (σπιτικές χιλοπίτες) ἢ μητέρα στὸ ζυμωτικὸ ζύμωνα, ζύμωσε πολλές φορές. ‘Ο πατέρας μου κατεβάζει στὴν αὐτὴ τραπέζι, ἡμεῖς κατεβάζουμε καρέκλες, ὅλοι βοηθοῦμε νὰ στρωθῆ ἓνα καλὸ τραπέζι, καὶ ἀρχίζει τὸ κέρασμα, κρασί, ρακὶ ἀπὸ τὴ δική μας παραγωγή, μεζέδες λογιῆς - λογιῆς.

Αὐτὴ ἡ εἰκόνα τῆς ὑποδοχῆς, ἢ τόσο ἐνθουσιώδης, ἢ τόσο συγκινητικὴ δὲν φεύγει ἀπὸ τὸ μυαλό μου, εἶνε κάτι γεγονότα ποὺ στὰ παιδιὰ παραμένουν ἀνεξίτηλα.

Οἱ στρατιῶτες ἦσαν πεινασμένοι, κουρασμένοι, ἐξαντλημένοι. Τὸ πανηγύρι αὐτὸ κράτησε κανὰ δύο μέρες, γιὰτὶ στὸ μεταξὺ ἔφθασαν τὰ καζάνια τοῦ στρατοῦ, στήθηκαν στὸν περίβολο τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ ὁ στρατὸς περιορίστηκε στὶς μονάδες του γιὰ ἀνεφοδιασμὸ καὶ σὲ λίγες μέρες ἔφηνε γιὰ καινούργιες νίκες γιὰ τὴ μάχη Γιαννιτσῶν.

Στὴν πόλη ἔμεινε μόνον ὁ Βασιληᾶς Γεώργιος στὸ σπίτι τοῦ Ἀναστ. Καμπίτογλου, ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος στὸ σπίτι τοῦ Ἰωάν. Σακελλαρίδη κ’ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ στὸ σπίτι τοῦ Ἰωάν. Μάρκου.

Ἐγὼ καὶ τ’ ἄλλα ξαδέλφια μου γιὰ νὰ βλέπουμε τὸν Βασιλεῆ ἐγκατασταθήκαμε στὸ σπίτι τοῦ παπποῦ μου Στεφ. Μαλλιαρᾶ κατέναντι τοῦ σπιτιοῦ Ἀναστ. Καμπίτογλου καὶ ἔτσι ὁ Βασιληᾶς ποὺ μᾶς ἦταν μυθικὸ ὄνομα, τὸν εἶχαμε στὰ μάτια μας γιὰ πολλές μέρες καὶ εἴμασταν πολὺ χαρούμενοι.

Οἱ Τούρκοι κάτοικοι, ποὺ τὸ βράδυ τῆς Δευτέρας ἔφηναν πανικόβλητοι μὲ τὰ μπογαλάκια τους πρὸς τὸν σιδ. σταθμὸ, σὰν εἶδαν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν κάμνει ἐγκλήματα, ἀλλὰ μόνο ἐλευθερώνει, γύρισαν στὰ σπίτια τους.

Πρὶν δύο μέρες στὴ Μητρόπολη ἔλαβε χώραν μεγάλη σύσκεψη προυχόντων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτη Καλλίνικου, παρόντος καὶ τοῦ Τούρκου δημάρχου Χαλῆλ Ἀλῆ Βέη καὶ πήραν ἀπόφαση ὅπως οἱ μὲν Τούρκοι προστατεύσουν τοὺς Ἕλληνες κατὰ τὴν ὀπισθοχώρηση τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ Ἕλληνες τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν προέλαση τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἂν καὶ τέτοιος κίνδυνος γιὰ τοὺς Τούρκους δὲν ὑπῆρχε, ὅπως τοὺς ἐδήλωσε ὁ Μητροπολίτης Καλλίνικος, συγκροτήθηκαν δὲ καὶ ὀμάδες μικτῆς πολιτοφυλακῆς ποὺ κυκλοφοροῦσαν τὶς μέρες ἐκεῖνες μέρα καὶ νύχτα. Ἔτσι δὲν συνέβη τίποτε, δὲν μάτωσε οὔτε μύτη. Αὐτὰ τὰ γνωρίζω ἀπὸ ἀφήγηση τοῦ πατέρα μου ποὺ τὰ γνώριζε ἀπὸ πρῶτο χέρι, λόγῳ τῶν στενῶν δεσμῶν του μὲ τὸν Μητροπολίτη Καλλίνικο. Πάντως τὸ βράδυ τῆς Δευτέρας καὶ οἱ γονεῖς μου ἦταν ἀνήσυχτοι καὶ δὲν ἀπομακρύνθηκαν ἀπ’ τὰ παράθυρα, παρακολουθοῦντες τὰ συμβαίνοντα, ἡμεῖς δὲ λαγοκοιμώμασταν χωρὶς ν’ ἀντιλαμβανό-

μαστε τὴν κατάσταση, καὶ μόνον τὸ πρῶτ' ὅταν ἀκούσαμε τὶς καμπάνες μάθαμε ὅτι ἔρχεται ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ!!!

Ἔτσι τραγουδοῦσαμε «Πᾶν τὰ Σέρβια, πᾶν τὰ Βέρροια, Σέρροια, Δράμα καὶ Καβάλα θὰ τὰ πάρουμε κι' αὐτά».

Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ 482 χρόνια σκλαβιάς, ἡ Μακεδονία μας ἐλευθερώνεται μὲ τὴν γλῶσσα της, τὴ θρησκεία της, τὰ ἰδιαιτέρια της, τὶς ἐκκλησίες της, τὰ σχολεῖα της.

Ἄς εἶνε αἰωνία ἡ Μνήμη ὅλων τῶν ἡρώων ποὺ ἔπεσαν μαχόμενοι στὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ μὲ τὸ ἅγιο αἷμα τους πότισαν τὸ δένδρο τῆς Ἑλευθερίας.

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΔΗΜΑΡΧΟΙ 1912 - 1978

1. Χαλήλ 'Αλή Βέης : 1912 - 1916 μέχρις Αύγουστου, δετε
ἀπελύθη ἀπὸ τὴν Ἐπαναστατικὴ Ἐπι-
τροπὴ Βεροίας, ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς
Φ. Κατσαμπῆν, Ι. Μάρκου, Ι. Χρυσο-
χόου, Ν. Ἀντωνιάδην, Π. Μπατραλέ-
ξην, Γ. Βοῦρον μοίραρχον τοῦ Κ.
Μπαρτζόκα Ταγματάρχη Πεζικοῦ, ἐπὶ
κεφαλῆς ὄλων.
2. Ἀντών. Σμυρλῆς : 1916 - 1918 διὰ διορισμοῦ, λόγω τοπι-
κῶν ἀντιθέσεων ἀντικατεστάθη.
3. Νικόλ. Ἀντωνιάδης : 1919 - 1920 διὰ διορισμοῦ.
4. Χαλήλ 'Αλή Βέης : 1920 - 1922 διὰ διορισμοῦ μετὰ τὴν ἐ-
πιτυχίαν τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος στὶς ἐκ-
λογές 1920. Τὸν Σεπτέμβριον ἀπολύεται
ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση Πλαστήρα.
5. Νικόλ. Ἀντωνιάδης : 1922 Ὀκτώβριον μέχρι 1923 διὰ διορι-
6. Βασ. Γούναρης : σμοῦ.
7. Ἰωάν. Μάρκου : 1924 διὰ διορισμοῦ καὶ αἰρετός 1925 -
1929.
8. Ἀντ. Πρωτοψάλτου : 1930 - 1938 αἰρετός. Ἐπὶ Μεταξᾶ γιὰ
μικρὸ διάστημα ἀντικατεστάθη.
9. Μενέλ. Χατζηνικολάκης : 1939 ἐπὶ ἐξάμηνον διὰ διορισμοῦ.
10. Γεώργ. Γουδῆς : 1939 - 1940 διὰ διορισμοῦ μέχρι τῆς
στρατεύσεώς του κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ
1940.
11. Μιχ. Χατζημιχάλης : 1940 ἀπὸ Νοεμβρίου διὰ διορισμοῦ μέ-
χρι κατοχῆς.
12. Προκ. Καμπιτογλου : Ἐπὶ κατοχῆς διὰ διορισμοῦ μέχρι τῆς
Ἐαμοκρατίας.
13. Κων. Ἰωσηφίδης : Ἐπὶ Ἐαμοκρατίας μέχρι 1944.
14. Ἀλέξ. Καραποστολάκης : 1945 διὰ διορισμοῦ.
15. Μιχ. Γεωργιάδης : Διὰ διορισμοῦ ἐπὶ ἐξάμηνον Α' (1946).
16. Στέφ. Τσιράκογλου : 1946 - 1947 καὶ 1948 ἐπὶ ἐξάμηνον διὰ

- διορισμοῦ (Β' ἐξάμηνον 1946).
17. *Ἀναστ. Καρατζόγλου* : 1949 ἕως καὶ Σεβρίου 1950 διὰ διορισμοῦ.
1951 - 1953 αἰρετός.
18. *Ἀντών. Κεμιτζές* : 1948 ἐπὶ ἐξάμηνον διὰ διορισμοῦ.
1954 - 1964 αἰρετός.
19. *Ἰωάν. Κατηρτζόγλου* : 1950 ἐπὶ τρίμηνον μέχρι ἐκλογῶν διὰ διορισμοῦ.
20. *Εὐθύμιος Τζελέπογλου* : 1965 - 1967 μέχρις Ἀπριλίου αἰρετός.
Ἡ Ἐπανάσταση Παπαδοπούλου τὸν ἀπέλυσε — 1975 - 1978 αἰρετός.
21. *Μιχαήλ Χασιώτης* : 1967 ἐπὶ τρίμηνον διὰ διορισμοῦ.
Πρόεδρος Δημ. Συμβουλίου 1965 - 1968.
22. *Γεώργ. Τσαλέρας* : 1967 μέχρι τέλους ἐπαναστάσεως — 1974 διὰ διορισμοῦ. *δικτατορίας*
23. *Κων/τίνος Ζαμπούνης* : Αἰρετός διὰ μίαν τετραετίαν 1979 - 1982.
- Σημ. Οἱ κατὰ καιροὺς ἀναπληρωταὶ δημάρχων δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναγραφοῦν, ἀφοῦ δὲν ἦσαν καὶ διορισμένοι ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν.

Πλατεία ωρολογιού λέμε και έτσι θα μείνει, παρά την όνομασία της προς τιμήν του συμπολίτη μας Κ. Ρακτιβάν νομικού, πολιτικού, Προέδρου του Συμβουλίου Έπικρατείας, και του όποιου καλαίσθητος προτομή υπάρχει εμπροσθεν του δικαστικού μεγάρου, κι' ωρολόγι δέν βλέπουμε.

Κοντά στο μεγάλο πλατάμι, που σώθηκε χάρις στους αγώνες δια του τύπου του Γεωργ. Χιονίδη, δικηγόρου - ιστορικού - τέως Νομάρχη και Βουλευτή, υπήρχε ένα μεγάλο κτίσμα με ένα ιδιότυπο μηχανήμα στην κορυφή του που σήμαινε τις ώρες. 'Ο ήχος του ακούγονταν σ' όλη την πόλη, στα γύρω χωράφια, στις σαραντόβρυσες, στο Μαυροδένδρι (Καράτσαλι) Λουλουμάρα, Μέτση και με τους γλυκύτετους ήχους του οι εργαζόμενοι κανόνιζαν τις δουλειές τους — τὸ ώραριο ὅπως λέμε σήμερα.

Τὸ μεγαλόπρεπο αὐτὸ κτίσμα, ὅπως εἰκονίζεται στὴ φωτογραφία, θεβιασμένη και ἀψυχολόγητη ἐνέργεια δημοτικῶν ἐκπροσώπων, κατὰ τὸ ἔτος 1928, τὸ κατεδάφισε. Ἐπὶ τρεῖς μῆνες οἱ ἐργάτες ξύλωναν τὰ σκαλοπάτια μετὶ τὴν μεγάλες σὲ μῆκος και πλάτος μονοκόμματα πέτρες που ἀποτελοῦσαν τὴν βάση του ὄλου κτίσματος, λὲς κι' αὐτὸ διαμαρτύρονταν γιὰ τὴν ἀπερίσκεπτη αὐτὴ ἐνέργεια τῶν ἀνθρώπων, που ἐπὶ τόσα χρόνια τοὺς ἐξυπηρετοῦσε. Τὸ μηχανήμα αὐτὸ, ὅπως μ' ἐβεβαίωσεν ὁ ἀείμνηστος Ἀντώνιος Κεμιντζὲς που διετέλεσε χρόνια δήμαρχος, κάπου τὸ βρῆκε παραπεταμένο ἀνάμεσα σὲ ἄχρηστα ὑλικά του Δήμου, τὸ περιμάζεψε και τὸ ἔστειλε στὸ μουσεῖο πρὸς διαφύλαξη.

Μέχρι τὴν κατεδάφισή του οἱ ἀδελφοὶ Ὁρολογᾶ, τὸ συντηροῦσαν σὲ καλὴ κατάσταση.

Ἄραγε εἶνε δύσκολο νὰ γίνῃ στὸ ἴδιο σημεῖο ἓνα ὁμοίωμα του ἢ κάτω ἀπὸ τὸ πλατάμι νὰ τοποθετηθῆ μία εὐμεγέθης ζωγραφία - ἀφίσα μέσα σὲ γυάλινο πλαίσιο και σχετικὴ ἐπεξήγηση;

Ἄπὸ τὴν κορυφὴ του ὠρολογιού, τὸ θέαμα τῆς Βεροίας μας ἦταν πανοραμικὸ και ποῖος ξένος ἐπισκέπτης δὲν θὰ κατέβαλε ἓνα ποσὸ γιὰ νὰ ἀνεβεῖ ἐκεῖ ψηλὰ και ν' ἀποθαυμάσει ἀπ' ὄλες τὶς πλευρὲς τὴν πόλη;

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κτίσμα, θὰ παραθέσω τὰ κατωτέρω, ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Βεροίας, που συνέγραψε μετὶ πολλῆ ἀγάπης και ἐπιμέλειας ὁ ἐκλεκτὸς συμπολίτης μου Γεώργ. Χ. Χιονίδης, δικηγόρος, ἱστορικός, τέως Νομάρχης και Βουλευτῆς του τόπου μας. Εἰς τὸν τόμον Β' ἔτους 1970 σελ. 46 - 47 και 147 - 148 βλέπομεν «Ὁ κρᾶλης τῆς Σερβίας Δουσαν Στέφανος που κατέλαβε τὴν Βε-

ροϊαν κατά τὸ ἔτος 1345-1346 ἀνήγειρε πολλοὺς πύργους... Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Δουσάν κατασκευασθέντων πύργων, διεσώζοντο μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 20ου αἰῶνος δύο, ὁ εἰς γνωστὸς κατὰ τὴν παράδοσιν ὡς «Παλάτι τῆς Βεργίνας», ὁ δὲ ἕτερος ὡς «Ρολόγι» ἢ ἡ «Ῥρα» εἰς ἀπόστασιν 5-10 μέτρων ἀνατολικῶς τοῦ καὶ σήμερον ὑφισταμένου πλατάνου τῆς πλατείας «Δικαστηρίων Ῥολογίου (σήμερον Κων. Ρακτιβάν).

«Τὸ 1350 ἡ Βέργια ἀνακαταλαμβάνεται ἀπὸ τὸν Καντακουζηνόν».

ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Τὰ παιδικά, τὰ νεανικά, τὰ ἐφηβικά, τὰ μαθητικά καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέχρι καὶ τοῦ 1948 χρόνια τὰ πέρασα στὴν γενέτειρά μου, στὸν εὐλογημένο αὐτὸν τόπον, τὴν δις νεωκόρο Βέροια μας.

Τὰ ἀπὸ τοῦ 1949 καὶ μετέπειτα χρόνια, ὅπως θὰ ἐξηγήσω πιὸ κάτω, τὰ πέρασα στὴν Θεσσαλονίκη, ὅπου μετατέθηκα ὡς προϊστάμενος τῆς γραμματείας τοῦ ἐκεῖ πρωτοδικείου, προσωπικῆς μου δὲ καὶ τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Βεροίας ἐνέργειες γιὰ ματαίωση τῆς μεταθέσεως δὲν ἔφεραν ἀποτέλεσμα.

Μὲ τὴν Βέροια δὲν ἔκοψα δεσμό, τὸναντίον καὶ μέχρι σήμερα διατηρῶ ἀκατάλυτες σχέσεις, ἐπισκεπτόμενος τακτικὰ αὐτὴν καὶ διαμένοντας σ' αὐτὴν κατὰ μεγάλα διαστήματα, γιὰ τὴν ἀγαπῶ, τὴν λατρεύω, τὴν νιώθω ἀλλὰ κι' αὐτὴ μὲ ἀγαπᾷ, μὲ νιώθει, ἔτσι τὰ αἰσθήματα αὐτὰ εἶνε ἀμοιβαῖα.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν παρένθεση αὐτὴ, ἐπανέρχομαι στὸ θέμα. Τὰ παιδικά μου λοιπὸν χρόνια, τὰ καλύτερα, τὰ ἀμέριμνα τὰ πέρασα στὸ σχολεῖο, μὲ τὰ παιγνίδια τὴν ὥρα τῆς σχολῆς, στὰ προαύλια τῶν ἐκκλησιῶν, στὸ φαρδὺ σοκάκι — παραπλεύρως τοῦ ξενοδοχείου Πολυτίμη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐδέσσης - Μεγ. Ἀλεξάνδρου τὸ μόνον φαρδὺ σοκάκι — στοὺς δρόμους, στὰ πεζοδρόμια, τότε δὲν ὑπῆρχε κίνδυνος ἀπὸ τροχοφόρα, ποῦ καὶ ποῦ νὰ περάσει κανένας ἀραμπᾶς ἢ ἄλλο.

Ἄλλα ἐνδιαφέροντα δὲν εἶχαμε, οὔτε ὅπως σήμερα παιγνίδια, οὔτε τηλεόραση, οὔτε ἄλλη ψυχαγωγία, γιὰ αὐτὸ καὶ τὰ παιδιά δὲν ἦσαν ἀπαιτητικά, σπίτι, σχολεῖο, παιγνίδια, ποῦ καὶ ποῦ κανένα κοντινὸ περίπατο, μὲ τοὺς γονεῖς.

Καθημερινὴ ἀπασχόληση τὸ σχολεῖο, ἐξάωρη διδασκαλία, τέσσαρες ὥρες τὸ πρωῖ, δύο τὸ ἀπόγευμα 6×6=36 ὥρες τὴν ἐβδομάδα, διάβασμα στὸ σπίτι καὶ ἔξω γιὰ παιγνίδια μέχρι τὸ σούρουπο, ὄχι ὅπως σήμερα μέχρι τὰ μεσάνυχτα στοὺς δρόμους, πιὸ ἀργὰ ποτέ, ἂν συνέβαινε κάτι τέτοιο, οἱ γονεῖς μᾶς ἀναζητοῦσαν καὶ πολλὰς φορὰς μᾶς ξυλοφόρτωναν, ἔπρεπε νὰ μαζευόμαστε μὲ τὶς κόττες.

Τὴν Κυριακὴ ὑποχρεωτικὸς ὁ ἐκκλησιασμός, μὲ κατάνυξη, χωρὶς ὀμιλίες καὶ χαχανίσματα, ὅπως δυστυχῶς γίνεται σήμερα.

Τοὺς πρώτους φίλους ποὺ γνώρισα καὶ διατήρησα φιλικούς δεσμούς μέχρι σήμερα, τοὺς γνώρισα στὴν προκαταρκτικὴ τάξη — στὰ νήπια δὲν πῆγα γιὰ τὴν μετὰ τὴν ἐπιβίβαση ἐνδοχώρας προχωρημένο.

Τὰ πρώτα λοιπὸν μαθήματα τὰ πῆρα στὴν τάξη αὐτὴ ποὺ στεγάζονταν

στό «Μελέτιο Παρθεναγωγείο», την πρώτη δημοτικού και τις μετέπειτα τάξεις στο νέο γυμνάσιο.

ΤΟ ΜΕΛΕΤΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ — ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

Ίδρύθηκε τὸ 1874 ὑπὸ τοῦ Πανοσιωτάτου Μελετίου Κασταμονίτου.

Ἡ εἴσοδος του ἦταν ἀπὸ τὴν σημερινὴ ὁδὸ Βενιζέλου, ἀριστερὰ στὸ προαύλιον ὑπῆρχε μικρὴ κατοικία, ὅπου διέμενε ὁ ἐπιστάτης Δημ. Τσιτσάνης, λίγος διάδρομος λιθόστρωτος καὶ ἐκτεταμένη αὐλὴ — προαύλιο — γιὰ τὰ διαλείμματα. Τὸ κτίριο ἦταν διώροφο, μία ξύλινη σκάλα ὀδηγοῦσε στὸν ἄνω ὄροφο, ὅπου οἱ αἰθουσες διδασκαλίας.

Στὸν κάτω ὄροφο δεξιὰ δωμάτιο γιὰ τὴν προκαταρκτικὴ τάξη καὶ τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα ἦταν ἡ αἴθουσα καὶ τὸ βάθος ἀμφιθεατρικὸ γιὰ τὰ νήπια.

Εἰδικὴ νηπιαγωγὸς ἢ πάντα γελαστὴ Ἑλισάβετ Κωτούλα, ἡ ὁποία γιὰ ν' ἀποφεύγει τὸ ἓνα, δύο, κρατοῦσε στὸ χέρι ἓνα κρόταλο καὶ μ' αὐτὸ καθοδηγοῦσε τὰ νήπια καὶ τοὺς μαθητὰς τῆς προκαταρκτικῆς στὸ βάδην, στὰ παιγνίδια κλπ.

Στὴν κάτω αἴθουσα ἐτελοῦντο οἱ τελετῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῶν ἐξετάσεων ἐπὶ τῇ λήξει τῶν μαθημάτων, ποὺ ἐπαιρναν πανηγυρικὸ χαρακτήρα παρουσία τοῦ Μητροπολίτου, τῶν δημογερόντων καὶ ἄλλων ἐπισήμων καὶ ἐβραβεύονταν οἱ ἀριστοῦχοι. Οἱ μαθηταὶ ἀπήγγειλαν διάφορα ποιήματα καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἐμμ. Ζάχου μικτὴ μαθητικὴ χορωδία ἔψαλλε διάφορα ἐπίκαιρα ἄσματα καὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς τελετῆς ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος.

Ὁ Γεώργιος Λαζ. Θεμελῆς (1889 - 1975) 23 Μαρτίου 1975, κατὰ τὶς ἀρχῆς Ἰανουαρίου 1975 μὲ κάλεσε σπιτί του ὅπου μὲ ὑποδέχτηκε τραγουδώντας ἓνα ἄγνωστο σὲ μένα τραγούδι. Σὰν κάθησα κοντά του, συνέχισε «ἀγαπημον φίλε Στέφανε, ἴσως νὰ σὲ ξάφνιασα μὲ τὸν τρόπο τῆς ὑποδοχῆς, ἤθελα ὅμως μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ τιμῆσω τὴν μνήμην τοῦ ἀλησμόνητου δασκάλου μου καὶ πατέρα σου τοῦ Μανώλη Ζάχου, ποὺ πολλὰ πρόσφερε στὸν τόπο μας τὴν Βέροια» καὶ συνέχισε «τὸ ἄσμα αὐτὸ τὸ μελοποίησε σὰν μουσικὸς ποὺ ἦταν καὶ τὸ δίδαξε ὁ πατέρας σου, καὶ πρωτοτραγουδίστηκε στὶς ἐξετάσεις, γιὰ τὴ λήξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1905, στὴν αἴθουσα τοῦ Μελετείου Παρθεναγωγείου. Τὴν μικτὴ χορωδία ἀποτελοῦσαν δύο ὄμιλοι, ὁ ἓνας ἔψαλλε τὸν «Ξενητεμένο» καὶ ὁ ἄλλος τὴν «Πατρίδα» καὶ μαζὶ οἱ δύο σὲ διφωνία τὸ ρεφραίν. Ἦταν τόση ἡ ἐπιτυχία καὶ ἔκαμε τόση μεγάλη ἐντύπωση, ὥστε ὄλοι, Μητροπολίτης, δημογερόντες, ἀκροατήριον χειροκροτοῦσαν ὄρθιοι καὶ μὲ χειραψίες χαιρετοῦσαν τὸν δάσκαλό μας!

Ὁ φίλος μου Γιώργος Θεμελῆς, παρὰ τὴν ἡλικία του, τραγούδησε αὐτὸ

τὸ ἄσμα, πὸν πράγματι ἦταν πολὺ καλὰ τονισμένο καὶ συμφωνήσαμε νὰ τὸ μαγνητοφωνήσουμε, ὁ μετ' ὀλίγον δμως θάνατός του, ματαίωσε τὸ σχέδιό μας καὶ ἔτσι χάθηκε καὶ τὸ πράγματι ὠραῖο ἄσμα.

Τοὺς στίχους μὲ τοὺς ἔγραψε ὁ ἴδιος μὲ χέρι σταθερὸ καὶ πολὺ εὐανάγνωστα, γιὰτὶ ἦταν μορφωμένος ἀπόφοιτος τῆς ἀνωτάτης ἐμπορικῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ Γ. Θ. ἦλθε στὴ Βέροια ἀπὸ τὴν Δάρδα τῆς Ἀλβανίας σὲ ἡλικία πέντε χρόνων, ὁ πατέρας του, ὁ μπάρμπα Λάζος, εἶχε προσηγηθῆ, ἐμπορεύετο δὲ ξυλείαν τὴν ὁποῖαν ἵλοτομοῦσε στὸ Σέλι στὰ Πριόνια, εἶχε δὲ ὁ μπάρμπα Λάζος, κοινωνικὴ καὶ Ἐθνικὴ δράση, ἰδίᾳ κατὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα, ὡς ὁ ἱστορικὸς Ἀνεστόπουλος ἀναγράφει στὴν ἱστορία του «ὁ Μακεδονικὸς ἀγῶνας 1903 - 1908».

«Ξενητεμένος καὶ Πατρίδα» - «Διάλογοι».

Ξενητεμένος

Τρέχω πάντα στὰ ξένα
μὰ ὁ νοῦς μου τρέχει σὲ σένα
σὲ σένα πὸν γεννήθηκα
πατρίδα μου γλυκειά
ὦ πατρίδα μου γλυκειά.

Ἄχ πότε θὰ σὲ ξαναἰδῶ
πατρίδα μου ἀγαπημένη
μανούλα μου μονάκριβη
πατρίδα ζηλεμένη
ἄχ πότε θὰ σὲ ξαναἰδῶ.

Πατρίδα

Παιδί μου ἂν στὰ ξένα ζῆς
κι' ἔρημο πλανᾶσαι
μὲ τὴν εὐχὴ μου πάντα ζῆς
καὶ μένα πάντα νὰ θυμᾶσαι.

Μὰ ἂν μὲ ξεχάσης μιὰ φορὰ
κι' ἄλλη πατρίδα κάμεις
κατάρρα καὶ ἀνάθεμα
θάχεις πὸν στὰ ξένα ζῆς.

Ξενητεμένος

Πατρίδα μου γλυκειά κι' ἄν ζῶ στὰ ξένα
ξρημος, ξένος και μοναχός
καρδιά και νοῦς μου μαζί σου ὁ στοχασμός
κι' ἄν εἶναι γραφτὸ σὲ ξένη γῆ
πατρίδα μου νὰ ξεψυχήσω
μὲ τὸ γλυκὸ σου ὄνομα στὰ χεῖλη
τὸν κόσμο αὐτὸν θὲ ν' ἀφήσω
πατρίς γλυκειά πατρίδα μου
στή γῆ σου θὰ ταφῶ
πατρίς γλυκειά φιλάτη μου
στή γῆ σου θὰ ταφῶ

Τὸ σχολεῖο ἀργότερα κατεδαφίστηκε και στὴ θέση του ἀκριβῶς σήμερα ὑπάρχει τὸ νεόδμητο 2ο δημοτικὸ σχολεῖο τῆς Γ' ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας.

Εὐτυχῶς στὴν κυρία εἴσοδο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βενιζέλου διασώθηκαν δύο ἐντοιχισμένες μαρμαρίνες πλάκες ποὺ μαρτυροῦν τὴν ὑπαρξὴ ἐκεῖ τοῦ ἱστορικοῦ σχολείου ποὺ διεδραμάτισε σπουδαῖο ρόλο ἐκπαιδευτικὸ και ἔθνικὸ.

Ἡ μία πλάκα ἡ δεξιὰ μὲ κεφαλαῖα ἀνάγλυφα γράμματα μᾶς θυμίζει τὴν ὑπαρξὴ ἐκεῖ τοῦ σχολείου «ΜΕΛΕΤΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ» «ΕΝ ΒΕΡΟΙΑ 14 ΙΟΥΛΙΟΥ 1874», και ἡ δευτέρη πλάκα ἀριστερὰ ἐπίσης μὲ ἀνάγλυφα κεφαλαῖα γράμματα, δυσδιάκριτα λόγω τῆς παρόδου τοῦ χρόνου μᾶς θυμίζει «ΜΕΛΕΤΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΥΠΟ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΚΑΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΒΕΡΟΙΑΣ, ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΘΕΝ ΔΕ ΣΠΟΥΔΑΙΣ ΧΑΡΙΝ ΤΗΣ ΘΗΛΕΙΑΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΛΑΒΟΝ ΠΑΡΑ ΕΥΓΝΩΜΟΝΟΥΝΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΝΤΜΙΑΝ ΤΟΥ ΙΔΡΥΤΟΥ. ΕΛΑΒΕΝ ΠΕΡΑΣ 14 ΙΟΥΛΙΟΥ 1874 ΕΠΙΣΤΑΤΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΞΙΕΠΑΙΝΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΙΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΘΩΜΑ ΑΤΞΕΝΤΙΟΥ».

Τις ἱστορικὲς αὐτὲς πλάκες ποὺ ἦσαν ἐντοιχισμένες στὸ ἄνω μέρος τῆς πύλης τοῦ Μελετείου Παρθεναγωγείου, ποὺ κατεδαφίστηκε κατὰ τὸ 1960 - 1961, διέσωσε και διεφύλαξε στὸ παρακείμενο σπῆτι τοῦ Ἄντ. Γιαννοῦ ὁ γείτονας Ἄθων. Δαβόρας δικηγόρος και μετὰ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ νέου σχολείου, 2ου δημοτικοῦ, τὶς παρέδωσε ὁ ἴδιος στὴν διεύθυνση τοῦ σχολείου, μὲ τὴν ἐπιμέλεια δὲ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολείου Ἄγγελου Ἀγγελίδου, γνωστοῦ γιὰ τὴν πολὺπλευρὴ ἐκπαιδευτικὴ του ἐπὶ πολλὰ χρόνια δραστηριότητα, ἐντοιχίστηκαν κατὰ τὰ ἔτη 1964, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου και σήμερα ὑπάρχουν.

Δὲν θᾶπρεπε ἄραγε στὴ μετόπη τοῦ νέου κτιρίου νὰ ὑπῆρχε ἡ ἔνδειξη «ΜΕΛΕΤΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ 1874» καὶ μιὰ καὶ δὲν ἔγινε ἢ δὲν γίνεται αὐτό, νομίζω πὼς τὸ παραπάνω κείμενο, πὸν εἶναι καὶ δυσδιάκριτο καὶ σχεδὸν ἀπαράτηρητο, νὰ ἀναγραφεῖ ἐπὶ μαρμάρινης πλάκας καὶ νὰ ἐντοιχισθεῖ στὴν εἴσοδο τοῦ σχολείου, γιὰ νὰ βλέπουν οἱ μαθηταὶ πὼς ὑπῆρξαν εὐεργέται μεγάλοι πὸν δὲν λογάριάζαν τὰ χρήματα προκειμένου νὰ βοηθήσουν τὴν πατρίδα. Ἀκόμη καὶ ἡ φωτογραφία τοῦ Ἐθνικοῦ αὐτοῦ εὐεργέτη ἔπρεπε νὰ κοσμεῖ τὴν αἴθουσα τελετῶν τοῦ σχολείου ἢ καὶ τοῦ γραφείου τῶν δασκάλων. Ἡ φωτογραφία του ὑπάρχει (ἱστορία Βεροίας Ἀναστ. Χριστοδοῦλου).

Ἱστορικά ὀνόματα σὰν τὸν Μελέτιον Κασταμονίτη τὸν Βεροῖα (1818 - 1889) πρέπει νὰ διαωνίζωνται καὶ ὄχι μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου νὰ λησμονοῦνται. Σὲ εἰδικὴ τελετὴ κάθε χρόνο ἐτιμᾶτο ἡ μνήμη του ἀπὸ τῆς μαθήτριες τοῦ Παρθεναγωγείου, οἱ ὁποῖες ἐξέθεταν καὶ τὰ χειροτεχνήματά τους.

Ἡ ἀνέγερση τοῦ γυμνασίου ἄρχισε τὸ 1906, πρωτοστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου.

Ἡ Ἀδελφότης Μέλισσα, σωματεῖο παλαιὸ μὲ ποικίλη δράση, κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ, πρόσφερε γιὰ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τριακόσιες χρυσὲς λίρες, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι Βεροιώτες ἐπώνυμα καὶ ἀνώνυμα πρόσφεραν ὄχι μόνον χρήματα, ἀλλὰ καὶ προσωπικὴ ἐργασία, ἐργαζόμενοι καὶ τὶς Κυριακὰς καὶ ἄλλες ἡμέρες ἀργίας καὶ οἱ τοῦρκοι ὑποψιάστηκαν πὼς ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση ἤρχετο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, τὸ Ἑλληνικὸ Βασίλειο, καὶ τότε αὐτοὶ ἀποφάσισαν σὲ ἀντιπερσπασμὸ νὰ ἀνεγείρουν τὸ τουρκικὸ σχολεῖο, μὲ πέτρα πὸν πῆραν ἀπὸ τὸ ὄπισθεν τοῦ δικαστηρίου κάστρο, ἀλλὰ ἔμεινε ἡμιτελὲς λόγῳ τῆς ἀπελευθερώσεώς μας καὶ τὸ ἀποτελείωσε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση καὶ σήμερα στεγάζεται τὸ 3ον δημοτικὸ σχολεῖο τῆς Α' ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ γυμνασίου ἔγιναν τὸ 1908 παρουσία τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

Ὁ Δημήτριος Ρακτιβὰν ὑπῆρξε μεγάλος εὐεργέτης τῆς Βεροίας καὶ τῶν σχολείων.

Ὁ Δημήτριος Ρακτιβὰν (1827 - 1893) γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐκεῖ σπούδασε, ἐκεῖ ἐμπορεύετο ὑφάσματα καὶ ἀπέκτησε μεγάλη περιουσία κινητὴ καὶ ἀκίνητη.

Τὰ ἐξ ἑκατὸν λιρῶν ἐνοίκια ἀπέστελε κάθε χρόνο στὴ Βεροῖα γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς γενέτειρας τοῦ πατέρα του Ἐμμανουήλ.

Τὸ 1877 ἐγκατεστάθηκε στὴν Ἀθήνα παρὰ τὴν ὁδὸ Ἀκαδημίας - Χαρ. Τρικοῦπη, ὅπου συντηροῦσε καὶ ὑποτρόφους φοιτητὲς Βεροίας, ἀκόμη ἐπρόκειζε καὶ πτωχοκόριτσα Βεροιωτοπούλες. Γενικὰ ἦταν φιλόanthropos στὸ ἔπακρο.

Στὴν διαθήκη του ἀνέγραψε ὅπως τὸ ποσὸν αὐτὸ τῶν ἑκατὸν λιρῶν ἀποστέλλεται ἀνελλιπῶς ἀπὸ τοὺς κληρονόμους του στὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας.

Ἡ Βεροῖά μας τὸν ἀνεκήρυξε μέγαν εὐεργέτην καὶ πρὸς τιμὴν του ἀνήγειρε ἀνδριάντα στὸν κῆπο τῆς Μητροπόλεως, ἀργότερα ὁ ἀνδριάντας

αὐτὸς μεταφέρθηκε στὴν εἴσοδο τοῦ γυμνασίου, ὅπου καὶ σήμερα εὐρίσκεται καὶ κάθε χρόνο, τὴν ἡμέρα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐκτὸς τοῦ Μνημοσύνου ποῦ τελεῖται εἰς μνήμην τῶν εὐεργετῶν, οἱ μαθηταὶ στεφανώνουν τὸν ἀνδριάντα, τοῦ ταπεινοῦ αὐτοῦ εὐεργέτου. Ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1893 καὶ κατ' εὐχὴν τοῦ ἡ κηδεῖα του ἔγινε σεμνή, χωρὶς ἐπιδείξεις.

Ἡ ἐπιγραφή τοῦ ἀνδριάντα ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΔΗΜΗΤΡΙΩ ΡΑΚΤΙΒΑΝ ΕΥΕΡΓΕΤΗ
ΓΕΝΝΗΘΕΝΤΙ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΤΗ Β' ΑΠΡΙΛΙΟΥ ΑΩΚΖ'
ΑΠΟΒΙΩΣΑΝΤΙ Δ' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗΝ Δ' ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ ΑΩΖΓ'
ΕΞ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ
ΟΙ ΣΥΜΠΟΛΙΤΑΙ ΑΥΤΟΥ ΒΕΡΡΟΙΕΙΣ

Ρακτιβάν ἐστὶ τὸ σῆμα Μακεδόνος ὃς πέλεν ἕρνος
εὐθαλὲς ἐκ Βεροῖης εὐκτιμένης πόλιος
Φῶς γλυκυδερχὲς ἰδὼν Δημήτριος ἡλίιοιο,
ἔσθλων ἐκ Γονέων ἄσκει ἐν Ἑπταλόφῳ
Εἶθ' ὄγε κτησάμενος πινύτητι σὺν ὄλβον ὀπάων
Κερδώϊου Ἐρμουῦ χρήσατ' ἐπ' ὠφελίη
Γειναμένην εὐ ρέξας οὐδὲ τί λῆξε Βεροῖης
Πιερίδων ἐπέταις Δευομένοις τε διδοῦς
Τίμος ἐμπορίη, κεδνὸς πόσις, οἷς τεκέεσσι
Μειλίχιος τε φίλος, πᾶσι θ' ὅμως εὐφρων
Ἐξ δὲ σὺν ἐξήκοντ' ἀνύσας βιοτοῦ ἐνιαυτοῦς
Σώματος ἐξελύθη' θῆ τε δόμους μακάρων
ἐννέα τέκν' ἐρατεινὰ λίγων τοκέων ἔτι κρείσσω
Ἔργα δ' ἔης ψυχῆς ἀγλαὰ πάντα μένει
Καὶ κραδίην μὲν ἔχει Δημητρίου εὐρυάγιον
ἄστῳ Ἐρεχθεῖδων οὐπερ ἔην ναέτης·
Βερροῖέες χάριτας δ' ἀποτίνοντες γ' ὁμοδήμῳ
εἰκόνα εἶσαντο τὴν δ' δείγματι εὐσεβίης.

Ἀθήνησι τῇ ΙΕ Δεκεμβρίου ΑΩΖΓ'.

Ὁ Καθηγητῆς

Π. Καπλανίδης - Βερροῖεύς

Μπονάνος ἐποίει Κεφαλλῆν

Κατὰ μετάφραση δὲ τοῦ Παύλου Πυρινοῦ καθηγητοῦ Θεολόγου ἔχει ὡς ἑξῆς:
Αὐτὸ τὸ μνημεῖο εἶναι τοῦ Ρακτιβάν, τοῦ Μακεδόνα, ποῦ ἦταν κλωνάρι καλο-
άνθιστο ἀπὸ τῆ Βέρροια, τὴν καλοχτισμένη πόλη. Τὸ φῶς τὸ γλυκοκοίταχτο
τοῦ ἡλιου τὸ εἶδε ὁ Δημήτριος στὴν ἐπτάλοφῳ πόλῃ (Κωνσταντινούπολη). Ὅ-
στερα, ἀφοῦ μὲ σύνεση ἀπέκτησε πλοῦτο ὡς θεράποντας τοῦ Κερδώου Ἐρμῆ,

τὸν χρησιμοποίησε γιὰ ἀγαθοεργίες. Εὐεργέτησε τὴ γενέτειρά του, ἀλλὰ καὶ τὴ Βέροια δὲν ἔπαυε νὰ εὐεργετῆ δίνοντας βοήθεια καὶ στοὺς φιλόμους καὶ τοὺς φτωχοὺς.

Ἐντιμὸς στὸ ἐμπόριο, πατέρας σεβαστὸς στὰ παιδιά του, γλυκομίλητος φίλος καὶ ἐξίσου καλοσυνάτος σ' ὄλους. Ἐξῆσε ἐξήντα ἔξι χρόνια καὶ μετὰ, ὅταν ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὸ σῶμα, ἔφτασε στὶς κατοικίες τῶν μακάρων, ἀφοῦ ἄφησε ἐννιά κοσμαγάπητα παιδιά, ἀκόμη καλύτερα ἀπ' τοὺς γονεῖς.

Ἄλλα τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς του παραμένουν λαμπρά. Καὶ τὴν καρδιά (τὸ σῶμα) τοῦ Δημητρίου τὴν κρατεῖ ἡ πόλη τῶν Ἐρεχθιδῶν (ἢ Ἀθήνα), ποὺ ἔχει φαρδεῖς δρόμους, ὅπου ἀκριβῶς κατοικοῦσε, ἐνῶ οἱ Βεροιεῖς ἐκφράζοντας τὴν εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν συνδημότη τους, ἔστησαν αὐτὴ τὴν προτομή, γιὰ νὰ εἶναι μιὰ μικρὴ ἀπόδειξη τοῦ σεβασμοῦ τους.

Πρὸς τιμὴν τοῦ Μεγάλου Εὐεργέτη Δημ. Ρακτιβὰν καὶ ἄλλων εὐεργετῶν, κατὰ τὴν ἐορτὴ τῶν γραμμάτων τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, στὴν ἀμφιθεατρικὴ αἴθουσα τοῦ Μελετείου Παρθεναγωγείου, καὶ μετέπειτα ἀπὸ τὸ 1908 στὴν εὐρύχωρη αἴθουσα τοῦ γυμνασίου, ἐτελεῖτο τὸ Μνημόσυνο προεξάρχοντος τοῦ Μητροπολίτου καὶ παρουσία τῶν δημογερόντων, τῶν λοιπῶν ἀρχῶν καὶ πλήθους κόσμου. Μετὰ τὸ Τρισάγιο, ὁ ὁμιλητὴς τῆς ἡμέρας, ἔπλεκε τὸ ἐγκώμιο τῶν εὐεργετῶν, ἐπακολουθοῦσε πλούσιο πρόγραμμα μὲ ἀπαγγελίες ποιημάτων, μὲ ἐκκλησιαστικὸς ἐπίκαιρους ὕμνους καὶ ἄσματα ποὺ ἔψαλε μικτὴ χορωδία ὑπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ Ἐμμ. Ζάχου ἐθνοδιδασκάλου - μουσικοῦ. Μεταξὺ τῶν ἀσμάτων αὐτῶν ἦταν καὶ τὸ κατωτέρω πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ Δημ. Ρακτιβὰν, τὸ ὁποῖον ἡ Ἀθηνᾶ Κ. Καρατζόγλου μαθήτρια τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ μέλος τῆς χορωδίας, παρέδωσε πρὸ δεκαετίας περίπου στὸν Ἀθαν. Δαβόρα δικηγόρο καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνη νὰ μὲ παραδώσει. Τὸν εὐχαριστῶ.

Τὸ ἀντιγράφω ὡς ἔχει:

Ἐν ἤχοις φθόγγων ἑναρμονίων
Σὲ ἀνυμνοῦμεν γονυπετεῖς
Κλεινὲ προστάτα Σεπτῶν Ταμείων
Εὐεργεσίας καὶ Ἀρετῆς (δὶς)
Καὶ ἡμεῖς παρθένοι τρέξωμεν
καὶ μύροις περιβρέξωμεν (δὶς)
Σὲ Ρακτιβὰν γεραίρομεν
Στεφάνοις ὕμνον φέρομεν
Σὲ Ρακτιβὰν γεραίρομεν
Στεφάνοις ὕμνον φέρομεν.

Θὰ ζῆ Δημήτριε τ' ὄνομά σου
Καθ' ἅπερ ἥλιος ἀειφανῆς

Ὁμολογοῦμεν τὰς ἀρετάς σου
Φαιδρῶς διάγης ἐν οὐρανοῖς (δις)

Ρακιθὰν τοῦ Εὐεργέτου
Σῶσε πάτερ ἐν Σκηναῖς
Τὴν ψυχὴν αὐτοῦ Δικαίων
Ἐλεήμονος πτωχῶν.

Τῶν γενναίων αὐτοῦ ἔργων
Καὶ γενναίων ἀρετῶν του
Ἄς θὰ κλαίωμεν αἰεὶ (δις)
Τῶν Σχολείων τῆς Πατρίδος
Πρὸ πολλοῦ συνδρομητοῦ μας
Ἄρωγῶ ἀειμνήστου (δις)

ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ — ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ

Όπως ήδη είναι γνωστόν, στο σχολείο, δημοτικό και γυμνάσιο, τὰ μαθήματα διαρκούσαν 36 - 38 ώρες τὴν ἑβδομάδα, τέσσαρες ἢ πέντε ἐνίοτε τὸ πρωτὶ, καὶ δύο τὸ ἀπόγευμα.

Τὸ δημοτικὸ σχολεῖο μετὰ τὸ 1908 ἦταν στεγασμένο, στὸ ἰσόγειο τοῦ γυμνασίου, τὸν ἄνω ὄροφο χρησιμοποιοῦσε τὸ γυμνάσιο, στὴν εὐρεία αἴθουσα τοῦ ὁποίου ἐγένοντο οἱ τελετὲς καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις τῶν σχολείων.

Δασκάλους εἶχαμε τοὺς Ἐμμ. Ζάχον, Ἐμμ. Νικολαΐδην, Ἐμμ. Ντίναν - Μίγδους, Γεώργ. Περδίκην, Κων. Δημάδην, Στέφ. Κούτσαρη, Ἄριστ. Ζωγράφον, Θεόδ. Καλαϊτζήν. Ὁ Ἐμμ. Ζάχος, ἐκτὸς τῶν ἄλλων τάξεων, εἶχε ἀναλάβει τὴν πρώτη τάξη, ὅπου κι' ἐγώ, ὁ Δημ. Πολυζωΐδης, Ἄργ. Δημητρακάκης, Ἄντ. Κεμιντζές, Ἄθαν. Ἀθανασιάδης Κων. Σαραμάρας, καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοὺς τῆς τάξεως αὐτῆς, παρακολούθησε σ' ὅλες τὶς ἐπόμενες χρονιᾶς μέχρις ὅτου εἰσήχθησαν στὸ γυμνάσιο.

Οἱ μαθηταὶ τῆς ἑκτῆς τάξεως, ἐν ὄλῳ 47, κατόπιν αὐστηροῦ διαγωνισμοῦ, πέρασαν ὅλοι στὸ γυμνάσιο κι' αὐτὸ ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση καὶ ὁ δάσκαλός μας δέχτηκε ἀπὸ τὸν γυμνασιάρχη θερμὰ συγχαρητήρια.

Οἱ διδάσκοντες τὰ κύρια μαθήματα στὴν ἑκτη τάξη θεωροῦσαν μεγάλη προσβολή, ἂν κατὰ τὶς εἰσιτήριες ἐξετάσεις, ἀπορρίπτονταν μαθηταὶ.

Ἡμεῖς οἱ τῆς ἑκτῆς τάξεως, πὸν ὅπως εἶπα, ἤμασταν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἐ. Ζ. ἐπὶ ἕξ χρονία, εἶχαμε πολὺ καλὴ κατάρτιση, μεταφράζαμε μ' εὐχέρεια κείμενα ἀπὸ τὴν Κύρου Ἀνάβαση, καὶ τ'ἀνάπαλιν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν στὴν ἀρχαία, κλίναμε ἀνώμαλα ρήματα, στὴν γραμματικὴ καὶ τὸ συντακτικὸ ἤμασταν ἐπίσης προχωρημένοι, ὅπως καὶ στὴν ὀρθογραφία καὶ γενικὰ οἱ καθηγηταὶ τοῦ γυμνασίου μᾶς βρῆκαν δυνατοὺς καὶ δὲν δυσκολεύτηκαν νὰ μᾶς προσαρμόσουν στὰ μαθήματα τοῦ γυμνασίου.

Όλοι οἱ δάσκαλοί μας ἦσαν πολὺ καλοὶ καὶ δίδασκαν σ' ὅλες τὶς ἕξ τάξεις, μαθήματα δὲ ἦσαν, Ἑλληνικά, γλωσσικά (νέα Ἑλληνικά), μαθηματικά, γεωμετρία, θρησκευτικά, φυσ. πειραματικὴ, φυσ. ἱστορία, γεωγραφία, πατριδογνωσία, κοσμογραφία, ἰχνογραφία, καλλιγραφία, ὠδική, γυμναστικὴ (δύο ὥρες τὴν ἑβδομάδα).

Ὁ Ἐμμ. Ζάχος, στὶς τάξεις μας δίδασκε Ἑλληνικά, γλωσσικά, φυσ. πειραματικὴ, φυσ. ἱστορία, σωματολογία, ἀνθρωπολογία, βοτανικὴ, γαιολογία, ἰχνογραφία, μουσικὴ (νότες, πεντάγραμμο), ὠδικὴ στὸ μάθημα τῆς ὁποίας

ξεχώριζε τις πιδ καλές φωνές, για τη μαθητική χορωδία που έψαλλε στις διάφορες εκδηλώσεις των σχολείων.

Ο Έ. Ζ. και στο γυμνάσιο δίδασκε ανθρωπολογία, φυσική ιστορία και χημεία και προέβαινε σε διάφορα πειράματα χημείας με τους μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων.

Το πρόγραμμα που παίρναμε τις πρώτες μέρες της χρονιάς εφαρμόζονταν χωρίς καμμία μεταβολή σ' όλη τη χρονιά.

Μόλις ο καλός επιστάτης, ο μπάρμπα Λάκης Καλιάνδρας σήμαινε το κουδούνι για διάλειμμα, βγαίναμε στο προαύλιο με τάξη, με ήσυχία δύο - δύο στη γραμμή και έτσι πάλι επιστρέφαμε στις τάξεις μας, το ίδιο και όταν σχολούσαμε. Θόρυβοι, σπρωξίματα, άταξίες ήταν άγνωστα, κυριαρχούσε η πειθαρχία και ο σεβασμός προς τους δασκάλους. Στο προαύλιο, κατά τα διαλείμματα δύο δάσκαλοι επιτηρούσαν τους μαθητές. Οι μαθητές του γυμνασίου χρησιμοποιούσαν το έπι του δρόμου προαύλιο, όπου το κουβούκλιο.

Έτσι σε γενικές γραμμές λειτουργούσε το σχολείο μας. Σήμερα άλλα χρόνια, άλλα ήθη, άλλα έθιμα. Το παιδί σήμερα δεν πρέπει να στεναχωρηθεί, πρέπει να είναι ελεύθερο, ίσως ίσως και απείθαρχο, αναπτύσσει όμως δραστηριότητα, πρωτοβουλία, έχει προσωπικότητα.

Το γυμνάσιο ήταν μικτό, αλλά με μικρό αριθμό κοριτσιών, στην Α' τάξη μας είχαμε δέκα μόνο συμμαθήτριες κι' ο αριθμός αυτός στις ανώτερες τάξεις, χρόνο με χρόνο, μειώνετο.

Κοντινές εκδρομές μιá φορά τον μήνα. Μόνο μιá μεγάλη εκδρομή πραγματοποιήθηκε στη Νάουσα, πεζοπορική.

Άκολοθήσαμε την παλιά στράτα «τη Βεροιώτικη» μονοπάτι και ύστερα από πορεία δυόμιση ώρων φθάσαμε στο Κιόσκι, όπου και διημερεύσαμε υπό την αυστηρή επίβλεψη των καθηγητών για να μη απομακρυνθοῦμε προς τον Άγιον Νικόλαον ή προς την Άραπίτσα και τότε το Κιόσκι ήταν ένας ξέφρακτος χώρος. Παίξαμε, τραγουδήσαμε, χορέψαμε με τις κιθάρες και τὰ μαντολίνα.

Φεύγοντας το απόγευμα, συνταγμένοι και τραγουδώντας περάσαμε από την πόλη και από την ίδια πάλι στράτα φθάσαμε στην πόλη μας κατά το σύρροπο κατάκοποι. Στην εκδρομήν αυτή έλαβαν μέρος μαθητές της Β' γυμνασίου και άνω. Αυτή ήταν η πρώτη και τελευταία εκδρομή εκτός πόλεως.

Τὰ παιγνίδια μας μέχρι και την εφηβεία ήταν πολλά και διάφορα, ανάλογα και με την εποχή, άλλα την άνοιξη, άλλα το καλοκαίρι, άλλα το φθινόπωρο και άλλα τον χειμώνα.

Τότε δεν υπήρχαν παιδικές χαρές, ούτε και τὰ μέσα που σήμερα διαθέτουν τὰ παιδιά.

Τόπι από πανιά, ή σημερινή μπάλα αν και δεν ήταν άγνωστη ήταν δύσκολα να την έχει το κάθε παιδί. Το ποδόσφαιρο δεν είχε διαδοθεί, μεγάλη δέ χα-

ρά θεωρούσαμε ἄν κάποιο προνομιούχο παιδί ἔφερε στὸν μαχαλᾶ κανένα μεγάλο λαστιχένιο τόπι. Παίζαμε λοιπὸν τὸ κότσια (τῶν ζώων) εἶχαν κι' αὐτὰ διάφορες ὀνομασίες, ντούτι, κάτα, λάκι, ἀνατσίκη, καὶ γιὰ νὰ κάθεται καλά τὸ κότσι, ποὺ σήμαινε ἐπιτυχία, τὸ τρυπούσαμε στὸ κέντρο καὶ χύναμε μολύβι, ἀφοῦ προηγουμένως ἰσιώναμε τὴν ἐπιφάνεια τρίβοντάς τιν στὶς πέτρες, μετὸ μολύβι τὸ κότσι γίνονταν βαρὺ καὶ στέκονταν κάτα (ὄρθιο) ποὺ σήμαινε ἐπιτυχία. Τὰ κότσια τῶν μεγάλων ζώων τὰ λέγαμε πάντσο.

Ἄλλα παιγνίδια τὸ βάρτο-βοῦρτο, τὸ ἄλωνι. Οἱ ἀμάδες, τὰ κουκούτσια ἀπὸ τὰ θερούκοκα, τὰ μετρούσαμε πέντε, πέντε καὶ τὴν κάθε πεντάδα τὴν λέγαμε, ἔλια, ἄν δηλ. εἶχαμε 100 ἔλια, σήμαινε πὼς εἶχαμε 500 κουκούτσια, περιουσία δλόκληρη, καὶ ὅταν μαζεύαμε πολλὰ κουκούτσια, τὰ σπάναμε, ξεφλουδούσαμε τὴ ψύχα βράζοντάς τα με σταχτόνερο καὶ τὰ ξεπικρίζαμε στὸ νερό, ἀλλάζοντάς το τρεῖς φορές τὴν ἡμέρα καὶ τὰ τρώγαμε ἀλατισμένα.

Ἄνοίγαμε τρύπα καὶ ἀπὸ ἀπόσταση πετούσαμε τὰ κουκούτσια, πολλὰ μαζί, στὴν τρύπα παρακαλοῦντες νὰ μποῦν ὅλα μέσα, ποὺ σήμαινε ἐπιτυχία καὶ ὁ εὐρισκόμενος στὴν τρύπα ἔβαζε ἄλλα τόσα, ρίχνοντας τὰ κουκούτσια λέγαμε «ἄνι μπίμπου τ' ἄντερο, τὸ τοῖκ τὸ ἔνα ἔξω».

Τὸ παιγνίδι αὐτὸ ἦταν βρώμικο, γιὰτὶ ἀνακατενόμαστε μετὰ τὰ χῶματα καὶ πηγαίναμε σπῆτι βρώμικο καὶ οἱ μάνες μας πολλές φορές μᾶς ξυλοφόρτωναν.

Ἄλλα παιγνίδια ἦσαν ἡ σκλέντζα, τὸ τσιλίκι, οἱ καβάλλες, τὰ σκλαβάκια, οἱ ντρουκλάδες (μπίλιες) κι' ἄλλα ποὺ ἡ μνήμη μου δὲν τὰ συγκράτησε. Ναὶ ἦταν καὶ τὸ μπίζ ποὺ καὶ σήμερα παίζεται καὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους.

Ἄντε τώρα τὰ παιγνίδια ποὺ ἀνέφερα νὰ συγκριθοῦν μετὰ τὰ σημερινὰ παιγνίδια.

Καὶ τὰ κορίτσια εἶχαν τὰ παιγνίδια τους. Τὶς κοῦκλες τὶς ἔλουζαν, τὶς χτένιζαν, τὶς πάντρευαν, ἔπαιζαν τὶς κουμπάρες, ἦσαν δηλαδὴ στὸ ἔνστικτό τους πρᾶγμα ποὺ καὶ σήμερα γίνεται. Ἔξω ἀπὸ τὸ σπῆτι, δύο δύο, σταύρωναν τὰ χέρια καὶ τραγουδοῦσαν «ἔν ντέ λὲ πάσε, δύο λέτα τοῖν κουκουλέτα» καὶ βηματίζαν χαρούμενα καὶ ὅταν ἔφθαναν στὸ «τοῖν κουκουλέτα» ἔκαμαν ἀπότομη μεταβολὴ χωρὶς νὰ ξεσταυρώσουν τὰ χέρια καὶ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνονταν πολλές φορές. Τὰ λόγια εἶναι ἀκαταλαβίστικα, ὁ ἦχος ὁμως πολὺ χαρούμενος καὶ ἐνθουσιώδης.

Ἄλλο παιγνίδι ἔκαναν κύκλο καὶ γυρίζοντας δέξια, ζέρβα, τραγουδοῦσαν «γύρω γύρω ὄλοι στὴ μέση τὸν Μανώλη καὶ ὄλοι κάθονται στὴ γῆ» καὶ μετὰ μιὰ χαριτωμένη καὶ ἀπότομη κίνηση ἔσκυβαν γιὰ νὰ καθήσουν ὀκλαδόν, ἀλλὰ ἀμέσως πάλι σηκώνονταν γιὰ νὰ ἐπαναλάβουν τὸ ἴδιο πολλές φορές τὸ γύρω γύρω ὄλοι, ἀπὸ τὸν ἀνύπαρκτο Μανώλη.

Ἐπίσης ἔπαιζαν τὸ τόπι καὶ τὸ μπίζ, καὶ τὸ περνάει, περνάει ἡ μέλισσα μετὰ τὰ μελισσόπουλα καὶ μετὰ τὰ κλωσσόπουλα. Τὴν πρωτομαγιά πρῶτῃ - πρῶτῃ, πηγαίναμε νὰ φέρουμε τὸ Μαῖσιο νερό, ἀπ' τὴν Καραχμέτη, τὴν Μπαρμπούτα,

τὸ Κιόσκι (μπατάνια) περιτυλίγαμε τὶς στάμνες μὲ λυγαριές καὶ γυρίζαμε χα-
ρούμενοι σπῖτι «καλῶς τὸ γιόκα μου μὲ τὸ Μαῖσιο νερό, κάτσε τώρα νὰ φᾶς»
γάλα ζεστό, αὐγὸ κόκκινο, κάθε Πέμπτη ἐπὶ σαράντα μέρες ἔβαφαν αὐγά,
ἔτσι καὶ μὲ λίγο κλίκι-τσουρέκι-γίνονταν τὸ πρόγευμα.

Ἐξω οἱ γαλατάδες διαλαλοῦσαν «φρέσκο Μαῖσιο γάλα». Τὴν ἡμέρα αὐτὴ
τῆς πρωτομαγιάς, τὰ περισσότερα σπῖτια ἔκαναν γαλατόπιτα. Δύο ὀκάδες γάλα
παχὺ Μαῖσιο, 10 - 15 αὐγά, ζάχαρι, ἓνα μόνο πέτουρο σὲ βαθὺ νουχιὸ (ταψί)
καὶ στὸ φούρνο, τὸ γάλα ἔπηξε καὶ γίνονταν ἡ γαλατόπιτα, πὺν τὴν σέρβιραν
τὸ μεσημέρι κρύα, ἦταν ἓνα πρώτης τάξεως γλύκισμα, ἀλλὰ δυστυχῶς μιὰ
φορὰ τὸν χρόνο.

Ο ΠΡΟΣΚΟΠΙΣΜΟΣ

Ὁ Προσκοπισμὸς ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Ἀγγλο στρατηγὸ Μπάντεν Πάουελ τὸ ἔτος 1908, γιὰ νὰ τιμῆσει παιδιὰ πού τὸν ἐβοήθησαν στὸν πόλεμο. Κατήρτισε τὸν κανονισμόν, πὺ μεταφράστηκε σ' ὅλες τὶς γλώσσες, υἱοθετήθηκε ἀπὸ ὅλα τὰ Κράτη, τὰ ὁποῖα καὶ ἰδρυσαν ἀμέσως τὶς ὀργανώσεις προσκόπων. Στὴν Ἑλλάδα ὁ προσκοπισμὸς ἰδρύθηκε τὸ ἔτος 1910 καὶ ἀπὸ τότε ὑφίσταται ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν ἄξιων ἡγετῶν.

Στὴν πόλιν μας ὁ προσκοπισμὸς ἰδρύθηκε τὸ 1916.

Ὁ Ἄναστ. Καρατζόγλου, μαθητὴς τῆς 4ης ἐξαταξίου Γυμνασίου, ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὸ 1915 τὴν Θεσσαλονίκη, παρακολούθησε μὲ τοὺς συγγενεῖς του Ἰω. Κούλη, διάφορες ἐκδηλώσεις προσκόπων καὶ ἐνθουσιασθεὶς ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν διαφόρων προσκοπικῶν βιβλίων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐγκολτίου προσκόπου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς στολὲς συνέλαβε τὴν ἔμμονη ἰδέαν νὰ ἰδρυσθῆ καὶ στὴν πόλιν μας ὁ προσκοπισμὸς καὶ χωρὶς ἀναβολές, μὲ τὸ θάρρος πὺ καὶ τότε τὸν διέκρινε ἐμπιστεῦθηκε τὴν ἰδέαν του αὐτῆ, στὸν καθηγητὴ γυμναστικῆς Εὐάγ. Παυλίνην.

Ὁ Εὐάγ. Παυλίνης, τὴν ἰδέαν αὐτῆ τοῦ μαθητῆ Καρατζόγλου τὴν μετέφερε στὸν γυμνασιάρχην Ἄναστ. Λαζάρου, ὁ ὁποῖος τὴν υἱοθέτησε καὶ χωρὶς ἀναβολές ἰδρυσεν τὴν ἐσωσχολικὴν ὀμάδα μὲ ἀρχηγεῦντα ὑπαρχηγόν τὸν πρῶτον πρόσκοπον Ἄναστ. Καρατζόγλου, γενικὸν ἀρχηγόν ὄρισεν τὸν καθηγητὴν γυμναστικῆς Εὐάγ. Παυλίνην, καὶ αὐτὸς ἐκράτησε τὴν γενικὴν ἐποπτείαν.

Ἡ σχολικὴ αὐτὴ ὀμάδα ἀποτελέσθηκε ἀπὸ σαράντα μαθητὰς μὲ ἐνωμοτάρχην τὸν Ἄντ. Σαρηκωστὴν καὶ ὑπενωμοτάρχας τοὺς Κῦρον Κύρον, Ἰω. Οἰκονόμου, Ἄστέρ. Σίσσαν καὶ Ἀργ. Δημητρακάκην συμμαθητὴν μου στὴ Β' τάξιν τοῦ γυμνασίου.

Ἐν συνεχείᾳ ἰδρύεται καὶ δευτέρη ἐξωσχολικὴ ὀμάδα μὲ ἀρχηγεῦντα ὑπαρχηγόν τὸν ἐνθουσιώδη μαθητὴν τῆς Γ' γυμνασίου Γεώρ. Γουδῆν, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ καὶ τρίτην ὀμάδα, στὴν ὁποία κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1917 ἐγγράφεται καὶ ὁ γράφων μὲ ἐνωμοτάρχην τὸν Ἀθ. Τσανάκαν, ὑπάλληλον συμβολαιογραφείου Βεροῖας.

Τὰ γραφεῖα ἐγκαταστάθηκαν σὲ μιὰ διώροφην ξύλινην οἰκοδομὴν παραπλεύρως τῆς οἰκίας Γεώρ. Γουδῆ, ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ἡδὴ ὁδοῦ.

Οἱ στολὲς ἔγιναν δαπάναις τῶν προσκόπων καὶ μόνον τὰ πηλίκια ἐστάλησαν ἀπὸ τὸ Σῶμα Προσκόπων, καθὼς καὶ διάφορα βιβλία, τὰ ἐγκόλτια καὶ ἄλλα ἀπαραίτητα.

Οἱ προύχοντες τῆς Βεροίας ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν ἐν γένει ἐμφάνισι τῶν προσκόπων ὑπῆρξαν οἱ χρηματοδότες, οἱ πῶ ἐνθερμοὶ ὅμως ὑποστηρικταὶ ἦσαν ὁ Μητροπολίτης Καλλίνικος Δεληκάνης καὶ ὁ Δήμαρχος Ἀντών. Συμφιλίωσις ἰατρῶς.

Τὰ μετέπειτα χρόνια τὴν διδασκαλίαν ἀνέλαβε ὁ τότε λοχαγὸς διεθνῆς ξιφομάχος Βασίλ. Ζαρκάδης γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ συμπολίτη μας Ἰω. Μπέζα.

Κατὰ τὸ 1920 λόγῳ τῆς ἐπιστρατεύσεως τῶν στελεχῶν ὁ προσκοπισμὸς διαλύεται καὶ τὸ 1930 ἐπανιδρύεται ἐπὶ νέων βάσεων ἀπὸ τὸν δικηγόρον πλέον Γεώργ. Γουδῆν καὶ Πρόεδρον τῆς τοπικῆς ἐφορίας τὸν Ἀναστ. Καρατζόγλου, ἔμπορον ὑφασμάτων. Ἀναμφισβήτητο λοιπὸν τυγχάνει ἀπ' ὅσα πῶ πάνω ἐκτίθενται, πὺν δὲν ἐπιδέχονται καμμιάς ἀμφισβητήσεως, γιὰτὶ ἡ μνήμη μου ἐνισχύθηκε καὶ ἀπὸ σημειώσεις τοῦ Ἀναστ. Καρατζόγλου, ὅτι, ὁ προσκοπισμὸς τῆς πόλης μας ἰδρύθηκε τὸ ἔτος 1916 ἀπὸ τὸν Ἀναστ. Λαζάρου γυμνασιάρχην, Εὐάγγ. Παυλίην, καθηγητὴν γυμναστικῆς, τὸν Ἀναστ. Καρατζόγλου μαθητὴν 4ης τάξεως ἑξατάξιου Γυμνασίου, ἐμπνευστὴν τῆς ἰδρύσεως.

Ὁ πρῶτος προσκοπικὸς ὕμνος γράφτηκε ἀπὸ τὸν γυμνασιάρχην Ἀναστ. Λαζάρου, μελοποιήθηκε ἀπὸ τὸν μουσικοδιδάσκαλον Ἐμμ. Ζάχον καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον διδάχτηκε στὶς ἀρχὰς τοῦ 1917. Ὁ ὕμνος αὐτός, πὺν κανέννας ἀπὸ τοὺς παληοὺς δὲν τὸν θυμόταν, βρέθηκε στὸ ἀρχεῖο τοῦ δικηγόρου Ἀθαν. Δαβόρα, νεωτέρου προσκόπου καὶ μὲ τὸν παρέδωκε. Τὸν παραθέτω.

Εἶμαι τῆς Βέροιας παιδί κι' ἀπ' ὄλους ξεχωρίζω
κι' ἡ λεβεντιά μου μαρτυρᾷ κι' ἡ χάρη μου διηγίεται
πὺς εἶμαι πρόσκοπος γι' αὐτὸ
χαρὰ παντοῦ σκορπίζω.

Σὰν ἀπ' τὴ στάχτη ὁ φοίνικας
ἀπὸ μένα κάποια μέρα
θὰ ξεφτυρώσει ὡς πέρα
ἀγάπη καὶ χαρὰ.

Τὸ νοῦ δὲν ἔχω στὸ κακὸ
καὶ συλλογιέμαι μόνο
ποῦ θὰ πετάξω σὰν πουλί
σὲ ποῖο θουνό, ποῖα ράχη
νὰ χύσω βάλαμο χαρὰ
κι' ὁ πονεμένος νάχει.

Σὰν ἀπ' τὴ στάχτη ὁ φοίνικας
ἀπὸ μένα κάποια μέρα
θὰ ξεφτυρώσει ὡς πέρα
ἀγάπη καὶ χαρὰ.

Οἱ πρόσκοποι Βεροίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀειμνήστου Δημ. Παπαδοπούλου, γυμνασιάρχου, θεολόγου, πολλές φορές ὠδηγήθησαν σὲ πράξεις ἀνδρείας, γενναιότητος καὶ αὐταπαρνήσεως, ὥστε ἡ προσκοπικὴ σημαία, ἡ ἡγεσία, οἱ πρόσκοποι νὰ τιμηθοῦν μὲ παράσημα ἀνδρείας ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας καὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν.

Ἡ δράσις τῶν γενναίων αὐτῶν παιδιῶν εἶναι ἤδη γνωστὴ ἀπὸ τὶς ὑπηρεσίες πού πρόσφεραν στὴ φλεγόμενη Νάουσα, στὴν ὁποίαν πρῶτα μπῆκαν μέσα μετὰ τὴν ἀποχώρησι τῶν ἀνταρτῶν καὶ ἀψηφώντας τὸν κίνδυνον, πρόσφεραν ὑπηρεσίες στοὺς τραυματισμένους καὶ στὰ φοβισμένα παιδιά.

Ἡ πράξις αὐτὴ τῶν προσκόπων Βεροίας ἐπαναλαμβάνω ἔγινε γνωστὴ ἀνὰ τὸ Πανελλήνιο ἀπὸ τὰ εὐμενῆ σχόλια τοῦ τύπου.

Οἱ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πρόσκοποι πρόσφεραν καὶ προσφέρουν μεγάλες, ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὸ Ἔθνος, τὶς ὁποῖες κανένας δὲν μπορεῖ ν' ἀμφισβητήσῃ καὶ ἐπαναλαμβάνω ὅτι οἱ ὑπηρεσίες αὐτὲς ἀναγνωρίζονται καὶ ἀπὸ τὸ Κράτος.

Οἱ πρόσκοποι τὰ πάντα ἀντιμετωπίζουν μὲ γενναιότητα, μὲ θάρρος, μὲ ψυχραιμία, μὲ αὐταπαρνήση.

Μετέχουν σὲ ἀναδασώσεις, σ' ἐράνους ὑπὲρ εὐαγῶν ἰδρυμάτων, σπεύδουν μὲ τόλμη, μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς τους, στὴ κατάσβεση πυρκαϊῶν, ὅπουδήποτε αὐτὲς ἐκδηλώνονται, σπεύδουν σὲ περίθαλψιν τραυματιῶν — ὄρα καὶ Νάουσαν — τ' ἀντίθετα δὲ τυχὸν ὑποστηριζόμενα ὑπὸ ἐθελουφλούντων, εἶναι κακόβουλα, ἀνυπόστατα καὶ τελείως συκοφαντικά.

Ἀλησμόνητη μοῦ μένει ἡ Πανελληνία συγκέντρωσις προσκόπων κατὰ τὸν Αὐγουστον 1920, πού ἔλαβε χώραν στὴν Ἀθήνα. Συνοδός μας ἦταν ὁ καθηγητὴς γυμναστικῆς τοῦ Γυμνασίου Εὐαγ. Παυλίνης, ἄνθρωπος ἀπλός, μὲ πραγματικὴ ἀνθρωπιά καὶ μὲ ἀνεπτυγμένη τὴν ἰδέαν τοῦ προσκοπισμοῦ.

Στρατοπεδεύσαμε στὸ προαύλιον τοῦ Ἐθνικοῦ γυμναστηρίου κάτω ἀπὸ τὸ Ζάππειον, σὲ καταπράσινον τοπίον, σὲ σκηνές. Ὁ συνοδός μας ἀπὸ κοντὰ δὲν ἔλειψε οὔτε στιγμή. Πρῶτος ξυπνοῦσε, τελευταῖος κοιμόταν, ἀφοῦ διαπίστωνε, γυρίζοντας στὶς σκηνές ὅτι δὲν λείπει κανένας, χωρὶς νὰ παραλείπει νὰ ἐνεργεῖ καὶ ἐφόδους τῆ νύχτα.

Ἀνήσυχος, νευρώδης, πραγματικὸς πρόσκοπος, μᾶς ξενάγησε κατὰ τὸ καλύτερον τρόπον καὶ ἡ ὁμάδα μας, ἀρκετὰ μεγάλη σὲ ἀριθμόν, δὲν παρουσίασε κανένα δυσάρεστο, κανένα ἀπρόοπτον. Ὅλοι μείναμε κατενθουσιασμένοι καὶ στὸν γυμνασιάρχην πού εἶχε τὴν γενικὴ ἐποπτεία τῶν προσκόπων, μιλήσαμε μὲ τὰ καλύτερα λόγια γιὰ τὸν ἀρχηγὸν μας, τὸν ἀειμνήστον, Εὐάγ. Παυλίνην.

Τὸν προσκοπισμὸν τὸν ἀγάπησα καὶ τὸν ἀγαπῶ μ' ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μου καὶ μὲ τὸν δικόν μου τρόπον τὸν βοηθῶ.

Ἡ Τοπικὴ Ἐφορὰ Προσκόπων, σὲ εἰδικὴ τελετῇ, παρουσία τῶν ἀρχῶν καὶ ἀξιωματῶν τοῦ σώματος, μ' ἀπένευμε μεταλλικὴν πλακέτταν, μὲ ἀνάγλυφον τὸν πρόσκοπον, καὶ χαραγμένες τὶς λέξεις «Τιμῆς ἔνεκεν», «Τ.Ε.Π. Βε-

ροίας. 'Ιανουάριος 1976». Καὶ τὴν ἀφιέρωση «Ἡ Τοπικὴ Ἐφορία Προσκόπων Βεροίας, εἰς Κον Στέφανον Ζάχον, τιμῆς ἕνεκεν διὰ τὰς προσφερθείσας ὑπηρεσίας του πρὸς τὸ Σῶμα Ἑλλήνων Προσκόπων Βεροίας - 23 Ἰανουαρίου 1976. Ὁ Τοπικὸς Ἐφορος - Παῦλος Πυρινός.

ΤΟΠΙΚΟΣ ΕΦΟΡΟΣ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ

Ἄριθ. 9 τῆς 23 Ἰανουαρίου 1976

Κύριον Στέφανον Ζάχον Θεσσαλονίκη.

«... Τὸ πρὸς ἡμᾶς τηλεγράφημά σας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀπονομῆς τῆς ἀναμνηστικῆς πλακῶς, ἀνεγνώσθη καὶ ἐνεποίησε συγκίνησιν μεγάλην. Δηλοῦμεν ὅτι, αἱ ὑπηρεσίαι καὶ προσφοραὶ σας ὑπὲρ τοῦ Σώματος Ἑλλήνων Προσκόπων Βεροίας ὑπῆρξαν ἀξιόλογοι, ἀκόμη δὲ μεγαλύτεραι αἱ ἐνεργεαὶ σας διὰ τὴν στήριξίν μας εἰς δυσκόλους στιγμᾶς. Δεῖγμα εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης εἶναι ἡ ἀποσταλεῖσα διὰ τοῦ ταχυδρομείου ἀναμνηστικὴ πλάκα. Εὐχαριστοῦντες καὶ αὐθις ὑμᾶς, διατελοῦμεν. Ὁ Τοπικὸς Ἐφορος. Παῦλος Πυρινός - Καθηγητῆς Θεολόγος.

Τὰ παλιὰ λοιπὸν ἐκεῖνα χρόνια, τ' ἄδολα, τὰ χωρὶς πονηρία χρόνια, ὅταν οἱ κοπελλίτσες ἤθελαν νᾶχουν ἕνα κάποιον φίλο, γιὰ νὰ τὰ προστατεύει κάποιος, νὰ τὰ παραστέκει, διάλεγαν ἕνα ἥσυχον καλὸ γειτονόπουλο, συνομήλικον καὶ τοῦ πρότειναν νὰ γίνῃ σταυραδελφός, κι' ἂν τὸ παιδί μετὰ τὴν ἄδεια πάντοτε τῶν γονιῶν του ἐδέχετο τὴν πρότασιν, δὲν εἶχαν παρὰ ν' ἀπευθυνθοῦν στὸ παπᾶ τῆς ἐνορίας, νὰ ὀρίσῃ τὴν ὥρην τῆς συγκεντρώσεως στὸν Ναὸ γιὰ τὶς εὐχές.

Τὰ τέσσαρα πέντε αὐτὰ κορίτσια, μετὰ τὰ γιορτινὰ τους περιμέναν μετὰ ἀγωνία τὴν ἄφιξιν τοῦ μέλλοντος, σταυραδελφοῦ. Καὶ νὰ κι' αὐτὸς μετὰ τὰ γιορτινὰ καμαρωτὸς καμαρωτὸς ἔκαμνε τὴν ἐμφάνισίν του καὶ τότε ὁ Ἱερέας, τοποθετοῦσε γύρω ἀπὸ τὸ παιδί τὰ κορίτσια, πλησίαζε τὰ κεφαλάκια τους, περιέζωνε ὅλους μετὰ τὴν Ἁγία Ζώνην, τοὺς κάλυπτε μετὰ τὸ πετραχήλι του — τὸ ἄμφιον τοῦ Ἱερέως τὸ φερόμενον ἀπὸ τὸν τράχηλό του κατὰ τὶς ἱεροτελεστίας — καὶ ἀνέπεμπε τὶς πρὸς τὸν ὕμνον εὐχές.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁραίας αὐτῆς σύντομης τελετῆς τῆς ἀδελφοποιήσεως, τὴν ὁποίαν μετὰ κατάνυξιν παρακολουθοῦσαν τὰ παιδιὰ, ἔδιδαν τὴν ὑπόσχεσιν ὅπως διὰ βίου θάναί ἀγαπημένα καὶ θὰ ἀλληλοὑποστηρίζονται, ἀσπάζονται τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὸ χεῖρ τοῦ παπᾶ, ἔδιδαν τὸ φιλοδώρημα κατ' ἰσομοιρίαν στὸν παπᾶ καὶ ἀπὸ τότε τὰ ἀδελφοποιημένα παιδιὰ, τηροῦντα τὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, ἦσαν ἀγαπημένα ἐφ' ὄρου ζωῆς. Ἀντικαθιστοῦσαν τὰ κύρια ὀνόματα μετὰ τὸ «σταυραδελφή, σταυραδελφέ».

Οἱ σταυραδελφές περιέβαλαν τὸν σταυραδελφὸν μετὰ κάθε ἀγάπην, τὸν καλοῦσαν πάντοτε σὺς συγκεντρώσεις τους, σὺς παιγνιδιά τους, χωρὶς τὴν συμμετοχὴ ἄλλων παιδιῶν, ὅπως γίνεται σήμερον μετὰ τὰ πάρτυ, τὰ αἰσθήματα δὲ αὐτὰ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης ἦσαν ἀμοιβαῖα, ἀφοῦ κι' ὁ μπράτιμος καλοῦσε σπῆτι τοῦ τὰ κορίτσια, τὶς σταυραδελφές, χωρὶς τὴν παρουσίαν ἄλλων κοριτσιῶν ἢ φίλων.

Παρόμοια τότε χαρὰ γιὰ τὴν ἡλικίαν μου, δοκίμασε καὶ ὁ γράφων, ὅταν δεκατετράχρονος, στὸν Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου μετὰ τὸν Παπαφίλιππον, ἀδελφοποιήθη μετὰ τὰς Ἑλένην Καμπίτογλου, Ἑλένην Σερεμέτα κι' ἄλλες πού ἡ μνήμη μου δὲν συγκράτησε.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Στις 21 Ὀκτωβρίου 1921 ἐπιστρατεύομαι, ντύθηκα τὴν ἔντιμη στολή τοῦ στρατιώτη καὶ ὕστερα ἀπὸ παραμονή 5 - 6 ἡμερῶν στὸ πεδίο Ἄρειος, ὅπου σήμερα τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ, φεύγω γιὰ τὴν Ἀθήνα γιὰ τὸ Σύνταγμα Τηλεγραφητῶν κ' ἀπ' ἐκεῖ γιὰ τὸ λόχο τηλεγραφητῶν Στρατιάς Μ. Ἀσίας.

Κατὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸ στὴ Θεσσαλονίκη, ὁ πατέρας μου συγκινημένος μ' εἶπε «νὰ πᾶς στὸ καλὸ παιδί μου, νὰ ὑπηρετήσεις καλὰ τὴν πατρίδα μας, νὰ κάμνεις ὄλων χρῆση καὶ κανενὸς κατάχρηση». Εἶναι σὰν νὰ τὸν βλέπω τώρα καὶ ν' ἀκούω τὰ ὠραῖα αὐτὰ λόγια του. Ἦταν δακρυσιμένος μὲ φίλησε καὶ ἀπομακρύνθηκε. Ἦταν καταφανὴς ἡ συγκίνησή του, γιὰτὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἀποχωρίζονταν ἀπὸ τὸν μονάκριβο γιό του.

Ἦστερα ἀπὸ ταξίδι πολλῶν ὥρῶν μὲ θαλασσοταραχὴ, ἀποβιβάζομαι στὴν «Πούντα» τῆς πανέμορφης Σμύρνης καὶ διὰ μέσου τῆς ὠραιότατης παραλίας μὲ τὰ ὠραῖα ὁμοίμορφα σπίτια καὶ τὰ ἐπίσης ὁμοίμορφα ἐξέχοντα μὲ τὶς τζαμαρίες μπαλκόνια, τὸ περίφημο ΚΑΙ, ὕστερα ἀπὸ πορεία δύο καὶ πλέον ὥρῶν ἀφοῦ περάσαμε ἀπὸ τὸ Διοικητήριο, τὰ Ἑλληνικώτατα προάστεια, Καραντίνα, Καρατάση, φθάσαμε στὸ ἐπίσης Ἑλληνικώτατο προάστειο «Κιὸς - Τεπε» καὶ στρατοπεδεύσαμε σὲ σκηνές, ἀνάμεσα σὲ ἐληές, πὺλ πέρα ἦταν τὸ προάστειο Κοκάρ - Γιαλί, ἡ πατρίδα τοῦ Ὀνάση.

Τὸ τοπίο αὐτό, μὲ τὸ λόφο του, ἐδέσποζε τοῦ λιμανιοῦ τῆς Σμύρνης, ἦταν δὲ κατάφυτο ἀπὸ ἐληές, συκιές καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Ἐκεῖ ἔγινε ἐντατικὴ ἐκπαίδευση στὴν ὀπλοσχία — γκρᾶ — στὴν ἐκμάθηση τοῦ τηλεφώνου, τηλεγράφου, ὀπτικοῦ, ἀσφραγίσματος, στὴν κατασκευὴ ἐναέριων καὶ ἔρπουσων τηλεφωνικῶν γραμμῶν καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπίδοση ἐκάστου στρατιώτου, ἐγένετο ὁ διαχωρισμός. Ἐγὼ ἐκπαιδεύτηκα στὴν τηλεφωνία, στὸν ὀπτικὸ καὶ στὴν τηλεγραφία, περισσότερο ὅμως στὸν ὀπτικὸ, γιὰτὶ εἶχα μάθει πολὺ καλὰ τὰ σημεῖα τοῦ Μόρς, πὺλ ἐχρησιμοποιοῦντο στὸν τηλεγράφο καὶ τελικὰ μὲ ἔδωσαν τὴν εἰδικότητα τοῦ ὀπτιστοῦ, γιὰτὶ ἔπαιρνα 120 - 125 σημεῖα στὸ λεπτό, τόσο μὲ τὸ ἡλιογράφο, ὅσο καὶ τὴν νύκτα μὲ τὸ φῶς τῆς ἀσετυλίνης. Μετὰ τὴν ἐντατικὴ αὐτὴ ἐκπαίδευση πὺλ διήρκεσε δύο μῆνες, μᾶς κατένευμαν στὰ ἀποσπάσματα τηλ/τῶν τῶν Μεραρχιῶν. Ἐγὼ καὶ δέκα ἄλλοι ἀποσπασθήκαμε στὸ ἀπόσπασμα τηλ/τῶν τῆς XIII Μεραρχίας καὶ στὸ σύνταγμα τοῦ θρυλικοῦ Πλαστήρα, στὸ χωριὸ Μπελτζε κοντὰ στὸ Ἑσκή Σεχίρ.

Οἱ παλῆστεροι στρατιῶται μᾶς ὑποδέχτηκαν μὲ χαρὰ καὶ ἀγάπη, γιὰτὶ θὰ

Ξελάφρωναν από φρουρές, νυκτερινές περιπολίες κ.λπ. 'Αμέσως συνδεθήκαμε, μᾶς κατετόπισαν για ὅλα τὰ ἐκεῖ συμβαίνοντα. Ἐκεῖ συνεχίστηκεν ἡ ἐκπαίδευσις μας, τόσο στὴν ὄπλσκη μὲ τὰ ὀξειδωμένα γκρᾶ, ὅσο καὶ στὴν ἐν γένει τηλεφωνία, πρακτικὰ ἀπὸ ἔμπειρους βαθμοφόρους, ἀκόμη καὶ στρατιῶτες, ἡμεῖς δὲ τοὺς παρακολουθοῦσαμε μὲ κάθε προσοχή, ἀλλὰ καὶ σεβασμὸ μπορεῖ νὰ πει κανεὶς, γιατί μπροστὰ σὲ μᾶς τὰ παιδαρέλια αὐτοὶ ἔπρεπε νᾶταν πατεράδες μας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐξάσκησίν μου αὐτή, τ' ἀπογεύματα ἐκτελοῦσα καὶ γραφικὴ δουλειὰ στὴ διαχείριση καὶ τὰ βράδια ἀνελάμβανα ὑπηρεσία στὸν ὀπτικὸ σταθμὸ πὺ βρισκόνταν σ' ἓνα ὕψωμα κανὰ δύο τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ τοῦ ἀποσπάσματος. Στὸν σταθμὸ ἦσαν τρεῖς ὀπτισταί, πὺ ἐναλλάσσονταν ἀνὰ τρίωρο, ὁ ἡμιονηγὸς πὺ μετέφερε τὸ ρόφημα καὶ τὸ μεσημβρινὸ καὶ βραδυνὸ συσσίτιο. Ἐκεῖ ἀπομονωμένοι, μὲ ὄπλισμὸ μόνον τὰ γκρᾶ, διατρέχαμε τὰ βράδια μεγάλο κίνδυνο, μπορούσαν οἱ τσέτες νὰ μᾶς ἐξοντώσουν ἀνὰ πᾶσα στιγμή, δὲν τὸ τολμοῦσαν ὁμως, γιατί φοβοῦνταν τὰ ἀντίποινα στὰ γύρω χωριά, ἀλλὰ καὶ γιατί γύρω - γύρω ὑπῆρχε στρατὸς, λόχος, τάγμα, σύνταγμα, ἐμπροσθοφυλακὴ, ὀπισθοφυλακὴ, ἄλλως τε οἱ τσέτες χτυποῦσαν ἐκεῖ πὺ ἦσαν σίγουροι, τὰ χωριά τους τὰ προφύλαγαν, γιατί κι' αὐτὰ τοὺς βοηθοῦσαν καὶ τοὺς ἔκρυβαν.

Ὅπως εἶπα, κοντὰ στὸ Ἄφιὸν Καραχισὰρ μὲ τὸν πανύψηλο βράχο, στὸν ὁποῖον κυμάτιζε ἡ γαλανόλευκη σημαία μας, ἦταν τὸ χωριὸ Μπελτζέ, στὸ ὁποῖον εἴμεθα στρατοπεδευμένοι ἡμεῖς τοῦ ἀποσπάσματος τηλ/τῶν τῆς XIII Μεραρχίας, ὁ XIII λόχος Στρατηγείου τῆς αὐτῆς Μεραρχίας. Πιὸ πέρα ἦταν τὸ Χαμὰμ Χάλη καὶ τὸ Σεῖτῆ Γαζῆ, ἔδρα τῆς VII Μεραρχίας. Οἱ κάτοικοι ὄλοι θέβαια Τοῦρκοι, καλλιεργοῦσαν ἀπέραντες ἐκτάσεις τὴν παπαρούνα, τὴν ὑπνοφόρο μήκωνα ἀπὸ τὸν καρπὸ τῆς ὁποίας ἐξάγεται τὸ ἀφιόνι. Κατὰ τὴν ἀνθοφορία τὸ θέαμα ἦταν φαντασμαγορικὸ μὲ τὰ λογιῆς, λογιῆς χρώματα καὶ ἀνάμεσα τὰ χανουμάκια νὰ χαράζουν τὸν καρπὸ, γιὰ νὰ βγῆ ὁ χυμὸς νὰ στεγνώσει καὶ μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες νὰ τὸν συγκομίσουν μὲ προσοχὴ μεγάλη. Μετὰ ὁ καρπὸς ξηραίνονταν καὶ μάζευαν τὸν σπὸρο, ψιλό, σὰν συνάπι, καὶ ἔβγαζαν τὸ ἀφιονόλαδο, καὶ τοὺς κορμούς τοὺς χρησιμοποιοῦσαν γιὰ καύσιμο ὕλη. Τὰ σπίτια ὄλα χαμηλά, μὲ μικρὰ παράθυρα, οἱ σκεπαστὲς χωρὶς κεραμίδια, χρισμένες μὲ ἄσπρο χῶμα, αὐλὲς μεγάλες πὺ κατέληγαν στὴν ξύλινη αὐλόπορτα.

Σκοπὸς τοῦ ὀπτικοῦ σταθμοῦ, πὺ ὅπως εἶπα ἦταν ἐγκατεστημένος στὴν κορυφὴ ἑνὸς λόφου, ἦταν ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὰ συντάγματα, τὰ τάγματα καὶ τοὺς λόχους τῆς Μεραρχίας, ἰδίᾳ ὅταν οἱ τηλεφωνικὲς γραμμὲς εἶχαν κάποια βλάβη, πότε οἱ ἔρπουσες καὶ πότε οἱ ἐναέρειες πάνω σὲ πασσαλίσκους, πρόχειρες δουλειὲς ἐκστρατείας. Πολλὲς φορὲς ἡ βλάβη τῶν τηλεφωνικῶν γραμμῶν προήρχετο καὶ ἀπὸ δολιοφθορὰ ἢ σαμποτάζ, ὅπως λέμε σήμερα, κι' αὐτὸ γιὰ νὰ βγεῖ συνεργεῖο πρὸς ἐπισκευὴ καὶ νὰ τὸ ἐπιτεθοῦν οἱ τσέτες, οἱ ὁποῖοι τοὺς

τηλεφωνητάς δὲν τοὺς συμπαθοῦσαν καὶ στὸ Οὐσάκ συνέλαβαν τὸ συνεργεῖο ἀποτελούμενο ἀπὸ 7 ἄνδρες καὶ τοὺς ἔγδαραν. Πηγαίνοντας γιὰ τὸ μέτωπο, μᾶς ὑπέδειξαν τὸ σημεῖο τοῦ δράματος αὐτοῦ καὶ ἔτσι πήραμε τὴν πρώτη λαχάρα καὶ κάναμε τὴ σκέψη, τὶ μᾶς περιμένει ἄραγε.

Δίπλα στὴ σκηνὴ τὸ ὀπτικὸ μηχανήμα κι' ὁ ὀπτιστὴς ἀκοίμητος φρουρὸς νὰ δεχθεῖ τὶς κλήσεις ἄλλων σταθμῶν, νὰ πάρει ἢ νὰ μεταβιβάσει τὶς διαταγές.

Ἡ νυκτερινὴ ἔφοδος, μὲ τὸ σύνθημα καὶ παρασύνθημα ἦταν ἀπαραίτητη.

Μετὰ τὴν ὀνομασία μου σὲ δεκανέα, ὁ ἔφεδρος λοχαγὸς Ἐμμ. Κασμαδάκης, παράλληλα μὲ τὴ γραφικὴ ἐργασία ὡς βοηθοῦ διαχειριστοῦ, μ' ἀνέθεσε καὶ τὴν ὑπευθυνότητα τοῦ σταθμοῦ.

Παραμονὴ Χριστουγέννων. Στὸ λόχο ἐπικρατοῦσε κάποια κίνηση γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τῆς μεγάλης αὐτῆς γιορτῆς, μόνον ἐκεῖ ἐπάνω στὸ λόφο ἐπικρατοῦσε ἄκρα ἡσυχία, οἱ 4 - 5 ἄνδρες τοῦ ὀπτικοῦ σταθμοῦ, δὲν νοιώθουν τὴ χαρὰ αὐτῆ, καὶ πῶς νὰ τὴ νοιώσουν ἐκεῖ ἀπομονωμένοι, τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια, νοσταλγοῦσαν τὰ σπῖτια τους, τὶς οἰκογένειές τους πού εἶχαν νὰ τοὺς ἴδουν δύο καὶ τρία χρόνια. Ἄέρας δυνατὸς φυσοῦσε, ἡ φύση ἄγρια, πάνω ὅμως ἀπὸ τὸν ἐπίγειο αὐτὸ κόσμον, ὁ οὐρανὸς κατακάθαρος, μὲ τ' ἄστρα πού φεγγοβολοῦσαν καὶ γύρω - γύρω ἀπλώνονταν μία μακάρια ἡρεμία. Ἡ φύση εἶχε προσλάβει τὸ «βράδυ αὐτό», τὴν παραμονὴ τῆς «έορτῆς τῶν ἑορτῶν» μὴ λαμπρότητα μὲ τὴν ὁποία θὰ συμμετεῖχε στὴ μεγάλη αὐτῆ γιορτῆ. Στὸν κάμπο γύρω - γύρω ἀπ' τὸ ὑψωμα, μόνον ποιμενικὲς καλύβες μὲ κάποιο ἀμυδρὸ φῶς καὶ μόνον οἱ φύλακες τῶν κοπαδιῶν, τὰ ποιμενικὰ σκυλιὰ ἀκούγονταν.

Πάνω στὴ σιγαλιὰ αὐτῆ, ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες, μ' εἶπε «ἡμεῖς δὲν θὰ κάνουμε Χριστούγεννα κύρ' προῖστάμενε;» "Ἄς ἔχουμε ὑπομονὴ παιδιὰ κι' ὄλα καλά θὰ γίνουν, καὶ Χριστούγεννα θὰ κάνουμε καὶ τὶς οἰκογένειες θὰ δοῦμε, ἔνοιωσα ὅμως τὸν πόνο τῶν παιδιῶν. Πῆρα ἀμέσως τὸ μουλάρι καὶ τὸ γκρᾶ (διαταγὴ αὐστηρῆ νὰ μὴ κυκλοφοροῦμε ἄοπλοι) καὶ τί νὰ κάνει τὸ γκρᾶ, στάσου νὰ γεμίσω; γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ ὅταν ἔκανα αὐτὴ τὴ διαδρομὴ εἶχα πάντα ἕνα πιστόλι, γκόλις πού τὸ ἔπαιρνα ἀπὸ τὴν ἀποθήκη καὶ κατηφόριζα γιὰ τὸ χωριὸ μὲ σκοπὸ κάτι νὰ πάρω γιὰ νὰ περάσει ἡ βραδυὰ αὐτὴ κάπως καλύτερα.

Κάτι τὸ καλὸ ὅμως δὲν βρῆκα στὰ δύο φτωχικὰ μαγαζιά καὶ πῆρα κάτι ἀπὸ τὴν ἀποθήκη τροφίμων καὶ ἕνα παγούρι κονιάκ. Σ' ἕνα ἀπ' τὰ μαγαζιά αὐτὰ μὲ εἶδε ὁ γείτονας τῶν γραφείων Ἀλῆ Σουλεϊμάν καὶ ἀντιλήφτηκε τὴν στενοχώρια μου πού δὲν βρῆκα τίποτε νὰ ἀγοράσω. Εἶχε καλὰ σουρουπώσει καὶ ξεκίνησα γιὰ τὸν γυρισμὸ καβάλλα καὶ πάλι στὸ μουλάρι. Σὲ μιὰ καμπὴ τοῦ χωραφδόδρομου, διέκρινα μιὰ σκιά. Γιὰ καλὸ, γιὰ κακὸ πῆρα στὸ χέρι μου τὸ πιστόλι, ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχε φόβος, τὴν διαδρομὴ αὐτὴ τὴν κάναμε τακτικὰ μέρα καὶ νύκτα, καὶ δὲν συνέβη τίποτε, ἄλλως τε ὅπως εἶπα καὶ πιὸ πάνω, γύρω - γύρω ὑπῆρχε στρατός. Οἱ τσέτες ἔκαμναν ἀνταρτοπόλεμον καὶ δροῦσαν ἐκεῖ πού ἦσαν σίγουροι γιὰ κάποια ἐπιτυχία.

Ποία όμως έκπληξη, ή σκιά αυτή δὲν ἦταν ἄλλος παρὰ ὁ Ἄλῃ Σουλεϊμάν, ὁ γείτονας μὲ τὸν ὅποιον εἶχα καλὲς σχέσεις, συναντηθήκαμε κανὰ δυὸ φορὲς στὸ μαγαζί, καὶ πάντα μὲ κερνοῦσε. Μὲ σταμάτησε, μὲ σπασμένα ἑλληνικὰ αὐτός, σπασμένα τουρκικὰ ἐγώ, τσιάτρα - πάτρα συνεννοηθήκαμε. Μ' ἔδωσε ἓνα τορβά μὲ δῶρα, καὶ γλυκὰ φτιαγμένα μὲ τὰ χέρια τῆς γυναίκας του τῆς Τζεμιλέ. Μ' εἶπεν «τσιὸκ Ἰλαρά» «χρόνια πολλὰ» καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ κρατήσω μυστικὴ τὴν προσφορά του αὐτή. Μὲ συγκίνησε ἀπάνταστα, τὸν εὐχαρίστησα καὶ τράβηξα γιὰ τὸ σταθμό. Σὰν ἔφτασα ἐκεῖ τὰ παιδιὰ μὲ ὑποδέχτηκαν μὲ χαρὰ, γιὰ τὸ εἶχα συνηθίσει πάντα κάτι νὰ τὰ πηγαίνω, καμμιὰ λιχουδιά, κανένα ρακί κ.λ.π. Τοποθετήσαμε τὸ κιβώτιο τοῦ ὀπτικοῦ γιὰ τραπέζι καὶ βγάλαμε διὸ εἶχε ὁ τουρβάς, λέγοντας στὰ παιδιὰ διὸ τὰ εἶχα παραγγεῖλει ἀπὸ τὴν προηγούμενη, τηρώντας ἔτσι τὴν ὑπόσχεση πὺν ἔδωσα στὸν Ἄλῃ. Ὁραιότατα λουκάνικα, τσιβριμὲ ἀπὸ δικό του σφαχτό, τυρὶ φρέσκο ἀγελάδας, αὐγὰ βραστά, γλυκὰ σιροπιαστὰ καὶ ἓνα μπουκάλι ρακί.

Ριχτήκαμε μὲ βουλμιά στὸ φαγοπότι, καὶ περάσαμε μιὰ βραδυὰ ἀξέχαστη. Ὁ ἡμνοηγὸς ἀπὸ τὸν Τύρναβο Γεώρ. Τσιγγέλης τραγούδησε ὠραῖα τραγούδια τῆς πατρίδας του. Τὰ μάτια ὄλων ὅμως στὸν ὀπτικό. Ποῖος ἤξερε χρονιὰρα μέρα τί μποροῦσε νὰ συμβεῖ, ἴσως ἀπὸ μιὰ δική μας ἀβλεψία νὰ συνέβαινε κάτι τὸ δυσάρεστο. Ἔτσι ἐκεῖνο τὸ βράδυ, γύρω - γύρω στὴ φωτιά, μὲ τὰ πλούσια ἐδέσματα, κάναμε, ὅπως λέμε σήμερα ἓνα ἀξέχαστο ρεβεγιόν, μὲ τὴν προσφορά τοῦ Ἄλῃ. Ἔκαμα πολλὲς σκέψεις γιὰ τὴν αὐτὴ ἢ περιποίηση, συμφέρον δὲν εἶχε, ὑστεροβουλία δὲν ἔβλεπα καὶ κατέληξα πὺς ὁ Ἄλῃς πὺν ξεχώριζε ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὴ μορφὴ, στὴν εὐγένεια, θὰ εἶχε ἴσως στὸ γενεαλογικὸ του δένδρο κάποια ρίζα Ἑλληνικὴ, ρίζα Χριστιανικὴ. Ποῖος ξέρει.

Ἀνήμερα Χριστοῦγεννα, τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια. Τὸ πρωῖνὸ ρόφημα, τὸ βελτιωμένο!! μεσημβρινὸ συσσίτιο - κρέας βωδινὸ μὲ μακαρόνια, τσιγάρα, κρασί, γλυκὸ καὶ τὸ βράδυ κεφαλοτύρι. Οἱ εὐχὲς μας ἦσαν χρόνια πολλὰ καὶ καλὴ πατρίδα. Ὅλοι νοσταλγοῦσαν τὴν πατρίδα, τὰ σπίτια τους, τὶς οἰκογένειες, ποῖος ὅμως θὰ μᾶς ἔλεγε διὸ θὰ τὰ βλέπαμε ὄλα κνηνηγμένοι καὶ ντροπιασμένοι καὶ μὲ τὸν Ἑλληνικὸ πληθυσμὸ ξερριζωμένο;

Αὐτὰ ἦταν τὰ τελευταῖα στρατιωτικὰ Χριστοῦγεννα στὸ μέτωπο τῆς Μ. Ἀσίας χωρὶς καμπάνες, χωρὶς ἐκκλησία καὶ παπάδες, χωρὶς τὶς ψαλμωδίες ἐκεῖνες πὺν τὴν κάθε χριστιανικὴ ψυχὴ γεμίζουν χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση, ὅπως τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία», τὸ «Χριστὸς γεννᾶται δοξάσατε, Χριστὸν ἐξ οὐρανοῦ ἀπαντήσατε». Ἐπαναλαμβάνω πὺς ἡ νύχτα ἐκεῖνη ἦταν ἡρεμὴ, ὁμορφὴ, σαγηνευτικὴ, δὲν ἔμοιαζε, σὰν τὶς ἄλλες νύχτες.

Δὲν νομίζω πὺς εἶναι ἀνάγκη νὰ περιγράψω μὲ λεπτομέρειες τὰ ἐκεῖ συμβαίνοντα. Ἡ ζωὴ μας κυλοῦσε ἡρεμὴ, χωρὶς καμμιὰ ἀξιόλογη δραστηριότητα.

Τὶς βροχερὲς μέρες, ἐμπειρικοὶ βαθμοφόροι δίδασκαν πρακτικὰ τὸν χειρι-

σμὸ τοῦ τηλεφώνου, τὸν τρόπο κατασκευῆς τῶν τηλεφωνικῶν γραμμῶν, ἐναέριον καὶ ἔρπουσαν, ἐγὼ ἐκπαίδενα τοὺς δικούς μου στὸν ὀπτικό, στὴν ἐκμάθηση τῶν σημάτων τοῦ Μόρς — γραμμὴ στιγμὴ, στιγμὴ γραμμὴ, πράγματα χιλοειπωμένα καὶ τετριμένα. Ε.—. Λ.—. Λ.— Α ...Σ—... Β. Ε.—. Ρ — — — Ο.. Ι.— Α.

Τις ἡλιόλουστες μέρες 8 - 10 τὸ πρωτὶ γυμνάσια, λίγη σκοποβολὴ μὲ τὰ σκουργιασμένα γκρᾶ, σουηδικὴ γυμναστικὴ, τροχάδην, βάδην, καὶ μετὰ, τὰ ὄπλα πυραμίδες καὶ ξάπλα στὰ χωράφια γιὰ νὰ κλείσει τὸ δίωρο, καμμιά φορὰ περνοῦσε καὶ ὁ λοχαγὸς νὰ δεῖ πῶς πᾶν τὰ γυμνάσια!! ξάπλωνε κι' αὐτός.

Ἄλλα ἐνδιαφέροντα δὲν εἶχε ἡ ζωὴ μας. Μὲ ἀγωνία περιμέναμε κατὰ τις 12 τὸ μεσημέρι νὰ μᾶς φέρει ὁ ταχυδρόμος κανένα γράμμα ἢ καμμιά ἐπιταγὴ, αὐτὸ ὅμως πολὺ σπάνια γιὰ τίς ἐπιταγὲς κρατοῦσε γιὰ μεγάλο διάστημα ἢ Στρατιὰ στὴ Σμύρνη, γιὰ τί δὲν ὑπῆρχε χρῆμα νὰ ἐξοφληθοῦν, ὅλα αὐτὰ κι' ἄλλα ἀνάγκαζαν τοὺς στρατιῶτες νὰ δυσανασχετοῦν καὶ νὰ εὔχονται κάθε στιγμὴ «καλὴ πατρίδα».

Θὰ περιγράψω ἓνα περιστατικό, ποὺ ἀνάγκασε τὴν Μεραρχία νὰ ἐκδώσει αὐστηρὴ διαταγὴ νὰ μὴ ἐπιτρέπεται στοὺς στρατιῶτες νὰ πλησιάζουν τὰ χωράφια μὲ τις παπαρούνες.

Ἐνα πρωῖνὸ μετὰ τὰ γυμνάσια οἱ στρατιῶται πῆγαν στοὺς θαλάμους ν' ἀποθέσουν καὶ νὰ ξεκουραστοῦν, ἀλλὰ τοὺς περισσοτέρους τοὺς ἔπιασε βαρειά ὑπνηλία καὶ ὅταν ἡ σάλπιγγα σήμανε κουραμένα, δὲν παρουσιάστηκαν γιὰτί ὅλοι κοιμοῦνταν τοῦ καλοῦ καιροῦ, αὐτὸ ἀνησύχησε τὸν λοχαγὸ καὶ κάλεσε ἐπείγοντως ἀπὸ τὸ λόχο στρατηγείου τὸν γιατρὸ κι' αὐτὸς μὲ τὴν πῆρα ποὺ εἶχε ἀπὸ ἄλλα παρόμοια περιστατικά, βεβαίωσε πὼς ἐπρόκειτο περὶ ἐλαφροῦς ναρκώσεως, ἀπὸ σπόρους τῆς παπαρούνας, ποὺ ἔφαγαν σὲ μεγάλο βαθμό. Τὸ γεγονός ἐγινε γνωστὸ στὴ Μεραρχία καὶ αὐτὴ ἐξέδωκε τὴν παραπάνω αὐστηρὴ διαταγὴ. Οἱ σπόροι τῆς παπαρούνας ξηροὶ εἶναι πολὺ νόστιμοι καὶ τρώγονται χωρὶς νὰ ὑπολογίζε κανεὶς τις συνέπειες.

Ἔτσι ἄτονα, ἀδιάφορα, κυλοῦσαν οἱ μέρες, οἱ βδομάδες, οἱ μῆνες, γράμματα δὲν παίρναμε, ἐπιταγὲς δὲν ἐξαργυρώνονταν, συσσίτιο φτωχικὸ καὶ οἱ στρατιῶται δυσανασχετοῦσαν, ἀλλὰ δὲν τὸ φανέρωναν, πάντως ὑπῆρχε μιὰ διάχυτὴ δυσφορία καὶ ὅλων ἡ εὐχὴ ἦταν «καλὴ πατρίδα», πῶς ὅμως ὁ στρατὸς αὐτὸς θὰ ἔβλεπε τὴν πατρίδα; αὐτὸ ἦταν τὸ πρόβλημα ποὺ ἔκαιε ὅλους. Ἔτσι φθάσαμε μὲ τὸ ἄγχος αὐτὸ στίς 14 Αὐγούστου, ὅποτε ἐπέιγουσα διαταγὴ μᾶς διέταξε ἀμέσως, χωρὶς τὴν παραμικρὴ χρονοτριβή, νὰ φορτώσουμε τὰ ὑλικά καὶ νὰ συμπτυχθοῦμε, πρὸς τὰ ποῦ ὅμως; ἄγνωστο, ἔτσι μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου, παραμονὴ τῆς Παναγίας ξεκινήσαμε πρὸς ἄγνωστο κατεύθυνση. Βαδίζαμε συνταγμένοι καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐξαντλητικὴ πορεία δύο ἡμερῶν, τὸ ἀπόγευμα φθάσαμε στὴ μεγάλη χαράδρα τοῦ «Τουμπλοῦ Μπου-

νάρι». Στά γύρω ύψόμενα, τὰ πεζοπόρα τμήματα ἔδιδαν μάχες σκληρές, τὸ ἐχθρικό πυροβολικό, δρειβατικό, βομβάρδιζε τὴ χαράδρα, οἱ βόμβες ὅμως ἔπεφταν στὰ ριζὰ καὶ δὲν ἔσκαζαν κι' αὐτὸ τὸ ἀποδώσαμε στὴ Μεγαλόχαρη.

Σὲ παρακείμενη χαράδρα, οἱ στρατηγοί, Διγενής, Καϊμπαλῆς, Τρικούπης μὲ τὸν ἀσύρματο ἔδιδαν τὸ σῆμα «κλείσατε ἔντιμο εἰρήνη, πατρίς μας καταστρέφεται».

Σὰν σουρούπωσε ὅμως ὅλος αὐτὸς ὁ γενναῖος στρατὸς ποὺ ἔγραφε σελίδες δόξας καὶ μόνο νίκες γνώρισε, τῶβαλε ὡς διὰ μαγείας στὰ πόδια, ἐγκαταλείποντας παντὸς εἶδους ὑλικά καὶ ἀχρηστεύοντας πολυβόλα, πυροβόλα καὶ ὅτι ἄλλο ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσει ὁ τουρκικὸς στρατὸς, καβάλλησαν τὰ ζῶα καὶ ὅπου φύγει, φύγει. Ποῦ; ἄγνωστο, μόνον ἔλεγαν νὰ πάμε πρὸς τὴν θάλασσα... Ἐκεῖνο τὸ βράδυ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι οἱ ὡς ἄνω στρατηγοί, αὐτοὶ πῆγαν πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἡμεῖς κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ στόμιο τῆς χαράδρας, δηλ. πρὸς τὸ Οὐσάκ. Στὸ στράτευμα εἶχαν εἰσχωρήσει Τοῦρκοι ποὺ γνώριζαν τὰ ἑλληνικά μὲ στολὲς Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ προέτρεπαν τοὺς στρατιῶτες ν' ἀκολουθήσουν ἀντίθετη κατεύθυνση καὶ ὅσοι ἐπέιθοντο, συναλαμβάνοντο αἰχμάλωτοι. Δύο τέτοιοι κατάσκοποι ἐκτελέστηκαν ἐπὶ τόπου ἀπὸ ἓνα λοχαγὸ, ποὺ τοὺς ἀνεκάλυψε. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικὸς μας, ἔδωσε τὴν παραγγελία, εὐθεῖα καὶ μόνον εὐθεῖα καὶ πράγματι, θγήκαμε ἀπὸ τὴν χαράδρα, σῶοι, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς 140 ἄνδρες, μόλις τὸ πρῶτ' βρεθίκαμε 40, λίγοι τηλεφωνηταὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἡμιονηγοὶ μὲ τὰ ἀρχεῖα φορτωμένα στὰ μουλάρια. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα ἀρχίζει τὸ μαρτύριο, ἡ κούραση, ἡ δίψα, ἡ πείνα, ἄϋπνοι, γὰ νὰ κρατηθοῦμε στὰ πόδια, κρατούσαμε τὶς οὐρὲς τῶν ζώων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅλοι ἀλλάξαμε τὸν ὄπλισμό, πετάξαμε τὰ γκοῦ καὶ πήραμε τὰ μάλιχερ ποὺ ἦσαν ἄφθονα στοὺς δρόμους καὶ ἔτσι συντεταγμένοι μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν λοχαγὸ Κοσμαδάκη Ἐμμ. σωστὸ παλληκάρι προχωρούσαμε πάντοτε μὲ τὶς ὁδηγίες του. Παρακάτω συναντήσαμε κι' ἄλλα παιδιὰ δικὰ μας καὶ γενήκαμε περὶ τοὺς ἑξήντα, φθάσαμε στὰ ὑψόμενα τοῦ Σαλιχλῆ. Ἐκεῖ ὅμως ἄτακτοι Τοῦρκοι μᾶς ἐπιτέθηκαν, ἀκροβολιστήκαμε καὶ δώσαμε μιὰ μικρὴ μάχη, στὴν ὁποία σκοτώθηκαν δύο δικοὶ μας, φίλοι μου ποὺ ἦσαν δίπλα μου. Ὁ Κ. Πουλῆς ἀπὸ τὴν Κέρκυρα καὶ ἓνας ἄλλας ποὺ δὲ τὸν θυμᾶμαι ἀπὸ τὴν Πάτρα, ἂν ἡ ριπή πῆγαινε ἀριστερὰ, δὲν θὰ ἔγραφα κι' ἐγὼ τὸ σημείωμα αὐτό. Ὅταν σκοτώθηκε ὁ Τοῦρκος πολυβολητὴς ποὺ μᾶς ἔκαμε τὴν ζημία μὲ τὸ σκότωμα τῶν δύο στρατιωτῶν μας, οἱ Τοῦρκοι τῶβαλαν στὰ πόδια μὲ ἀπώλειες, ἔτσι προχωρήσαμε πρὸς τὸ Σαλιχλῆ. Στὴν εἴσοδο ἀπὸ ἓνα τζαμί, ἓνας χότζας πυροβολοῦσε, ὁ τηλεφωνητὴς ὅμως Ἀγγέλου ἀπὸ τὴν Μυτιλήνη, δεινὸς σκοπευτὴς, μὲ μιὰ καὶ μόνον σφαῖρα τὸν ἐξουδετέρωσε καὶ ἔτσι περάσαμε ἀπὸ τὴ νεκρὴ πόλιν ἀνενόητοι, γιατί οἱ κάτοικοι εἶχαν ἐγκαταλείψει τὴν πόλιν, ἀπ' τὴν ὁποίαν πέρασε προηγουμένως πολὺς στρατὸς καὶ οἱ κάτοικοι δὲν τόλμησαν νὰ κάμουν κάτι, φοβούμενοι ἀντίποινα.

Στους ἀμπελώνες τοῦ Σαλιχλή κορέσαμε τὴν πείνα μας μὲ σταφύλια ποὺ λιάζονταν στὰ ἀλώνια, αὐτὰ ὅμως μᾶς ἐδημιούργησαν δίψα μεγάλη καὶ νερὸ δὲν βρῖσκαμε εὔκολα καὶ ξεδιξούσαμε μὲ νερὸ ἀπὸ ἔλη καὶ εἶναι ἀπορίας ἄξι πῶς δὲν μολυνθήκαμε.

Ὁ δρόμος γιὰ τὴν Σμύρνη πιά ἐλεύθερος, ἀλλὰ ἀτελείωτος γιὰ μᾶς ποὺ βαδίζαμε μέρες καὶ νύχτες, πεινασμένοι, ἀνυπόδητοι, ρακένδυτοι, ἀξύριστοι, ἄπλντοι, ἔτσι φθάσαμε στὰ ὑψώματα τῆς Σμύρνης χωρὶς καμμιά ἐχθρική ἐνόχληση καὶ στὶς 26 Αὐγούστου πρωτὶ περάσαμε τὴν Πούντα, ἐκεῖ ἀκριβῶς ποὺ εἶχαμε ἀποβιβαστῆ ὅταν πρωτοήλθαμε στὴ Μ. Ἀσία, στὰ εὐλογημένα αὐτὰ ἑλληνικώτατα μέρη.

Ἐγὼ ἔμεινα λίγο παραλίω μὲ τὴν ἰδέα πὼς θὰ συναντοῦσα στὴν παραλία καὶ τοὺς ἄλλους καὶ ὅλοι μαζί θὰ βαδίζαμε γιὰ τὸν Τσεσιμέ, τελευταῖο σταθμὸ ἐπιβίβασης τοῦ στρατοῦ, ὀγδόντα περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ Σμύρνη, αὐτοὶ ὅμως ἐπιβιβάστηκαν σ' ἓνα πλοῖο φορητὸ ποὺ ἦταν ἀγκυροβολημένο στὴν παραλία καὶ ἔτοιμο γιὰ νὰ σαλπάρει, αἰφνης ἀκούω φωνὲς ἀπὸ τὸ πλοῖο, «ἔδῶ εἴμαστε, φεύγουμε», ἡ σκάλα εἶχε σηκωθῆ, ὁ ἀξιωματικὸς ὅμως μὲ ἔρριξε ἓνα καραβόσχουνο, σκαρφάλωσα γερὰ καὶ μὲ τράθηξαν ἐπάνω, ἀφοῦ τὸ ὕψος τοῦ καραβιοῦ δὲν ἦταν μεγάλο ἀπὸ τὴν παραλία, καὶ ἡ πρύμνη ἦταν κολλημένη στὴν παραλία σύρριζα καὶ ἔτσι στηριζόμενος καὶ στὸ παλαμάρι, ἔφθασα στὸ κατάστρομα, ὅπου μὲ χαρὰ μὲ ὑποδέχτηκαν οἱ συνάδελφοι.

Ἄς εἶναι καλὰ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ὅπως μ' ἔλεγαν μὲ ἀναζητοῦσαν ἐπίμονα, γιὰτὶ ὁ ἀξιωματικὸς μας, εἶχε κατορθώσει καὶ ἐπέτυχε μὲ εἰδικὸ σημεῖωμα, τὴν ἐπιβίβαση τῶν ἀνδρῶν, στὸ τελευταῖο αὐτὸ πλοῖο.

Ἄν δὲν μ' ἔβλεπαν καὶ ἔφευγε τὸ πλοῖο, θᾶπρεπε νὰ βαδίσω μόνος πλέον μέχρι τὸ Τσεσιμέ - χερσονήσο Ἐρυθραίας, ποὺ ἀπέιχε ἀπ' τὴν Σμύρνη πολλὰ χιλιόμετρα καὶ ἡ ταλαιπωρία μου θᾶταν μεγάλη, ἴσως καὶ νὰ μὴ ἄντεχα βαδίζοντας 80 περίπου χιλιόμετρα.

Εὐχαριστῶ τὸν Πανάγαθο Θεό, ποὺ γιὰ δεύτερη φορὰ μὲ ἔσωσε.

Θλιβερὲς οἱ ἀναμνήσεις μου. Ὅταν ἔφθασα στὴν Πούντα, ἀντίκρουσα ἓνα θέαμα φρικτὸ, λαός, στρατός, νὰ συνωθοῦνται καὶ νὰ μὴ γνωρίζουν τί ζητοῦν, ὅλοι κατηφεῖς, κουρασμένοι, ἐξαντλημένοι νὰ τρέχουν μὲ τὰ μπογαλάκια ἀπ' ἐδῶ κ' ἀπ' ἐκεῖ, νὰ ζητοῦν μέσα ἀναχωρήσεως καὶ νὰ μὴν ὑπάρχουν.

Ἡ ἄλλοτε ἀκμάζουσα Σμύρνη μὲ τὴν ὠραιότατη παραλία, τὸ περίφημο «ΚΑΙ», τὰ ὠραῖα καταστήματα, τὰ πολυτελῆ κέντρα διασκεδάσεως ἦταν ἔρημα, χωρὶς τὴν παραμικρὴ κίνηση, ἀφοῦ ἦταν καὶ ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας. Ἡ θάλασσα γεμάτη πτώματα, ἡ παραλία γεμάτη ὕλικά στρατοῦ κ' ἄλλα πεταμένα στὴ θάλασσα καὶ ἀπὸ λιμάνι χαρᾶς, εἶχε μεταβληθεῖ σὲ λιμάνι κολάσεως, σὲ λιμάνι φρίκης. Ὁ κόσμος μοναδικὸ σκοπὸ εἶχε τὴ φυγή. «Ὁ σῶζων ἑαυτὸν σωθήτω», γιὰτὶ ἀπὸ τὴ μέρα αὐτὴ τῆς 26 Αὐγούστου ἔγινε πιά συνείδηση πὼς ἡ Σμύρνη, ἡ ὠραία Ἰωνία τὴν ἐπομένη ἢ μεθεπομένη θὰ σλα-

βώνονταν και πάλι από ένα προαιώνιο έχθρό, και έτσι θάχχαναν τὸ πολυτιμότερο ἀγαθό, τὴν ἐλευθερία και τὴ ζωὴ τους ἀκόμα.

Τὸ πρωτὶ τῆς 27 Αὐγούστου ἀποβιβαστήκαμε στὴ Χίο, μᾶς ὠδήγησαν ὁ ἓνα ἐλαιῶνα ὅπου στρατοπεδεύσαμε στὸ ὑπαιθρο, ἐκεῖ οἱ εὐγενικοὶ Χιώτες, φρόντισαν γιὰ ὄλα, ὁ ἀξιωματικὸς φρόντισε γιὰ συσσίτιο, ψωμί, ροῦχα κλπ., ἡ θάλασσα καθάρισε τὰ «βρώμικα σώματά μας».

Στὶς 28 τὸ πρωτὶ συναντῶ τὸν ὑπολοχαγὸ Θρασ. Σμυρλῆ και ἀπὸ κοινουὺ τηλεγραφοῦμε στοὺς γονεῖς μας: «Εἴμεθα σῶοι στὴ Χίο». Τὰ δύο τηλεγραφήματα τὰ πῆραν οἱ γονεῖς μου τὸ πρωτὶ τῆς 29 Αὐγούστου, και ὁ ἓνας, ἔσπευδε νὰ συναντήσῃ τὸν ἄλλον γιὰ νὰ ἀνακοινώσῃ τὴ χαρμόσυνο εἶδηση τῆς διασώσεώς μας.

Ἐκεῖ μέινουμε μέχρι τ'ς ἡμέρες τῆς Ἐπαναστάσεως και ὄλος ὁ στρατὸς συγκεντρωμένος μὲ πολλὰ πλοῖα και μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν πολεμικὸ στόλο τραβήξαμε γιὰ τὴν Ἀθήνα. Τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα εἶναι γνωστά.

Ὅλοι οἱ τηλεγραφεῖται τῆς Στρατιᾶς Μ.Α. συγκεντρωθήκαμε στὸ σύνταγμα τηλεγραφετῶν, στὸ Ροῦφ και ἀπ' ἐκεῖ ἄρχισαν οἱ τοποθετήσεις στὶς Μεραρχίες.

Ἐγὼ ἀποσπάσθηκα στὸ ἀπόσπασμα τηλεγραφετῶν τῆς VII Μεραρχίας και ἀμέσως ἀνεχώρησα γιὰ τὴν ἔδρα τῆς στὰ Ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα στὸ Μπουλγάρ-Κιόι. Ἐκεῖ στὸν Ἐβρο ἐγινε τὸ θαῦμα. Ὁ στρατὸς ἀνασυγκροτήθηκε, λησιμόνησε τὰ ὄσα εἶχαν συμβεῖ και ἦταν ἔτοιμος νὰ διαβεῖ τὸν Ἐβρο και νὰ πάρῃ τὴν ρεβάνς, ἀλλὰ τὸ κρίσιμο βράδυ τῶν ἐπιχειρήσεων, κατὰ τὰ μεσάνυκτα, μᾶς μετέδωσαν τὴν πληροφορία ὅτι, αἱ ἐπιχειρήσεις ματαιώνονται ὕστερα ἀπὸ τὴν συνθήκη τῆς Λωζάνης. Ἄν τότε μὲ τὸ πείσμα πὺν διέκρινε τὸν στρατὸ, δὲν ἐματαιώνονταν οἱ ἐπιχειρήσεις ἴσως σήμερα ἢ Θράκη θάταν δική μας. Ἐδῶ ὄμως σταματῶ, γιὰτὶ δὲν γράφω ἱστορία, αὐτὴν τὴν ἔγραψαν ἤδη οἱ ἱστορικοὶ.

Μετὰ ταῦτα κατὰ Ὀκτώβριον 1923 ἀποσπάσθηκα ὡς ἀρχηγὸς λοχίας τοῦ τηλεφωνικοῦ κέντρον τοῦ Στρατηγεῖου τῆς X Μεραρχίας πὺν ἦταν ἐγκατεστημένη στὸν ἄνω ὄροφο τοῦ Ἡγουμενεῖου τοῦ Ναοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου.

Ὅπως πληροφορήθηκα ἡ Μεραρχία μ' ἐζήτησε ὄνομαστικά γιὰ νὰ διοργανώσω τὸ τηλεφωνικὸ κέντρο, στὸ ὄποῖον ὑπηρετοῦσαν πεζοί, ὄχι εἰδικοὶ.

Πῆρα ἐντολή νὰ συνδέσω τηλεφωνικῶς τὴ Μεραρχία μὲ τὰ φυλάκια Λούγκουτσα, Λούμνιτσα, Γουμένιστα σὴν παραμεθόρια. Εἶχα μαζί μου δέκα ἄνδρες ἐργάτες γραμμῶν, και δέκα πεζοὺς γιὰ ἀσφάλεια. Τὰ φυλάκια κατ' ἐντολήν τῆς Μεραρχίας μᾶς πρόσφεραν κάθε περιποίηση και ἔτσι ἐνῶ τὶς μέρες, μὲ δρομὺν κρύο και πολλὰ χιόνια ταλαιπωρούμεθα, τὰ βράδια καλοπερνούσαμε, βρῖσκαμε θέρμανση, φαγητό, κυνήγι ἄφθονο.

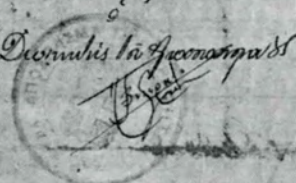
Ἡ πράγματι κουραστικὴ αὐτὴ δουλειά, διήρκεσε 15 μέρες και ὄταν ὁ Ἐπιτελάρχης Γεωργόπουλος Γ. ἐπεκοινώνησε ἄνετα μὲ ὄλα τὰ φυλάκια μὲ συνε-

χάρη με την ημερησία διαταγή και μ' ἔδωσε ἄδεια, τὴν ὁποῖαν ὅμως δὲν ἐχρη-
 σιμοποίησα ἀφοῦ ἤμουν στὸ σπίτι ὄπου καὶ διενυκτέρευα.

Νῦν ἡμερομηνία Ὀνομασμένη τὴν τὴν
Ὀνομασμένα
 Πρακτικὸς Πρωτοδικῆς Ὀνομαστικῆς 18. 8. 1923.
 Ἐγγράφιον τῆς ἀρχῆς ἐπιπέμπεται μὲν εἰς τοὺς ἀδελφούς δημοτάρχας Γεωργίου
 Νικολαΐδη καὶ Νικόλαο Νικολαΐδη τοῦ καὶ τῆς ἐπιμελητικῆς ἐπιτροπῆς τῶν
 κοινότητων καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς τῶν δημοτάρχων ἐπιμελητὴν ἀποστολῆς καὶ εἰς τοὺς
 ἀδελφούς δημοτάρχους καὶ ἀρχὴν καὶ χρηματικὸν ἐπιμελητὴν καὶ εἰς τὴν διαχειριστὴν ἐπιτροπὴν
 μὲν τῶν κοινότητων καὶ εἰς τὴν ἐπιμελητὴν.

ὁ Πρωτοδικὴς
 Ἰωάν. Νικολαΐδης

Διὰ τῆς ἀποστολῆς
 τῆς 18 Αὐγούστου 1923

Διευθυντὴς τῆς Ἀποστολῆς

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Ἐνῶ ὅλα πήγαιναν καλά καὶ περίμενα κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου 1924 ν' ἀπολυθῶ, ὁ χάροντας πολὺ μᾶς πίκρανε. Ὅστερα ἀπὸ σύντομη ἀρρώστεια καὶ παρὰ τὶς προσπάθειες τῶν ἱατρῶν καὶ τὰ ἱατρικὰ συμβούλια, κί' ὅλα αὐτὰ ἀφιλοκερδῶς, ἔχασα τὸν πατέρα μου.

Τὸ πλήγμα ἦταν μεγάλο. Ἡ μητέρα μου, ἡ γιαγιά, ἡμεῖς τὰ τρία παιδιὰ ἡμασταν ἀπαρηγόρητοι, ἀπελπισμένοι. Ἡ κηδεῖα τοῦ ἔγινε δαπάναις τοῦ δήμου εἰς ἀναγνώριση τῶν πρὸς τὴν πόλη καὶ τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν του, ἦταν πάνδημη, ἔκλεισε ἡ ἀγορά, τὰ σχολεῖα, λόγοι πολλοὶ ἐκφωνήθηκαν, στέφανοι κατατέθηκαν, γενικὰ ἡ κοινωνία τὸν ἐτίμησε καὶ νεκρὸν.

Ἐπὶ πλέον ὁ δῆμος ἀνέλαβε τὴν σπουδὴν τῶν δύο θυγατέρων, Ἐλένης καὶ Εὐδοξίας καὶ πέραν τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν καὶ γενικὰ ἔθεσε τὴν οἰκογενεῖάν του ὑπὸ τὴν προστασίαν του, τέλος ἀποφάσισε νὰ δώσῃ τὸ ὄνομά του σὲ ὁδὸ, γύρω στὸ Ναὸ τοῦ Σωτῆρος, ὅπου γεννήθηκε καὶ ἀνδρώθηκε. Γιὰ ὅλα ὅμως αὐτὰ καὶ γιὰ τὴν ἐν γένει ἐκπαιδευτικὴ, κοινωνικὴ καὶ πατριωτικὴ, ὡς Μακεδονομάχου δράση, ὁ Γεώργ. Χ. Χιονίδης, δικηγόρος, ἱστορικός, τέως Νομάρχης καὶ Βουλευτὴς συνέγραψε βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐμμανουὴλ Ι. Ζάχος (1860 - 1924) ἕνας Βεροιώτης ἐκπαιδευτικὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας», ποὺ κυκλοφόρησε τὸ ἔτος 1974 ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πενήντα ἔτων ἀπὸ τοῦ θανάτου του.

Κατὰ τὸ ἔτος 1978 τὸ Δημ. Συμβούλιον Βεροίας ὁμόφωνα ἀποφάσισε νὰ δοθῇ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα μου σὲ ὁδὸ (πρᾶγμα ποὺ δὲν ἔγινε τὸ 1924 παρὰ τὴν ἀπόφαση, ἴσως λόγῳ τῆς τότε ἀνωμάλου καταστάσεως) καὶ ἐνέκρινε τὴν τοποθέτηση τῆς προτομῆς του σὲ κεντρικὸ σημεῖο τῆς πόλεως, ἀλλὰ γιὰ ὅλα αὐτὰ, στὸ εἰδικὸ μέρος τοῦ παρόντος.

Ἡ ΑΠΟΛΥΣΗ ΜΟΥ ἀπὸ τὸ στρατὸ σὰν προστάτου οἰκογενεῖας πραγματοποιήθηκε μερίμνη τοῦ οἰκογενειακοῦ μας φίλου διευθυντοῦ Στρατολογικοῦ Γραφείου Βεροίας Ἰωάν. Παπαγεωργίου, τὴν 13 Μαΐου 1924 ἀπὸ τὸν 2ον λόχον τοῦ 16ου Συντάγματος στὴν δύναμη τοῦ ὁποίου ἀνῆκα κί' ἀπ' τὸν ὁποῖον εἶχα ἀποσπασθεῖ στὸ τηλεφωνικὸ κέντρο τοῦ Στρατηγείου τῆς Χ Μεραρχίας.

Ἡ Εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον Ὑπηρεσία ΜΟΥ. Τὴν ἐπομένην τῆς ἀπολύσεώς μου ἀνέλαβα ὑπηρεσίαν στὸ Πρωτοδικεῖο Βεροίας, στὸ ὁποῖον ὑπηρετοῦσα καὶ πρὸ τῆς στρατευσέως μου. Αὐτὸ μὲ ἀνεκούφισε, γιὰτὶ

μ' ἔδιδε τὴν δυνατότητα νὰ βοηθήσω τὴν οἰκογένειά μου, γιὰ μὴτέρα τοῦ πατέρα μου, τὴν μητέρα μου καὶ τὶς δύο ἀδελφές μου μαθήτριες γυμνασίου.

Ὁ θάνατος τοῦ πατέρα ἀνέτρεψε ἄρδην τὰ σχέδιά μου, τὶς σκέψεις μου νὰ εὐρύνω τὶς σπουδές μου πὺν εἶχα διακόψει. Τί ἔπρεπε ὁμως νὰ κάμω ἀφοῦ βρέθηκα στὴν ἀδήριτο ἀνάγκη νὰ ἐργασθῶ γιὰ ν' ἀνταποκριθῶ στὶς ὑποχρεώσεις μου;

Ὁ πατέρας μου δὲν μ' ἄφησε περιουσίαν, οὔτε καὶ καλύβη, μ' ἄφησε ὁμως, κάτι καλύτερο, κάτι πῖο σπουδαῖο, πῖο σημαντικό, τὸ ἀναλλοίωτο, μ' ἄφησε ἠθικὴ περιουσία, κεφάλαιο ἀνεξάντλητο, πὺν ὅλα τὰ μετέπειτα χρόνια μὲ βοήθησε ν' ἀνταποκριθῶ σ' ὅλες μου τὶς ἀνάγκες.

Ὅλοι, μὰ ὅλοι στὴ Βέροια μ' ἔβλεπαν μὲ καλὸ μάτι, ὅλοι μὲ βοηθοῦσαν ὑλικά καὶ ἠθικά, ὅλοι μὲ ἐνθάρρουναν, στὸ δύσκολο δρόμο τῆς ζωῆς μου κι' ἔτσι τὰβγαλα πέρα μὴ χαιρά.

Ἀφοσιώθηκα μ' ὅλες τὶς δυνάμεις στὸ σπῖτι, φροντίζα νὰ μὴ λείπει τὸ παραμικρὸ παρὰ τὸ μικρὸ μισθὸ καὶ τὴν μικρὴ σύνταξη τῆς μητέρας μου, γιὰ δὲν εἶχαν ἀναγνωρισθεῖ ἀκόμη τὰ ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας χρόνια. Ἐγὼ εἶχα περιορισθεῖ στὰ ἀπολύτως ἀπαραίτητα, περάσαμε δύσκολες μέρες, ἀλλὰ μὲ ἀπόλυτη ἀξιοπρέπεια, ὅπως τὴν ἔζησε καὶ ὁ πατέρας, πὺν μὲ τὴ φιλοσοφία του, τὴν ἐντιμότητά του, τὴν ἀξιοπρέπειά του, τὴν ἐργατικότητά του, κέρδισε τὴν ἀγάπη, τὴν ἐκτίμησι ὅλου τοῦ κόσμου.

Μὲ τὴ βοήθεια τῶν οἰκογενειακῶν φίλων καθηγητῶν Ν. Μαλούτα (δρα Γ.Χ.Χ. 1974 βιογραφία Ζάχου) καὶ Κων. Παπαθανασίου, κατόρθωσα μελετώντας στὸ σπῖτι, νὰ πάρω τὸ ἀπολυτήριον γυμνασίου, ἀπ' τὸ ὁποῖο εἶχα ἀποσυρθεῖ λόγῳ ἀσθενείας καὶ τῆς πρόωρης ἐπιστρατεύσεώς μου.

Μὲ ζῆλο πρόσφερα τὶς ὑπηρεσίες μου στὸ Πρωτοδικεῖο. Ἡ ἐργατικότητά μου, τὸ ἦθος, ἡ ἐντιμότητά μου, — ἃς μὲ ἐπιτραπῆ νὰ περιαντολογήσω — ἐκτιμήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε προϊσταμένους μου καὶ οἱ προαγωγές, κατ' ἀπόλυτο ἐκλογή, οὐδέποτε καθυστέρησαν.

Ἐτσι, ἀφοῦ πῆρα κανονικὰ καὶ χωρὶς καθυστέρηση τοὺς βαθμοὺς μέχρι τοῦ ὑπογραμματέως Α', στὶς 17 Αὐγούστου 1934 ὀνομάστηκα γραμματεὺς Β' καὶ πῆρα ὑπεύθυνα τμήμα καὶ ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια, μὲ πρόταση τῆς ὀλομελείας τοῦ συμβουλίου Πρωτοδικῶν Βεροίας πὺν ἐκδόθηκε μόνον γιὰ μένα καὶ μὲ τὸ Β.Δ. ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1937 πῆρα τὸν βαθμὸ τοῦ γραμματέως Πρωτοδικῶν καὶ καταργηθείσης τῆς ἐντοπιότητος, μερίμνη τοῦ δικηγορικῶν συλλόγου, τοποθετήθηκα στὴν Εἰσαγγελία ὡς Προϊστάμενος τῆς Γραμματείας μὲ Εἰσαγγελέα τὸν Σταμ. Χυτήρη, διαπρεπῆ νομομαθῆ ὁ ὁποῖος μὲ περιέβαλε μὲ μεγάλη ἀγάπη. Τοῦτον μετατεθέντα εἰς Ἀθήνας, τὸν διαδέχθηκε ὁ Γεώρ. Τούμπης, ἦδη ἐπίτιμος Εἰσαγγελεὺς Ἐφετῶν, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπίσης οἱ σχέσεις μας ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ὑπῆρξαν πλέον ἢ ἀγαθὲς καὶ σήμερα ἐξακολουθοῦν νὰναι παρὰ τὴν πάροδο τῶν χρόνων. Ἡ ἀλληλογραφία μας δὲν

σταμάτησε ποτέ. — Θα κάμω μιὰ παρένθεση ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ μου νὰ ἐξάρω τὴν προσωπικότητα τοῦ πολιτευτοῦ Θανάση Χατζηνώτα.

Ὅπως εἶναι γνωστόν, στίς 5 Μαρτίου 1935 κηρύχθηκε ἐπανάσταση. Ἐπιστρατεύθηκα ὀνομαστικά καὶ μὲ πρωτοφανῆ κακοκαιρία καὶ χιονοπτώσεις, μοῦ ἀνέθεσαν νὰ συνοδεύσω τηλεφωνικὸ ὑλικὸ μὲ τηλεφωνητὰς καὶ τὸ ταχύτερον νὰ φθάσω στὸ Ὁρλιακὸ, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ δοθεῖ μάχη μεταξὺ τῶν πέραν τοῦ ποταμοῦ στρατευμάτων καὶ τῶν ἐντεῦθεν κυβερνητικῶν στρατευμάτων, λόγῳ ὅμως τῆς κακοκαιρίας, ἐβράδυνα νὰ φθάσω ἐκεῖ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ οἱ κυβερνητικοὶ ἐπεβλήθησαν καὶ ἔτσι πῆρα ἐντολὴ νὰ παραδώσω στίς Σέρρες τὰ ὑλικά. Μετὰ εἰκοσαήμερη ταλαιπωρία ἐπέστρεψα σπῆτι μὲ περιπνευμονία καὶ ἐκινδύνευσα.

Ἄδίστακτοι φανατικοὶ ὀπαδοὶ τοῦ λαϊκοῦ κόμματος, μὲ ἀνώνυμη καταγγελία στὸ Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης, ζήτησαν τὴν ἀπόλυση τοῦ Πρωτοδίκου Θ. Καμπέρη, μετέπειτα Ἀρειοπαγίτου καὶ τῶν Γραμματέων Β' Δημ. Μπουζιώτα, Γεωρ. Περδίκη καὶ τοῦ γράφοντος ὡς φιλελευθέρων καὶ ἀναμιχθέντων!!! στὸ κίνημα, μὲ τὸν ἀπώτερο σκοπὸ, μετὰ τὴν ἄρση τῆς μονιμότητος, νὰ καταλάβουν τίς θέσεις τῶν ὑπαλλήλων αὐτῶν δικοὶ τοὺς ἄνθρωποι. Οἱ φήμες ὀργίζαν κυριολεκτικά. Ὁ Θανάσης Χατζηνώτας σὰν τῷμαθε, ἔγινε ἔξω φρενῶν. Ἐρχεται στὸ γραφεῖο καὶ μᾶς λέγει: «Μὴν ἀνησυχεῖτε, δὲν θὰ θιγεῖ κανένας, ἐμοῦ ὑπάρχοντος, δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ ἰδεολογία σας, ἀλλὰ ἡ ἐργατικότητα, ἡ ἐντιμότητα». Αὐτόκλητος παρουσιάζεται στὸν Πρόεδρο Πρωτοδικῶν Σωτ. Ναθαναὴλ ποὺ ἐνεργοῦσε τίς ἀνακρίσεις, πλέκει τὸ ἐγκώμιο ὄλων, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ Ὑπουργὸς Δικαιοσύνης νὰ χαρακτηρίσει ψευδῆ, συκοφαντικὴ τὴν καταγγελία καὶ νὰ θέσει τὸν φάκελλο στὸ ἀρχεῖο. Μόνον ἓνας Θανάσης Χατζηνώτας, μὲ τὴν ἀνωτερότητά του, τὸν ἀκέραιον χαρακτήρα, τὴν σύνεση καὶ σωφροσύνη του ἦταν δυνατὸν νὰ προβεῖ σὲ μία τέτοια ἐνέργεια. Ὁ Θ. Χ. ἐξυπηρετοῦσε τοὺς πάντας ἀνεξάρτητα πολιτικῆς τοποθετήσεως, ἀρκεῖ νὰ ἐπιείθετο ὅτι τὸ αἶτημα ἦταν λογικόν, δίκαιον. Τὸ δὲν μὲ ψήφισες, δὲν σὲ ἐξυπηρετῶ, ἦταν ἄγνωστο.

Ἡ κηδεῖα στίς 2 Ἰουνίου 1978 ἔγινε ἀπέριττη, σεμνή, σὰν τὸν χαρακτήρα του. Ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων τὸν ἐτίμησε καὶ κατέθεσε δάφνινο στεφάνι, ὕστερα ἀπὸ ἀποχαιρετιστήριον λόγο τοῦ Βουλευτῆ Δ. Χατζηδημητρίου, ὁ ὁποῖος ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ μεταστάντος ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, ἐπιστημονικῆς, πατριωτικῆς, πολιτικῆς. Στὴν κηδεῖα παρευρέθηκε καὶ ἐκπρόσωπος τοῦ Ὑπουργοῦ Β. Ἑλλάδος ὁ Γεν. Γραμματεὺς Ἄγγ. Βαλταδῶρος.

Τοὺς συκοφάντες δὲν τοὺς κατονομάζω, γιατί ὁ ἓνας, ὁμολόγησε σὲ μένα πρὶν πεθάνει καὶ ζήτησε νὰ τὸν συγχωρήσω, πρᾶγμα ποὺ ἔκαμα εὐχαρίστως.

Ἐπιθυμία μου ἦταν νὰ προσφέρω τίς ὑπηρεσίες μου στὴν κοινωνία ποὺ τόσο συγκινητικά μὲ ἀγάπησε καὶ μὲ ἐβοήθησε σὲ δύσκολες στιγμῆς, γι' αὐτὸ παράλληλα μὲ τὰ κύρια καθήκοντά μου, δὲν ἔμεινα ἀδρανῆς, ἀλλὰ πρόσφερα

κατά δύναμη τις υπηρεσίες μου στον κοινωνικό τομέα, αλλά περί αυτού θα ειπω
 ὀλίγα τινὰ στὸ εἰδικὸ μέρος «κοινωνικὴ δραστηριότητα».

Τὴν 11 Αὐγούστου 1944 ὁ Διεθνὴς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 0673 ἔγγραφόν του, μὲ δῶρισε μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Διανομῆς Βεροίας καὶ ἐπὶ ἀρχετὸ χρονικὸ διάστημα παρέμεινα, προσφέρων τὶς υπηρεσίες μου σὲ στενὴ συνεργασία μὲ τὴν Πρόεδρο Μουρβέτ Γέρο, σύζυγο ἀνωτέρου διπλωματικοῦ ὑπαλλήλου στὴν Αἴγυπτο. Ἡ Μουρβέτ Γέρο ἐξυπηρέτησε πολλαπλᾶ τὴν Βέροιά μας καὶ τὴν περιοχή καὶ ἰδίᾳ τὰ ὄρεινὰ χωριά καὶ ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος, πολλὰς δὲ φορές μᾶς ἤλεγξε ἡ Γερμανικὴ Ἀρχή.

Ἐπὶ κατοχῆς δὲν ἀπομακρύνθηκα οὔτε στιγμὴ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία μου. Ἄλλοι πέντε ὑπάλληλοι ἐγκατέλειψαν τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐντάχθησαν στὸ ΕΑΜ - ΕΛΑΣ. Κατὰ τὴν κατάληψη τοῦ Πρωτοδικείου ἀπὸ τὰ στρατεύματα κατοχῆς, καὶ αὐτὸ ἐγίνε δύο φορές, καὶ βίαια σὲ λίγες ὥρες ἐκκένωση του, κατέβαλα κάθε δυνατὴ προσπάθεια, βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς Βαγγέλη Γαλανόπουλο, Γραμματικὴ Καλέκα, ὑπεύθυνο τοῦ Ποιν. Μητρώου, τὴν Εὐδ. Τσότση, τὸν κλητῆρα Παν. Παναγιωτόπουλο, νὰ περισώσω τὸ ἀρχεῖο, τὸ Ποιν. Μητρώο, τὶς γραφομηχανές, φορτώνοντας τὰ ὑλικά στὰ κάρρα τῆς δημαρχίας ποὺ τὰ μετέφεραν σὲ καταστήματα καὶ σπίτια. Τὸ τουρκικὸ ἀρχεῖο τοποθετήσαμε στὸ ὑπόγειο κατάστημα τῶν ἀδελφῶν Πολυζωΐδη. Τὴν βιβλιοθήκη τοῦ Πρωτοδικείου, τοῦ δικ. συλλόγου, τὸ Ποιν. Μητρώο καὶ τὶς γραφομηχανές τὶς μεταφέραμε στὰ σπίτια μας καὶ ἀπ' ἐκεῖ τὰ ἐξασφαλίσουμε μὲ τὴν ἡσυχία μας σὲ κρυψόφυγα ἀπίθανα. Σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἐνέργειά μας βοήθησε καὶ ὁ Πρωτοδικὴς Παναγ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Π. Ζ.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ Έν Αθήναις τῆ 21 'Ιουνίου 1947

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΣΙΣ

Διευθυνσις 1

Π Ρ Ο Σ

Τμήμα 2

Γραφείον

Τόν κ. Στέφανον Ζάχον Γραμματέα Πρωτοδικείου Βερροίας

Αριθ. Πρωτ. 1190 έρκ.

Λαβόντες υπ' όψιν τό υπ' αριθ. 72 έ.έ.

έγγραφον του Προέδρου Πρωτοδικών Βερροίας και τό από 10 'Απριλίου 1947 έφοριον του Δικηγορικού Συλλόγου Βερροίας έξ ών διαπιστοϋταν ότι τόσον κατά τό διάστημα της ξενικής Κατοχής όσον και μετά την άπελευθέρωσιν κατά τό διάστημα της καταργήσεως των νομίμων άρχών μη άπομακρυνθέντες έκ της θέσεως σας διεσώσατε άπαν τό άρχεϊον και τά έπιπλα και σκεύη του Πρωτοδικείου ως και ήδη παρά την έλλειψιν του προσωπικού μετά προθυμίας και άφοσίωσης έκτελεϊτε την ύπηρεσίαν σας τηροϋντες ένήμερον αύτην, έκαινούμεν όμως.

Ο Υπουργός

Α. ΔΕΞΑΝΔΡΗΣ

Ανακοίνωσις

Α2 Α3 μετά του φακέλλου

Αν. Δικ. Συμβούλιον (τη. Β')

κ. Εισαγγελέα Έφετών Θεσσαλονίκης

κ. Προέδρου Πρωτοδικών Βερροίας Δικ. Συλλόγου Βερροίας

Βαρέρης, πού δὲν ἐδίστασε νὰ μεταφέρει στοὺς ὤμους τοῦ ἀρχεῖα.

Περὶ ὄλων αὐτῶν ἠμιλεῖ τὸ ἀπὸ 10 Ἀπριλίου 1947 ἔγγραφον τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Βεροίας, ἢ ὑπ' ἀριθ. Ε.Π. 72 τῆς 20 Μαΐου 1947 ἀναφορὰ τοῦ Προέδρου Πρωτοδικῶν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης, καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1190 Ε.Π. ἔγγραφον πρὸς τὸν γράφοντα τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης Α2.

Ἀνάγκη νὰ διευκρινίσω ὅτι τὸ 1945 λόγω ὑπηρεσιακῆς ἀνάγκης, κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ Προέδρου Πρωτοδικῶν καὶ τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, ἀνέλαβα τὴν γραμματεῖαν τοῦ Πρωτοδικείου, ὅπου ἡ κίνησις ἦταν πολὺ μεγάλη καὶ ἡ ἐργασία πολὺπλοκὴ καὶ δικαίως ἐδημιουργοῦντο παράπονα.

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Βέροια τῆ 10 Ἀπριλίου 1947

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Σὸν Ὑπουργεῖον
Διεύθυνσιν Διοικήσεως Δικαιοσύνης - Ἀθήνας

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν ν' ἀναφερωμεν ὑμῖν ὅτι, ὡς εἶναι Ὑμῖν γνωστὸν καὶ ἐκ προγενεστέρων ἀναφορῶν ἡμῶν, τὸ Πρωτοδικεῖον Βεροίας ἀπὸ ἀπόψεως ἐργασίας εἶναι μεταξὺ τῶν πρώτων. Ἐπὶ πλέον ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1946 καὶ μέχρι πρὸ μηνὸς ἦτο βεβαρυμένον καὶ μὲ ὄγκον ποινικῆς ἐργασίας, δεδομένου ὅτι ἐλειτούργουν δύο κακουργιοδικεῖα μὲ μέγαν ἀριθμὸν σοβαρῶν ὑποθέσεων.

Ὁ Δικηγορικὸς Σύλλογος αἰσθάνεται βαθυτάτην ὑποχρέωσιν ὅπως ἀναφέρῃ ὑμῖν ὅτι, ὁ Γραμματεὺς τῶν Πρωτοδικῶν Στέφανος Ζάχος κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα καὶ εἰς πᾶσαν δύσκολον περίστασιν ἐπεδείξατο τοιαύτην δραστηριότητα καὶ ἰκανότητα ὥστε δικαίως θεωρεῖται ὁ στυλοβάτης τοῦ Δικαστηρίου. Κάτοχος ὅλης τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Πρωτοδικείου τὸν συναντᾷ τις καθοδηγῶν τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα. Ἀκάματος ρυθμιστὴς τῆς ὅλης ὑπηρεσίας τοῦ Πρωτοδικείου προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν ὄλων. Ἀπὸ πρωΐας μέχρι βαθυτάτης νυκτός, Κυριακὰς καὶ λοιπὰς ἐξαιρετέας ἡμέρας εὐρίσκειται παρὼν εἰς τὸ καθῆκον ἀναπληρῶν τοὺς πάντας εἰς οἰανδήποτε διαδικασίαν, ποινικὴν καὶ πολιτικὴν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχει ἢ παραμικροτέρα παρ' οὐδενὸς δυσανασχέτησις. Τοιοῦτος ὅμως ὑπῆρξε καὶ ἐπὶ ξενικῆς κατοχῆς, ὅτε ὄλοι οἱ ὑπάλληλοι λόγω τῆς τότε ἐκρῦθμον καταστάσεως διέρρεον (δύο μάλιστα τοῦ Πρωτοδικείου ἐφρονεῦθησαν ὑπὸ ἀνταρτῶν) οὗτος ἦτο ὁ ἀκοίμητος φρουρὸς τοῦ Πρωτοδικείου. Τρεῖς τὸ Πρωτοδικεῖον ἐξεκενώθη ἀπὸ τὰ ξενικὰ στρατεύματα, οὐδὲν ὅμως ἀπωλέσθη χάρις εἰς τὴν μέριμναν τοῦ Γραμματέως τούτου. Ἐὰν σήμερον ὑπάρχει ἀρχεῖον πλήρες, ὑπάρχει ἢ βιβλιοθήκη τοῦ Πρωτοδικείου, ὅσον καὶ τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, ὑπάρχει ποινικὸν μητρώον, ὑ-

πάρχουν αἱ γραφομηχαναί, τοῦτο ὀφείλεται εἰς αὐτὸν καὶ μόνον τὸν ὑπάλληλον, ὃ ὁποῖος μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του μετέφερεν εἰς τοὺς ὤμους του ἐκ τῆς πλατείας ὅπου εἶχον ριφθῆ κακῆν κακῶς τὰ ἀρχεῖα, καὶ τὰ ἐτοποθέτει εἰς ἀσφαλῆ μέρη, οἰκίας καὶ ὑπόγεια καταστημάτων, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῶσι κατόπιν ἄθικτα μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν νομίμων ἀρχῶν, πρὸς ἔκκληξιν ὄλων ἡμῶν. Ὁ Δικηγορικὸς Σύλλογος, ἔχων τὴν γνώμην ὅτι, τοιαῦται ἔξαιρετικαὶ ὑπηρεσίαι ἀφοσιωμένων ὑπαλλήλων πρέπει ν' ἀναγνωρίζωνται πρὸς τόνωσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν προσφερόντων τοιαύτας καὶ πρὸς ἐνθάρρυνσιν ὄλων τῶν ἄλλων τῶν πιστῶς ἐργαζομένων, ἐκφράζει τὴν πλήρη εὐαρέσκειάν του πρὸς τὸ ἤδη προσωπικὸν τῆς Γραμματείας καὶ ἰδῖαι τ ἔ ρ ω ς πρὸς τὸν Γραμματέα αὐτῆς, διὰ τὰς πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας, ἃς προσέφερεν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ προσφέρει καὶ παρακαλεῖ τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον ὅπως τὸ μὲν ἐκφράσει καὶ τοῦτο εὐφημον μνεῖαν πρὸς τοὺς τρεῖς τούτους ὑπαλλήλους, τὸ δὲ παραγγεῖλη καὶ ἐπισυναφθῆ ἢ παροῦσα εἰς τὸν ἀτομικὸν φάκελλον τοῦ Γραμματέως τούτου, πρὸς ἠθικὴν αὐτοῦ ἐν καιρῷ ἱκανοποίησιν, δεδομένου ὅτι, καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἠθους καὶ κοινωνικῆς ἐμφανίσεως καὶ ἀξιοπρεπειᾶς οὐδόλως ὑστερεῖ.

Εὐπειθέστατοι. Ὁ Πρόεδρος Ἀθ. Βαφείδης, Ὁ Γεν. Γραμματεὺς Ἀθ. Ζαρούκας, Τὰ Μέλη Διον. Κυρόπουλος, Κων. Καρακωστής, Βλασ. Βασιλόγλου. Σ η μ.: Οἱ ἀναφερόμενοι τρεῖς ὑπάλληλοι εἶναι, ἐκτὸς τοῦ Στεφ. Ζάχου, οἱ Εὐάγ. Γαλανόπουλος, Γραμματεὺς Β' καὶ Εὐδοξία Τσότση Ὑπογραμματεὺς Α' οἱ ὅποιοι δὲν ἀπεμακρύνθησαν τοῦ Πρωτοδικείου ἐπὶ ξενικῆς κατοχῆς.

ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΝ ΒΕΡΟΙΑΣ ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

Ἀριθ. Ε.Π. 72

Ἐν Βεροίᾳ τῇ 20 Μαΐου 1947

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Σὸν Ὑπουργεῖον
Δ/σιν Διοικήσεως Δικαιοσύνης - Ἀθήνας

Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 36449 ἐ.ἔ. ὑμετέρας παραγγελίας, λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀναφέρω ὅτι, τὸ ἐνταῦθα Πρωτοδικεῖον ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1945 καὶ μέχρι σήμερον εἶναι βεβαρυνμένον μὲ πρωτοφανῆ εἰς τὰ δικαστικά χρονικά ὄγκον ἐργασίας, ἰδίᾳ ποινικῆς... καὶ οὕτω ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1945 καὶ ἐντεῦθεν μέχρι σήμερον ὀλόκληρος ὁ ὄγκος τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Πρωτοδικείου ἀντιμετωπίζεται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τοὺς τρεῖς ὡς ἄνω ὑπαλλήλους ἀπαραμίλλους ἀπὸ ἀπόψεως ἐργατικότητος, ἠθους ἐμφανίσεως καὶ χαρακτῆρος, δεδομένου ὅτι εἰς ἄρτι προσληφθεῖς γραφεὺς 6' Κων. Μάντης ἐπιστρατευθεῖς τοπικῶς δι' ἀτομικῆς προσλήψεως ἐγκατέλειψε τὴν θέσιν του.

Οἱ ὑπάλληλοι οἱ τοῖ ἐπιδεικνύουσι πρωτοφανῆ ζῆλον καὶ προθυμίαν, κα-

τορθώνουσι νὰ τηρῶσι τὴν ἐνημερότητα τῶν γραφείων καὶ διεξαγάγωσι τὴν τρέχουσαν καὶ ἐπείγουσαν ἐργασίαν ὥστε νὰ μὴ δημιουργοῦνται παράπονα τόσον εἰς βάρος τῆς ὑπηρεσίας, ὅσον καὶ τῆς Πολιτείας γενικότερον. Γίνεται ὁμως ἀντιληπτὸν ὅτι ἐπῆλθεν ὁ κάματος. Ἡ πρὸς ὑμᾶς ἀναφορὰ τοῦ ἐνταῦθα Δικηγορικοῦ Συλλόγου ὄχι μόνον εἶναι ἀληθής, ἀλλὰ δίδει πενιχρὰν εἰκόνα τῆς ὅλης καταστάσεως τοῦ Πρωτοδικείου.

Εἶναι πανθομολογούμενον ἐνταῦθα ὅτι ὁ Γραμματεὺς Πρωτοδικῶν Στέφανος Ζάχος μὴ ἀπομακρυνθεὶς ἐντεῦθεν ἐπὶ ξενικῆς κατοχῆς, συνετέλεσεν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν διαφύλαξιν τοῦ ἀρχείου τοῦ Πρωτοδικείου καὶ λοιπῶν ἐπιπλῶν καὶ σκευῶν εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἀπωλεσθῇ ἐξ αὐτῶν καὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Πρωτοδικείου οὔτε φύλλον χάριτος παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας βιαίας ἐξώσεις καὶ ἐνῶ ὅλαι αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι ἀπώλεσαν ἰδίᾳ ἐπὶ ἐαμικῆς ἐποχῆς καὶ τὰς γραφομηχανάς, τὸ Πρωτοδικεῖον καὶ ἡ Εἰσαγγελία χάρις εἰς τὴν μέριμναν τοῦ Γραμματέως Στεφάνου Ζάχου, ἀρνηθέντος ἐπιμόνως παρὰ τὰς ἀπειλὰς νὰ ὑποδείξῃ τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἀπέκρυπτεν ταύτας, περιέσωσεν. Ὁ ὑπάλληλος οὗτος εἶναι πειθαρχικός, χρηστός, σεμνός, λίαν φίλεργος καὶ εὐσυνειδήτος, χαρακτήρ ἀδαμάντινος καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἥθους καὶ κοινωνικῆς ἐμφανίσεως θαυμαστός καὶ ἐπομένως ἄξιος νὰ τύχῃ παντὸς ἐπαίνου καὶ πάσης ἠθικῆς ἀμοιβῆς. - Εὐπειθέστατος ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν - Πελ. Δαλιάνης.

Πράγματι ἐπὶ ΕΑΜ ἐξέχον στέλεχος μ' ἐκάλεσε καὶ ζήτησε νὰ τοῦ παραδώσω τὶς γραφομηχανὰς καὶ τὸ Ποιν. Μητρώον, τοῦ ἀπήντησα ὅτι, δὲν γνωρίζω ποῦ θρῖσκονται, γιὰ τὸ Πρωτοδικεῖο τρεῖς φορές ἐκκενώθηκε βίαια καὶ τ' ἀρχεῖα καὶ ἐπιπλα ἦσαν πεταγμένα στὴν πλατεῖα, ἀπ' ὅπου τὰ κάρρα τῆς δημαρχίας τὰ ἐπαιρναν, μ' ἀπήντησε «θὰ κάμω ἔρευνα στίτι σου καὶ ἀλλοίμονό σου ἂν τὰ θρῶ», δὲν θὰ θρῆτε τοῦ ἀπάντησα τίποτε καὶ σᾶς καλῶ νὰ πᾶμε τώρα γιὰ νὰ μὴ δοθεῖ καιρὸς καὶ τὰ κρύψω. Κατὰ τὴν συζήτηση χρησιμοποίησα τὴ λέξη, κύριε, ἔ, τότε σηκώθηκε καὶ ὀργισμένος μ' εἶπεν «δὲν μάθατε σεῖς ἀκόμα ὅτι δὲν εἶμαστε κύριοι, ἀλλὰ συναγωνιστές; τὸ κύριε νὰ σταματήσῃ, καὶ ψύχραιμα ἀπάντησα «Φίλε Κώστα (ἦταν πρᾶγματι φίλος) θὰ συνηθίσουμε, εἶναι νωρὶς ἀκόμα».

Ἐρευνα δὲν ἔκαμε, ἀλλὰ καὶ ἂν ἔκαμνε δὲν θὰ εὔρισκε τίποτε, καλὰ - καλὰ κ' ἐγὼ δὲν ἤξερα, ἢ μᾶλλον δὲν θυμόμουνα τὸ κάθει, ποῦ θρῖσκοταν.

Στὸ σημεῖο αὐτό, ἐπιβεβλημένο θεωρῶ, νὰ κάμω μία παρένθεση γιὰ νὰ τιμῶσιν τὴν μνήμη τοῦ Προκόπη Καμπίτογλου, δημάρχου ἐπὶ κατοχῆς.

Ὁ ἀείμνηστος Π.Κ. ἦρμος, φιλήσυχος, μορφωμένος, ἀφοσιωμένος στὴν οἰκογένειά του καὶ στὴν δουλειά του, εἶχε μέσα ἡρωϊσμό καὶ γενναιότητα, συναισθήματα ποῦ μόλις τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία τὰ ἐκδήλωσε, ἀψηφώντας τὴ ζωὴ του, πρὸς ἐκπληξὴ ὄλων.

Οί κατακτηταί, οί αδίστακτοι αὐτοὶ Γερμανοί, προκειμένου νὰ ἐαφρομόσουν ἀντίποινα γιὰ κάποιο σαμποτάζ πού οί Ἕλληνες πατριῶται εἶχαν προξενήσει, πῆγαν στό γραφεῖο τοῦ δημάρχου καί ζήτησιν ἐπίμονα κατάλογον ὀνομάτων 30 ἢ 50 δημοτῶν γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσουν, τίς οἶδε πῶς.

Ὁ Δήμαρχος Π.Κ. σηκώθηκε ἀπ' τὸ κάθισμά του, καί μὲ ψυχραιμία τοὺς εἶπε «πάρτε ἐμένα, γιὰ μένα ὅλοι οἱ δημόται εἶναι ἴσοι, ὀνόματα δὲν δίδω, πάρτε ὅποιον θέλετε καί πρῶτον ἐμένα» καί οἱ Γερμανοὶ ντροπιασμένοι ἔφυγαν.

Οἱ Πουλικοί, οἱ ἐγκληματικὲς αὐτὲς μορφές, οἱ ἀπόφοιτοι τῶν φυλακῶν, ὅταν δέχτηκαν στό προαύλιο τοῦ βου δημ. σχολείου 6 ὥρα ἀπογευματινοῦ συσσιτίου ἐπίθεση ἀπὸ ομάδα ἀνταρτῶν, σκότωναν ὅποιονδήποτε πού περνοῦσε ἀμέρμιμος ἀπ' ἐκεῖ, ὁ ἀριθμὸς τῶν σκοτωθέντων ἀνῆλθε περὶ τοὺς 45, τοὺς ὁποίους καί λήστεψαν, κόβοντες καί τὰ δάκτυλα τῶν σκοτωμένων γιὰ νὰ πάρουν τὰ δακτυλίδια καί δὲν τοὺς ἔφθασε τὸ ὄργιο αὐτὸ καί ἡ λεηλασία τῶν γύρω σπιτιῶν, ἤθελαν τὸ πρῶτὸ νὰ βάλουν φωτιά στὰ σπίτια.

Ὅταν, πρῶτὸ - πρῶτὸ τόμαθε ὁ Π.Κ., πῆρε τὸν Φρούραρχο καί πῆγαν στὸν Πούλιο — Ταγματάρχη ἄν θυμοῦμαι — καί τὸν κατέστησαν ὑπεύθυνο γιὰ ὅτι ἤθελε συμβεῖ σὲ βάρος τῶν πολιτῶν, γιὰτὶ θὰ εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει τοὺς Γερμανοὺς, ἔτσι οἱ θρασύδειλοι πουλικοί, ἔβαλαν τὴν οὐρὰ στὰ σκέλη τους, καί περιορίστηκαν στό κατάλυμά τους. Μετὰ ταῦτα ὁ δήμαρχος ἐμερίμνησε γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν νεκρῶν στό νεκροταφεῖο.

Αὐτὸς σὲ γενικὲς γραμμὲς ὑπῆρξε ὁ ἐπὶ κατοχῆς δήμαρχος Προκόπης Καμπίτογλου, πού ὑπηρετήσε τὴν πόλη κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο, γιὰτὶ ἀντιμετώπισε μὲ θάρρος, μὲ ψυχραιμία, μὲ γεναιότητα, ἀλλὰ καί σωφροσύνη, κι' ἄλλα παρόμοια προβλήματα. Ὑπῆρξε ὁ πιὸ κατάλληλος δήμαρχος γιὰ τὴν ταρχώδη ἐκείνη περίοδο.

Ὅταν μιὰ μέρα παρουσία μου φίλοι τὸν συνέστησαν νὰ παραιτηθεῖ ἀπάντησε «δὲν λιποτακτῶ, θὰ βοηθήσω τοὺς δημότας ὅσον ἢμπορῶ».

Ἄλλὰ μὲ τὰ ἐγώ μου, πολὺ κούρασα τὸν ἀναγνώστη, καί καιρὸς νὰ τὸν μεταφέρω σ' ἄλλα εὐχάριστα γεγονότα, γενικώτερου ἐνδιαφέροντος καί ἀρχίζω ἀπὸ τὴν ΕΛΛΑ, τὸ μεγάλο αὐτὸ θεῖο δῶρο, τὸν μοναδικὸ ἐξώστη, τὸν ὁποῖον καί ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος σὲ μιὰ ἐπίσκεψή του, ἀποθανυμάζων τὸ μεγαλεῖο τοῦτο τῆς φύσεως εἶπεν «σεῖς οἱ Βεροιώτες εἰστε προνομιούχοι, πρέπει γιὰ τὸ θέαμα αὐτὸ νὰ πληρώνετε, ἂν ἤμουν ἄ Τπουργὸς Οἰκονομικῶν θὰ σᾶς φορολογοῦσα».

Τί νά πρωτογράψει κανείς γιά τήν Ἑλλά;

Ἡ Βέροιά μας πρέπει νάναί προνομιούχα, γιατί ἐκτός τῶν ἄλλων, ἡ φύση τῆς χάρισε τὸ μοναδικὸ αὐτὸ φυσικὸ μπαλκόνι, τὴν Ἑλλά.

Ὅτι καὶ ἂν γράφει κανείς γιά τὴν τοποθεσία, στὸ τέλος θὰ μείνει ἀνικανοποίητος ἀπὸ τὴν περιγραφή.

Ὅσο καὶ ἂν παρέχονται τὰ χρόνια, ὅσο κι' ἂν λείπει κανείς ἀπὸ τὴν ὡραία πατρίδα, ὅταν μάλιστα αὐτὴ εἶναι ἡ ΒΕΡΟΙΑ, ὅσο κι' ἂν ἔχει ἄλλα ἐνδιαφέροντα μακριὰ ἀπὸ τὴ γενέτειρά του, πάντα νοσταλγεῖ τὴν ἀμνάμνηση μᾶς ἄλλης παλιότερης ἐποχῆς, πάντα θέλει νὰ ξαναδεῖ, νὰ ξαναζήσῃ μιὰ περασμένη ζωὴ ἀξέχαστων χρόνων, πάντα μὰ πάντα θέλει νὰ θυμηθεῖ πρόσωπα ἀγαπητὰ πού ἀγάπησε καὶ ἀγαπήθηκε ἀπ' αὐτὰ καὶ μὲ συγκίνηση πάντα τὰ θυμᾶται.

Μὲ τὰ συναισθήματα αὐτὰ καὶ μὲ τὶς νοσταλγικὲς αὐτὲς σκέψεις, ἕνα πρωῖνὸ Μαγιατικο, ξεκίνησα νὰ ξαναζήσω τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὸ μυροβόλο μπαλκόνι τῆς Ἑλλάς καὶ μετὰ νὰ κατηφορίσω, ὅπως ἔκανα κι' ἄλλοτε, πρὸς τὰ κάτω, νὰ περιπλανηθῶ στοὺς μαγευτικὸς μπαξέδες, νὰ φέρω στὴ θύμησή μου καλοὺς φίλους κηπουροὺς, νὰ καταλήξω στὶς δροσόλουστες σαραντόβρυσες, μὲ τὸ κρῦο νερὸ καὶ τὰ αἰωνόβια πλατάνια, ὅπου οἱ καλοὶ καὶ ἀξέχαστοι δάσκαλοι μᾶς μᾶς ὀδηγοῦσαν γιά ἡμερήσια ἐκδρομὴ, χωρὶς ὅμως νὰ χάνουν τὴν εὐκαιρία κάτι νὰ μᾶς διδάξουν σχετικὰ μὲ τὴ φύση — τὸ τερπνὸν μετὰ τοῦ ὠφελίμου.—

Ὁ Μάϊος, ὁ τελευταῖος μῆνας τῆς ἀνοιξέως, ὁ πιὸ καλύτερος, ὁ πιὸ λουλουδιασμένος, ὁ πιὸ χλιοτραγουδισμένος, μῆνας. «Ὁ Μάϊος μᾶς ἔφρασε, ἐμπρὸς βῆμα ταχύ, νὰ τὸν προῦπαντήσουμε ὅλοι στὴν ἐξοχή...».

Πρωῖ, πρωῖ, ὥρα 5, ἀνατολὴ ἡλίου 5.28', νάμαι γιά τὸ εὐλαβικὸ αὐτὸ πρὸς τὴ φύση προσκύνημα ἀπὸ τὸ μπαλκόνι τῆς Ἑλλάς, πού τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τοῦ Μάη εἶναι ἀνθοστόλιστο καὶ εὐωδιασμένο, ἀπὸ λογιῆς λογιῆς λουλούδια πού μ' ἀγάπη καλλιεργοῦν ἀκούραστοι ἀνθοκόμοι, ὅπως ὁ Μιχ. Παπαναγιώτου.

Πάντα τὸ θέαμα ἀπὸ τὴν Ἑλλά εἶναι πανοραμικὸ, ἀνεπανάληπτο, παλιότερα μάλιστα ἦταν πιὸ θεαματικὸ μὲ τὶς λογιῆς λογιῆς γραμμωτὲς καλλιέργειες τῶν λαχανικῶν, τὶς ντομάτες, τὶς μελιτζάνες, τὶς κολοκυθιές, τὶς ἀγγουριές.

Πολλὲς φορὲς ἤσυχες φεγγαρόλουστες βραδυνὲς κατηφορίζαμε πρὸς τὰ κάτω, γιατί κάποιον καλὸ φίλο θὰ συναντούσαμε πού θὰ πότιζε τὰ κηπευτικὰ

του, και εκεί πληροφορηθήκαμε για πρώτη φορά, πώς κάτι που άκούγαμε, κράτς, κράτς, δέν ήταν έντομα, άλλ' ήταν θόρυβος που δημιουργούσαν, τὰ κολοκύθια, τ' άγγούρια, που μόνο την νύχτα μεγαλώνουν και δημιουργούν τον κρότο αυτόν. Αυτό συμβαίνει και με τὰ καρπούζια.

Νερό ποτιστικό, άφθονο, και τὸ νερό αυτό τὸ άνεκτίμητο θεῖο δῶρο, οἱ καλοί μας κηπουροὶ τὸ μοιράζονται με άγάπη, με τὴ σειρά χωρίς προστριβές, ὁ καθείς ἤξερε τὴν ἡμέρα και τὴν ὥρα που θάπαιρνε τὸ νερό, δουλειές νοικοκυρεμένες.

Κάτω μ' άπεραντωσύνη ξεχύνεται ὁ μαγευτικός κάμπος τοῦ Ρουμπλουκιού, που κάθε εποχὴ ἔχει μιὰ ξεχωριστὴ χάρη, μιὰ γοητεία που σπάνια συναντάται σ' άλλο μέρος, γιατί παρουσιάζει ἕνα άνοιχτόκαρδο μεγαλειῶ κι' ἔξοχο περιβάλλον, πότε με τὴν ποικίλη βλάστηση και τ' άφθονο πράσινο που ξεκουράζει τὸν θεατὴ, πότε με τὰ πολύχρωμα λουλούδια κατά τὴν άνθοφορία τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, πότε με τὴ χρυσαφένια ὄψη που παίρνει κατά τούς θερινούς μῆνες, πότε με τὰ χρυσιζόντα φυλλώματα τῶν δένδρων στὰ πρόθυρα τοῦ χειμῶνα και τέλος με τὸ κατάλευκο στρώμα τοῦ χιονιοῦ.

Στὸ βάθος πέρα εκεί που ὁ οὐρανὸς κι' ἡ γῆ σφιχταγκαλιάζονται, σιγὰ - σιγὰ ἀρχίζει νὰ ροδίζει ὁ οὐρανὸς και νὰ ἀνηφορίζει ὁ κατακόκκινος δίσκος τοῦ ζωογόνου ἡλιου, τὰ νερὰ τοῦ 'Αλιάκμονα, τοῦ πολύτιμου αὐτοῦ ἑλληνικοῦ ποταμοῦ, που τὰ μεγάλα ἔργα που ἔγιναν ἐπὶ Καραμανλῆ μετέβαλαν τὴν ὄψη τῆς εὐλογημένης γῆς μας σὲ πηγὴ πλούτου, ἄρχισαν νὰ ἀσημώνουν, τὰ λίγα χρυσαφένια σύννεφα, ἄρχισαν νὰ διαλύονται κι' ὁ δίσκος τοῦ ἡλιου, στὴν ἀρχὴ τρεμουλιαστός, ἀρχίζει νὰ γίνεται σταθερὸς και ν' ἀλλάζει χρωῶμα, ἀπὸ κοκκινωπὸς νὰ γίνεται λαμπερός.

Τὸ θέαμα εἶναι μεγαλοπρεπέστατο, ἡ περιγραφή δύσκολη, ὁ θεατῆς αὐτοῦ τοῦ μεγαλείου μεταφέρεται σ' άλλους κόσμους, μεταρσιώνεται τὶς πρωῒνές αὐτὲς και τόσο εὐχάριστες στιγμές.

Δὲν ἄκουσα ὅμως, ὅπως ἄλλα πρωῒνὰ τὴ γλυκὰ κελαδήματα τῶν ἀηδονῶν, ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῆς τελετουργικῆς αὐτῆς στιγμῆς. Τὰ πουλιὰ αὐτὰ στὴν περιοχή αὐτὴ ἄλλοτε ἀφθονοῦσαν, φαίνεται πὼς κι' αὐτὰ κνηγημένα τώρα ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ, λημεριάζουν σ' ἄλλα μέρη με πυκνὰ φυλλώματα, μακρὰ ἀπ' τούς θορύβους και ἀπ' τὰ καυσαέρια.

Ὅταν πιά ὁ ἡλιος πῆρε τὴν ἀνηφόρα, καμμιὰ ξυάλη (βουκέντρα) κατά πὼς λένε οἱ χωρικοί, κατηφόρισαν πρὸς τὸν παληόφορο για νὰ περπατήσω στὰ καταπράσινα και τόσο γραφικὰ δρομάκια που ὀδηγοῦν στους μπαξέδες. Κι' ἐδῶ τὰ πάντα ἄλλαξαν. Τὰ στενὰ και τόσο ρομαντικὰ δρομάκια που πάντα ἦσαν πλημμυρισμένα ἀπὸ τὰ ποτιστικὰ νερὰ που ξεχειλίζαν ἀπὸ τὰ αὐλάκια, δὲν ὑπάρχουν πιά. Τὰ διαδέχτηκαν ἀγροτικοὶ φαρδεῖς δρόμοι, που κυκλοφοροῦν ἄνετα γεωργικὰ μηχανήματα, τρακτέρ, πλατφόρμες, φορτηγὰ αυτοκίνητα που μεταφέρουν τούς καρπούς τοῦ ἰδρώτα τοῦ ἀγαπημένου μας ἀγρότη, στὴν κα-

τανάλωση.

Σήμερα εκτός από λίγους λαχανόκηπους, δέν υπάρχει τίποτε άλλο πού νά θυμίζει τούς γραφικούς εκείνους μπαξέδες, πού τροφοδοτούσαν ὅλη τή δυτική Μακεδονία, τὸ Μοναστήρι μέχρι καὶ τὴ Σκόδρα Ἀλβανίας. Κυριώτερος ἔξαγωγὸς ἦταν ὁ μπάριμπα Κωστούλας Ζῶκος.

Ὁ Τοῦρκος Δήμαρχος, Χαλὴλ Ἀλῆ γιὰ νὰ περιορίσει τὴν ἔξαγωγή, γιὰ νὰ ὑπάρχει ἐπάρκεια λαχανικῶν στὴν πόλη, ἔκοψε τὸ ποτιστικὸ νερὸ καὶ στίς διαμαρτυρίες τῶν μπαξεβάνηδων ὁ δήμαρχος τοὺς ἀπήντησε «νὰ πᾶτε στὰ Βιτόλια (Μοναστήρι) νὰ πάρτε τὸ νερὸ πού σᾶς χρειάζεται», γιὰ τὰ Βιτόλια ἦταν ἡ μεγάλη ἀγορὰ πού ἀπορροφοῦσε τὰ λαχανικά τοῦ τόπου μας. Θέλοντας καὶ μὴ οἱ παραγωγοὶ συμμορφώθηκαν μὲ τὴ διαταγὴ τοῦ Δημάρχου. Ἔτσι τότε διοικοῦσαν οἱ ἀφεντάδες.

Σήμερα στοὺς μπαξέδες αὐτοὺς, δημιουργήθηκαν σύγχρονα θερμοκήπια καὶ ὀπωρῶνες, ἀπὸ ἀπογόνους τῶν καλῶν κηπουρῶν. Δὲν συνάντησα οὔτε ἓναν ἀπὸ τοὺς παλιούς εκείνους ἐργατικὸς κηπουροὺς, πού μὲ μεγάλη χαρὰ κι' εὐγένεια καὶ ἀπέραντη καλωσύνη ὑποδεχόταν τοὺς ἐπισκέπτες καὶ πάντα τοὺς πρόσφεραν κάτι ἀπ' τὸ βιό τους, κάτι τροφαντὸ, ἀγγουράκι, ντομάτα, πιπεριά ἢ καὶ φρούτο καὶ νὰ πάρουν τίς εὐχές «καὶ τοῦ χρόνου, καλὸ μπερεκέτι».

Παραμονὲς Ἀγίου Κωνσταντίνου, μὲ τὸ παλιὸ ἡμερολόγιο ἔκοβαν γιὰ πρώτη φορὰ τὰ καλοκαιρινὰ ζαριζαβατικά. Οἱ ἀθῶοι αὐτοὶ ἄνθρωποι, πού τίς περισσότερες ὥρες τοῦ εἰκοσιετραώρου τίς περνοῦσαν στὸ ὑπαιθρο, σὰν μιὰ μονιασμένη οἰκογένεια, μὲ τὰ κτήματα ἐλεύθερα, χωρὶς φράκτες, χωρὶς ἄλλα προφυλακτικὰ μέτρα, αὐτοὶ οἱ λαμπροὶ ἄνθρωποι, πού τοὺς ἀνοιξιάτικους ἰδία μῆνες μὲ τὰ γιαστούκια, (θερμοκήπια μὲ ὑαλόφρακτα καλύμματα) δὲν ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὰ κτήματά τους, γιὰ νὰ παρακολουθοῦν τίς καιρικὲς μεταβολές κι' ἀνάλογα μ' αὐτὲς νὰ σκεπάζουν ἢ νὰ ξεσκεπάζουν τὰ νεαρὰ φυτὰ πού ἦσαν πολὺ εὐπαθῆ, οἱ ἄνθρωποι λέγω αὐτοὶ θεωροῦσαν μεγάλη τιμὴ τὴν ἐπίσκεψη φίλων στὰ κτήματά τους.

Ἔφερα στὴ μνήμη μου μερικοὺς καλοὺς φίλους, τὸν Θωμᾶ Λιπάντση μὲ τὸ χιοῦμορ του, τὸν Γιάννη Κουρμπετλή, τὸν Λεωνίδα Μπακαλίδη, τοὺς Στέργιο καὶ Μανώλη Σκούφια πού διατηροῦσαν τίς τόσο καλὲς ροδιές, τὰ ἀλμπασάνια, τὰ τσιπόροῦδα, τίς γοῦνες κι' ἄλλες ποικιλίες, τοὺς Καραντουμανέους, τοὺς Μιλτιάδη καὶ Στέφανο Τσουλιῆ, τὸν Γεωργούλα Κωστῆ καὶ τελευταῖα τὸν γιό του Λάκη.

Ἔτσι ἀπ' αὐτὲς τίς διαπιστώσεις, πῆρα τὰ δροσόλουστα, καταπράσινα δρομάκια, πού ὀδηγοῦν στίς «Σαραντόβρυσες». Ὁ περιπατητὴς ἀποζημιώνεται ἀπὸ τὴν ἐναλλαγὴ τῆς φύσεως, ἀπὸ τὰ κεληδήματα τῶν λογιῆς - λογιῆς πουλιῶν, ἰδία τῶν ἀηδονιῶν πού ἐδῶ ἀφθονοῦν καὶ ὅλα αὐτὰ χαρούμενα φτερουγίζοντας ἀπὸ κλαδί σὲ κλαδί, λὲς καὶ καλωσορίζουν τὸν διαβάτη μὲ τὰ κεληδήματα.

Ἔτσι, μὲ τις ὥραιες αὐτές, ἀνεπανάληπτες ἐντυπώσεις, ἔφθασα στὶς μαγευτικὲς καὶ δροσόλουστες Σαραντόβρυσες μὲ τὸ δροσερὸ καὶ ἄφθονο νερὸ καὶ τὴ βαρεῖα σκιά πού δημιουργοῦν τὰ αἰωνόβια πλατάνια. Σαραντόβρυσες χωρὶς ὅμως σαράντα βρύσες. Ἡ παράδοση λέγει πὼς τὸ νερὸ αὐτὸ ἔρχεται ἀπὸ τὸ Σέλι, πηγάζει ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ Μιχάλη «γκούβα τ' Μιχάλη». Τὸ ἕνα φέρνει τ' ἄλλο, σὰν πιάσει κανεὶς τὴν πέinna κάτω νὰ γράψει. Τὸ «τότις» εἶναι ἀνεξάντλητο.

Τί εἶναι ἡ τρύπα τοῦ Μιχάλη; Ἕνας κρατήρας νεκροῦ ἡφαιστείου πού βρίσκεται στὴν τοποθεσία «Ἀρσούμπαση» Σελίου καὶ στὸν ὁποῖον κρατήρα σὲ μεγάλη κακοκαιρία καὶ βαρεῖα ὀμίχλη, μὲ ὀρατότητα μηδέν, ἔπεσε μὲ τὸ κοπάδι του ὁ τσομπάνος Μιχάλης, πρῶτο ἔπεσε τὸ γκεσέμι, ὀδηγὸς τοῦ κοπαδιοῦ, ἀκολούθησε τὸ κοπάδι καὶ τελευταῖος ἔπεσε ὁ Μιχάλης, νομίζοντας πὼς τὰ πρόβατα προχωροῦν πρὸς τὰ κάτω.

Ἀπὸ τὸ κάτω μέρος πρὸς τὴν ἀνηφόρα διακρίνεται καλὰ ὁ κρατήρας, πού βρίσκεται στὴν πλαγιά, ἀπ' τὸ ἐπάνω ὅμως μέρος, πρὸς τὴν κατηφόρα δὲν διακρίνεται καὶ ἂν ὁ περιπατητὴς δὲν προσέξει γίνεται μακαρίτης σὰν τὸν Μιχάλη. Παλιότερα ἡ κοινότης Σελίου τὸ ἐπικίνδυνο αὐτὸ σημεῖο, τόχε περιφράξει μὲ συρματόπλεγμα.

Λέγεται λοιπὸν ὅτι στὴν τρύπα αὐτὴ ἔρριξαν κεχρὶ ἢ κόκκινο χρῶμα καὶ γῆκε στὶς σαραντόβρυσες.

Εἶναι κι' αὐτὸ μία ἄποψη, γιατί νὰ μὴ τὴν πιστέψουμε; Τέτοια γεγονότα ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ σώζονται.

Ἡ τοποθεσία αὐτὴ μποροῦσε ν' ἀξιοποιηθεῖ, ὅμως μέχρι σήμερα δὲν ἔγινε τίποτε, μόνον ὁ δήμαρχος Ἀντώνιος Κεμιντζές μὲ ἔργο περιμάζεψε τὰ νερά πού ἔτρεχαν δῶθε κεῖθε. Μιὰ κλιμακωτὴ διαμόρφωση τοῦ ἀνώμαλου ἐδάφους, ἕνα κεντράκι, μιὰ ὁμορφὴ στέρνα μὲ ψαράκια, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γίνουν ἐκεῖ καὶ εἶμαι βέβαιος πὼς ὁ κοσμάκης θὰ τὸ ἀγαπήσει.

Πέρα πέρα λίγα μέτρα, σ' ἕνα ποταμάκι πού εἶναι στὴ ρεματιά, τὰ παλιὰ χρόνια λείκανιν τὰ ὑφαντὰ οἱ ὑφάντρες καὶ γι' αὐτὸ λέγεται ἡ τοποθεσία αὐτὴ καὶ «λευκαριὸ» ἢ «λευκασταριὸ». Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνες οἱ γιαγιές μας καὶ γενικὰ οἱ ὑφάντρες, ἀπὸ βραδὺς μούσκευαν τὰ πρὸς λεύκανση ὑφαντὰ σὲ νερὸ πού τὸ ἀνακάτευαν μὲ φρέσκια γελαδίσια θινιά, καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὰ πανιὰ αὐτὰ τὰ ἔβρεχαν στὰ νερά τοῦ ποταμίσκου καὶ τ' ἄπλωναν στὰ χορταράκια νὰ στεγνώσουν καὶ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνονταν πέντε - ἕξι φορὲς τὴν ἡμέρα καὶ σὲ τρεῖς - τέσσαρες μέρες τὰ ὑφαντὰ γίνονταν κάτασπρα, κουκούλι, χωρὶς βέβαια λευκαντικά, ὅπως συμβαίνει σήμερα χλωρίνη, κλινέξ κλπ.

Ἡμεῖς μικρὰ παιδιά, ἀκολουθοῦσαμε τὶς γιαγιές μας καὶ περνοῦσαμε εὐχάριστες μέρες, τσαλαβουτώντας στὰ νερά κι' ἂν πιάναμε καμμιὰ καρβίδα ἢ κανένα καθούρι, τότε γίνονταν τοῦ κοτρούλη ὁ γάμος, τσάκνα, φωτιά, ψήσιμο. Ἄλλα ἐνδιαφέροντα τότε δὲν εἶχαμε, οὔτε παιγνίδια, οὔτε ἐκδρομές, οὔτε μπά-

νια. Αὐτὲς οἱ μέρες στὸ λευκασταριὸ ἦσαν πολὺ εὐχάριστες, ἀλησμόνητες.

Αὐτὰ γιὰ τὶς σαραντόβρυσες, ἀλλὰ καιρὸς νὰ γυρίσω στὸ θέμα, στὴν Ἑλλά.

Πῆρα τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ, λίγο κουρασμένος «οὐ γὰρ μόνον ἔρχεται», ἀσπρισμένος ἀπ' τὴ σκόνη, φθάνω στὴν Ἑλλά, παίρνω τὸν καφέ, καὶ τὸ μυαλό μου γύρισε πίσω, πολλὰ χρόνια, ἕκαμα μιὰ ἀναδρομή, ἕνα τέστ μνήμης, πὼς ἦταν τὸ μέρος αὐτὸ πρὶν πάρει τὴν σημερινὴ ἀξιόλογη ἐμφάνιση.

Ἡ Ἑλλά ἦταν μιὰ ἀνώμαλη ἔκταση ἢ πάνω καὶ ἢ κάτω, ἀνάμεσα στὶς δύο τοποθεσίες ὑπῆρχε ἕνα κτίσμα μὲ ὑπόστεγο ἀνοιχτὸ ἀπὸ τ' ἑς τρεῖς πλευρές, δύο κελλάρια καὶ ἕνας σταῦλος γιὰ τὸ γαῖδουράκι πὺν μετέφερε τὸ πόσιμο νερὸ μὲ τὰ θαρέλια ἀπ' τὶς σαραντόβρυσες, τὴν μαρμπαπούτα ἢ τὸ Κίόσκι (μπατάνια) ἀνάλογα μὲ τὴν προτίμηση τοῦ συνοδοῦ. Στὴν ἄκρη τοῦ κτίσματος αὐτοῦ ἕνας μπουφὲς μὲ λίγα ποτήρια καὶ φλυτζάνια, μὲ τὸ τζάκι γιὰ τὸ ψήσιμο τοῦ καφέ, περνοῦσε ἕνα αὐλάκι μὲ τρεχούμενο νερὸ ἀκάθαρτο γιὰ τὸ πάγωμα!! τῶν ἐμφιαλωμένων ποτῶν καὶ πλέον οὔ.

Ἐπιπλα, ψάθινα χαμηλὰ καθίσματα — σκαμνιά — ψάθινες καρέκλες, ξύλινα τραπέζια καὶ ψάθες γιὰ τοὺς πιὸ ρομαντικούς πὺν πῆγαιναν τὶς βραδυνὲς ὥρες γιὰ τὸ ράκισμα. Καφετζῆς, μπουφετζῆς καὶ γκαρσόνι ἕνα, δύο μόνο τὶς γιορτινὲς μέρες πὺν κάπως ἢ πελατεία ἦταν ἀυξημένη.

Θυμᾶμαι τοὺς συμπαθεῖς Σπύρο Πέτσα, Κωστούλα Ζήση.

Λίγο πιὸ ἔξω ἀνατολικά, ὅπου σήμερα τὸ κιγκλίδωμα ἀνώμαλη κατηφόρα μὲ θάμνους καὶ δένδρα — τσιτσιφιές — καὶ ἀπορρίματα σωστὸς σκουπιδότοπος πὺν περιμένε ραγδαία βροχὴ γιὰ νὰ ξεκαθαρίσει κάπως. Ὁ σημερινὸς ἀνθώνας ἦταν μιὰ ἀνώμαλη κατηφόρα. Στὸ κέντρο μιὰ γέρινη ἑλλά — κουφάλια — πλατάνια, πὺν πέρα δυτικὰ λεῦκες, καρυδιές, νερὰ ποτιστικά πολλὰ. Στὸ μέρος τοῦ σημερινοῦ πάρκου ὅπου οἱ πίδακες, λαχανόκηποι καὶ πὺν πέρα ὅπου οἱ οἰκοδομὲς Χατζημιχάλη, Μουράτογλου, Βαρελόπουλου καὶ πὺν μέσα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ χωράφια, κῆποι.

Ὁ σημερινὸς δρόμος «Ἑλλάς» ἀπὸ οἰκίας Χατζημάμογλου (εἰσόδου) καὶ μέχρι τοῦ πάρκου, συμπεριλαμβάνων τὶς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἰκοδομὲς, χωράφια, τριφυλλότοποι ἰδιοκτησίας Παπαδήμα.

Ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἑλλά ἦταν ἕνα στενὸ δρομάκι, μπροστὰ ἀπὸ τὶς οἰκοδομὲς Φουκαλᾶ καὶ ἀρχοντικοῦ Σαπουντζόγλου.

Στὴν κάτω Ἑλλά μιὰ δύο φορές τὸ χρόνο γίνονταν παραστάσεις τσίρκου. Οἱ τσαμπάζηδες, ἀκροβάτες — περπατοῦσαν στὸ σχοινὶ ὑπὸ τὰ ἐκπληκτὰ βλήματα τῶν ὀρθίων θεατῶν. Ἐνας παλιάτσος καλὰ σοβατισμένος — κλόουν — μὲ χτυπητὰ χρώματα, καὶ πολύχρωμα ροῦχα, μὲ τὰ νταούλια καὶ τοὺς ζουρνάδες περιέτρεχε τοὺς δρόμους καὶ καλοῦσε τὸ φιλοθέαμον κοινὸ νὰ παρευρεθεῖ στὴν παράσταση, ἀπὸ πίσω τσιούρμα τὰ πιτσιρίκια, εἰσιτήριο δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ κυκλοφοροῦσε δίσκος.

Ἡ κάτω Ἐληάς, ἦταν μιὰ ἀνώμαλη ἔκταση — πλαγιά — μὲ δένδρα μεγάλα καὶ ἐκεῖ συγκεντρώνονταν τὰ παιδιά, γιὰ νὰ παίξουν, κατακυλώνοντας στὶς καταπράσινες πλαγιές, καὶ βόσκοντας τὰ μανάρια — ἀρνιά πασχαλιάτικα — ποὺ προορίζονταν γιὰ σφάξιμο στὶς γιορτὲς Ἀγίων Ἀποστόλων, Παναγίας, Ἀγ. Δημητρίου ἢ καὶ πιὸ ἀργότερα, τῶν Χριστουγέννων.

Ἀργότερον ἐπὶ δημορχίας Ἰω. Μάρκου 1924 - 1922 τὸν χῶρο αὐτό, ἄρχισαν κάπως νὰ τὸν προσέχουν καὶ ἄρχισαν ἐργασίες ἐξωραϊσμοῦ, ἐγένετο κάποια ἰσοπέδωση, καὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1929 ὁ δήμαρχος Ἰω. Μάρκου, ἔθεσε τὰ θεμέλια γιὰ τὴν ἀνέγερση κλειστοῦ χώρου 250 μ. Ἔτσι δημιουργήθηκε ἓνα κλειστὸ ὑαλόφρακτο κέντρο, ἓνας ἐμφανίσσιμος μπουφές καὶ οἱ γύρω κάτοικοι, νέοι Βεροιώτες πρόσφυγες ἔδωσαν κάποια ὄθηση προοδευτικῆ.

Ἐπὶ δημορχίας Πρωτοψάλτου, μετὰ τὸ 1929, ἐδημιουργήθηκε τὸ πάρκο, φυτεύτηκαν καλλωπιστικὰ δένδρα, φερμένα ἀπὸ τὴν Ἰταλία — κορομηλιές, τσιρνικιές μὲ κόκκινα φύλλα καὶ κόκκινους καρποὺς αἱ ἔτσι ἄρχισε κάπως τὸ κέντρο νὰ παρουσιάζει κάποια κίνηση, γιὰτὶ ἐν τῷ μεταξὺ δημιουργήθηκε καὶ ὁ δρόμος «Ἐληᾶς», ἔγιναν οἱ οἰκοδομές, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ἡ κίνηση ἦταν πιὸ μεγάλη. Ἀργότερα, στὴν περίοδο αὐτὴ πάλι μὲ ἐνέργειες τοῦ βουλευτῆ Γιάννη Παπαδάκη, ἔγινε ἡ διάνοιξη τοῦ περιφερειακοῦ δρόμου, σήμερα λεωφόρος Ἀνοιξέως, ποὺ προκάλεσε πολλὲς ἀντιδράσεις, γιὰτὶ ἐθίγοντο συμφέροντα ἰδιοκτητῶν καὶ κατὰ τὰ τέλη 1928 ἢ ἀρχὰς 1929 ἄρχισε ἡ κατασκευὴ του, ἔργο, πολυδάπανο, γιὰτὶ ἔπρεπε νὰ μετακινηθοῦν ὄγκοι χωμάτων, νὰ καλυφθοῦν χαράδρες, νὰ καταβληθοῦν ἀποζημιώσεις καὶ πολλὲς φορὲς τὸ ἔργο αὐτό, κινδύνευσε νὰ ματαιωθεῖ, χάρις ὅμως στὶς ἐπίμονες ἐνέργειες τοῦ Γιάννη Παπαδάκη παρεκάμφθησαν ὅλες οἱ δυσκολίες, ὑπερπηδήθηκαν ὅλες οἱ ἀντιξοότητες καὶ νὰ σήμερα ὅλοι καμαρώνουμε τὴν ὥραία αὐτὴ λεωφόρο ποὺ δίδει ζωὴ καὶ κίνηση στὴν πόλη.

Ἐπὶ κατοχῆς τὴν Ἐληὰ τὴν κατέλαβαν οἱ Γερμανοί, ποὺ ἀπαγόρευαν τὴν ἐκεῖ μετάβαση τῶν πολιτῶν, μετὰ δὲ τὴν φυγὴ τους, τὴν κατέλαβαν οἱ Ἀγγλοὶ, ποὺ ἔστησαν στὸ κέντρο ἓνα μεγάλο τὸλ, ἐκεῖ ἐγένοντο συγκεντρώσεις, χοροὶ, δεξιώσεις ποὺ ἔρρεε ἄφθονη ἢ μύρα. Μετὰ τὴ φυγὴ κι' αὐτῶν, ἡ Ἑλληνικὴ Φρουρὰ ἐχρησιμοποίησε τὸ τὸλ γιὰ λέσχη ἀξιωματικῶν, ἐπίμονα δὲ ἤρνεϊτο ν' ἀπομακρυνθεῖ καὶ νὰ τὸ παραδώσει στὸν δῆμο γιὰ χρῆση τῶν δημοτῶν.

Ἡ στρατιωτικὴ ἀρχή, ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψει τὴν Ἐληὰ ὅταν κατόπιον σκληρῶν διαπραγματεύσεων, ἐδέχθη ὁ δῆμος νὰ καταβάλει μίσθωμα σὲ οἰκοδομὴ γιὰ τὴν ἐγκατάσταση τῆς λέσχης, κι' αὐτό, ἐπαναλαμβάνω ἔγινε ὕστερα ἀπὸ πολλὲς προσπάθειες καὶ ἔτσι ἡ Ἐληὰ ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια παραδόθηκε στοὺς δημότες.

Ὅπως ἦδη σημείωσα, ἂν ὄχι ὅλοι, οἱ περισσότεροὶ δήμαρχοι, εἶχαν ὡς κύριον μέλημα τὸν ἐξωραϊσμὸ τῆς Ἐληᾶς, ὅλοι φρόντιζαν νὰ κάμουν κάτι καλύτερο, παρὰ τὸν πενιχρὸ προϋπολογισμό, καὶ τὴν ἔλλειψη μηχανικῶν μέσων.

Τὴν ἀρχὴ γιὰ τὸν ἐξωραϊσμὸ τῆς Ἑληᾶς ἔκαμε ὁ δήμαρχος Ἴω. Μάρκου. Τὴν πιὸ γενναία ἀπόφαση, τὴν πιὸ τολμηρὴ τὴν ἔλαβε τὸ ὑπὸ τὸν δήμαρχο Ἄντ. Κεμιντζέν φιλοπρόοδο δημοτικὸ συμβούλιο.

Εἰδικοὶ μηχανικοὶ ἐξεπόνησαν σχέδιο πενταετοῦς ἐφαρμογῆς γιὰ τὸν ἐν γένει ἐξωραϊσμὸ τοῦ χώρου αὐτοῦ καὶ ὁ δήμαρχος Ἄντ. Κεμιντζές, τὸ ἔθεσε χωρὶς ἀναβολὴ σὲ ἐφαρμογὴ καὶ ὅλοι ἐθυμοῦνται μὲ πόσο ζῆλο εἶχε ἀναλάβει νὰ παρουσιάσει τὸ ἔργο αὐτὸ σὲ πρώτη φάση.

Ἐπὶ πολλοὺς μῆνες τὸ 1963 ὁ χώρος αὐτὸς εἶχε μεταβληθεῖ σὲ ἐργοτάξιο, μὲ ἐπιβλέποντα ἀπὸ τὸ πρῶτ ἕως τὸ βράδυ, αὐτὸν τοῦτον τὸν δήμαρχον, πού μὲ τὴν πείρα πού διέθετε λόγω τῆς παραμονῆς του ὡς δημάρχου ἐπὶ μίαν πτρίπου δωδεκαετιάν, ἔδιδε τὶς κατευθύνσεις καὶ κατόρθωσε νὰ ξεπεράσει ὅλες τὶς δυσκολίες, ὅλες τὶς ἀντιξοότητες καὶ ἠτύχησε νὰ παραστῆ στὰ ἐγκαίνια τοῦ ἀξιόλογου αὐτοῦ ἔργου.

Ἀνακατασκευὴ ἐκ βάθρων τοῦ ἐτοιμόρροπου ἀντερείσματος, κατασκευὴ ὑπογείου χώρου, κιγκλιδώματος, κατεδάφισις τοῦ ἐτοιμόρροπου παλιοῦ κτίσματος καὶ κατασκευὴ ἐκ θεμελίων τοῦ ἤδη κτίσματος, ἐπίπλωσις αὐτοῦ, ἐπιχωμάτωση καὶ ἰσοπέδωση τοῦ χώρου ἀπὸ Ἑληᾶς μέχρις Ἀγίων Ἀναργύρων, περισυλλογὴ ὑπονόμεων μεταξὺ τοῦ χώρου αὐτοῦ, ἐργασία ἀφανῆς, ἀλλὰ πολὺ χρήσιμη, μετατροπὴ τοῦ κάτω χώρου σὲ ἀνθῶνα, διαμόρφωση τοῦ πάρκου. Αὐτὰ σὲ γενικὲς γραμμὲς ἦσαν τὰ ἔργα τῆς χρονιάς αὐτῆς πού μετέβαλαν ἄρδην τὴν ἐμφάνισι τῆς Ἑληᾶς. Αἶθουσα εὐρύχωρη, ἀρκετὰ ἐμφανίσιμη, ἐστιατόριο πλῆρες, κατακάθαρο μὲ ἐκτεταμένον μαγειρεῖο.

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἄντ. Κεμιντζέ, Εὐθ. Τζελέπογλου, αἰρετὸς δήμαρχος, κατέβαλε κάθε προσπάθεια νὰ ὀλοκληρώσει τὸ ἔργο, βάσει τοῦ πενταετοῦς σχεδίου. Καὶ ὁ μετ' αὐτὸν Γεώργ. Τσαλέρας, καθηγητῆς λυκειαρχῆς, ἐνισχυθεὶς οἰκονομικὰ ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση, ἔρριξε ὅλο τὸ βάρος, παράλληλα μὲ ἄλλα ἔργα, στὴν Ἑληά. Βάσει τῆς παληᾶς καὶ νέας μελέτης διεύρυνε τὴν αἶθουσα ἐστιατορίου, κατάρτισε τὸν κανονισμὸ λειτουργίας τοῦ κέντρου, ἔγινε ἡ πλακόστρωση τοῦ ὅλου χώρου, ἔγινε ὁ ὑπόγειος φωτισμὸς καὶ ὀλοκληρώθηκε ἡ τοποθέτησι τῶν φωτιστικῶν σημάτων. Ὀλοκληρώθηκε ἡ διαμόρφωση τοῦ χώρου μέχρις Ἀγίων Ἀναργύρων καὶ τῆς κάτω πλαγιάς καὶ ἔτσι, φθάσαμε στὸ εὐχάριστο σημεῖο νὰ καμαρώνουμε τὸ ἀνεπανάληπτο μπαλκόνι τῆς Ἑληᾶς μὲ τὰ λαγῆς - λογῆς λουλούδια καὶ ἀσφαλῶς τιμᾶ ὅλους ὅσοι εἶχαν τὴν πρωτοβουλία νὰ δημιουργήσουν τὸ ὠραῖο, αὐτὸ ἔργο, δημάρχους καὶ δημοτικούς συμβούλους.

Ἡ Βέροιά μας μὲ τὰ ἔργα αὐτά, μὲ τὴν ἀνοικοδόμησι μπῆκε στὴν πρόοδο, χάρις καὶ στὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ σήμερα δὲν εἶναι τίποτε ἱκανὸ νὰ σταματήσει τὴν ἀματώδη αὐτὴ πρόοδο, καὶ ἡ πόλις μας θὰ γίνῃ πόλις ἐλξεως, γιατί ἔχει πάρα πολλὰ νὰ ἐπιδείξει καὶ εἶναι σὲ θέσι νὰ δεχθεῖ πολλοὺς καὶ ὅλοι νὰ φύγουν ἱκανοποιημένοι, ἐνθουσιασμένοι, μὲ τὶς πιὸ καλὲς

έντυπώσεις.

Οί γλεντζέδες τῆς παληᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, καὶ καλοὶ νοικοκυραῖοι, ὕστερα ἀπὸ γλέντι, ἀρραβῶνα, γάμο μὲ τὰ βιολιά - τακίμι ἀπὸ τουρκόγυφτους ὄργανοπαίκτης, βιολί, κλαρίνο, ντέφι, οὔτι, πού ἔπαιζαν ἀντίστοιχα οἱ Ρουστέμς, Ρετζέπη, Ριζᾶς καὶ Ραμαζάνης ἔπρεπε κατὰ τὰ ξημερώματα, τοὺς καλοκαιρινούς βέβαια μῆνες, νὰ καταλήξουν στὴν Ἑλῆν καὶ ὁ Ρουστέμς, τσακίρ κέφι κι' αὐτός, ἔπαιζε τόσο πολὺ γλυκὰ τὸ βιολί, τοποθετώντας ἕνα μεταξωτὸ μανδῆλι στὶς χορδές, πού τὰ ἀηδόνια χαρούμενα φτερούγιζαν πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῆς παρέας καὶ κεληδοῦσαν ἀσταμάτητα, προσπαθώντας νὰ ξεπεράσουν τοὺς ἦχους τοῦ βιολιοῦ καὶ τὰ πιὸ τολμηρὰ κούρνιαζαν στὸ κεφάλι τοῦ βιολιτζῆ καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴ ψυχικὴ ἱκανοποίηση, τὴν ἀνάταση κατὰ κάποιον τρόπο, ἢ συντροφιά διαλύονταν καὶ τὸ θέμα τῆς ἡμέρας ἦταν «σήμερις τὸ πρωτὶ ἢ Ρουστέμς κατέβασιν στὴν Ἑλῆν τὰ μπιλμπιλια».

Τὰ μπιλμπιλια εἶναι τὰ ἀηδόνια, τὸ μικρὸ αὐτὸ καὶ τόσο ἀγαπητὸ, συμπαθητικὸ πουλί, ὁ βασιλιάς τῶν ὀδικῶν πτηνῶν, ἔρχεται στὰ μέρη μας κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου, καὶ φεύγει ἀρχὰς ἢ μέσα Αὐγούστου. Ζεῖ πάντα ἐλεύθερο, στὸ κλουβὶ δὲν ζεῖ, σκάζει. Τὸ γλυκύτατο κελάηδημά του, κατὰ τοὺς εἰδικούς πτηνολόγους, περιλαμβάνει εἴκοσι ἕως τριάντα στροφές. Ὁ Μπετόδεν προσπάθησε ν' ἀποδώσει τὸ ἄσμα του στὴν συμφωνία του. Εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 180 εἶδη. Ζεῖ σὲ πυκνὰ καὶ δροσερὰ φυλλώματα, κεληδᾶ πολὺ πρωτὶ καὶ τὸ βράδυ, μὲ τὴ ζέστη σιωπᾶ.

Τ' ἀρραβωνιάσματα μὲ τὰ συμπεθέρια πρωτοέβγαιναν στὴν Ἑλῆν καὶ ἔπιναν μπύρα, αὐτὸ δὲ τὸ γεγονός ἐπισημοποιοῦσε τὸν ἀρραβῶνα καὶ σχολιάζονταν ἀπὸ τὸ μεγάλο χοβαρδαλίκι καὶ τὴν ἄλλη μέρα βούιζε ἢ γειτονιά.

«Τάμαθες κὸρ Λέγκου; σὰν τὶ νὰ μάθω μωρή;

Νά, ἢ Γιάγκος κι' ἢ Κατήγκου (γειτονόπουλα) ἀρραβωνιάστηκαν. Κι' σὺ ποῦ τὸ ξέρεις; Νά ψές βγῆκαν σηνλιά κι' κυράσκαν μπύρες».

Τὰ ἔξοδα αὐτὰ ἦσαν τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ κι' ἂν κανένας ἀπ' αὐτούς, ἀπὸ τσιγγουνιά δὲν κερνοῦσε μπύρα, ἀλλὰ λουκοῦμι ἢ γκαζόζα, τὸ πρωτὶ ὁ πεθερὸς διέλυε τὸν ἀρραβῶνα, γιατί τὸ θεωροῦμε μεγάλη προσβολή.

Οἱ ἄλλες παρέες ἔπαιρναν λουκοῦμι ἢ γκαζόζα κι' αὐτὸ μόνον οἱ μεγάλοι, τὰ μικρὰ παιδιά τίποτα· «σεῖς παιδιάμ πάτε νὰ παῖξετε κι' ἐλάτε ὕστερα, νὰ κὶ ψομί καὶ τυρὶ νὰ φᾶτι» καὶ τὰ παιδιά δρόμο, δὲν ἔπρεπε νὰ βρεθοῦν στὸ σερβίρισμα καὶ ζηλέψουν.

Στοὺς σημερινούς γονεῖς αὐτὰ φαίνονται περιέργα, γιατί σήμερα, πρῶτα πρέπε νὰ σερβιριστοῦν τὰ παιδιά μ' ὅτι καλύτερο ἔχει τὸ κέντρο, παγωτὸ, μόκα, πάστα κι' ὕστερα οἱ γονεῖς.

Ἄλλα ἦθη, ἄλλα ἔθιμα, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς ἄλλαξε ἄρδην.

Με λαχτάρα περιμέναμε τις διακοπές των Χριστουγέννων μεγάλης διαρκείας και τότε κι' ήταν για μᾶς μιὰ πολὺ χαρούμενη περίοδος, δὲν διαβάσαμε, ξυπνούσαμε ἄργα, κάναμε τις προετοιμασίες μας γιὰ τὰ κόλιντα. Οἱ προετοιμασίες μας ἄρχιζαν ἀπὸ τις πρώτες μέρες τῆς Σαρακοστῆς και ὀλοκληρώνονταν, ὅπως θὰ δοῦμε πῶ κατω, τις παραμονές των Χριστουγέννων. Τὰ «κάλαντα» ἢ «κόλιντα» ψάλλονταν τὴν παραμονὴ τῆς γιορτῆς. Εἶναι λέξη λατινικὴ «calanda» ἔθιμο ἀρχαῖο ἀπὸ τὰ ἄσματα τοῦ ἀγερμού και τὴν περιφορὰ τῆς εὐρωσιώνης πού σημαίνει τὸ σύμβολο τῆς εὐτυχίας και τὴν ἔκφραση τῆς εὐχαριστίας γιὰ τὴν γονιμότητα τῆς περασμένης χρονιάς. Τὰ κάλαντα ἔχουν πάρει τ' ὄνομα ἀπὸ τις καλέντες τοῦ Ἰανουαρίου κατὰ τις ὁποῖες οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἀντήλλασαν ὅπως γίνεται και σήμερα, δῶρα κι' εὐχές, κατὰ σύμπτωση δὲ στις καλένδες γιορτάζονταν και ἡ ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, προτοῦ βέβαια νὰ καθορισθεῖ ὀριστικὰ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἢ 25 Δεκεμβρίου. Ὅστερα ἀπὸ τὸ σύντομο λαογραφικὸ αὐτὸ σημειῶμα, θὰ πῶ λίγα, γιὰ τὸ δικὸ μας, τὸ τοπικὸ ἔθιμο, μὲ ἀναμνήσεις δικές μου παιδικές, πρὶν μισὸ και πλέον αἰῶνα.

Ἡ ἡμέρα τοῦ Ἁγ. Φιλίππου στὰ δικὰ μας χρόνια γιορτάζονταν μὲ χαρὰ σὲ οἰκογεναικὰ γλέντια — βεγγέρες — σὰν μέρα ἀποκρηῆς μὲ φαγητὰ, κρασιά, γλυκὰ, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα και σαράντα μέρες, ἀπαγορευόνταν ἡ κρεωφαγία.

Ἀπὸ τὴν ἐπομένη λοιπὸν μέρα ἄρχιζαν οἱ προετοιμασίες των παιδιῶν, μικρῶν και μεγάλων γιὰ τὰ κάλαντα. Καταρτίζονταν οἱ συντροφίες — ὀρτακὲς — (ὀρτάκ λέξις τουρκικὴ = συνεταῖρος) γιὰ τὴν κατασκευὴ των ἄστρων ἢ των σπηλαίων, μὲ τὰ ὁποῖα τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς 24 Δεκεμβρίου θὰ ἔβγαιναν τὰ μεσάνυχτα νὰ ψάλλουν τὰ κάλαντα μὲ τὰ μελωδικὰ και ἀξέχαστα στοὺς παλιούς ἄσματα και ἔτσι νὰ φέρουν στὴν πόλη τὴ χαρὰ και τὸ μήνυμα τῆς Γεννήσεως τοῦ Θεοῦ Βρέφους, τῆς μεγάλης γιορτῆς τῆς Χριστιανοσύνης. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ μὲ τ' ἄστρα, τὰ χρόνια ἐκεῖνα και ἰδία κατὰ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, εἶχε κάποια φαντασμαγορία μπουῶ νὰ πῶ, στὰ στενὰ και σκοτεινὰ σοκάκια, στοὺς μαχαλάδες μὲ τὰ χαμόσιτα κι' ὁ κόσμος τῶδλεπε και μὲ κάποια θρησκευτικὴ εὐλάβεια, ἦταν δὲ τὸ ἔθιμο αὐτὸ μοναδικὸ, τώρα πάει κι' αὐτὸ, ὅπως και τόσα ἄλλα παραδοσιακὰ ἦθη κι' ἔθιμα τοῦ τόπου μας. Μὰ τὸ θέαμα τὸ βράδυ ἐκεῖνο τῆς 23 - 24 Δεκεμβρίου μετὰ τὰ μεσάνυχτα ἦταν πράγματι

φαντασμαγορικό νὰ βλέπει κανεὶς στὰ σκοτεινὰ στενοσόκακα 15 - 20 φωτεινὰ ἄστρα καὶ ν' ἀκούει τὶς μελωδίες, τ'ὲς τόσο χαρούμενες καὶ καλοτοπισμένες ἀπὸ παιδιὰ γιὰ τὸ μήνυμα τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

Τὰ νειάτα πού πῆραν τὴν σκυτάλη κ' ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ τόπου καὶ τὴν τήρηση τῶν παραδοσιακῶν ἐθίμων, ἄς φροντίσουν ν' ἀναβιώσουν κ' αὐτό, τὸ ἔθιμο, ὅπως κ' ἄλλα κ' ἄλλα πού χάθηκαν καὶ λησμονήθηκαν δλότελα.

Γιὰ ν' ἀρχίσει λοιπὸν ἡ δουλειὰ αὐτῆ τῆς κατασκευῆς τῶν ἄστρον, ἔπρεπε πρῶτα - πρῶτα νὰ ἐξασφαλισθεῖ τὸ κασνάκι, κάπου θὰ ὑπῆρχε κανένα παλιὸ κόσκινο ἢ ἄχρηστη σῆτα, ἂν ὅμως αὐτὸ δὲν ὑπῆρχε, τότε κάποιος τολμηρὸς ὀρτάκης — συνεταιρὸς — ἔπαιρνε κρυφὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τὴ χρήσιμη σῆτα ἢ τὸ κόσκινο (γιὰ νὰ μὴ ἀγοράσουν καινούργιο καὶ πληρώσουν χρήματα) καὶ ὅταν τὸ ἀνακάλυπτε ἡ μάνα του, ἔτρωγε τῆς χρονιᾶς του. Παρόμοια πικρὴ ἀνάμνηση πρέπει νάχει ὁ ἀγαπητὸς μου λαογράφος - λογοτέχνης Στέλ. Σβαρν. γιὰ κάτι ματωμένα Χριστούγεννα πού πέρασε, ὅπως μὲ διηγόταν, σὰν ἡ μάνα του, ἡ καλὴ Ναυσικᾶ δὲν βρῆκε στὸ μέρος τῆς τῆ σῆτα γιὰ νὰ κοσκινίσῃ τ' ἄλεῦρι γιὰ τὰ γλυκίσματα τῶν Χριστουγέννων. "Ἄλλη πάλι νοικοκυρὰ θῦμα κ' αὐτῆ τῆς κατασκευῆς τῶν ἄστρον, ἔλεγε στὴν γειτόνισά της τὴ Λέγκω «οὐ δ(ι)κὸς μου οὐ πῖβουλας πῆρε σῆτα γιὰ τ' ἄστρα καὶ δὲν μπορῶ νὰ βρῶ τώρα ψ(ι)λὴ σῆτα νὰ κουσκ(ι)νίσου τ' ἄλεῦρι γιὰ τὴν πίττα, κ' τ' ἄχω ὅλα ἔτοιμα ἀπὸ τριούρι, ἄμ' ποῦ θὰ μὲ πάει; δὲν θ' ἀρθεῖ τοῦ βραδ' οὐ καψόχρονος, θὰ τὸν μαυρίσου τ' ράχη».

Μετὰ τὴν ἐξασφάλιση λοιπὸν τοῦ κασνακιοῦ ἀγοράζονταν οἱ χρωματιστὲς κόλλες, λογιῶν λογιῶν, χρώματα, πράσινες, κόκκινες, μπλέ, κίτρινες καὶ γιὰ κολλητικὴ οὐσία τσιριτζί ἢ κουρκοῦτι (ἄλεῦρι καὶ νερό), βλέπετε οἱ ὀρτακίες φρόντιζαν νὰ βγάλουν τὴ δουλειὰ ὅσο ἦταν δυνατὸν πιὸ οἰκονομικά, προϋπόθεση ἄλλωστε γιὰ τὴν ἐπιτυχία μιᾶς ἐπιχειρήσεως. Ἔτσι ἡ πρώτη ὕλη ἦταν ἔτοιμη. Ὁ πρωτομάστορας ἕνας, ὁ πιὸ ἔμπειρος, οἱ ἄλλοι βοηθοί. Οἱ πέντε ἀκτίνες τοῦ ἄστρου ἔπρεπε νάβαι ἰσοῦψεῖς, συμμετρικές, στὶς τέσσαρες πλευρὲς τῆς κάθε ἀκτίνας, κολλοῦνταν οἱ χρωματιστὲς κόλλες. Ἡ δουλειὰ αὐτῆ γίνονταν μόνον τὶς Κυριακὲς τὸ ἀπόγευμα, γιὰ τὶς ἄλλες μέρες τὸ σχολεῖο δὲν ἄφηνε περιθώρια γιὰ καθησῖο, 36 ὥρες μαθήματα τὴν ἐβδομάδα καὶ τὴν Κυριακὴ πρῶτ' ὑποχρεωτικὸς ἐκκλησιασμὸς καὶ μόνον δικαιολογημένη ἀπουσία ἐπιτρέπονταν (σημεῖωμα γονέων).

Τὶς τελευταῖες μέρες τῆς σαρακοστῆς τὸ ἄστρο ἦταν ἔτοιμο, στηριγμένο καλὰ στὸ κοντάρι, κολλιοῦνταν διάφορες παραστάσεις ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, λαδώνονταν οἱ κόλλες γιὰ νάβαι πιὸ φωτεινές, τοποθετοῦνταν τὰ ξουγκουκέρια καὶ γίνονταν οἱ πρόδες. Ἔτσι ἀφοῦ ἦσαν ὅλα ἔτοιμα, τὸ βραδύ ἀπὸ νωρὶς τῆς 23 Δεκεμβρίου συγκέντρωση σ' ἕνα κελλάρι — ἀποθήκη — ζεστασιά, φαγοπότι καλὸ, κάποια καλὴ μάνα τοίμαζε τὸ φαγητό, γενικὴ πρόβα, ἰστο-

ρίες για να περάσει η ώρα και στις 12 ακριβώς τὰ μεσάνυχτα ἔξοδος. «Προσοδοκῶμεν τὴν πρωΐαν, ᾧ ὑπέρλαμπρος αὐγή, ὅτε τῆς νυκτὸς τὰ σκότη, θέλουσι διαλυθῆ, καρτεροῦντες προσδοκῶμεν Βασιλέα Νικητὴν, ᾧ χαρὰ χαρὰ μεγάλη ἐγεννήθη ὁ Χριστός, ἔπεμψεν αὐτὸν ἐξ ὕψους, τοὺς ἀνθρώπους ἐλείψας ὁ τὸ πᾶν δημιουργήσας Ἐπουράνιε Πατήρ».

«Ἐν πίστει προσέλθετε πάντες ἐν τριάδι, προσέλθετε ἐν τῇ Βηθλεέμ, ἔνθα γεννᾶται ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, προσέλθετε εὐχηθῶμεν, Θεοῦ δεηθῶμεν, Κυρίου δεηθῶμεν τὸν λόγον, ὁ Βασιλεὺς μας Ἄρχων τοῦ κόσμου γεννᾶται ἐν τῇ Βηθλεέμ».

«Τῶν Ἀγγέλων ἡ χορεία δόξα ἐν ὑψίστοις ψάλλει, ἡ χαρὰ χαρὰ μεγάλη ἐγεννήθη ὁ Χριστός».

«Καλὴν ἐσπέραν ἄρχοντες ἂν εἶναι ὀρισμός σας Χριστοῦ τὴν Θεϊαν γέννησιν νὰ πῶ στὸ ἀρχοντικό σας, δώστε κι' ἡμᾶς τὸν κόπο μας ὅτ' εἶναι ὀρισμός σας».

Ἦσαν τὰ σπίτια περιμέναν νὰ δώσουν στὰ παιδιὰ πὺν ἔφεραν τὸ χαρούμενο μήνυμα μὲ τὰ ὠραία καὶ καλοτονισμένα ἄσματα, τὸ φιλοδώρημα, ἀπὸ βραδύς ἐτοίμαζαν τὰ λιανώματα, τυλιγμένα σὲ χαρτιά για νὰ τὰ ρίξουν ἀπὸ τὸ παράθυρο. Καὶ μεῖς τὰ παιδιὰ περιμέναμε στὰ παράθυρα νὰ δοῦμε τὰ ἄστρα καὶ νὰ κοιμηθοῦμε. Ἡ πόλη μὲ τὰ ἄστρα καὶ τὰ ἄσματα ἔπαιρνε μιὰ χαρούμενη, μιὰ πανηγυρικὴ ὄψη.

Στὰ μετέπειτα χρόνια, τὸ παραδοσιακὸ αὐτὸ ἔθιμο, πὺν σήμερα δυστυχῶς παραμερίστηκε, τὸ εἶχαν ἀναλάβει ὀμάδες μαθητῶν σχολείων, ἴδια γυμνασίου, καλὰ ὀργανωμένες μὲ κιθάρες, μαντολίνα, καλὲς χορωδίες μὲ καινούργια ἄσματα πὺν ἐδίδασκε ὁ δάσκαλος καὶ μουσικός Ἐμμ. Ζάχος καὶ ἀργότερα ὁ δάσκαλος τῆς Ὀδικῆς Θεόδ. Καλαϊτζῆς. Οἱ ὀμάδες αὐτὲς γύριζαν ἔνωρις τὴν παραμονὴ καὶ συγκέντρωναν χρήματα για φιλανθρωπικούς σκοποὺς καὶ ἡ συνεισφορὰ ἦταν πάντα γενναία, μέχρι καὶ λίρες (λίρα 100 γερὸ νόμισμα), βρίσκονταν στοὺς κουμπαράδες.

Κατὰ τὰ ξημερώματα, τῆς 24ης οἱ ὀμάδες μὲ τ' ἄστρα ἀποσύρονταν μὲ τὸ δίστιχο «τ' ἄστρο τὸ λαμπερὸ πὺν φέγγει τὸν οὐρανὸ - μόλις χαράξει ἡ αὐγή καὶ χαιρετᾷ τὴ γῆ».

Ἀπὸ τὰ ξημερώματα ἄρχιζε τὸ μεγάλο πανηγύρι. Τὰ μικρὰ παιδιὰ, μὲ τὶς σάκκες κρεμασμένες ἀπὸ τὸν λαιμὸ καὶ καλὰ μπουρμπουλιασμένα για νὰ μὴ κρυώσουν καὶ ἀρπάξουν τὴ φλουέντσα, καὶ ἀντὶ για γουρουνόπουλο ἢ μισίρκο καταμᾶ μὲ κυδῶνια καὶ γλυκὰ δαμάσκηνα θᾶπαιρναν τὸ σουλφάτο καὶ θᾶμεναν κρεβατωμένα χρονιαρές μέρες. Τὰ χαρούμενα αὐτὰ παιδιὰ πὺν πλημμύριζαν κυριολεκτικὰ τοὺς δρόμους, καὶ ἔδιδαν μιὰ χαρούμενη καὶ πανηγυρικὴ νότα, ἔπαιρναν ἀράδα τὶς πόρτες (τότε δὲν ὑπῆρχαν μέγαρα ἀλλὰ μόνον χαμηλὰ σπίτια, μονοκατοικίες για ὄλους), δὲν ζητοῦσαν τὴν ἄδεια ὅπως σήμερα «νὰ τὰ ποῦμε μπάριμπα» καὶ ἔψαλλαν τὰ κάλαντα «Χριστοῦγεννα, πρωτοῦγεννα, τῶ-

ρα Χριστός γεννιέται, γεννιέται και βαπτίζεται στους ουρανούς επάνω, το μέλι τρών οι άρχοντες, το γάλα οι άφεντάδες, και τα κεριά σταλαγματιά, μπροστά στον Άγιο Γιάννη, κόλιντα μπάμπου, μέλιντα μπάμπου «Χριστός γεννιέται μπάμπου, και του χρόν'».

Κι' αν ή μπάμπου, δέν ανταποκρίνονταν και δέν κατέβαινε να μοιράσει κόλιντα - τσίτσιφα, κάστανα, σύκα, μπιμπιλιά, ξυλοκέρατα, άρχιζαν τ' αντίποινα, οι άποδοκιμασίες που συνοδεύονταν με δυνατά χτυπήματα στις πόρτες με τις ματσούχες — ραβδιά που στην άκρη κατέληγαν σε χονδρό ρόζο — κι' έψαλλαν στον ίδιο πάντα σκοπό, το σκοπτικό άσμα «σ' αυτό το σπίτι το ψηλό, γιομάτο καλιακούδια, τα μισά γεννούν, τα μισά κλωσσούν, τα μισά τσβιάζουν τα μάτια» δηλ. τα καλιοκούδια να βγάλουν τα μάτια, των τσιγκούνηδων νοικοκυραίων. Κι' αν πάλι ή μπάμπου κατέβαινε με το γαζάρι για να μοιράσει κόλιντα, τα παιδιά χαρούμενα και ικανοποιημένα από την προσφορά αυτή «έψαλλαν» «σ' αυτό το σπίτι το ψηλό, πέτρα να μη ραγίσει κι' ο νοικοκύρης του σπιτιού χρόνια πολλά να ζήσει».

Τήν παραμονή των Χριστουγέννων, στον Ναό του Χριστού - Βυζαντινό Μνημείο που υπάγεται στην ένορία του Άγιου Ιωάννου, έγένητο μεγάλος έσπερινός, έν συνεχεία άγρυπνία με άρτοκλασία και θεία λειτουργία με άρτοκλασία των έορταζόντων Χρήστηδων και Μανώληδων. Μια χρονιά πήγα κι' εγώ με τη μανιάμ, που κρατούσε το κουσιόρ — πανέρι — με τις πέντε λειτουργίες, το κρασί, το λάδι και το στάρι — «τόν σίτον, τόν οίνον και το έλαον» και με το σημείωμα με τα όνόματα της οικογένειας να τα μνημονεύσει ο παπάς. Ένώ μετά την άγρυπνία πήρα το κουσιόρ με τόν ένα διαβασμένο άρτο και τ' άδεια μπουκάλια και πήγα σπίτι τρέχοντας και χαρούμενος (ή μανιά έμεινε στη λειτουργία για να κοινωνήσει) και ζήτησα από τη μάνα μου κάτι να φάω, γιατί λιγουρεύτηκα από τις μυρωδιές των παρασκευαζομένων Χριστουγεννιάτικων φαγητών, αλλά ή καλή μου μάνα, με τόνο κάπως άυστηρό, έλεν «άντε τώρα στο στρώμά σου και ταχιά τα λέμε». Τίποτε άλλο δέν χωρούσε και καλοκοιμήθηκα με την όρεξη.

Ό Ναός του Χριστού είναι Μνημείο Βυζαντινό. Η έπιγραφή που είναι χαραγμένη στο άνω μέρος της θύρας του Ναού, σε μετάφραση αναγράφει: «Κάποιος Ψαλλιδάς ή Ψαλιδας, πλούσιος, έκτισε Έκκλησιάν επ' όνόματι της Άναστάσεως Χριστού προς άφεισιν άμαρτιών του. Η γυνή αυτού Εύφροσύνη έτελειοποίησεν αυτήν. Ό ζωγράφος άριστος όλης της Θεσσαλίας και Μακεδονίας Καλλέργης έζωγράφησεν αυτήν. Και ο Πατριάρχης Νήφων έλθών εις Βέροιαν μετά του Αυτοκράτορος Άνδρονίκου Β' έτέλεσε τα έγκαίνια». Ό άρχαιολόγος Delacoulonche την έπιγραφή αυτή την δημοσίευσε ως έξής: «Ξένος Ψαλλιδάς ναόν Θεού έγείρει άφεισιν ζητών πολλών έγκλημάτων, της Άναστάσεως Χριστού όνομα θέμενος. Εύφροσύνη σύνευνος τουτον έκκληροί ιστοριογράφος όνομα Καλλέργης τούς καλούς και κοσμίους αυταδέλφους όλης

Θεσσαλίας (Μακεδονίας) ἄριστος ζωγράφος. Πατριαρχικὴ χεὶρ καθιεροῦ τὸν ναὸν ἐπὶ Βασιλέως Ἀνδρονίκου ἐν ἔτει ΟΚΓ'.

Ὁ Ναὸς μέχρι πρὸ ἐτῶν ἦταν ἐτοιμόρροπος καὶ ἀθέατος γιὰτι περιεβάλλετο ἀπὸ οἰκοδομῆς, εὐτυχῶς ὁμως τὸν ἐπρόσεξαν Βυζαντινολόγοι ξένοι καὶ δικοὶ μας καὶ ἔδωσαν μεγάλην προσοχήν, ἔγιναν ἐπιμελημένες ἐπισκευές, κατεδαφίστηκαν οἱ γύρω οἰκοδομῆς, δημιουργήθηκε κηπάριο, κιγκλίδωμα καὶ σήμερα ὁ ναὸς εὐρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση καὶ τὸν ἐπισκέπτονται πολλοὶ ξένοι Βυζαντινολόγοι.

Μὲ τὴν ἴδια ἀγωνία, τὴν ἴδια χαρὰ περιμέναμε καὶ τὶς Ἁγίες μέρες τοῦ Πάσχα, γιὰτι ἦταν μεγάλης διαρκείας οἱ διακοπὲς αὐτὲς καὶ μὲ τὴν καλλιτέρευση τοῦ καιροῦ, θὰ παίζαμε πρὸ ἐλεύθερα στὸ ὑπαιθρο, χωρὶς περιορισμούς, χωρὶς ἀγουροξυπνήματα. Καὶ γιὰ τὸ Πάσχα γίνονταν οἱ προετοιμασίαι, ὄχι ὁμως ὅπως τὰ Χριστούγεννα.

Ὅλη τὴ σαρακοστὴ νηστεύαμε ἀπὸ κρέας, γάλα, τυρὶ, αὐγά, μόνον τ'ς μέρες τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τῶν Βαΐων τρώγαμε ψάρι.

Καθαρὴ ἐβδομάδα καὶ Μεγάλῃ ἐβδομάδα αὐστηρὰ νηστεία καὶ μόνον τὴν Μεγ. Πέμπτη λαδερὸ μετὰ τὴν κοινωνία.

Ἀνήμερα τῶν Βαΐων, ἡμεῖς οἱ μικροὶ τραγουδοῦσαμε:

«Βάγια, Βάγια τοῦ Βαγιοῦ, πότ' ναρθεῖ ἡ Πασχαλιά, τσιὰκ τσιὰκ τ' αὐγὸ, μὰμ μὰμ τὸ τσιτσι (κρέας).

Φαντασθῆτε μὲ τὴν ἀγωνία περιμέναμε τὸ Πάσχα καὶ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη γιὰ νὰ τσουγκρίσουμε τ' αὐγά.

Ἡμεῖς οἱ μικροὶ δοκιμάζαμε μεγάλη χαρὰ ὅταν τὴν Μεγ. Πέμπτη ἢ Παρασκευὴ μᾶς ἔπαιρναν οἱ γονεῖς μας καὶ γυρίζαμε τὰ χάνια γιὰ νὰ πάρουμε τὸ ἀρνί, καὶ τὸ ὁποῖον ὡς νὰ σφαχτεῖ τὴν ἐπομένη μαρτυροῦσε ἀπὸ τὰ χάρδια μας.

Μετὰ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη, ὅπως γίνεται καὶ σήμερα, φεύγαμε γιὰ τὸ σπίτι καὶ ἀφήναμε στὴν ἐκκλησία μόνον τοὺς γονεῖς καὶ ἡ λειτουργία εἶναι σύντομη καὶ ψάλλονται ὠραῖα ἀναστάσιμα τροπάρια.

Τὰ ψητὰ στοὺς φούρνους ποὺ διανυκτέρευαν τὸ Σάββατο καὶ διημέρευαν σχεδὸν τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα.

Σουβλιστὸ ἀρνί ἦταν ἄγνωστο, ἀργότερα τὸ ἔθιμο αὐτό, ποὺ γενικεύτηκε σχεδὸν, μᾶς τὸ ἔφεραν οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὴν Παλιὰ Ἑλλάδα.

Ἐπιβεβλημένο κρίνω, σὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ τιμῆσω τὴν μνήμη τοῦ καθηγητῆ - Θεολόγου - Μακεδονομάχου Νικολάου Μαλούτα.

Ἡ δράση του στὸν Μ. Ἄγωνα ὑπῆρξε ἀξιόλογη. Συνελήφθη, ταλαιπωρήθη, κατεδικάσθη στὸν δι' ἀγχόνης θάνατο, τελικὰ ὁμως ἀφέθη ἐλεύθερος γιὰ νὰ συνεχίσει τὴν ἐθνωφελῆ δράση του στὰ γυμνάσια κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας, ὑπῆρξε δὲ ὁ στυλοβάτης τῆς ἠθικῆς στὰ γυμνάσια.

Κατὰ τὴν κηδεία τοῦ πατέρα μου, τοῦ ὁποίου ἦτο προσωπικὸς φίλος, τὸν ἀποχαιρέτησε ἐξάρας τὴν προσωπικότητά του, ὡς ἀνθρώπου, ὡς ἐκπαιδευτικοῦ, ὡς μακεδονομάχου.

Ὁ λόγος του, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸν «Ταχυδρόμος» Θεσσαλονίκης, προκάλεσε ρίγη συγκινήσεως καὶ δάκρυα.

Ὁ καλὸς αὐτὸς ἄνθρωπος συμπαραστάθηκε πάρα πολὺ τὴν οἰκογένειά μου, τὴν ἐβοήθησε ἠθικά, ὥστε νὰ ὑπερπηδήσῃ τὶς δύσκολες μέρες ποὺ περνοῦσε ὕστερα ἀπὸ τὸν χαμὸ τοῦ προσάτη.

Γιὰ ν' ἀποτίσω ἐλάχιστο φόρο τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης, στὸν ἀείμνηστο καθηγητῆ Νικ. Μαλούτα, θὰ παραθέσω ἀποσπάσματα τοῦ μνημιώδους λόγου του — ἦταν δεινὸς χειριστῆς τοῦ γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου — ποὺ ἐκφώνησε τὴν ἡμέραν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τοῦ ἔτους 1925, στοὺς μαθητὰς τοῦ γυμνασίου, παρουσία τῶν ἀρχῶν, τῶν καθηγητῶν, γονέων καὶ πλήθους κόσμου. Ὁ λόγος ἦταν πλήρης θρησκευτικῶν καὶ Ἐθνικῶν ἰδεῶν. Ἀπευθυνόμενος δὲ στοὺς μαθητὰς εἶπεν. «Φίλοι μαθηταί. Ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῆ τις οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. Τρία εἶναι τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τρεῖς εἶναι καὶ οἱ ἀποσταλέντες κατὰ θεϊαν πρόνοιαν τοῦ Δου καὶ Εἰου αἰῶνα νὰ συνεχίσωσι τὸ ἐκπολιτιστικὸν τοῦ χριστιανισμοῦ ἔργον. Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Καλῶς μελετήσαντες τὸ ὑψηλὸν λόγιον «οὐδεὶς μὴ δραμῶν ἀνείλετο βραβεῖον» ἠγωνίσθησαν φιλοτίμως καὶ γενναίως καὶ τηλαυγῆ μνημεῖα ἤγειραν θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς δόξης. Τιμῆ, δόξα καὶ εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς στεφανίτας...

Τὸ δὲ πρῶτον καὶ τὸ ὕστατον νὰ εἴπῃ τὶς ἐπαινῶν τὴν Ἀρχιερατικὴν δρᾶσιν αὐτῶν ὡς περικλεῶν τῆς Ἐκκλησίας προμάχων.

Δὲν ἐκόσμησαν αὐτοὺς ἀλουργίδες καὶ διαδήματα, ἀλλὰ ἀδάμαντες ἄφθαρτοι, σοφία μετὰ πίστεως, εὐτολμία μετὰ δικαιοσύνης...

“Όταν αίρετικῶν δοξασιῶν, μαινομένη θάλασσα ἐκλυδώνιζε τὸ σκάφος τῆς Ἐκκλησίας, ἀτρόμητοι ἐρρίπτοντο ἐπὶ τοῦ κινδύνου καὶ τῆς καινοδοξίας κύματα, θριαμβευτικῶς ἐξηφάνιζον...”

Ναὶ τὴν πίστιν ἐμπέδωσαν, τὴν παιδεία ἐκλείσαν, τὸ Γένος ἐδόξασαν. Εὐλόγως καὶ τὴν ἀγῆρω αὐτῶν μνήμην τιμῶμεν. Ὁ μᾶλλον ἠδύμολπος ὕμνος, ἢ τιμητικωτέρα ἀμοιβὴ αὐτοῖς θὰ ἦτο ἢ μίμησις τῶν ἀρετῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀγώνων...

Μιμηθῆτε φίλοι μαθηταὶ αὐτούς. Μιμούμενοι δὲ τὰς ψυχικὰς αὐτῶν καλὸν ἔστε πάντοτε πρὸς τὰ Θεῖα εὐσεβεῖς. Διὰ τῶν Θρησκευτικῶν πεποιθήσεων συντελοῦνται τὰ καλὰ, εὐγενῆ καὶ μεγάλα. Μακρὰν τῆς πίστεως ἢ ζωῆ διαφθορᾶς στάδιον ἀπογοητεύσεως, ἀποσυνθέσεως.

Ἀγαπήσατε τὰ γράμματα, δι’ αὐτῶν θὰ μορφώσητε χαρακτῆρα, καρδίαν ἐντίμου πολίτου, εὐσυνειδήτου ἐπιστήμονος, γενναίου στρατιώτου.

Ἐργάζεσθε ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγωνίζεσθε ἐν πολέμῳ, ὑπὲρ τῆς προόδου, εὐτυχίας, τιμῆς τῆς Πατρίδος.

Πᾶσα ἀδιαφορία πρὸς τὸ καλὸν τῆς Πατρίδος εἶναι αὐτόχρομα ἀτιμωτικῆ προδοσία. Μόνον διὰ τοιαύτης μιμήσεως θὰ τιμᾶτε τὴν Μνήμην αὐτῶν, ἐντίμως θὰ ἀγωνίζεσθε, περιφανῶς θὰ εὐδοκιμῆτε, θὰ στεφανοῦσθε δικαίως.

«Ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῆ τις οὐ στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ».

Ἡ γενέτειρα Κοζάνη τὸ ἐκλεκτὸν αὐτὸ τέκνον της, τὸ ἐτίμησε κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον.

Αἰωνία ἡ Μνήμη.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ

Κατὰ τὸ 1945, ὁ μόνιμος Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Παλαιῶν Πολεμιστῶν Ἰωάν. Ἀντωνιάδης, ὑπάλληλος τοῦ Δήμου, πού γνώριζε ἀπ' ἔξω κι' ἀνακατωτά, ἀπὸ μνήμης, ὄχι μόνον τὴ νομοθεσία πού ἀφοροῦσε τοὺς Π.Π. ἀλλὰ καὶ τὴ νομοθεσία περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ συλλόγου αὐτοῦ Θωμᾶς Καραλῆς, ὑπάλληλος τοῦ Πρωτοδικείου γιὰ ἓνα διάστημα, μ' ἐκάλεσαν νὰ τοὺς βοηθήσω στὸν ἔλεγχο τῶν δικαιολογητικῶν τῶν Π.Π. γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ὠρισιμένα ὠφέλη. Πράγματι πρόσφερα τὶς καλές μου ὑπηρεσίες, κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο, ὥστε νὰ σταματήσουν τὰ παράπονα τῶν δικαιούχων, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐνέργειές μου, ἐπέτυχα τὴν συγκρότηση τῆς ὑπὸ τοῦ Νόμου προβλεπομένης ἐπιτροπῆς καὶ ὁ Νομάρχης Ἡμαθίας Γεώρ. Πεντζίκης, ὑπέγραψε τὴν ὑπ' ἀριθ. 2393 τῆς 13 Ἰουλίου 1946 ἀπόφασίν του, διὰ τῆς ὁποίας, βάσει τῆς ὑπ' ἀριθ. 775322 Δ-ΙΔ-Ια διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν καὶ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ Α.Ν. 28/1935 ὥρισε τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν γράφοντα, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διευθυντοῦ Νομαρχίας Στ. Τέτουλα, εἶχε ὡς σκοπὸν τὴν σύνταξη τοῦ μητρώου τῶν Π.Π. τῶν πολέμων 1912 ἕως καὶ 1922 καὶ τὸν ἔλεγχο τῶν δικαιούχων τοῦ ὡς ἄνω Νόμου. Ἡ ἐπιτροπὴ συνήλθε κατ' ἐπανάληψη, παρόντων καὶ ἐκπροσώπων τῶν Π.Π. καὶ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ τῆς πλήρωσ.

Ἄριθ. 599. Ὁ Ἐπαρχος Ἡμαθίας.

Βεβαιοῦμεν ὅτι, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν κατατεθειμένης ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου 1942 βεβαιώσεως τοῦ ἐν Βεροῖα Συλλόγου Παλαιῶν Πολεμιστῶν καὶ τοῦ φύλλου μητρώου τοῦ Στρατολογικοῦ Γραφείου Θεσσαλονίκης, ὁ Στέφανος Ζάχος τοῦ Ἐμμανουήλ, κάτοικος Βεροῖας κλάσεως 1922 τυγχάνει παλαιὸς πολεμιστὴς ἐγγεγραμμένος εἰς τὸ οἰκεῖον μητρώον ὑπ, αἰξ. ἀριθ. 388 μὲ συνολικὴν ὑπηρεσίαν πρόσω δέκα ὀκτῶ μηνῶν.

Ἐν Βεροῖα τῇ 4 Φεβρουαρίου 1942

Ὁ Ἐπαρχος Ἡμαθίας

(Τ.Σ.) Κων. Κασσιμάτης

Γ' Σῶμα Στρατοῦ. Στρατολογικὸν Γραφεῖον Θεσσαλονίκης
Βεβαίως

Βεβαιοῦται ὅτι, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ πίνακος ἐπισυναπτομένου εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. Ε.Π. 8594/19 τῆς 9 Αὐγούστου 1935 Ἐγκύκλιον διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν καὶ 107271/301 τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1938 ὁμοίαν αἰ

κάτωθι μονάδες διετέλεσαν ἐν τῇ ζώνῃ τῶν πρόσω ὡς ἐξῆς: κατὰ τὰς ἀκολούθους χρονικὰς περιόδους ἐξ ὧν ἀναγράφονται ἐπὶ τοῦ συνημμένου φύλλου μητρώου τοῦ λοχίου Στεφάνου Ζάχου τοῦ Ἐμμανουήλ.

1) Λόχος Στρατιᾶς - Μ. Ἀσίας ἀπὸ Νοεμβρίου 1920 μέχρι τέλους Αὐγούστου 1922.

2) XIII Ἀπόσπασμα τηλεγραφητῶν XIII Μεραρχίας ἀπὸ Μαΐου 1918 μέχρι τέλη Αὐγούστου 1922.

3) XII Ἀπόσπασμα τηλεγραφητῶν VII Μεραρχίας ἀπὸ Ἀπριλίου 1917 μέχρι 25 Αὐγούστου 1923.

Θεσσαλονίκη 2 Ἰουλίου 1946

Ὁ Διευθυντῆς

(Τ.Σ.) Ἔπ. δυσανάγνωστος.

Τὸ ἔργον τῆς Νομαρχιακῆς ἐπιτροπῆς ὑπῆρξε δύσκολο, ἡ ἐπιτυχία του ὅμως ἔθεσε τέρμα εἰς ἀξιώσεις καὶ παράπονα καὶ ὁ σύλλογος Π.Π. περιορίσθηκε εἰς τὰ ἐκ τοῦ Νόμου καθήκοντά του.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΩΝ ΒΕΡΟΙΑΣ

Ὁ Μακεδονομάχος Γεώργ. Μάντης, γραμματεὺς καὶ λογιστὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου μ' ἐκάλεσε νὰ προσφέρω τὶς ὑπηρεσίες μου, γιὰ νὰ οργανωθοῦν οἱ Μακεδονομάχοι Βεροίας καὶ περιχώρων σὲ σύλλογο γιὰ νὰ διεκδικήσουν συλλογικὰ τὰ δικαιώματά τους.

Ὡς τέκνον Μακεδονομάχου εἶχα τὸ δικαίωμα ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐγγραφῶ μέλος τοῦ συλλόγου καὶ νὰ μετᾶσχω ἐπομένως καὶ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου καὶ νὰ προσφέρω τὶς ὑπηρεσίες μου.

24

Αἰτησις

Τοῦ Γεωργίου Γ. Μάντη
κατοικοῦ Βεροίας

Ἐν Βεροίᾳ τῆς Βιθυνίας 1928.

μαρτυρῶς

Γεωργίου Γ. Μάντη
Βεροίας

39

Πρὸς

τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον
Συλλόγου «Παύλου Μελά»

Ἐνταῦθα

Παρομοιωμέν ἡμεῖς ὅπως ποῦ ἐνεγράφητε
ὡς μέλος τοῦ Συλλόγου σας τῶν Ἀγωνιστῶν
καθ' ὅτι κατετάχθη

Κατηγορία Πατριῶν
Περιφέρεια Βιθυνίας

Εὐπειθέστατος
Ὁ Αἰτῶν

Γεωργίου Γ. Μάντη

Ἐπέγραψα τὴν ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου 1928 αἴτηση πρὸς τοῦ προσεκόμενου υπογεγραμμένη ἀπὸ τοὺς Μακεδονομάχους Ἀργ. Τσικερδάνο καὶ Θωμᾶ Μπουρβένα.

Κατάρτισα τὸ μητρώον τῶν Μακεδονομάχων βάσει τῶν αἰτήσεων, στὶς ὁποῖες ἔδωσα αὐξοῦσα ἀριθμὸν (ἡ ἰδική μου αἴτηση ἔλαβε τὸν ἀριθμὸ 39).

Ἀναδιοργάνωσα τὸν νεκρὸν σύλλογον, καὶ κατόπιν συντόνων ἐνεργειῶν ἐπελύθησαν σοβαρὰ ζητήματα, τῶν ὁποίων ἡ λύση χρονίζε, ἴσως καὶ γιατί τὴν ἐποχὴ. ἐκεῖνη οἱ ἀρχές δὲν πολυσοκίζονταν γιὰ τὰ ζητήματα τῶν Μακεδονομάχων.

Πραγματοποιήθηκε ἡ ἀποστολὴ ταυτοτήτων, τῶν εἰδικῶν σημάτων, τῶν παρασήμων, τῶν τιμητικῶν διπλωμάτων καὶ ἐκινήθη ἡ διαδικασία γιὰ τὴν χορήγηση κλήρων.

Ἐπισκεφθῆκαμε τὰς Ἀθήνας καὶ μετὰ τὴν βοήθεια τοῦ Καπετὰν Κόρακα - Βασ. Σταυρόπουλου πρὸς ἡμᾶς ὑπεύθυνος στὴν περιοχὴ μας κατὰ τὸν Μακεδ. Ἀγῶνα τακτοποιήσαμε ὅλα τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα.

Τὴν 25 Ἰουλίου 1928 ἐκλήθησαν τὰ μέλη καὶ μετὰ τὴν ἔκθεση τῶν πεπραγμένων ἐξελέξαν τὸ νέον διοικητικὸν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἀπαρτίστηκε ἀπὸ τοὺς Γεώρ. Μάντσην, Πρόεδρον, Μιχ. Παλιὰν ἀντιπρόεδρον, Ἀναστ. Τζιόλαν ταμίαν, Γεώρ. Περδίκην γεν. γραμματέα, Στέφ. Ζάχον εἰδ. γραμματέα καὶ Ἀναστ. Βεργιώτην, Ἀργ. Τσικερδάνον, Θεόδ. Καλαϊτζήν, Ἰωάν. Ἀντωνιάδην, Γρηγ. Σύρπην καὶ Ἰωάν. Χατζίκον ὡς μέλη.

Ὡς σύλλογος πλέον ὀργανωμένος ἐκινήθη γιὰ τὴν χορήγηση κλήρων στοὺς μακεδονομάχους, στὶς χῆρες, τὰ ὄρφανὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ πολυτετεῖς ἀγῶνες ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Ὁ γράφων ἂν καὶ ἐδικαιοῦτο κλήρου, δὲν τὸν ἐδέχθη, ἀλλὰ τὸν παρεχώρησε σ' ἓνα πτωχὸν γεωργὸν μετὰ ἕξι παιδιά, γιατί ὁ κλῆρος του ἦταν ἀνεπαρκής.

Μιά πολὺ συγκινητικὴ ἀνάμνηση εἶναι ἡ παρουσία μου στὸ συνέδριον Μακεδονομάχων πρὸς διοργάνωσιν στὴν Ἐδεσσα ὁ Νομάρχης Μακεδονομάχος Γκαῖτε Τζοβαρόπουλος.

Ἐπίσημη προσκεκλημένη στὸ συνέδριον ἦταν ἡ οἰκογένειά μου, ἡ μητέρα μου λόγῳ ἀσθενείας δὲν μετέβη, μετέβημεν ὅμως ἡμεῖς τὰ παιδιά, ἐγὼ καὶ οἱ ἀδελφές μου Ἐλένη καὶ Εὐδοξία. Κατὰ τὴν ἐκεῖ τριήμερη διαμονή μας εἴμεθα φιλοξενοῦμενοι τῆς οἰκογενείας τοῦ Νοάρχου.

Στὸ συνέδριον εἶχαμε τιμητικὴ θέση. Στὸν μνημειώδη λόγον τοῦ ὁ Νομάρχης, μετὰ ἔμφαση ἀνέφερε τὸν πατέρα μου, τὴν δράση του καὶ στοὺς συνέδρους ὑπέδειξε ἡμᾶς, τὰ τέκνα καὶ ἐτόνισε, τὸν ἀείμνηστον συνεργάτη μου Ἐμμ. Ζάχον τιμῶ σήμερον. Εἶναι μιὰ μικρὴ ἀναπαύσις τῶν ὄσων ἔκαμε γιὰ μένα ἡ οἰκογένειά του στὶς κρίσιμες ἐκεῖνες μέρες τοῦ ἀγῶνος, δέκα πέντε μέρες νοσηλεύτηκα σπῆτι τους, ὅταν ἤμουν ὑπεύθυνος τοῦ Σελίου.

Ὁ Γκαῖτε Τζοβαρόπουλος (1882 - 1949) ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ ἀξιό-

λογους Μακεδονομάχους, πράκτωρ Α' τάξεως.

Γεννήθηκε τὸ ἔτος 1882 στὸ Καβακλή τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Διετέλεσε ἐκπαιδευτικός, διοικητικός ὑπάλληλος, ὑποδιοικητὴς Σιδηροκάστρου, Κιλκίς, Λαγκαδᾶ, Νομάρχης Πέλλης, Φλωρίνης, βουλευτὴς Θεσσαλονίκης, Πρόεδρος συλλόγου Μακεδονομάχων ὁ «Παῦλος Μελάς» κ.λ.π. καὶ τὴν 8 Μαρτίου 1949 ἀπεβίωσεν.

Ἡ δράση του στὴν ὑπόδουλη Μακεδονία ὑπῆρξε πολυσχιδῆς καὶ μοναδική.

Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ βλάχικου σχολείου Σελίου καὶ τὸ μὲν θέρος διέμενε ἐκεῖ, τὸν δὲ χειμῶνα στὴ Βέροια μὲ μοναδικὸ σκοπὸ τὴν ὀργάνωση τοῦ ἀγῶνος στὸν εὐαίσθητο αὐτὸ τομέα τῆς λίμνης Γιαννιτσῶν.

Τὸν συνέλαβαν οἱ Τούρκοι στὸ Ξηρολείβαδο καὶ τὸν ἐφυλάκισαν στὴν Βέροια ὑπὸ αὐστηρὴ ἀπομόνωση, ἀλλὰ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου, ἀποφυλακίστηκε, τὸν ἀπαγόρευσαν ὅμως νὰ μεταβεῖ στὸ Σέλι καὶ τὸν ὑποχρέωσαν νὰ δίδει τὸ παρῶν, δύο φορὲς τὴν ἡμέρα.

Ἀργότερα συλλαμβάνεται καὶ πάλιν καὶ φυλακίζεται ὑπὸ αὐστηρότατη ἀπομόνωση στὶς φυλακὲς Θεσσαλονίκης μὲ τὴν κατηγορίαν τῆς ἀνατροπῆς τοῦ καθεστώτος καὶ τοῦ ἐπαναστάτη καὶ ὑπὸ κράτηση τεσσάρων μηνῶν τὸ στρατοδικεῖο Θεσσαλονίκης τὸν κατέδικασε σὲ θάνατο, καὶ ἄλυσοδεμένος φυλακίζεται στὰ ὑπάγεια τοῦ Ἑπταπυργίου.

Τὸ Ἔθνος τὸν παραστάθηκε καὶ ἕνα χρόνο μετὰ ὁ σουλτάνος Ρεσῶτ ὁ 5ος, ἔδωσε γενικὴ ἀμνηστία, αὐτὸς ὅμως κρατήθηκε καὶ ἡ ποινὴ του μετετράπη!! σὲ φυλάκιση 101 χρόνων καὶ παρέμεινε ἄλυσοδεμένος.

Ἀργότερα ὕστερα ἀπὸ σύντονες ἐνέργειες τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου καὶ τοῦ φίλου του Εὐθ. Κανελλοπούλου γραμματέως πρεσβείας, τὸ 1911 ἡ ποινὴ του μετριάζεται σὲ δεκαπενταετῆ καταναγκαστικὰ ἔργα δηλ. ἡ ἄλυσίδα νὰ μὴ βγεῖ ἀπὸ τὸ δεξί του πόδι. Δὲν ἄργησε ὅμως ὁ Ὀκτώβριος τοῦ 1912 ἡ Θεσσαλονικὴ ἐλευθερώνεται καὶ ὁ ἥρωας Γκαῖτε Τζοβαρόπουλος εἶναι πιά ἐλεύθερος.

Αὐτὸς ὑπῆρξε σὲ γενικὲς γραμμὲς ὁ Γκαῖτε Τζοβαρόπουλος, φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ Ἐμμ. Ζάχου, εἰς τὸ σπίτι τοῦ ὁποίου πολλὰς φορὲς κατέφυγε σὲ περίπτωσι κινδύνου καὶ ἐπὶ δύο καὶ πλέον ἐβδομάδες ἐνοσηλεύθη.

Τὸ σπίτι τοῦ Σερεμέτα, ὅπου διέμενε ὁ Ἐμμ. Ζάχος, προσφέρονταν γιὰ κρυψύγετο, γιὰτὶ σὲ περίπτωσι κινδύνου, ὑπῆρχαν τρόποι φυγαδεύσεως, ἀπὸ τὴν πίσω ταράτσα πρὸς τὸν κήπο Μαλλιαρᾶ κ' ἀπ' ἐκεῖ στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Ἀννης καὶ πρὸς τοὺς λαχανόκηπους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄπανξη τοῦ Γεμιτζόγλου πρὸς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην καὶ τὴν Μητρόπολη.

Μπλοκαρίσματα ἔγιναν πολλὰς φορὲς, ἀλλὰ στὸ σπίτι δὲν ἔβρισκαν τίποτε παρὰ μόνον τὴν οἰκογένειαν Ζάχου καὶ ἔφευγαν οἱ ζαπτιέδες μὲ ἕνα συγγνώμην, λάθος ἔγινε.

Ὅρα «Μακεδονικὴ Ζωὴ» - Τεύχος 97 - Ἰούνιος 1974 - Ἔρευνα Γ. Χ.

Χιονίδη δικηγόρου ιστορικού».

«Ιστορία Μακεδονικού Ἀγῶνος 1903 - 1908. Τόμος Α' σελ. 564 - 566 - Ἀνέστη Ἀνεστόπουλου ιστορικού».

Χειροκροτήματα παρατεταμένα ἐκάλυψαν τὴν αἴθουσα καὶ ἡμεῖς συγκινημένοι καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια, ὄρθιοι χαιρετούσαμε τοὺς συνέδρους.

Τὴν τρίτη ἡμέρα τοῦ συνεδρίου, ὅλοι οἱ σύνεδροι καὶ πλῆθος κόσμου μὲ εἰδικὴ σημασιοτολισμένη ἀμαξοστοιχία μετέβησαν γιὰ εὐλαβικὸ προσκύνημα στὸ Μνημεῖο τῶν Ἐθνομαρτύρων Καπετὰν Ἄγρα - Τέλλου καὶ Ἄντ. Μίγκα, τοὺς ὁποίους τὴν 7ην Ἰουνίου 1907 ἀπηγχόνησαν οἱ Βούλγαροι μὲ τὴ συνεργασία τοῦ Νίτσα ἀπὸ τὸ Ξηρολείβαδο Βεροίας καὶ ἄλλων ρουμανιζόντων ἀπὸ τὰ Μεγ. Λειβάδια, οἱ ὁποῖοι καὶ τοὺς παρέσυραν ἐκεῖ, δῆθεν γιὰ συνεννόηση.

Στὸ Μνημεῖο ἐψάλλη τρισάγιον, ἐκφωνήθηκαν λόγοι, κατατέθηκαν πολλὰ στεφάνια καὶ μὲ τὴν ἴδια ἀμαξοστοιχία ἐπέστρεψαν οἱ σύνεδροι στὴν Ἐδεσσα καὶ τὸ συνέδριο διαλύθηκε μὲ πλήρη ἐπιτυχία.

Στὸν σιδ. σταθμὸ Ἐδέσσης μᾶς συνώδευσεν ὁ ἴδιος ὁ Νομάρχης, ὁ οἰκογενειακὸς μας φίλος Γκαίτε Τζοβαρόπουλος.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ

Ὡς ἐπίτροπος τοῦ Ναοῦ Ἀγίων Ἀναργύρων ἐπὶ πολλὰ χρόνια πρόσφερα τὶς ὑπηρεσίες μου κατὰ τὸν καλύτερο δυνατὸν τρόπον. Μὲ τὴ συνεργασία τῶν συναδέλφων μου Ν. Ἀσλάνογλου, Εὐθ. Μπλιάμπη καὶ ἄλλων, ἐξυγιάναμε τὴν γύρω περιοχὴ ἀπὸ τὰ κατερειπωμένα χαμόσπιτα, ἀπὸ τὴν γύρω ἀκαταστασία καὶ θρωμὰ πὸ ἐπὶ χρόνια ἐπικρατοῦσε ἐκεῖ, σ' αὐτὸ μᾶς ἐβοήθησε καὶ τὸ πέραςμα ἀπ' ἐκεῖ τοῦ περιφερειακοῦ δρόμου τῆς σημερινῆς λεωφόρου Ἀνοιξέως, ἔργον τοῦ βουλευτῆ Ἰωάν. Παπαδάκη. Πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι τότε ὑπῆρχε στενὴ συνεργασία μεταξὺ ἐνοριακῶν ἐπιτροπῶν, Μητροπολιτικοῦ συμβουλίου καὶ Δήμου.

Μὲ τὰ ὑλικά τῶν κατεδαφισθέντων οἰκοδομῶν, κτίσθηκαν στὴν περιοχὴ Περιβλέπτου μικρὰ διαμερίσματα ὅπου στεγάσθηκαν μὲ συμβολικὸ μίσθωμα ἄπορες οἰκογένειες πὸ ἐφθιναν στὰ ἀνθυγιεινὰ χαμόσπιτα, ἔτσι ἐξωραίστηκε ἡ γύρω περιοχὴ καὶ σήμερα ὑπάρχουν τὰ ὠραῖα πάγκα.

Εἰς τὸν Ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων — Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ — ὑπάγονται οἱ Ναοί, Ἀγίου Σωτήρος, Μεταμορφώσεως, Ἀγίου Παταπίου, Ἀγίων Νικολάου καὶ Φανουρίου, Ἀγίου Βασιλείου (ἐτοιμόρροπος) Περιβλέπτου. Ὑπήγετο καὶ ὁ Ναὸς Κυριωτίσης ἤδη οἰκόπεδον. Ὅπισθεν τοῦ Ναοῦ αὐτοῦ ὑπῆρχε νεκροταφεῖον πὸ κατελάμβανε μεγάλο τμῆμα τοῦ περιφερειακοῦ δρόμου μέχρι τοῦ καφενείου Παράδεισος. Στὸ νεκροταφεῖον αὐτὸ ἐτάφη ὁ πατέρας μου τὴν 4 Ἀπριλίου 1924.

Ὁ Παλαιὸς Ναὸς ἤδη δὲν λειτουργεῖ, παραπλεύρως δὲ αὐτοῦ ἔχει ἀνεγερθεῖ περικαλλῆς Ναὸς — ἓνα πραγματικὸ κόσμημα —. Ὁ νέος οὗτος Ναὸς εἶναι ρυθμοῦ Βυζαντινοῦ, ὕψους μέχρι τοῦ τρούλου 20 μ., μήκους 18 μ., πλάτους 15 μ. Τὸ ἐσωτερικὸν ὕψους 12 μ. δεξιὰ τὸ κωδωνοστάσιο ὕψους 20 μ. καὶ ἀριστερὰ τὸ κουβούκλιον ὕψους 9 μ.

Ἐντοιχισμένη μαρμαρίνη πλάκα στὸ ἀριστερὸν τοῦ νάρθηκος σημειώνει μὲ κεφαλαῖα γράμματα:

«Ὁ Ἱερός οὗτος Ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, ἐπερατώθη τῷ χιλιοστῷ ἑννεακοσιοστῷ ἐξηκοστῷ δευτέρῳ ἔτει. Ἀρχιερατεύοντος τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Βεροίας καὶ Ναούσης κ. Καλλινίκου.

Ἡ ἀνάγεσις αὐτοῦ ἤρξατο τὸ ἔτος 1957.

Ἐπίτροποι αὐτοῦ ὑπῆρξαν οἱ κάτωθι:

Ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος Ἀφεντάκης.

Κων. Ἀλεξόπουλος, Ἐμμ. Βλαχογιάννης, Ἴω. Κατηρτζόγλου, Θρασ. Ἀνδρεάδης, Ζαχ. Ἀνδριανόπουλος, Ἀναστ. Γούναρης, Ἐμμ. Καβαργύρης, Εὐστ. Κατζόπουλος, Ἀλεξ. Ἀλεξανδρόπουλος, Γεώρ. Παναγιωτόπουλος, Κων. Δημητρακόπουλος, Βασ. Σαλβατζόγλου, Ὀρφεὺς Ἐβρένογλου.

Ἡ θρησκευτικὴ πανήγυρις ὅπως πάντοτε ἔτσι καὶ σήμερα γίνεται στίς 30 Ἰουνίου - 1 Ἰουλίου. Πλήθη κόσμου συρρέουν ἀπὸ τὸ βράδυ, στὸν περίβολο δὲ ἐκτίθενται πρὸς πώλησιν διάφορα ἀντικείμενα, παιγνίδια, γλυκὰ κ.λ.π.

Τὰ παλιότερα χρόνια οἱ προσκυνηταὶ μὲ ἐντυπωσιακὰς ἐνδυμασίαις καὶ λαϊκὰ ὄργανα διασκεδάζαν ὅλη τὴν νύκτα, τὰ τελευταῖα ὁμως χρόνια αὐτὰ καταργήθηκαν.

Ἦδη γίνεται πανηγυρικὸς ἑσπερινὸς προεξάρχοντος τοῦ Μητροπολίτου καὶ συμπαραρισταμένου τοῦ κλήρου, ἐπακολουθεῖ λιτάνευση τῆς εἰκόνας, ὀλονύκτιος ἀγρυπνία καὶ τὸ πρωτὶ πανηγυρικὴ λειτουργία.

Ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια ὑπηρέτησα καὶ τὸν ναὸν τοῦ πολιούχου Ἁγίου Ἀντωνίου. Καὶ ἐδῶ μὲ πλήρη κατανόηση μὲ τοὺς ἄλλους ἐπιτρόπους Ἀργ. Δημητρακάκη, Ἀθαν. Ζαρούκα, Παντ. Τζιγδέμογλου, μὲ τὸν προϊστάμενον ἱερέα καὶ τὸν λογιστὴν καὶ γραμματέα Ἀναστ. Καρατζόγλου πού ἦταν καὶ ὁ εἰσηγητής, δημιουργήσαμε μιὰ νέα κατάσταση, μιὰ ἀλλαγὴ στὸ κατεστημένο, γιὰ τὸ ὁποῖο ὑπῆρχαν πολλὰ παράπονα ἐκ μέρους τῶν ἐνοριτῶν.

Ἐγὼ προσωπικὰ κατάρτισα τὸ μητρώον ἐνοριτῶν μὲ τὶς μεταβολές κατὰ οἰκογένειαν πού ἦταν πολὺ χρήσιμο στὸν ἱερέα πού ἦταν ἐπιφορτισμένος νὰ ἐκδίδει πιστοποιητικὰ οἰκογενειακῆς καταστάσεως. Ἐπίσης κατάρτισα τὸ κτηματολόγιο καὶ μὲ τὴν ἐπίμονη ἔρευνα ἀνακαλύφθηκαν ἀρκετὰ ἀκίνητα, ἴδια ἀγροί, τῶν ὁποίων οἱ κάτοχοι ἀπὸ ἀρκετῶν χρόνων δὲν ἐπλήρωναν οὔτε συμβολικὸ μίσθωμα. Μ' ὄλους τοὺς ἐνοικιαστὰς ἐγίναν μισθωτήρια καὶ ἔτσι ξεκαθαρίστηκε ἡ μεγάλῃ αὐτῇ ἀνωμαλία τῶν ἀκινήτων, πού προήρχοντο ἀπὸ δωρεές καλῶν Χριστιανῶν.

Ἐξωραΐσαμεν ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ τὸ Ἱερὸν Κουβούκλιον ὅπου φυλάσσονται τὰ Ἅγια Λείψανα καὶ κατασκευάσαμε τὴν μαρμάρην λάρνακα - θήκη τῶν Ἁγίων Λειψάνων. Δὲν θὰ ἐπεκταθῶ σ' ἄλλες λεπτομέρειες, καὶ θὰ περιορισθῶ στὸ ἱστορικὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Παιδοπόλεως «Καλὴ Παναγία».

Κατὰ Ἰούνιον 1946 ἐκπρόσωποι τοῦ Ἑλβετικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐπισκεφθέντες τὸν Μιχ. Γεωργιάδην, ἔμπορον σιδηρικῶν, Δήμαρχον, ἐζήτησαν τὴν παραχώρηση ἐκτάσεως ὄχι κοντὰ στὴν πόλη γιὰ τὴν ἰδρυση ΠΡΕΒΑΝΤΟΠΙΟΥ.

Ὁ Δήμαρχος προθυμότητα ὑπέδειξε τοποθεσίες στὸν Τριπόταμο, στοὺς Γεωργιανούς, Καστανιά, Κουστοχωρὶ ὅλες ὅμως τὶς ἀπέρριψαν. Τελικὰ ὑπέδειξε τὰ ὑψόμενα τῆς Παναγίας, Καλῆς (Δοβρᾶ) ἰδιοκτησίας Δήμου. Οἱ Ἑλβετοὶ ἔμειναν κατενθουσιασμένοι ἀπὸ τὸ τοπίο καὶ μετὰ καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐκεῖ ἐπισκέψεις καὶ τὴν ἐξέταση τοῦ νεροῦ ἀποφάσισαν ἐκεῖ νὰ ἰδρῦσουν τὸ ΠΡΕΒΑΝΤΟΠΙΟ καὶ εἰδικὰ στὴν ἔκταση πού εἶναι γνωστὴ ὡς «Τσαίρι».

Ἐπῆρχε ὅμως ἓνα κώλυμα, γιὰτὶ ἡ ἔκταση αὐτὴ ἀνήκε στὸ Ναὸ Ἁγ. Ἀντωνίου καὶ γιὰ τὴν παραχώρηση ἔπρεπε νὰ προηγηθοῦν διατυπώσεις πού θὰ βράδυναν καὶ οἱ Ἑλβετοὶ ἐπέειγοντο, κάθε δὲ βραδύτητα θὰ τοὺς ἀνάγκαζε νὰ καταφύγουν σ' ἄλλες περιφέρειες, ἀπ' ὅπου ὡς ἐδήλωσαν εἶχαν προτάσεις.

Ὁ Δήμαρχος γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ ἡ εὐκαιρία, ὑπόσχεται ὅτι θὰ παρακαμ-

φοθῶν οἱ δυσκολίες τὸ ταχύτερον, ἐπικοινωνεῖ μὲ τὴν ἐνοριακὴν ἐπιτροπὴν, τὴν εὐρίσκει ἀπόλυτα σύμφωνη καὶ αὐθιμερὸν ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν Μητροπολίτην Ἀλέξανδρον ποῦ εὐρίσκετο εἰς Ἀθήνας ὡς Συνοδικὸς ἢ ἀναπληρωτὴς τοῦ Προκαθημένου, καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ ἐπανέλθῃ αὐθιμερὸν εἰ δυνατόν στὴν ἔδρα του καὶ πράγματι τὴν ἐπομένη ἀφικνεῖται, ἐνημερώνεται ἀπὸ τὸν Δήμαρχον καὶ τὸν Ἀναστ. Καρατζόγλου, καλεῖ τοὺς Ἑλβετοὺς, τοὺς εὐχαριστεῖ καὶ ὑπόσχεται τὴν ταχύτερη τακτοποίηση τοῦ ζητήματος. Αὐθιμερὸν συγκαλεῖται σύσκεψη στὸ Μητροπολιτικὸ γραφεῖο καὶ ἀποφασίζεται ἡ παραχώρηση τῶν ἐκτάσεων, τόσον τοῦ Δήμου, ὅσον καὶ τοῦ Ναοῦ. Οἱ ἐπίτροποι ἔθεσαν ἓνα μόνον ὄρο, ὁ ὁποῖος καὶ ἔγινε ἀποδεκτός, νὰ μὴ ἀποξενωθοῦν οἱ Χριστιανοὶ τοῦ Ναοῦ καὶ νὰ ἐπιτρέπεται ἡ διημέρευση τῶν ἐπισκεπτῶν στὸ Τσαίρι, ὡς τοῦτο ἐγένετο ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ἡ διευκρίνιση αὐτὴ ἔγινε γιατί οἱ Ἑλβετοὶ ἤθελαν νὰ συμπεριλάβουν καὶ τὸν Ναὸ τῆς Παναγίας μαζί μὲ τὴν ὅλη ἔκταση.

Μετὰ ἀπὸ τὴν σύσκεψη αὐτὴ, συνέρχονται τὸ δημοτικὸ συμβούλιο καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ συμβούλιο, λαμβάνουν τὶς ἀποφάσεις καὶ τὴν ἐπομένην μὲ τὰ ἀντίγραφα τῶν ἀποφάσεων ἀναχωρεῖ ὁ Μητροπολίτης δι' Ἀθήνας ὅπου ἐπιτυχῶς κἀνει τὴν ἔγκριση, τόσον ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων γιὰ τὸν Ναὸ, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐσωτερικῶν γιὰ τὸν Δῆμο.

Μὲ τὸ ταξίδι ἀστρατὴ τοῦ Μητροπολίτη ὑπερπηδήθηκαν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ ἔτσι ἡ πρωτοβουλία τοῦ Δημάρχου εἶχε πλήρη ἐπιτυχία.

Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ κατενθουσίασε τοὺς Ἑλβετοὺς, ἔμειναν ἀπόλυτα ἱκανοποιημένοι, ἄρχισαν ἀμέσως οἱ ἐργασίες γιὰ τὸ ὑδραγωγεῖον, ἐπηκολούθησαν οἱ ἐργασίες γιὰ τὶς ἐγκαταστάσεις, οἱ ὁποῖες καὶ ὀλοκληρώθησαν ἐντὸς τοῦ 1947 καὶ ἄρχισε ἡ λειτουργία τοῦ ἰδρύματος δυνάμει τριακοσίων πενήκοντα παιδιῶν ὀρφανῶν καὶ ἀπροστάτετων.

Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον γιὰ τὸν φόβον παιδομαζώματος, διεκόπη ἡ λειτουργία, οἱ ἐγκαταστάσεις ὅμως κατεστράφησαν.

Μετὰ τὴν ὀμαλότητα, κατὰ τὸ 1950 ἐπανήρχισεν ἡ λειτουργία καὶ μέχρι σήμερον λειτουργεῖ κανονικά.

Ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι στὸ καταπράσινο καὶ μαγευτικὸ ἀλλὰ καὶ ἱστορικὸ αὐτὸ τοπίο, ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Δοβρᾶς, τοῦ Καπετᾶν Καρατάσιου καὶ τῶν παλληκαριῶν του κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ προσωπικὸ τοῦ ἰδρύματος προσφέρει μεγάλη ἠθικὴ ὑπηρεσία.

Τὸ ἔργο πράγματι εἶναι πολὺ δύσκολο, κοπιαστικὸ, ὅμως μὲ ἐπιμονή, ὑπομονή, προθυμία καὶ χαρὰ τὸ προσωπικὸ φέρει σὲ πέρας τὸ βαρὺ αὐτὸ ἔργο καὶ μὲ τὴν πίστη στὴ Παναγία διαπλάσσει μὲ εὐσυνειδησία καλοὺς χαρακτήρες καὶ χρήσιμους γιὰ τὴν κοινωνία καὶ τὴν Πατρίδα ἀνθρώπους.

Παιδὶ γεννιέται, ἀλλὰ ἀνθρώπος δύσκολα γίνεται.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς ἰδρύσεως τῆς

παιδοπόλεως, συνέβαλε πολὺ ὁ λογιστὴς καὶ γραμματεὺς τοῦ Ναοῦ Ἄναστ. Καρατζόγλου, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀναπτύξει μεγάλη δραστηριότητα κατὰ τὴν διάρκεια τῶν διαπραγματεύσεων μεταξὺ Δήμου, ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου, Μητροπολίτου.

Ἡ ὀνομασία Παναγία Δοβρά, προέρχεται ἀπὸ τὴν βουλγαρική λέξη «Ντόπρο» ποὺ σημαίνει καλὸ.

Παλιότερα οἱ Βεροιεῖς οἰκογενειακῶς παραθέρριζαν ἐκεῖ, γιὰ τὸ καλὸ κλίμα καὶ ἰδίᾳ γιὰ τὸ νερὸ μὲ τίς θεραπευτικὰς ιδιότητες ποὺ ἦταν πολὺ κατὰλληλο γιὰ τὰ παιδάκια ποὺ ἀσθενοῦσαν ἀπὸ δυσεντερία — τακτικὸ φαινόμενο — καὶ μόλις ἔπιναν μιὰ δύο μέρες νερὸ ἢ θεραπεία ἦταν ὀριστική. Χριστιανοὶ ἀπὸ τὴ Βέρροια καὶ τὰ γύρω χωριά καὶ ἀπὸ τὴ Νάουσα ἄνοιγαν τακτικώτατα τὴν ἐκκλησία, λειτουργοῦσαν μὲ ἀρτοκλασία καὶ μετὰ ἐπιδίδονταν στὸ τσαῖρι σὲ γλέντι, ψήνοντας ἀρνιά, τραγουδώντας καὶ χορεύοντας. Καὶ αὐτὸς ἦταν ἕνας λόγος ποὺ ὥθησε τὸ ἐκκλησιαστικὸ συμβούλιο, ὡς παρὰ πάνω τονίζεται, νὰ ζητήσει τὴν ἐξαίρεση τοῦ Ναοῦ ἀπὸ τὴν ὅλη ἔκταση ποὺ παρεχώρησε γιὰ τὸ ΠΡΕΒΑΝΤΟΠΙΟ στοὺς Ἑλβετοὺς.

Τὸ 1822 κατὰ τὴν Ἐπανάσταση ἡ Μονὴ πυρπολήθηκε ἀπὸ τὸν Κεχαγιά - Μπέη, ὁ ἡγούμενος αὐτῆς Γεράσιμος ἀπαγχονίστηκε καὶ τὰ 35 γυναικόπαιδα ἐξανδραποδίστηκαν.

Ἡ ἱστορική μάχη τῆς Δοβράς, τιμᾶται καὶ σήμερα μὲ ἀναπαραστάσεις.

Ἄνω τῆς κυρίας εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει ἐπιγραφή «Δοβρά ΑΩΜΔ' (1844). Αὐτὴ ἡ τῆς Θεομήτορος Ἱερὰ Μονὴ ἀνηγγέρθη τῇ Θεοδέκτῳ συνδρομῇ τῶν πέριξ εὐσεβεστάτων Χριστιανῶν, θεμελιωθεῖσα τῷ ΑΩΜΔ' κατὰ Δεκέμβριον τῇ 16ῃ».

Ἰπάρχει ἐκεῖ καὶ τὸ Ἅγίασμα, τὸ ὁποῖον οἱ μεταβαίνοντες στὴ Μονὴ Χριστιανοὶ ἐπισκέπτονται καὶ νίπτουν τὸ πρόσωπόν τους εἰς ἁγίαση ψυχῆς καὶ σώματος.

Καὶ ἦδη ἐπανερχομαι στὸ χωρὸ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου.

Ὁ Ναὸς τὸ πρῶτον ἀνηγγέρθη τῷ Α', ἀνοικοδομήθη ἀπὸ τὰ θεμέλια τῷ ΑΩΞ' ἐπὶ Ἀρχιερέως Θεοκλήτου τοῦ Βυζαντίου ἐπιμελείᾳ τῶν ἐπιτρόπων Ἀντωνίου Αὐξ. Τσιοπελίδη, Ἀντωνίου Μανωὴλ Μπουλασίκη καὶ Μαλούτα Θωμᾶ Μάγγου μὲ ἀρχιτέκτονα τὸν Σ. Μπορτάνο καὶ τὴν 1 Ἰουλίου ΑΩΞ' ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια ἀπὸ τὸν Ἀρχιερεᾶ Θεόκλητον.

Ὁ Ναὸς καταστρέφεται ἀπὸ πυρκαϊὰ τὴν νύκτα τῆς 4 Φεβρουαρίου 1898, ἀμέσως ὁμῶς μὲ χρήματα τῆς μεγάλης εὐεργέτιδος Εὐδοξίας Μαλακούση κτίζεται καὶ τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1904 γίνονται τὰ ἐγκαίνια. Κατὰ τὴν πυρκαϊὰ ἡ Εὐδοξία Μαλακούση μὲ εὐσεβεῖς Χριστιανοὺς ὁμοῦν στίς παμφάγες φλόγες καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς διασώζουν τὰ Ἅγια Λείψανα.

Ἡ Εὐδοξία Μαλακούση γέννημα θρέμμα Βεροιώτισσα διέθεσε τὴ μεγάλη περιουσία τῆς ἀξίας πολλῶν χιλιάδων λιρῶν, πέντε χιλιάδων εἰς τὸν

Ναόν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Τὴν ἐπομένην τῆς ἀποτεφρώσεως τοῦ Ναοῦ ἡ Εὐδοξία Μαλακούση, μεταβιβάζει ἐνώπιον συμβολαιογράφου ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν τῆς ποῦ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τρία σοιφλίκια, τὸ Μυλοδό, τὴν Μπρανιάτα καὶ τὸ Χολεβᾶ ἀξίας συνολικῆς ὡς ἐλέχθη πέντε χιλιάδων τουρκικῶν λιρῶν.

Ταύτην μιμούμενοι πολλοὶ Βεροιοεῖς προσφέρουν χρήματα καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις ἀρχίζει ἀμέσως μετ' ἐθελουσία προσωπικῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη τῶν μηχανικῶν Παιονίδη - Μητρέντσιου καὶ τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1904 ὕστερα ἀπὸ ἕξη περίπου χρόνια γίνονται τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ. Ἐκτοτε κάθε χρόνο ἐτελεῖτο ἀρχιερατικὸν Μνημόσυνον τῆς μεγάλης αὐτῆς εὐεργέτιδος μετ' δεξιῶσι στὸ ἐπιτροπικό.

Μέχρι σήμερα στὸ περίβολο τοῦ Ναοῦ καὶ στὸ σημεῖο ὅπου ἡ κατοικία τῆς δὲν ἔχει ἀποθανατισθεῖ ἡ μορφή τῆς μετὰ μιὰ καλλιμάριμαρη προτομῆ.

Κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ διενεμήθησαν μεταξωτὰ μανδήλια φέροντα ἀποτυπωμένα τὸν Ἅγιον καὶ τὸν Ναὸν ἀντὶ πέντε γροσίων ἕκαστον, τὸ ἀντίτιμον δὲ διατέθηκε διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ναοῦ.

Ἄνω τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ Ναοῦ, ὑπάρχει ἐντοιχισμένη πλάκα ποῦ ἀναγράφει τὰ ἑξῆς:

«Ὅτι Οὐ τὰδε Θηβαῖς οὐδ' Ἀντώνιον ἔνδοθι λεύσεις. Τὸν πρόμον ἀσκητῶν κἄν τερραεσι μέγαν Μακεδόνων δὲ πατρὸς Ἀντωνίου ὀμφιγόνοιο τῆς δ' ἐπὶ γῆς Πατρίδος μνημᾶ τε καὶ τέμενος Δέρκεο ἀγλαῖνην περιουγέος, ὃ ξένη, οἴκου. Ἦν Βερροιαίων ζῆλος ὄπασε νέον. Ἦδ' ἄγεται εὐσεβεῖς φιλοπάτορες εἴσετε λαοὶ Βαιᾶν ἀντὶ μακρῶν θέσθε χάριν χαρίτων, ὀλήκοις πολιοῦχε τοῖς φίλοις Ἀντώνιε μάκαρ καὶ σῴζοις πιστοὺς δυσμενέσι παγίδων».

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ΑΩΞ' Φεβρουαρίου I.

Ἦ ὡς ἄνω ἐπιγραφῆ ἐρμηνεύεται ὡς ἑξῆς:

«Αὐτὰ ἐδῶ οὔτε ἐσὺ Θηβαῖς οὔτε τὸν Ἀντώνιον μέσα βλέπεις, τὸν πρῶτον τῶν ἀσκητῶν καὶ εἰς τὰ θαύματα μέγαν, βλέπε τὸ μνημα καὶ τὸ τέμενος τῆς γῆνης πατρίδος, τοῦ πατρὸς Ἀντωνίου τοῦ μεταγενεστέρου τῶν Μακεδόνων, βλέπε ὡς ξένη τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ λαμπροῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ θρησκευτικὸς ζῆλος τῶν Βερροιαίων κατέστησε νέον, ἐμπρὸς λοιπὸν εὐσεβεῖς φιλοπάτριδες εἰσέλθετε κατὰ πλήθη, ὀλίγον χρέος τιμῆς ἀποδώσατε εἰς ἀντάλλαγμα τῶν αἰωνίων εὐεργεσιῶν, Πολιοῦχε Ἀντώνιε μακάριε εἴθε νὰ σῴξης τοὺς φίλους καὶ τοὺς πιστοὺς ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν».

Κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος 1850 Φεβρουαρίου 10.

Τὸ ἀπολυτικίον τοῦ Ἁγίου εἶναι.

«Τὸν ὀμώνυμον τοῦ Ἀντωνίου καὶ ὀμότροπον ἀναδειχθέντα.

Τὸν ἐν ἐσχάτοις τοῖς χρόνοις, ὡς ἄδυτον, ἀναφανέντα ἀστέρα.

Τοῖς θαύμασιν εὐσεβοφρόνως ὑμνήσωμεν λέγοντες,

Πάτερ, Ὅσπερ Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκέτευε, δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος».

Ἡ Μνήμη τοῦ Πολιούχου ἐορτάζεται στίς 17 Ἰανουαρίου μὲ πανηγυρικό τρόπο, συρρέουν δὲ πολλοὶ προσκυνηταὶ ἀπὸ τὶς γύρω πόλεις τῆς Μακεδονίας γιὰ νὰ ζητήσουν τὴν χάρη τοῦ Ἁγίου, διερχόμενοι ἀπὸ τὸ Ἱερὸν Κουβούκλιον ὅπου φυλάσσονται τ' Ἁγία λείψανα. Τὸ Κουβούκλιον ἀνοίγει στίς 12 ἀκριβῶς τὰ μεσάνυχτα καὶ ὁ πρῶτος διερχόμενος ἔδιδε χρήματα ὑπὲρ τοῦ Ναοῦ ἢ καὶ χρυσᾶ κοσμήματα. Παλιότερα πρῶτος διήρχετο ὅστις ἔδιδε τὰ περισσότερα χρήματα, ἀλλὰ αὐτὸ ἀργότερα καταργήθηκε ὡς ἀντιθρησκευτικό. Ἐγένετο δλονόκιος ἀγρυπνία, καὶ τὸ πρωτὶ πανηγυρική Ἀρχιερατικὴ Λειτουργία. Τὸ Κουβούκλιο ἔκινε στίς 12 τὸ μεσημέρι καὶ μόνον ἢ Ἁγία Κάρα ἦταν τοποθετημένη στὴν εἰσοδὸ του γιὰ προσκύνημα. Τὸ Κουβούκλιο ἀνοίγει πάλι, γιὰ δευτέρη φορὰ τὰ μεσάνυχτα τῆς 31 Ἰουλίου - 1 Αὐγούστου, τὴν ἐορτὴν τῆς Ἁγίας Σολομονῆς, στὴ μεγάλη ἐμπορικὴ πανήγυρη διαρκείας 10 ἡμερῶν.

Ὁ Ἅγιος νεώτατος ἐγκατέλειπε τὰ ἐγκόσμια καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ πέραν τοῦ Ἀλιάκμονος Μοναστηρίου τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ ἀργότερα ἀποσύρθηκε στὴν κάτω αὐτοῦ σκῆτη, παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα, στὸ χεῖλος αὐτοῦ καὶ δὲν ἐδέχετο κανένα, παρὰ μόνον ἓνα Ἱερέα, ὁ ὁποῖος μετέβαινε ἐκεῖ γιὰ νὰ τὸν κοινωνεῖ. Πενήντα δλόκληρα χρόνια ἔμεινε ἐκεῖ, συντηρούμενος μὲ χόρτα καὶ νερὸ καὶ σὲ ἡλικία 90 περίπου χρόνων παρέδωσε τὸ πνεῦμα.

Τὸ Ἅγιον λείψανον βρέθηκε ἐκεῖ ἀπὸ ομάδα κυνηγῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο, ἔγινε γνωστὸ στὴν προϊσταμένη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, ἀποφασίσθηκε ἢ μεταφορὰ του, ἀλλὰ πόλεις καὶ χωριά διεκδικοῦσαν τὸ λείψανο. Ἡ Βέροια τὸν ἠθέλε δικό της, ἢ Θεσσαλονίκη ἐπίσης δικό της γιὰ τὴν οἱ κυνηγοὶ ποῦ ἀνεκάλυψαν τὸ λείψανο τὸ λείψανο ἦσαν Θεσσαλονικεῖς, ἀλλὰ καὶ τὰ πέριξ χωριά ἐπίσης τὸ ἠθέλαν δικό τους. Γιὰ νὰ λυθεῖ ἡ διαφορά, παρεκάλεσαν τὸν Ἅγιο. Τοποθέτησαν τὸ λείψανο σὲ βωδάμαξα, καὶ ἄφησαν τοὺς βουῆς ἐλεύθερους. Οἱ βόες ποῦ ἦσαν ἡμιάγριοι γιὰ τὴν πρώτη φορὰ ἔμπαιναν στὸ ζυγὸ, πέρασαν μὲ ὀρμὴ τὸν Ἀλιάκμονα μὲ κατεύθυνση πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη, στὸ χωριὸ ὅμως Κουλούρα ἔκαμαν τρεῖς γύρους ἔξω οὐ καὶ τὸ ὄνομα, στὸ Σταυρὸ ἔκαμαν τὸ σῆμα τοῦ Σταυροῦ, ἔξω οὐ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ, διέσχισαν τὴ Μέτση, τὶς σαραντόβρους, ἄφησαν ἴχνη ἔξω οὐ ἢ τοποθεσία «Βαλοπατηλιά» καὶ ἔφθασαν στὴν πατρῷα οἰκία τοῦ Ἁγίου, ὅπου ἢ Ἐκκλησία τῆς Παναγίας Θεομήτορος. Ἐδῶ οἱ βόες ἀνέκοψαν τὴν ὀρμὴν καὶ κατάκοποι κάθησαν στὴ γῆ. εἶναι τὸ σημεῖον, ὅπου σήμερα ἢ μαυρομωρέα, παραπλεύρως δὲ αὐτοῦ ἀνηγέρθη ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου εἰς Μνήμην του. Κατὰ μίαν ἄλλην ἐκδοχὴν τὴν πιθανώτερη οἱ βόες σταμάτησαν ὅπου ἐντὸς τοῦ ναοῦ τὸ Κουβούκλιον καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε μαυρομωρέα, ἢ σήμερον δὲ ἔξω τοῦ ναοῦ μαυρομωρέα εἶναι παραφνὰς καὶ ἔχει τὶς ρίζες τῆς κάτω ἀπὸ τὸ Κουβούκλιον.

Τῆν 1 Αὐγούστου ἐκάστου ἔτους, ἐπὶ τῇ Ἐορτῇ τῆς Ἁγίας Σολομονῆς ἐτελεῖτο καὶ τελεῖται μεγάλη ἐμπορικὴ πανήγυρις διαρκείας 8 - 10 ἡμερῶν. Σοβαρὰ καταστάματα Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλων πόλεων μετέφεραν ἐμπορεύματα

μεγάλης αξίας. Πλήθος πανηγυριστῶν συνέρρεε ἀπὸ ὅλην τὴν Μακεδονίαν οἱ ὅποιοι μὲ λαϊκὰ ὄργανα, νταούλια, ζουρνάδες, γκαΐτες, μουσικὲς, ξενυχτοῦσαν τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς.

Ἐντύπωση μεγάλη προξενούσαν οἱ φορεσιῆς τῶν γυναικῶν τοῦ ρουμπλουκιοῦ μὲ τοὺς χρωματιστοὺς σαγιάδες, τὸ κασουλί — τὴν περικεφαλαία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τᾶφθονα ἀσημικά. Τὰ παλιὰ χρόνια γιὰ τὸν φωτισμὸ τοῦ προαυλίου, ὅπου διασκεδάσαν οἱ πανηγυρισταί, χρησιμοποιοῦνταν οἱ μασιאלάδες. Τενεκέδες στερεωμένοι σὲ πασσάλους τροφοδοτοῦνταν ἀπὸ ὑπηρετικὸ προσωπικὸ μὲ διαδιὰ καὶ ὑπὸ τὸ φῶς αὐτῶν, τὰ συγκροτήματα κατὰ κατηγορίες, χοροπηδοῦσαν.

Ἐπραγματοποιοῦντο μεγάλες ἀγοραπωλησίαι. Γύρω ἀπὸ τὸ Ναὸ ἡ ἐπιτροπὴ κατασκεύαζε τσαντήρια, τὰ ὅποια ἀπὸ τὴν προηγούμενη μέρα ἐνοικιάζοντο κατόπιν πλειοδοτικῆς δημοπρασίας. Ὅλα τὰ ἐργαζόμενα κορίτσια στὰ ἐργοστάσια Βέρμιον καὶ Χατζηνικολάκη αὐτὲς τὶς μέρες ψώνιζαν τὰ προικιά τους. Ἐπίσης οἱ χωρικοὶ ποὺ τελείωναν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὶς γεωργικὲς δουλειές, ἔκαναν μεγάλες προμήθειαι, ἰδίαι σὲ ρουχισμὸ.

Κατὰ τὸ δεκαήμερο αὐτὸ ἡ πόλις ἦταν βρωμερὴ, ἀσκούπιστη, τὰ χάνια ποὺ ἦσαν μέσα στὴν πόλις καὶ εἶχαν δεχθεῖ χιλιάδες ζωντανὰ παρουσίαζαν ὄψη ἀνατριχιαστικὴ.

Ὁ Ναὸς παλιότερα ἦταν ἀθέατος, γιὰτὶ περιεβάλλετο ἀπὸ ἐρειπωμένες οἰκοδομὲς καὶ μόνον τρεῖς πόρτες ἐπέτρεπαν τὴν εἴσοδο στὸ προαύλιο τῶν πεζῶν. Ἀπὸ τὴν πιὸ μεγάλη πρὸς τὴν πλατεία πόρτα, γιὰ νὰ περάσει τροχοφόρο, γιὰ τὶς ἀνάγκαι τοῦ ναοῦ, ἔπρεπε ὁ κανδυλανάπτης ποὺ ἔμενε πάντα ἐκεῖ, νὰ ξεκλειδώσει τὶς βαρεῖαι ἀλυσίδαι καὶ ἔτσι νὰ ἐλευθερώσει τὴν εἴσοδο. Δεξιὰ τῆς πόρτας ἦταν τὸ σπῆτι τῆς Εὐδοξίας Μαλακούση καὶ ἀριστερὰ τὸ διώροφο ἡγουμενεῖο, στὸν κάτω ὄροφος ἦταν τὸ γραφεῖον τοῦ ναοῦ, ἡ αἴθουσα δεξιῶσεων, ἡ ἀποθήκη κηροῦ καὶ πιὸ μέσα τὸ κηροπλαστεῖον ἀπὸ ἀγνὸ κηρὶ γιὰ τὶς ἀνάγκαι τοῦ ναοῦ. Ὁ ἄνω ὄροφος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἡμιγυμνάσιον τὸ 1946, ὡς γραφεῖα τῆς Χ Μεραρχίας καὶ μετέπειτα ὡς γραφεῖα διαφόρων σωματείων. Πιὸ πέρα μιὰ θρύση μὲ δύο μπρούντζινους κρουνοὺς καὶ πιὸ μέσα ἀνθόκηπος.

Ἀργότερα ἐπίτροποι μὲ ρεαλιστικὲς ἰδέαι, κατεδάφισαν τὰ ἐρειπωμένα κτίρια, δημιούργησαν τὸ πάρκο, κατασκεύασαν τὰ δύο κωδωνοστάσια καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1930 ἠλεκτροφώτισαν τὸν Ναόν, κ' ἔτσι ὁ Ναὸς σήμερα εὐρίσκειται θεατὸς ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρές. Εἰς τὸν Ναὸν Ἁγίου Ἀντωνίου ὑπάγονται οἱ Ναοί, Μέγας Θεολόγος, Παναγία Χαβιαρᾶ, Ἁγιος Προκόπιος, Ἐξω Παναγία, Ὑπαπαντή, Ταξιάρχαι, Ἁγία Ἱερουσαλήμ, Καλήπετρα, Ἁγιος Δημήτριος (ἐστιατόριον), Ἁγία Παρασκευή. Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Βασιλείου κατεδαφίσθη καὶ ἀνηγέρθη πολυκατοικία, ἡ ὅποια χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως ὡς στέγη ἀπόρων κοριτσιῶν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1947, ὑπέβαλα τὴν παραίτησή μου, γιὰ νὰ δοθῆ καιρὸς

καί σ' ἄλλον νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν Ναόν. Τὸ Μητροπολιτικὸ Συμβούλιο σὲ ἀναγνώριση τῶν ὑπηρεσιῶν μου τόσο στὸ Ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, ὅσο καὶ στὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, μὲ ἀπένευμε τὴν τιμητικὴ διάκριση τοῦ «ἐπιτίμου ἐπιτρόπου», ὃ δὲ Μητροπολίτης Ἀλέξανδρος ἐξέφρασε τὴν πλήρη εὐαρέσκειά του.

Τὸ ἔτος 1916, ὅπως ἐνίσχυσε τὴ μνήμη μου ὁ φίλιτος Ἄναστ. Καρατζόγλου, ποῦ διακρίνεται γιὰ τὸ μνημονικὸ του, μὲ ἐμπνευστὴ τὸν Γεώρ. Τσίτρον, ἰδρῦθηκε ἕνας πνευματικὸς σύλλογος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ΕΛΙΚΩΝ» μὲ Πρόεδρο τὸν ἴδιο, ποῦ ἦταν ἕνας νέος προοδευτικὸς, πνευματικὸς, ἀργότερα δικηγόρος στὴ Θεσσαλονίκη καὶ εἶναι λυπηρὸ ὅτι ἡ διάνοια αὐτὴ χάθηκε τόσο πρόωρα κατὰ τὴν κατοχικὴ περίοδο.

Μεταξὺ τῶν ἰδρυτῶν συμπεριλαμβάνονταν οἱ Θρασ. Σμυρλῆς, Ἄναστ. Καρατζόγλου, Κύρος Κύρου, Δημ. Πολυζωΐδης, Ἴω. Δημάδης, Ἄντ. Σαρηκωστής, Ἄργ. Δημητρακάκης, Κων. Παπαδήμας, Κων. Μπουζιώτας. Ἐνοικιάστηκε γραφεῖο καὶ δημιουργήθηκε μιὰ μικρὴ μὲν, ἀλλ' ἀξιόλογη βιβλιοθήκη, τῆς ὁποίας βιβλιοθηκᾶριος διετέλεσε ὁ γράφων, ποῦ κι' αὐτὸς ἦταν μεταξὺ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ συλλόγου.

Οἱ κατὰ δύο τρία χρόνια μεγαλύτεροί μας δημιούργησαν κι' ἕνα ἐντευκτήριο, τὸ καφενεῖο Σκρέτ, ἀπέναντι τοῦ δημοτικοῦ νοσοκομείου καὶ τ' ὀνόμασαν «ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ» γιὰτι ὅπως ἔλεγαν συζητοῦσαν τὰ διάφορα θέματα δημοκρατικά, ποῦ δὲν μποροῦσαν νὰ συζητήσουν στὸ γραφεῖο. Ἄραιά καὶ ποῦ πηγαίναμε κι' ἐμεῖς οἱ μικρότεροι τὴν ἡλικίαν καὶ παρακολουθοῦσαμε τὶς συζητήσεις, πηγαίναμε ὅμως κρυφὰ ἀπ' τοὺς γονεῖς μας, γιὰτι ἀπαγορευόνταν αὐστηρὰ ἡ παραμονὴ μας στὰ καφενεῖα.

Ἄργότερα μὲ τὴν ἐπιστράτευση καὶ τὴν ἐμπλοκὴ μας στὸν πόλεμο στὴ Μ. Α. ὁ σύλλογος περιήλθε σὲ ἀδράνεια καὶ τὸ 1924 μὲ ἀπόφαση τῆς γενικῆς συνελεύσεως, συγχωνεύτηκε μὲ τὸν ἰδρυθέντα σύλλογο «ΜΕΓΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ» τὸν ὁποῖον ἀπετέλεσαν πάλι τὰ ἴδια μέλη τοῦ ΕΛΙΚΩΝΑ, ἀλλὰ γιὰ τὸν σύλλογο αὐτόν, στὸ εἰδικὸ κεφάλαιο ποῦ θὰ ἀφορᾷ τὴν ἴδρυση καὶ δράση τοῦ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

Σκόπιμο θεωρῶ, μιὰ καὶ ὁμιλῶ γιὰ τὰ συλλογικά, νὰ πληροφορήσω τοὺς ἀναγνώστας ὅτι ἕνας παρόμοιος σύλλογος, ἰδρῦθηκε τὸν Μάρτιο 1878, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Κ. Μελετίου ὡς Προέδρου, Κ. Δ. Γεμιτζόγλου ὡς Γραμματέως καὶ Κ. Δ. Ρόκου ὡς ταμίου. Ὁ πρῶτος αὐτὸς σύλλογος ἔφερε τὴν ἐπωνυμίαν «Φιλεκαπαιδευτικὸς σύλλογος Βεροίας» μὲ σκοπὸν τὴν μόρφωση καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῆς σπουδαζούσης νεολαίας. Κατὰ χειρόγραφο σημεῖωμα τοῦ πατέρα μου, τὸν Μάρτιο τοῦ 1880 διαλύεται ὁ σύλλογος αὐτὸς καὶ ἰδρύεται ἀπὸ τοὺς Ἄντ. Γεμιτζόγλου, Δ. Τούσα, Κ. Χατζηνικολάκη καὶ Δ. Γεωργακό-

πουλον ή αδελφότης «ΑΘΗΝΑ» με σκοπό φιλανθρωπικόν και εκπαιδευτικόν. Ἐξέδιδε δύο περιοδικά και μίαν εφημερίδα. Ἡ βιβλιοθήκη εὔρισκετο, δὲν γνωρίζω ἂν και σήμερα υπάρχει στην αἴθουσα τῶν καθηγητῶν τοῦ γυμνασίου. Διέθετε δασκάλους ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, γυμναστήν. Ὁ φιλανθρωπικός σκοπὸς ἐξυπηρετεῖτο με τὴν παροχὴ χρημάτων, καυσίμου ὕλης, ἰατρικῆς περιθάλψεως.

Ἡ ἀδελφότης «ΑΘΗΝΑ» ἔδρασε μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1898 ὅτε μετονομάσθη «ΜΕΛΙΣΣΑ» κατόπιν διαταγῆς τοῦ Τούρκου διοικητῆ, γιατί ὑποψιάζονταν πὸς τ' ὄνομα ΑΘΗΝΑ εἶχε σχέση με τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου τὴν Ἀθήνα.

Τὰ μέλη Ἐμμ. Ζάχος διδάσκαλος Γεν. Γραμματεὺς, Ἐμμ. Φουντούκας ἐμπορορράπτης πρωτοστάτησαν γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς φιλαρμονικῆς μουσικῆς.

Τὰ μέλη τῆς «ΜΕΛΙΣΣΑΣ» ἔδιδαν τακτικὰ θεατρικὲς παραστάσεις, ἐλάμβανον δὲ μέρος οἱ Δήμος Βασιλείου, Δ. Τούσας, Ἐμμ. Χριστοδούλου, Δημ. Βαλάσης, Ἰω. Μελιόπουλος, Ἐμμ. Ζάχος, Ἀριστοτέλης Βλάχος, Γεώργ. Βλαχογιάννης, Ἀναστ. Χριστοδούλου, Ἀργ. Τσικερδάνος, Γεώργ. Θεμελής, γιὰ ἔργα δὲ ἀναφέρονται «Οἱ Μυλωνάδες, ἡ Σκλάβα, Ψυχοκόρη, Γιαννούλα».

Ἡ Βέροια στὴ ΜΕΛΙΣΣΑ ὀφείλει τὴ διάδοση τῆς μουσικῆς, τὸ κάθε στίτι διέθετε κ' ἓνα ἔγχροδο ὄργανο, μαντολίνο, κιθάρα, βιολί.

Ὅπως ἀνέφερα ἤδη τὰ μέλη τοῦ συλλόγου ΕΛΙΚΩΝ μ' ἀπόφαση γεν. συνελεύσεως, ἀποφάσισαν τὴν συγχώνευσή του, λόγω ἀδρανεΐας, μὲ τὸν νεοῦδρυσθέντα κατὰ τὸ 1924 Μουσικογυμναστικὸν σύλλογον ΜΕΓ'ΑΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ, στὴ δύναμη τοῦ ὁποίου γράφτηκαν ὅλα τὰ μέλη, μὲ τὴν ἐγγραφή δὲ καὶ νέων μελῶν ἀνῆλθαν σὲ ὀγδόντα περίπου.

Πρῶτος Πρόεδρος τοῦ συλλόγου ὁ Ἀναστ. Καρατζόγλου μὲ γραμματέα τὸν γράφοντα, τὸν ὁποῖον τὸ 1925 ἀντικατέστησεν ὁ Γεώργιος Κανάκης, ἐρημνεὺς τῆς τουρκικῆς παρὰ τῷ Πρωτοδικεῖῳ, τοῦ γράφοντος ἀναλαβόντος τὰ καθήκοντα βιβλιοθηκάρου.

Σκοπὸς τοῦ συλλόγου ἡ δημιουργία μουσικῆς, μπάντας ἢ μανδολινάτας, ἡ δημιουργία γυμναστηρίου, ἡ διδασκαλία θεατρικῶν ἔργων ἀπὸ ἐρασιτέχνας, ἡ δημιουργία ποδοσφαιρικῶν ὁμάδων, ἡ λειτουργία τῆς βιβλιοθήκης, ἡ καθιέρωση διαλέξεων.

Τὸν Ἰανουάριον 1925, ἐπίλεκτα μέλη τῆς κοινῶνίας, πού ἐνθουσιάστηκαν ἀπὸ τὴν ἴδρυση τοῦ συλλόγου, ἐνίσχυσαν οἰκονομικὰ τὸν Σύλλογον γιὰ νὰ δυναθῆ νὰ πλουτίσει τὴν βιβλιοθήκην, πού παρέλαβε ἀπὸ τὸν ΕΛΙΚΩΝΑ, νὰ δημιουργήσῃ μουσικὴν, γυμναστήριον καὶ ἀθλητικὴν κίνηση.

Ἀρχικὰ ἡ προσοχὴ στράφηκε πρὸς τὸ καλλιτεχνικὸ μέρος, ἔτσι στὶς 21 Φεβρουαρίου 1925 δίδεται ἡ πρώτη θεατρικὴ παράσταση μετὰ χοροῦ στὴν αἴθουσα τοῦ Γυμνασίου καὶ κατὰ τὴν ἐφημερίδα «ΑΣΤΗΡ» παρέστη τὸ ἄνθος τῆς παρ' ἡμῖν κοινῶνίας».

Ἐπικολούθησαν κι' ἄλλες θεατρικὲς παραστάσεις, ἀλλὰ γιαντὲς θὰ μιλήσω στὸ εἰδικὸ κεφάλαιον τοῦ βιβλίου «Θεατρικὴ κίνηση».

Παρὰ τίς προβλέψεις, παρὰ τὸν ἐνθουσιασμό, τ' ἄλλα τμήματα παραμολήθησαν καὶ τὰ μέλη ἄρχισαν νὰ δυσανασχετοῦν, ἄρχισαν νὰ διαμαρτύρωνται. Ἰδρύθηκε μόνον μιὰ ποδοσφαιρικὴ ὁμάδα, ὅχι ἀξιόλογη, τὸ δὲ μουσικὸν τμῆμα ἀπέτυχε στὴν προσπάθεια τῆς δημιουργίας ἔστω καὶ μαντολινάτας.

Κύριον μέλημα ἦταν ἡ δημιουργία γυμναστηρίου, καὶ πράγματι τ' ὄνειρον αὐτὸ ἐγένετο πραγματικότης.

Χάρις στὶς ἐνέργειες τοῦ Βουλευτῆ Παπαδάκη Γιάννη. Κατάλληλη ἔκταση κρῖθηκε, ὅπου σήμερον τὸ Ἐθνικὸν γυμναστήριον, ἡ ἔκτασις αὐτῆ, πού ἦταν τῆς ἀνταλλαξίμου περιουσίας, σὰν παλῆν τουρκικὸ νεκροταφεῖον (σεχιλέρ - μεζερελεσῆ) = νεκροταφεῖον ἡρώων, ἐπεκτάθηκε μὲ τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν

γύρω ἀγροτεμαχίων.

Ἐδέχθημεν τὶς ἐπιθέσεις ἀνευθύνων παραγόντων, γιατί τὴν ἔκταση αὐτὴ τὴν θεωροῦσαν μακρὰ ἀπὸ τὴν πόλη, τὴν ἠθέλαν πῶ κοντά, εἰ δυνατόν μέσα στὴν πόλη!!!

Ὁ σύλλογος ἐκώφευσε στὶς διαμαρτυρίες, τὶς ἐπικρίσεις, καὶ πῆρε τὴν ἀμετάκλητη ἀπόφαση μὲ τὴ γνώμη πάντα καὶ τοῦ Γιάννη Παπαδάκη πού ἦταν καὶ μέλος τοῦ συλλόγου ἔτσι ἔγινε ἡ κατοχή, ἄρχισε μιὰ προεργασία γιὰ τὴν ἰσοπέδωση καὶ παραδόθηκε σὲ χρῆση.

Ἐκεῖ ἐγένοντο καὶ οἱ γυμναστικὲς ἐπιδείξεις τῶν σχολείων, ὁ δῆμος δὲ πρόθυμα φρόντιζε νὰ καταβρέχει τὴν ὅλη διαδρομὴ, τόσον κατὰ τὶς ποδοσφαιρικὲς συναντήσεις ὅσον καὶ τὶς γυμναστικὲς ἐπιδείξεις.

Τὸ Δ.Σ. τοῦ συλλόγου κατὰ τὴν συνεδρίαση τῆς 29 Μαΐου 1925 ἀνεκήρυξε τὸν Γιάννην Παπαδάκη ἐπίτιμον Πρόεδρον καὶ τὴν 30 Μαΐου 1925 τοῦ ἀπηύθυνε εὐχαριστήριον ἔγγραφον γιὰ τὶς ὄντως πολύτιμες ὑπηρεσίες του καὶ ἀκολούθησε ἡ παράδοση τοῦ διπλώματος.

Πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ γυμναστηρίου οἱ ἀγῶνες καὶ οἱ ἐπιδείξεις τῶν σχολείων ἐγένοντο στὸ γήπεδο, ὅπου σήμερα οἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ Β' Σ. Στρατοῦ.

Ὁ σύλλογος Μ. Α. παρὰ τὶς προσπάθειές του ἀπέτυχεν σ' ὅλους σχεδὸν τοὺς τομεῖς.

Ἄδιαφόρησε γιὰ τὸ μουσικὸ μέρος, γιὰ τὸ ἀθλητικὸ — ποδοσφαιρικὸ — ἀλλ' ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν λειτουργίαν τῆς βιβλιοθήκης πού κληρονόμησε ἀπὸ τὸν «ΕΛΙΚΩΝΑ» πού συνεχωνεῦθη μετὰ τὸ Μ. Α. Περιορίστηκε μόνον στὸ καλλιτεχνικὸ μέρος.

Ἔτσι ἄρχισαν τὰ μέλη νὰ δυσανασχετοῦν, νὰ διαρρέουν. Γενικαὶ συνελύσεις ματαιώονταν, οἱ διαφωνοῦντες δημιουργοῦσαν ἐπεισόδια. Ὁ τύπος συνιστοῦσε ἀγάπη, κατανόηση καὶ ἐργασία γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου, ὁ χρόνος ἔφευγε χωρὶς νὰ δημιουργεῖται κάτι τὸ προοδευτικὸ.

Ὁ κατὰ τὸ 1927 Πρόεδρος Θρασ. Συμυρλῆς ἀντιμετώπισε μὲ σθένος τὴν ὅλη ἀπαράδεκτη κατάστασι. Οἱ διαφωνοῦντες κατέλαβαν αὐθαίρετα τὰ γραφεῖα καὶ ἐγκατεστάθησαν σ' αὐτά, ἔτσι ὁ σύλλογος, ὁ καλὸς αὐτὸς σύλλογος μὲ τὶς τόσο καλὰς προοπτικὰς περιῆλθε σὲ ἀδιέξοδο.

Κατὰ τὴ γενικὴ συνέλευσι τῆς 5 Φεβρουαρίου 1928 ὁ Πρόεδρος Θρασ. Συμυρλῆς, ὀδοντίατρος, ἀπαυδήσας ἀπὸ τὰ συνεχῆ ἐπεισόδια παρητήθη καὶ τότε τὰ παρευρεθέντα ἐκεῖ μέλη γιὰ νὰ δώσουν κάποια λύσι ἐξέλεξαν τετραμελῆ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς Γεώργ. Τζίκαν, Ἰωάν. Παπαδάκη, Βασ. Γούναρη, Ἄντ. Βλαχογιάννη, ἀνθρώπους κύρους, μὲ τὴν ρητὴν ἐντολήν ὅπως καταρτίσει τὸ φηφοδέλιον τὸ ὁποῖον χωρὶς συζήτησι θὰ ἐδέχοντο τὰ μέλη κατὰ τὴν ἐπόμενη συνεδρίασι. Καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ἐκεῖνη παρουσίασε τὸ ψηφοδέλιον στὴν ἐπόμενη συνεδρίασι 12 Φεβρουαρίου 1928 καὶ ἡ γενικὴ συνέλευσι τὸ ἐδέχθη. Ἔτσι

ἐνῶ τὸ ζήτημα εὗρισκε τὴ λύση του, οἱ διαφωνοῦντες, παρὰ τὴ δέσμευσή τους, ὑπέβαλαν αἴτηση ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδίκου, ζητοῦντες τὴν ἀκύρωση τῶν ἐκλογῶν, γιατί ἡ ψηφοφορία δὲν ἔγινε μυστική σύμφωνα μὲ τίς διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ.

Στίς νέες λοιπὸν ἐκλογές, νομότυπες πλέον, στίς 26 Φεβρουαρίου 1928 ἐκλέγεται νέον συμβούλιον μὲ Πρόεδρον τὸν Νικολ. Τσίτρον, πρόσωπον κοινῆς ἐμπιστοσύνης.

Ὁ τύπος πού συνεχῶς συνιστοῦσε ὁμόνοιαν καὶ ἐργασίαν ἔγραφε κοὶ Μεγαλεξανδρινοὶ τὸ παράκαναν, ἀπὸ φιλοπροοδευτικὸν σύλλογον τὸν κατήνησαν φιλογκρινιάρη. Τὸ ἔχουν σὲ κακό τους ἂν δὲν κάνουν ἐκλογές 5 - 6 φορές τὸ χρόνο. Δὲν φρονιζίζουν καθόλου γιὰ τὸ καλὸ τοῦ συλλόγου. Εἶχε δίκαιο ὁ Πρόεδρος Θερασ. Σμυρλῆς πού ὠρισμένα μέλη τ' ἀποκάλεσε παιδαρέλια, εὐτυχῶς αὐτὰ εἶναι λίγα. Χάνουν τὸν καλύτερο χρόνο πού ἔπρεπε νὰ οργανώσουν ποδοσφαιρικὰς ομάδες, ν' ἀναπτύξουν τὸ τμήμα Ἑθνικῆς φυσικῆς ἀγωγῆς, νὰ οργανώσουν τὴν μουσικὴ - τὴν μαντολινάταν, πού μόλις ἄρχισε τὴν διέλυσαν, τὴν μπάνταν καὶ ἀντὶ ὄλων αὐτῶν δημιουργοῦν μαλώματα, γιὰ νὰ διοικοῦν οἱ μὲν κα' ὄχι οἱ δέ, ἔτσι κατήνησαν τὸν σύλλογον φουτ - μπῶλ, κλωτσοπατοῦντες αὐτόν. Ἐπὶ τέλους ἄς διαγραφοῦν οἱ διαφωνοῦντες, οἱ ἀντιδρῶντες».

Ὁ Πρόεδρος Ν. Τσίτρος στίς 29 Φεβρουαρίου 1928 λίγες μέρες μετὰ τὴν ἐκλογὴν του, ἀναλύων τὸ πρόγραμμα κάλεσε τὰ μέλη τοῦ δ.σ. νὰ ἐργασθοῦν ἐντατικὰ γιὰ νὰ κερδηθῆ ὁ ἀπωλεσθεὶς χρόνος, νὰ λειτουργήσῃ ἡ βιβλιοθήκη, νὰ καταρτισθοῦν ομάδες ποδοσφαίρου (κεντρίστηκαν ἀπὸ τὴ δράση τοῦ Βερμίου) ν' ἀναδιοργανωθῆ τὸ καλλιτεχνικὸ τμήμα, πρὸς τοῦτο ἐξητήθη ἡ συνεργασία μὲ τὸν Φιλανθρωπικὸν σύλλογον δεσποινίδων.

Γιὰ τὴν μουσικὴ εἶπεν, τὸ θέμα αὐτὸ κατήνησε γάγγραινα καὶ πρέπει νὰ βρεῖ τὴ λύση του τὸ ταχύτερον. Εὐτυχῶς ἐτόνισεν ὁ σῶλος ἦταν παροδικός, ἐπῆλθεν ἡ ἡρεμία καὶ ἡ προσοχὴ τοῦ δ.σ. πρέπει νὰ στραφεῖ πρὸς τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος. Τὸ καταστατικὸν θὰ τροποποιηθῆ.

Ἀργότερα σὲ σχόλιο τοῦ τύπου δι τὸ μουσικὸ μέρος καρκίνοβατεῖ ὁ Πρόεδρος Ν. Τσίτρος ἀπήνησε δι τὸ θέμα αὐτὸ θὰ βρεῖ τὴν πῶ καλὴ λύση του, μὲ τὴν ἴδρυσή ὠδείου.

Ὁ γράφων δὲν ἀκολούθησε τοὺς διαφωνοῦντας, ἀλλὰ παρέμεινε πάντα μὲ τὴν πλειοψηφία, ἐνισχῶν τὰ ἐκάστοτε συμβούλια, τὰ ὁποῖα ὁμολογουμένως κατέβαλαν προσπάθεια γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ συλλόγου.

Κατὰ Νοέμβριον 1930, ἐπὶ δημαρχίας Ἀντ. Πρωτοφάλτου, ἐπῆλθε συμφωνία μεταξὺ Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ Δήμου, ὅπως τὸ γυμναστήριον φέρει τὸν τίτλο «Δημοτικὸν γυμναστήριον ὁ Μέγ. Ἀλέξανδρος» καὶ συζητήθηκαν οἱ λεπτομέρειες τῆς διοικήσεώς του, παραδόξως ὁμως καὶ παρὰ τὰ συμφωνηθέντα ἡ συμφωνία αὐτὴ τορπιλλίστηκε ἀπὸ τοὺς Μεγαλεξανδρινούς πού ἀπέβλεπαν στὴν ἱκανοποίησιν μικροφιλοδοξιῶν πρὸς μεγάλη βλάβη τῆς πόλεως, γιατί ὡς

σύλλογος ήταν αδύνατον να αναλάβει την συντήρησή του. Τελικά επικράτησαν οι απόψεις του Δήμου και το γήπεδο έγινε δημοτικό και παραδόθηκε στη χρήση όλων των αθλουμένων.

Θα κάμω μιὰ παρένθεση. Πιο πάνω μίλησα για τύπο. Την εποχή εκείνη κυκλοφορούσε ή εβδομαδιαία εφημερίδα «ΑΣΤΗΡ» του Γιάννη Γούναρη, αργότερα «Ο ΚΡΟΤΑΛΟΣ» του Νίκου Ζωγράφου και Στεφ. Βαφείδη, εν συνεχεία ή «ΒΕΡΟΙΑ» του Στεφ. Βαφείδη, πιο αργότερα «ή ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ» του Βασ. Κουτσανᾶ, «ό ΛΑΟΣ» του 'Αντ. Μιχαηλίδη, «ό ΘΑΡΡΑΛΕΟΣ» του 'Ηλία Νόβα.

Ὅπως ἤδη εἶναι γνωστόν, ἡ ἀθλητικὴ κίνησις στὴν πόλιν μας ἦταν μηδαμινή. Ὁ μόνος σύλλογος Μ. Ἀλέξανδρος διατηροῦσε μόνον ποδοσφαιρικὴν ὀμάδα, ὄχι ἄξια λόγου, ἀφοῦ δὲν συμμετεῖχε σὲ ποδοσφαιρικὰς συναντήσεις κάπως ἀξιόλογες.

Παιδιὰ τοῦ σχολείου καὶ μὴ, ἀπογοητευμένα ἀπὸ τὴν ἀδράνεια αὐτή, κατάρτισαν δυὸ ὀμάδες ποδοσφαιρικὰς, μὲ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ μὲ ἐμπνευχωτὰς τοὺς Ἄντ. Καραγαβριηλίδην, ἐμπορορᾶπτη καὶ Ἄντ. Δεληδημητρίου, ρᾶπτη.

Οἱ ὀμάδες αὐτὲς δημιούργησαν κάποια ἀξιόλογη ποδοσφαιρικὴ κίνησις στὴν πόλιν μας, εἶχαν δὲ ἀρκετὰς ἐπιτυχίαις σὲ συναντήσεις μὲ γειτονικὰς ὀμάδας καὶ ἀγαπήθηκαν ἀπὸ τὴ κοινωνία πού διψοῦσε γιὰ ἀθλητικὴ — ποδοσφαιρικὴ — κίνησις.

Ἐπρεπε ὅμως νὰ ὀργανωθοῦν σὲ σύλλογον γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν πολλῶν καὶ ποικίλων προβλημάτων.

Ἀπόπειρά μου νὰ συγχωνευθοῦν στὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ἀπέτυχε, γιὰτὶ οἱ Μεγαλεξανδρινοὶ πρόβαλαν τὸν ὄρον, οἱ ὀμάδες αὐτὲς νὰ συγχωνευθοῦν στὴ μίαν ἀξιόλογη ὀμάδα τους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἠθέλουν κάποια ἀντιπροσώπευσις στὸ δ.σ., ἔτσι οἱ προσπάθειές μου ἐναννάγησαν.

Οἱ δύο αὐτὲς ὀμάδες, διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τους, παρεκάλεσαν πολλοὺς καὶ τὸν γράφοντα, νὰ τοὺς πλαισιώσουν, νὰ ἰδρυθεῖ ἕνας καθαρὸς ἀθλητικὸς σύλλογος καὶ ἔτσι νὰ δοθοῦν φτερὰ στὰ νειάτα.

Στὶς ἀρχὰς τοῦ 1928 κατὰ μῆνα Ἰανουάριον συγκεντρώθηκαν οἱ φίλαθλοι Ἄθην. Ἀριστόβουλος, Ἄντ. Καραγαβριηλίδης, Δημ. Μπουζιώτας, Κ. Κόντας, Ἄντ. Δεληδημητρίου, Βασ. Παντελίδης, Ἐμμ. Κοιμπελίδης, Φιλ. Χατζηνικολάου, Ἰωάν. Κατηρτζόγλου, Σωκρ. Μπουλασίκης, ὁ γράφων καὶ πολλοὶ ἄλλοι φίλαθλοι καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἰδρυσιν ἑνὸς καθαρῶς ἀθλητικοῦ συλλόγου.

Σὲ συγκέντρωσιν πού πραγματοποιήθηκε στὴν Ἑλλά, ἀποφασίστηκε ὅπως ὁ σύλλογος αὐτὸς ὀνομασθεῖ «Ποδοσφαιρικὸς Ἀθλητικὸς Ὀμίλος — Τὸ Βέρμιον» «Π.Α.Ο.Β.», μὲ τμήματα, ποδοσφαίρου, ἀθλοπαιδιῶν, κλασικοῦ ἀθλητισμοῦ, ἐκδρομῶν, ποδηλατικοῦ, καλλιτεχνικοῦ, βόλλεϋ, μπάσκετ, σκοποβολῆς, κολυμβήσεως, ἀνατέθηκε δὲ σὲ ἐπιτροπὴ νὰ μερμηνήσει γιὰ τὸ καταστατικόν, τὴν ἔγκρισίν του ἀπὸ τὸ Πρωτοδικεῖον καὶ τὴν διενέργειαν ἐκλογῶν.

Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν μὲ γοργὸν ρυθμό.

Τὸ πρῶτο συμβούλιο ἀπαρτίστηκε ἀπὸ τοὺς Ἀθην. Ἀριστόβουλον, Πρόεδρον, Δημ. Μπουζιώταν, ἀντιπρόεδρον, Στεφ. Ζάχον, Γεν. Γραμματέα, Κων. Κόνταν, Ταμίαν, Ἀντ. Δεληδημητρίου, Ἀντ. Καραγαβριηλίδην, Ἐφόρους. Τὸ συμβούλιο αὐτὸ παρέμεινε μέχρι τοῦ Νοεμβρίου 1930, ὅτε ἐπανεξελέγη, πλὴν τοῦ Ἀντ. Δεληδημητρίου, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἐκλέχτηκε ὁ Στέφ. Καλογήρου, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε καθήκοντα Ταμίου.

Τὸ δ.σ. μὲ τὴν μὴ ἐκλογή τοῦ Δεληδημητρίου — κατ' ἐπιθυμίαν — ἔχασε ἓνα πολύτιμον συνεργάτην, ὅμως δὲν ἔπαυσε καὶ ἐκτός τοῦ συμβουλίου νὰ προσφέρει οὗτος τὰς ὑπηρεσίας του, πολὺ πολύτιμες στὴν Ἐφορία.

Τὸ γυμναστήριον ἤδη ὑπῆρχε, ἔμφυχο ὑλικὸ ἐνθουσιῶδες ὑπῆρχε, δὲν ὑπολείπονταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἐργασία ἐντατικὴ ἐκ μέρους τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου καὶ τῶν ἀθλητῶν.

Ἄρχισαν τακτικὲς προπονήσεις πότε στὸ γυμναστήριον, πότε στὸ γήπεδο ὅπου σήμερα τὸ Β' Σ. Στρατοῦ.

Δημιουργήθηκε μιὰ ἀξιόλογη κίνηση, Δῆμος, σωματεῖα, φίλαθλοι, πρόσφεραν χρηματικὰ ποσά, ἔγινε προμήθεια καινουρογῶν ἱματισμοῦ, δημιουργήθηκαν ἀποδυτήρια μὲ νερό, τακτοποιήθηκε μὲ προσωπικὴ ἐργασία τὸ γυμναστήριον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὶς συναντήσεις μὲ ομάδες γειτονικῶν πόλεων ἦταν κατάμεστο ἀπὸ ἐνθουσιῶδεις φιλάθλους.

Ὡς γραφεῖο χρησιμοποιήθηκε ἓνα δωμάτιο δίπλα στὸν κινηματογράφου Ζάπτειον, πού τὸ παρεχώρησαν οἱ φίλοι ἀδελφοὶ Χαντζῆ ἀφιλοκερδῶς.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἐργοστασίου Βέρμιον, Δημ. Σωσιδίδης, ἐνθουσιασθεὶς πού ὁ σύλλογος πῆρε τὸ ὄνομα τῆς ἐταιρείας του, πρόσφερε σεβαστὸν χρηματικὸν ποσὸν καὶ ὑποσχέθηκε τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ὑποστήριξιν τοῦ συλλόγου καὶ τὴν ὑπόσχεσίν του τὴν ἐτήρησε. Οἱ νονοὶ ὅμως πού ἔδωσαν στὸν σύλλογον τ' ὄνομα αὐτό, εἶχαν ὑπ' ὄψιν τους τὸ ὄρος Βέρμιον καὶ ὄχι τὴν ἐταιρείαν.

Ἡ πρώτη ποδοσφαιρικὴ ομάδα ἀπαρτίστηκε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς Παπαϊορδανίδην, ἀδελφούς Ἰωσηφίδην, ἀδελφούς Βελτσίδην, Βασ. Παντελίδην, Θεοδ. Σεραφίδην, Ἰωάν. Σιδηρόπουλο, Ἰορ. Τριμερίδην, Στάθη Κουτρίδην, Φιλ. Χατζηνικολάκη, Ἐμμ. Κομψελίδην, Χρ. Ποταμόπουλο, Εὐθ. Τζελέτη, Σιάχα, Βίκτωρα καὶ τὸν ἀνεπανάληπτο Λεμητῆρ ἀλβανικῆς καταγωγῆς μαθητὴ τοῦ Γυμνασίου ἀδελφόν, τοῦ γιατροῦ Χιφζῆ Κασιμάτη.

Ἄλλοι νέοι κατάρτισαν τὴν β' ομάδα καὶ οἱ πιὸ μικροὶ τὴν χρυσοῦν ομάδα, τὸ φυτώριον τῶν ποδοσφαιριστῶν. Ἀρχηγὸς τῆς πρώτης ομάδας ἦταν ὁ Χαῖμαπαλόγλου.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐντατικῶν προπονήσεων, δὲν ἄργησαν νὰ φανοῦν στὶς πρώτες συναντήσεις μὲ γειτονικὰς ομάδας. Ἡ πρώτη νίκη 5 - 3 μὲ τὴν ἰσχυρὴν ομάδα Ναούσης «Θερμαϊκὸς» ἀνεπτέρωσε τὸ ἠθικὸν τῶν φιλοτίμων αὐτῶν παιδιῶν.

Συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν μὲ τὴν ομάδα Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ μὲ

άνεπίσημες ομάδες, όπως του Άρεως, του Έρμου με πάντοτε καλά αποτελέσματα, άλλ' αυτές είχαν μάλλον την έννοια προπονήσεως.

Άργότερα πραγματοποιήθηκαν αγώνες με ισχυρές ομάδες Θεσσαλονίκης, ΠΑΟΚ, Άρεως, Ήρακλέους με καλά πάντοτε αποτελέσματα, ακόμη και με την ομάδα της Αυστρίας «Αούστρια» που έμεινε κατενθουσιασμένη τόσο από το παιχνίδι, όσο και από τη φιλοξενία.

Τò δ.σ. καθιέρωσε ως γιορτή του συλλόγου, τὰ «ΒΕΡΜΙΑ» που πραγματοποιούνταν στις 16 Οκτωβρίου ήμερα άπελευθερώσεως τής Βεροίας, με την διοργάνωση αγώνων, με τή συμμετοχή άθλητών δέκα περίπου πόλεων. Κατά τους αγώνες αυτούς τò Βέρμιο ήταν πάντοτε πολυνίκης. Άλλες έκδηλώσεις του συλλόγου ήταν ό άποκρηάτικός χορός και ό ύπαίθριος στην Έληά με άγορά περι' τὰ τέλη Ίουλίου έκάστου χρόνου.

Ένδεικτικά αναφέρω ότι, στόν ύπαίθριο χορό τής Έληās κατά τò 1930, τò καθαρό κέρδος από τò χορό και τήν άγορά άνήλθε στο άξιόλογο τότε ποσό τών 19.700 δραχμών.

Ή κοινωνία περιέβαλε με άγάπη και έκτίμηση τò Βέρμιο και γιαυτό όλες οι έκδηλώσεις του είχαν πλήρη έπιτυχία.

Με τήν φρονίδα του Ίωάν. Κατηρτζόγλου καταρτίζεται ή ομάδα Βόλλεϋ ή όποία συνηγάτο μόνον με ομάδες τής Θεσσαλονίκης ίδια του Ήρακλέους, γιατί οι γειτονικές πόλεις δέν είχαν ομάδα Βόλλεϋ.

Ό ΣΕΓΑΣ επανειλημμένα άπηύθυνε θερμά συγχαρητήρια στο Βέρμιο για τις έπιδόσεις αυτές και για τήν προσπάθεια που κατέβαλε για τή διάδοση του άθλητισμού. Έγινε και άναγνώριση του Βερμίου από τò τμήμα Φυσικής Άγωγής.

Ή ομάδα Βόλλεϋ άπαρτίσθηκε από τόν Ταλιαδόρον, άρχηγό και προπονητή και τούς Άρ. Γεωργιάδη, Δ. Βλαχόπουλον, Έμμ. Τσαμπούραν, Γ. Κάλφογλου, Άνδ. Τσαπαρόπουλον, Άντ. Παπαδόπουλον, όλοι νέοι, πανύψηλοι, εύκίνητοι και γιαυτό ή ομάδα ήταν ύπολογισιμη και είχε στο ένεργητικό της πολλές νίκες.

Παράλληλα και πάλι με τήν φρονίδα του Ίωάν. Κατηρτζόγλου ιδρύθηκε και ομάδα Μπάσκετ που τήν άπετέλεσαν οι Δ. Βλαχόπουλος, Κων. Χαρούσης, Θ. Τσαμπούρας, Άντ. Άλεβιζάκος, Ίωάν. Πασβάτης, Άντ. Νικολόπουλος, Γεώργ. Παπαθανασίου, Δ. Δέλλιος, Άθ. Γαλέτσης, Άθαν. Δημητριάδης, Ίω. Σχοινιώτης και αυτής τής ομάδος οι έπιδόσεις ήταν άξιόλογες.

Και πάλι με τήν φρονίδα του Ίω. Κατηρτζόγλου καταρτίστηκε και γυναικεία ομάδα Μπάσκετ τήν άποτελέσαν δέ οι δίδες Άνδρεάδου, Χατζηνικολάου, Καραποστολάκη, άδελφάι Παπαδοπούλου, Πολιτίδου, Χατζημιχάλη, Γεωργιάδου.

Οι συναντήσεις Μπάσκετ πραγματοποιούνταν μόνον με ομάδες τής Θεσσαλονίκης, γιατί οι γειτονικές πόλεις δέν είχαν ομάδες. Όταν στη Θεσσαλονίκη

κατέπλεε ὁ Ἀμερικανικὸς στόλος μὲ πρόσκληση τοῦ Βερμίου ἐπισκέπτονταν τὴν πόλη μας οἱ παῖκτες Μπάσκετ τῶν Ἀμερικανῶν καὶ οἱ ἀγῶνες ἦσαν ἀρκετὰ συναρπαστικοὶ καὶ πολὺ ὠφέλιμοι γιὰ τοὺς παῖκτες τοῦ Βερμίου, οἱ ὁποῖοι πολλὰς φορὰς ἦσαν καὶ νικηταί. Σὲ κάθε ἐπίσκεψή τους οἱ Ἀμερικανοὶ ἐδώριζαν γιὰ ἀνάμνηση μία μπάλλα.

Καὶ οἱ ἀγῶνες στίβου δὲν ὑστέρησαν, πολλοὶ ἦσαν οἱ ἀθληταί, γιὰ τὴν προπόνηση τῶν ὁποίων τὸ δ.σ. προσέλαβε τὴν γυμνάστριαν τοῦ Γυμνασίου, ἡ ὁποία σὰν φίλη τοῦ Βερμίου, πρόσφερε πρόθυμα τὴς ὑπηρεσίες της.

Τὸ δ.σ. κατόπιν ὑποδείξεως τῆς γυμνάστριας προέβη στὴν ἀγορὰ διαφόρων ὀργάνων γυμναστικῆς καὶ οἱ ἀθληταί μας, τὰ ἐφηβικὰ νειάτα ἦσαν κατενθουσιασμένα ἀπὸ τὸ ἀμέριστο αὐτὸ ἐνδιαφέρον τοῦ δ. συμβουλίου.

Θὰ ἀναφερθῶ σὲ μιὰ συμμετοχὴ τοῦ Βερμίου στὶς ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις τῆς Καστοριάς καὶ οἱ ἀναγνώστες ἄς βγάλουν τὰ συμπεράσματά τους, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρόοδο τῶν ἀθλητῶν.

Τὸ 1946 ἡ Καστοριὰ εἰς μνήμην τοῦ Παύλου Μελά, ὀργάνωσε ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις διάρκειας τριῶν ἡμερῶν. Μεταξὺ τῶν δώδεκα πόλεων, πού ἔλαβαν μέρος ἦταν καὶ ἡ πόλη μας.

Τὴν ὀμάδα τοῦ Βερμίου, παρακολούθησαν οἱ Γ. Λελεκάκης, Κ. Μανωλίδης, Ἄντ. Σαρηκωστής καὶ Ἰω. Κατηρετζόγλου. Ἐκτὸς τῶν ἀθλητῶν τοῦ Βερμίου, πῆραν μέρος 24 Βεροιωτοποῦλες μὲ τοπικὰς ἐνδυμασίες. 120 πρόσκοποι μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀείμνηστον Δημ. Παπαδόπουλον, μὲ πλήρη προσκοπικὴ μουσικὴ. Οἱ στρατιωτικὰς ἀρχὰς τῆς πόλης μας διέθεσαν γιὰ ὅλους στρατιωτικὰ αὐτοκίνητα γιὰ τὴ μετάβαση καὶ ἐπιστροφή.

Οἱ ἐκδηλώσεις τελοῦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Γεν. Διοικητοῦ Κοζάνης Νταλίτη.

Ὅλοι φιλοξενήθηκαν μὲ ἀγάπη ἀπὸ τοὺς Καστοριανούς.

Τὴν ἀθλητικὴ ὀμάδα ἀποτελοῦσαν οἱ Ἄρ. Γεωργιάδης, Τ. Μανωλίδης, Κων. Καραλῆς, Ἰωάν. Τσιτινίδης, Σπ. Χριστουλάκης, Καρασάβας, Εὐρ. Ἀθανασιάδης, Χ. Ποταμόπουλος, Δ. Βαφειδης, Γ. Σπανὸς καὶ οἱ ἀθλήτριες, Χριστοδούλου, Καϊσερλόγλου, Λουκοπούλου, Γεωργιάδου καὶ Ἀναστασιάδου.

Οἱ ἀγῶνες εἶχαν πλήρη ἐπιτυχία. Ἀπὸ τὰ 17 ἀγωνίσματα, τὰ 10 κέρδισε τὸ Βέρμιο, πρῶτα, δεῦτερα, τρίτα καὶ σὰν πολυνίκης κέρδισε ἓνα ὥραϊο μεγάλο κύπελλο, τὸ ὁποῖον τὸ Βέρμιο ἐδώρησε στὸ Δῆμο γιὰ τὸ γραφεῖο τοῦ Δημάρχου, ὅπου καὶ σήμερα εὐρίσκεται.

Μετὰ τὴν ἀπονομὴ τῶν διπλωμάτων καὶ κυπέλλων, ὁ Γεν. Διοικητὴς Νταλίτης, σὲ δεξίωσιν πού ἐπακολούθησε σὲ κέντρο ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιο τῆς Βεροιάς μας γιὰ τὴν ἄμωγη ἐμφάνισιν τῆς ἀποστολῆς, ἀθλητῶν, κορασίδων, πρόσκόπων.

Καὶ νὰ ὕστερα ἀπὸ 18 χρόνια τὸ Βέρμιο παραμένει τὸ ἴδιο, ὅπως καὶ τὰ πρῶτα χρόνια καὶ συνέχισε μέχρι τῆς συγχωνεύσεώς του μὲ τὸν σύλλογον

ΒΕΡΟΙΑ — τὴ δράση του —. Καλὴ ἀρχὴ καλὸ τέλος.

Ἡ Ἔνωσις Ποδοσφαιρικῶν Σωματείων Μακεδονίας - Θράκης, ἐπανειλημμένα ἐξέφρασε τὰ συγκαρητήριά της πρὸς τὸ Βέρμιο καὶ τὸ ἔφερε σὰν παράδειγμα.

Θὰ κλείσω τὴν ἀφήγησή μου γιὰ τὸ Βέρμιο μὲ μιὰ θλιβερὴ ἀνάμνησι.

Μιὰ Κυριακὴ πρῶτὸ τὸ λεωφορεῖο ποὺ μετέφερε τὴν ὁμάδα καὶ τοὺς φιλάθλους στὴν Κοζάνη γιὰ ἀντιμετώπιση τῆς ἐκεῖ ὁμάδας, στὰ ὑψόμενα τῆς Καστανιάς στὴ Ζωοδόχο Πηγὴ, ἀπὸ ἀδεξιότητα τοῦ ὀδηγοῦ, σὲ μιὰ στροφὴ ἀνατράπηκε καὶ ὡς ἐκ θαύματος σταμάτησε ἀναποδογυρισμένο στὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου.

Ὁ γράφων, δύο ἄλλοι σύμβουλοι καὶ δύο φιλάθλοι μὲ ναυλωμένο ἐξ ἰδίων αὐτοκίνητο, ἔλλειψαι θέσεων στὸ λεωφορεῖο, παρακολουθοῦσαμε αὐτὸ ἀπὸ μικρὴ ἀπόστασι, σὰν περάσαμε ὁμῶς τὴν στροφὴ εἶδαμε ἔντρομοι τὸ αὐτοκίνητο στὴ κατάστασι αὐτή. Ἀνασύραμε ἀπὸ τὰ παράθυρα τοὺς ἐπιβάτας ἄλλους ὑγιεῖς, ἄλλους ἐλαφρὰ τραυματισμένους καὶ μόνον τὸν ποδοσφαιριστὴ Θύμιο Τζελέπη βαρεῖα τραυματισμένο μὲ ἐξάρθρωσι τῆς ὀμοπλάτης. Τὸν ἐπιβίβασαμε τοῦ ἰδικοῦ μας αὐτοκινήτου καὶ μὲ ἄλλους τραυματίας καὶ δώσαμε ἐντολὴ νὰ ἔλθει ἄλλο λεωφορεῖο νὰ πάρει τοὺς ὑπολοίτους. Ἐγὼ καὶ δύο τρεῖς ἄλλοι περιμέναμε τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ αὐτοκινήτου γιὰ νὰ μεταβοῦμε στὴν Κοζάνη, νὰ ἐμφανισθοῦμε στὸ γήπεδο, νὰ δηλώσουμε τὸ θλιβερὸ συμβάν καὶ νὰ ζητήσουμε τὴν ματαίωσι τοῦ ἀγῶνος.

Οἱ Κοζανίτες ὁμῶς δύσπιστοι θέλησαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν κατάστασι καὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ ποῦν ὅτι ἀποφεύγουμε σκόπιμα τὸν ἀγῶνα καὶ γιὰ νὰ πάρουν τοὺς βαθμοὺς κλόπησαν τὴν μπάλλα τρεῖς φορὲς καὶ κέρδισαν τὸν ἀγῶνα!! Ἐκαμα τὴν δήλωσι στὸ φύλλο τοῦ ἀγῶνα καὶ φύγαμε ὀλοταχῶς γιὰ τὴ Βέροια. Ἀργότερα τὸ θέμα αὐτὸ τακτοποιήθηκε διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ μὲ προσκόμισι ἀστυνομικῆς ἐκθέσεως περὶ τοῦ συμβάντος.

Ὁ φιλάθλος ἰατρός καὶ φίλος τοῦ Βερμίου Ἐμμ. Βελτσιδης, ποὺ εἶχε καὶ δύο γιουὺς στὸ Βέρμιο, τὸν Γιώργο καὶ τὸν Γιάνγκο, ὁ καλὸς αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ καλὸς ἐπιστήμων χειρουργός, ὁ καθηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς στῆς ἀνώτερες τάξεις τοῦ γυμνασίου, ὁ Μακεδονομάχος, ἀνέλαβε πρόθυμα, χωρὶς καμμία ἀμοιβή, τὴν θεραπεία τοῦ Θύμιου Τζελέπη καὶ μᾶς ἐβεβαίωσε ὑπεύθυνα ὅτι δὲν θὰ ἀφήσει ἴχνος ὁ τραυματισμός του καὶ πράγματι ὕστερα ἀπὸ πολλὰς μέρες ὁ Θύμιος ὁ ἀγαπητὸς ποδοσφαιριστὴς ἦταν τελείως ὑγιής.

Τὸ θλιβερὸ αὐτὸ συμβάν ὅπως γίνεται ἀντιληπτὸ μᾶς ἐστοίχισε ἠθικά. Τὴν δαπάνη τὴν ἀντιμετώπισε τὸ δ.σ. χωρὶς νὰ ἐπιβαρυνθεῖ τὸ ταμεῖον τοῦ συλλόγου οὔτε μία δραχμὴ, ἀλλὰ ποῖος λογάριαζε τότε τέτοια μικροπράγματα μπροστὰ στὴν ὑγεία τοῦ Θύμιου καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴ διάσωσι τοῦ πληρώματος τοῦ λεωφορείου. Καὶ σήμερα ἀκόμη ποὺ γράφω αὐτὲς τῆς γραμμῆς καὶ φέρνω στὴ μνήμη μου αὐτὸ τὸ γεγονός, εἶναι σὰν νὰ βλέπω τὸ λεωφορεῖο ἔτοιμο νὰ

κατρακυλήση στο βάραθρο και με κάνει ν' ανατριχιάζω. "Ας είναι εὐλογημένο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πού μᾶς προφύλαξε ἀπὸ τὴ συμφορὰ αὐτή.

Στὸ λεωφορεῖο ἐπέβαινε καὶ ὁ φίλαθλος καὶ θερμὸς φίλος τοῦ Βερμίου μαέστρος Γιώργος Ζαμπούνης, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ μαντολίνο του καὶ τὰ ἐνθουσιώδη τραγούδια του μὲ τὴν βροντώδη φωνή του διασκέδαζε τοὺς ἐπιβάτες. Σὰν τὸν ἀνασύραμε ὁμως σῶον καὶ μὲ τὸ μισὸ μαντολίνο στὸ χέρι του φώναζε «τὸ μαντολίνο μου, ἄχ τὸ μαντολίνο μου, τί ἔγινε τὸ μαντολίνο μου» καὶ σὰν ἀνασύραμε καὶ τὸ ἄλλο μισὸ μαντολίνο, καὶ εἶδε τὸ αὐτοκίνητο στὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου καὶ ἔμαθε τὰ συμβάντα, τότε μόνον διαισθάνθηκε τὸν κίνδυνον πού διέτρεξαν οἱ ἐπιβάτες τοῦ αὐτοκινήτου καὶ φυσικὰ κι' αὐτός.

Εὐτυχῶς ὅλα πῆγαν καλὰ καὶ τὸ μαντολίνο τοῦ μαέστρου βρῆκε τὸν τεχνίτη του καὶ ὁ Θύμιος βρῆκε τὴν θεραπεία του, καὶ πολὺ σύντομα λησιμονήθηκε ἡ μοναδικὴ αὐτὴ περιπέτεια τοῦ συλλόγου.

Κατὰ τὸ 1949 ἰδρύθηκε καὶ ὁ ποδοσφαιρικὸς σύλλογος ΕΡΜΗΣ.

Μετέπειτα ὅλα τὰ σωματεῖα συγχωνεύτηκαν καὶ ἀπετέλεσαν ἓνα φορέα ποδοσφαιρικὸ μὲ τὸ ὄνομα «ΒΕΡΟΙΑ».

ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΘΗΣΕΥΣ 1904

Σκόπιμο θεωρῶ νὰ ἀναφέρω, μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτῆς τῆς σύντομης περιγραφῆς τῶν συλλόγων Μ. Ἀλέξανδρος καὶ Βέρμιον, σχετικὰ μὲ τὴν ἴδρυσιν τοῦ πρώτου ἀθλητικοῦ σωματείου τῆς Βέροιας.

Ἀπὸ ἔρευνα πού ἔκαμε στὸ ἀρχεῖο τῆς Μητροπόλεως ὁ ἱστοριοδίφης καθηγητὴς Θεολόγος Παῦλος Πυρινός, προκύπτουν τὰ ἑξῆς ἀξιόλογα ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀθλητικὴ κίνηση τῆς πόλεώς μας ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἡ ὁποία πόλη μας πάντα πρωτοστατοῦσε στὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση μὲ τὴν ἴδρυσιν διαφόρων σωματείων.

Τὴν 30 Μαρτίου 1904 οὐχὶ 1903, ἡμέραν Τρίτην, συνελθόντες νέοι ἐπιθυμοῦντες τὴν ἄθληση στὸ ποδόσφαιρο ἐξέλεξαν ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς Κων. Ν. Κανάκην, Μερκ. Μηνᾶν καὶ Ἀναστ. Χριστοδούλου γιὰ τὴν σύνταξιν ἑνὸς σύντομου κανονισμοῦ καὶ ἡ πρώτη συνεδρίαση ὠρίσθη γιὰ τὴν 2 Ἀπριλίου 1904, κατὰ τὴν ὁποία συζητήθηκε καὶ ἐγκρίθηκε ὁ κανονισμὸς καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ συλλόγου «Γυμναστικὸς Σύλλογος ὁ «Θησεὺς» ἐν Βεροίᾳ».

Ἐτηκολούθησαν κι' ἄλλες συνεδριάσεις καὶ ὠρίσθη ἡ πρώτη Κυριακὴ τοῦ Ὀκτωβρίου ὡς ἡμέρα ἀρχαιρεσιῶν. Τὸ πρῶτο διοικητικὸ συμβούλιον καταρτίστηκε ἀπὸ τοὺς Ἐμμ. Φουντούκα, Πρόεδρο, Ἐμμ. Μερκ. Μηνᾶ, Ἀντιπρόεδρο, Δημ. Γεμιτζόγλου, Ταμίᾳ, Κων. Ν. Κανάκην, Γεν. Γραμματέα, Ἀν. Ε. Χριστοδούλου, Εἰδ. Γραμματέα. Ἰδρυτικὰ μέλη ἀναφέρονται 16. Ὡς Πρόεδροι τοῦ συλλόγου διετέλεσαν Ἐμμ. Φουντούκας, Ἀν. Κατσαμάκας, Δημ. Ἀν. Γεμιτζόγλου. Τὸ σωματεῖο αὐτὸ ἦταν ἀνεξάρτητο καὶ δὲν εἶχε σχέση μὲ τὴν

«'Αδελφότητα Μέλισσα», ἡ ὁποία ἀπλῶς παρεχώρησε δωμάτιο στὸν Θησέα γιὰ τὶς συνεδριάσεις. Εὐεργέται τοῦ συλλόγου ἀναφέρονται οἱ Ἰωάν. Σακελλαρίδης, Κων. Τσιγάρας, καὶ δωρητὴς ὁ Ἰωάν. Κούρτης. Εἰς τὸν διδάσκαλον Ἄριστ. Ζωγράφον ἀνετέθηκε ἡ διδασκαλία τοῦ ποδοσφαίρου καὶ εἰς τὸν διδάσκαλο, Ἐμμ. Ζάχον ἀνατέθηκε ἡ διδασκαλία τῆς μουσικῆς καὶ εἰδικὰ ἡ ἐκμάθηση πατριωτικῶν ἀσμάτων, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα κλπ.».

Ἡ μελέτη τοῦ Π. Πυρινοῦ βασισμένη σὲ στοιχεῖα πὸν προκύπτουν ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ συλλόγου εἶναι πράγματι ἀξιόλογη καὶ μαρτυρεῖ πῶς ἐσκέπτετο καὶ πῶς ἐνεργοῦσε ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμός.

Ἡ μελέτη αὐτὴ δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημερίδα «ΒΕΡΟΙΑ» στὰ φύλλα 153, 154, 155 Ἀυγούστου 1975.

Κατὰ τὴν ἀφήγηση τοῦ ἀθλουμένου τότε Γεωρ. Λαζ. Θεμελῆ ἡλικίας 16 ἐτῶν, ὡς γυμναστήριο γιὰ τὸ ποδόσφαιρο ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ Ἑλλά, γιὰ τ' ἀγωνίσματα δὲ τοῦ στίβου, τὸ προαύλιο τοῦ Βλάχικου Σχολείου (ὅπου σήμερα ὁ ΟΤΕ) πὸν διέθετε τ' ἀπαραίτητα ὄργανα, ὡς γέφυρα, σχοινὶ μὲ κόμβους, σχοινόσκαλα, μονόζυγο, δίζυγο, σκάμμα, διάφορα βάρη καὶ τὸ γυμναστήριο αὐτὸ ἦταν πάντα ἀνοιχτὸ τὶς ἀπογευματινὲς ὥρες, καὶ μὲ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ Ἄρ. Ζωγράφου προπονοῦνταν τὰ νειάτα.

Θὰ κάμω μιὰ παρένθεση. Τὸ σχολεῖο αὐτὸ ὀνομάζονταν βλάχικο, γιὰτὶ φοιτοῦσαν τὰ Ἑλληνοβλαχάκια, τὰ ὁποῖα διέκοπταν περὶ τὰ τέλη Μαΐου τὰ μαθήματα γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν τοὺς γονεῖς τους στὸ Σέλι γιὰ τὴν ἐπεξεργασία τῶν μαλλιῶν καὶ τὴν κατασκευὴ τῶν βελεντσῶν. Ἐκεῖ στὸ Σέλι, τὰ παιδιὰ αὐτὰ συμπλήρωναν τὴν ὕλη ἀπὸ δασκάλους τῆς Βεροίας, τὸν Γεώρ. Περδίκη, Ἀκριβο Κανάκη καὶ ἄλλους.

Στὸ σημεῖο αὐτό, πού ἀναφέρονται παλαιὰ σωματεῖα, θάταν μεγάλη πα-
ράλευση ἂν δὲν ἀνέφερα τὴν «Φιλόπτωχο Ἀδελφότητα Κυριῶν» πού ἰδρύθηκε
τὸ 1905, ὅπως δὲ προκύπτει ἀπὸ τὸ ὑπάρχον φωτογραφικὸ ὕλικό, ἰδρύτριες
ὑπῆρξαν αἱ ἀείμνηστες Βεροιώτισσες Καλλιόπη Δημητριάδου, Πηνελόπη Καμ-
πίτογλου, ἡ ἀνεψιὰ τοῦ τότε Μητροπολίτη Κωνσταντίνου, Μαρίκα καὶ ἡ Εὐδο-
ξία Μαλακούση.

Ἡ Φ.Α.Κ. ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐπὶ ξενικῆς κατοχῆς καὶ γενικὰ ἐπὶ ἐβδο-
μήκοντα τέσσαρα χρόνια, πρόσφερε καὶ προσφέρει μεγάλες, ἀνυπολόγιστες ὑπη-
ρεσίες στὴν κοινωνία, τὴν φιλανθρωπία, τὸ Ἔθνος, γιαντὸ καὶ ἡ κοινωνία τῆς
Βέροιάς μας τὴν περιβάλλει μὲ μεγάλη ἐκτίμηση καὶ ἀγάπη καὶ οἱ δωρεές εἶ-
ναι μεγάλες.

Ἀπὸ τὴν Φ.Α.Κ. πέρασαν καὶ προήδρυσαν οἱ πῶ ἀξιόλογες κυρίες, γιαντὶ
ὄλα τὰ μέλη τῆς φιλοδοξοῦσαν νὰ προσφέρουν ὑπηρεσίες ὑπὸ οἰαδήποτε μορ-
φή, στὸ λαμπρὸ αὐτὸ σωματεῖο, πού τόσο ἀθόρυθα προσφέρει τὶς ἀνεκτίμητες
ὑπηρεσίες στὴν κοινωνία μας.

Τὸ μεγαλύτερο χρονικὸ διάστημα τῆς προεδρίας ἀνήκει στὴν ἀκούραστη
Ἐλισάβετ - Βούδα - Χατζηνικολάκη πού ἀπὸ τὸ 1961 προσφέρει τὶς ὑπηρε-
σίες τῆς καὶ ὄχι μόνον στὴν Ἀδελφότητα αὐτή, ἀλλὰ καὶ σ' ἄλλα σωματεῖα,
καὶ γιαντὸ ἡ Νομαρχία σὲ εἰδικὴ τελετῇ τῆς ἀπένευμε γιὰ τὴν πολυσχεδῆ δρά-
ση τῆς, τιμητικὴ διάκριση.

Ἐπὶ προεδρίας τῆς Ε.Χ. καὶ τῶν προοδευτικῶν συμβουλίων ἡ Ἀδελφότης
ἀπέκτησε ἰδιόκτητη στέγη σὲ κεντρικὸ σημεῖο τῆς πόλεως, γωνία Κωττουνίου -
Μ. Καρακωστή, μὲ γραφεῖον, αἴθουσα δεξιώσεων, ἐστιατόριο γιὰ τοὺς σιτι-
ζομένους καθ' ἑκάστην γέροντας, μαγειρεῖον πλήρες κλπ. χρειώδη

Ἐκτὸς τοῦ καθημερινοῦ συσσιτίου, τὸ Πάσχα καὶ τὰ Χριστούγεννα δια-
νέμονται χρηματικὰ ποσά, τρόφιμα καὶ διάφορα εἶδη ἐνδύσεως κλπ.

Στὶς ὀλίγες αὐτὲς γραμμές, κρύβεται ἓνα μεγάλο, ἓνα τεράστιο κοινωνικὸ
ἔργο ἀνθρωπιᾶς, γιὰ τὸ ὁποῖο οἱ Βεροιώτισσες πού τὸ ὑπηρετοῦν εἶναι ἄξιες
κάθε ἐπαίνου καὶ θεριῶν συγχαρητηρίων.

Ἄλλὰ κρίνω σκόπιμο ν' ἀναφερθῶ, σὲ γενικὲς γραμμές σ' ἓνα ἀκόμη εὐα-
γὲς ἴδρυμα τῆς Βέροιάς μας, στὸ γηροκομεῖον «Βασιλικὴ Σωσισίδη».

Δωρήτρια κατ' ἐπιθυμία καὶ τοῦ συζύγου τῆς Δημητρίου Σωσισίδη, ὑπῆρ-
ξε ἡ Βασιλικὴ σύζυγός του, πού δώρησε τὴν βίλλα μὲ ἀποκλειστικὸ σκοπὸ νὰ

χρησιμοποιηθεῖ ὡς γηροκομεῖο καὶ βρῖσκεται σὲ θανασία τοποθεσία, παρα-
πλεύρως τοῦ Στρατηγείου τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ.

Οἱ δυσχέρειες στὴν ἀρχὴ ἦσαν ἄπειρες, ἡ ἔλλειψη χρημάτων καθιστοῦσε
τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας τῶν δωρητῶν πολὺ δύσκολη, ὅμως χάρις
στὶς μεγάλες προσπάθειες τοῦ πρώτου συμβουλίου, ὅλα παρεκάμφτηκαν καὶ μὲ
δωρεές τῶν κατοίκων τοῦ Νομοῦ Ἡμαθίας, Βέροιας - Νάουσας - Ἄλεξαν-
δρείας, καὶ μὲ ἐπιχορήγησιν τοῦ κράτους ὅλα τὰ ἐμπόδια ὑπερπηθήθησαν καὶ νῦν
σήμερα τὸ γηροκομεῖο λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1958 καὶ οἱ σαράντα περίπου τρόφι-
μοι βρῖσκουν κάθε περίθαλψιν, καὶ ἀνακούφισιν καὶ δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν το-
νίσω ὅτι εἶναι «πρότυπο γηροκομεῖον» καὶ γιαντὸ ἡ κοινωνία μας τὸ περιβάλλει
μὲ ἀγάπην, μὲ ἐκτίμησιν καὶ οἱ δωρεές εἶναι μεγάλες σὲ κινήτὰ καὶ ἀκίνητα.

Τὸ πρῶτο διοικητικὸ συμβούλιον ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ γηροκομεῖου 1958
μέχρι 1960 ἀποτελέσθη ἀπὸ τοὺς Ἑλένη Ζαφάρα, Πρόεδρος, Βικεν. Συρο-
πούλου, Ἀντιπρόεδρος, Σωκράτης Βαφεΐδης, Γραμματεῖα, Δημ. Ἀχτισῆ, Ταμία
καὶ Μέλη Ἀρχιμανδριτὴ Κυρ. Σοφτᾶ, Χρ. Θεοδωρίδου, Μουρβὲτ Σούλα, Ἄν-
να Καζαντζίδου, Κικὴ Συμυρλῆ, Μαρ. Πιστοφίδου καὶ Δημ. Παπαδόπουλου.

Ἀξίζει κάθε ἔπαινος καὶ εὐγνωμοσύνην στὰ πρόσωπα αὐτὰ ποὺ πρωτοστά-
τησαν στὴν ἴδρυσιν τοῦ εὐαγοῦς αὐτοῦ ἰδρύματος καὶ μὲ τὶς προσπάθειες ποὺ
κατέβαλαν κατόρθωσαν νὰ ὑπερπηθήσουν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ ὅλες τὶς ἀντιξοό-
τητες καὶ νῦν σήμερα τὸ γηροκομεῖο στεγάζει σαράντα περίπου δυστυχομέ-
νους ἀνθρώπους, μὴ ἔχοντας ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνειν.

Καὶ τὸ δεύτερο διοικητικὸ συμβούλιον 1961 - 1964 τοῦ ὁποῖου Πρόεδρος
ὑπῆρξε ἡ Ἄννα Κεμιντζὲ συνταξιούχος διδασκάλισσα, σύζυγος τοῦ ἐπὶ δωδε-
καετίαν αἰρετοῦ δημάρχου Ἀντώνη Κεμιντζέ, μὲ ἀντιπρόεδρον τὴν Βικ. Συρο-
πούλου, ταμία Γεώργ. Σαράφογλου, γραμματεῖα Ἄννα Κουταβᾶ, Μέλη Ἀρχ.
Κυρ. Σοφτᾶ, Χρυσ. Θεοδωρίδου, Μουρβὲτ Σούλα, Μαρ. Πιστοφίδου, Ἄλεξ.
Ντουφοπούλου, Διομ. Λεβτσένκο, καὶ Ἀθηνᾶ Πορφύρη, πρόσφερε μεγάλες, ἀ-
νυπολόγιστες ὑπηρεσίας.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ 1962 ἀνηγγέρθη ὁ Ναὸς τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου
Σταυροῦ καὶ στὶς 14 Σεπτεμβρίου τελεῖται πανηγυρικὴ λειτουργία, ἔγινε ἐπί-
σης ἡ μελέτη καὶ προεργασία τοῦ νέου οἰκοδομήματος.

Τὸ τρίτον διοικητικὸν συμβούλιον, μετὰ τὸ 1965, τὸ ἀτετέλεσαν ἡ Ἄννα
Κεμιντζέ, πρόεδρος, Διομ. Λεβτσένκο ἀντιπρόεδρος, Ἀργ. Δημητρακάκης, γεν.
γραμματεὺς, Δημ. Ἀχτισῆς, ταμίας, μέλη Ἄννα Παπαδοπούλου, Χρυσ. Θεο-
δωρίδου, Ἄννα Καζαντζίδου, Ἄννα Κουταβᾶ, Εὐ. Ἀντωνιάδου, Ἀθηνᾶ
Πορφύρη καὶ Κούλα Καλλιμπάκα.

Τὸ παραπάνω διοικητικὸν συμβούλιον κατέβαλε προσπάθειες καὶ μὲ ἐκκλη-
σιν πρὸς τοὺς κατοίκους ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν γιὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ νέου
οἰκοδομήματος καὶ ἡ ἐκκλήσιν βρῆκε μεγάλη ἀνταπόκρισιν καὶ οἱ εἰσφορές ὑπῆρ-
ξαν μεγάλες, ἔτσι ἀποπερατώθη καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ καὶ δλοκληρώθησαν οἱ

ἐγκαταστάσεις τοῦ γηροκομείου, γιὰ μιὰ ἄνετη διαμονή τῶν γερόντων.

Ἡ Ἄννα Κεμιντζέ ὕστερα ἀπὸ μακροχρόνια παραμονή, παρητήθη καὶ παρέδωκε τὴν σκυτάλη στὴν καθ' ὅλα ἄξια συνεργάτιδά της Κούλα Καλλιμπάκα, σύζυγο Θωμᾶ, συμβολαιογράφου, ὁ ὁποῖος ὅλως ἀφιλοκερδῶς ἐξυπηρετεῖ τὸ γηροκομεῖο σὲ περιπτώσεις δωρεῶν, ἀκινήτων κλπ.

Παράλληλα μὲ τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ γηροκομείου ὑφίσταται καὶ τὸ Ἄδελφάτον, τοῦ ὁποῖου προεδρεύει ἡ Γεωργία Ἰακωβίδου, ἀμφοτέρω δὲ τὰ διοικητικὰ συμβούλια πού συνεργάζονται στενὰ καταβάλλον ἕκαστε δυνατὴ προσπάθεια, ὥστε τὸ γηροκομεῖον νὰ λειτουργεῖ ἄψογα κα' νὰ θεωρεῖται τοῦτο «πρότυπο».

Θάταν μεγάλη παράλειψη ἂν δὲν ἀνέφερα τὸ ὄνομα τῆς Λίζας Λιόλιου, πού εἶναι πλημμυρισμένη ἀπὸ ἀνθρωπιά καὶ εὐγενικὰ αἰσθήματα καὶ συμβάλλει τὰ μέγιστα στὴ ζεστασιά τῶν δυστυχισμένων συνανθρώπων μας καὶ στὴν ἐπαινετὴ πράγματι ἐμφάνιση τοῦ περιβάλλοντος, εἶναι ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος στὴν κατάλληλη θέση.

Ἐπὶ δημορχίας Ἰωάν. Μάρκου 1924 - 1929 πραγματοποιήθηκ' ἓνα ὄνειρο πολλῶν χρόνων, πὸν ταλαιπωροῦσε τοὺς Βεροιώτες. Ἡ Βέροια ἀποκτᾶ ἐπὶ τέλους νερὸ καθαρό, νερὸ πόσιμο, νερὸ ὑγιεινόν.

Ἔσπερα ἀπᾶ ἐπίμονες ἐνέργειες τοῦ βουλευτῆ Ἰωάν. Παπαδάκη, στὶς 2 Αὐγούστου 1924, δημοσιεύεται ὁ Νόμος 3160 «Περὶ συστάσεως Εἰδικοῦ Ταμείου ὑδραυλικῶν ἔργων Δήμου Βεροίας».

Ἡ ἴδρυση τοῦ Ταμείου χαιρετίστηκε μὲ ἐνθουσιασμό, μὲ συγκίνηση ἀπὸ τὸν λαόν. Μὲ ταχὺ ρυθμὸ οἱ κάτοικοι ὑποβάλλουν δηλώσεις τῆς ἀκίνητης περιουσίας γιὰ τὴν φορολογία καὶ ἄρχισαν ἐντατικές ἐργασίες γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ νεροῦ ἀπὸ τὶς πηγές «Ἄκ-σοῦ». Νερὸ ἄφθονο, δροσερὸ, ὑγιεινόν.

Τὸ Ταμεῖο χάρις καὶ πάλι σὲ ἐνέργειες τοῦ αὐτοῦ βουλευτῆ, χρηματοδοτεῖται μὲ ποσὸ δραχμῶν 2.700.000 καὶ κατὰ τὸ στάδιο τῶν ἐργασιῶν μὲ ποσὸ 700.000.

Ἡ πόλη πανηγυρίζει τὴν ἄφιξη τοῦ νεροῦ καὶ πρέπει νὰ εὐγνωμονεῖ τοὺς σχόντας τὴν πρωτοβουλία αὐτή, γιὰ τὴν οἱ κάτοικοι ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὶς ἀρρώστειες, τὸν τύφον, τὸν παράτυφον καὶ ἄλλων ἐντερικῆς φύσεως ἀσθενειῶν.

Οἱ σημερινοὶ νέοι καὶ γενικὰ οἱ κάτοικοι πὸν ἀπολαμβάνουν τὸ ἄφθονο, τὸ δροσερὸ, τὸ ὑγιεινὸ νερὸ, εἶναι ἀδύνατον νὰ συλλάβουν τὸ δράμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τοῦ πόσιμου νεροῦ. Ὅποιαδήποτε ὥρα τῆς ἡμέρας, μὲ ζέστη, μὲ κρύο, μὲ βροχές, μὲ χιόνια, πάσης τάξεως ἄνθρωποι, νέοι, γέροι, κορίτσια, γυναῖκες ἔτρεχαν μὲ τὶς στάμνες, στὸ χέρι στὴν Καραχμέτ, τὴν Μπαρμπούτα, τὴν Ἑβραϊκὴ, τὸ Κιόσκι (μπατάνια), τὴν Παρδαλή, τὴν τελευταία τὴν προτιμοῦσαν γιὰ τὸ ἐλαφρὸ καὶ χωνευτικὸ νερὸ, γιὰ νὰ φέρουν τὸ πόσιμο νερὸ σπίτι. Ἄν καμμιά φορὰ ἀπὸ τὴ βία μας γλιστρούσαμε στὴν παγωμένη λιθόστρωτη κατηφόρα τῆς Καραχμέτ καὶ τρυποῦσε ἡ τσίγγινη στάμνα ἢ ἔσπανε ἢ χωμάτινη — πόλλες φορὲς πάει ἢ στάμνα γιὰ νερὸ, ἀλλὰ κάποτε σπάει — καὶ τρέχαμε σπίτι νὰ τὴν ἀντικαταστήσουμε, γιὰ τὴν ἀπροσεξία μας αὐτὴ τρώγαμε καὶ τῆς χρονιάς μας, νὰ καὶ τούτη, νὰ καὶ τὴν ἄλλη, γιὰ νὰ προσέχεις.

Καὶ ὅταν κανεὶς θυμᾶται ὅλα αὐτὰ, τὴν ἔλλειψη τοῦ νεροῦ, τὴν ταλαιπωρία, τὶς σοβαρὲς καὶ ἐπικίνδυνες ἀρρώστειες πῶς νὰ μὴ γράφει ἐπαινετικά γιὰ τὸν δημιουργὸ τοῦ θεάρεστου αὐτοῦ ἔργου, τὸν Γιάννη Παπαδάκη καὶ ὅμως, ὅταν μετὰ τὴν κυκλοφορία τῶν ἀπομνημονευμάτων του κάτι ἔγραψα, οὔτε κἂν ἐλί-

φθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ σημεῖμά μου ὠδεύσει πρὸς τὸν κάτωθι τῶν γραφείων τῶν ἀρμοδίων, κάλαθον καὶ κανένας δὲν τὸ ἐσχολίασε.

Ἡ ὑδρευση τῆς Βέροιας ἐμελεῖτο καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὁ δήμαρχος δὲ αὐτῆς Χαλῆλ Ἀλῆ βαρέως ἔφερε πού δὲν κατόρθωσε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του νὰ πραγματοποιήσῃ τοῦτο, ὁ ἔμπιστος δὲ καὶ ἀφοσιωμένος κλητῆρας του Τζιαμὸς Ἐφέντης, βλέπων τὸν προϋστάμενόν του στενοχωρημένον, κορεμάστηκε.

Φαντασθῆτε εὐθιξία κατωτέρου ὑπαλλήλου.

Κατὰ τὸ 1948 εἰσηγήσει τοῦ τότε δημάρχου Ἀντ. Κεμιντζὲ καὶ τῆ ἐνεργεία τοῦ Προέδρου Πρωτοδικῶν Πελ. Δαλιάνη ὡς Προέδρου τοῦ ὑδραυλικοῦ ταμείου, τὸ ταμεῖον ὑπήχθη στὸν Δῆμο, ὡς φυσικὸν φορέα, γιὰτι διὰ τῆς ἐπὶ τότε ἐπιτροπῆς, ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ ἐπιλύωνται τὰ ἐκάστοτε παρουσιαζόμενα ἐπείγοντα καὶ σοβαρὰ ζητήματα, οὔτε δὲ καὶ ἦταν δυνατόν ὁ δήμαρχος νὰ ἐπισκέπτεται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸν Πρόεδρον Πρωτοδικῶν στὸ γραφεῖο του γιὰ ζητήματα τοῦ Ταμείου, ἂν καὶ εἶμαι σὲ θέση νὰ γνωρίζω ὅτι, οἱ ἐκάστοτε Πρόεδροι ἐπέδειξαν μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ταμείου.

Ἡ πόλις μας εἶχε τὸ προνόμιον νὰ διασχίζεται ἀπὸ τὸν ποταμὸν Τριπόταμον. Τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ ἀργότερα ἐχρησιμοποιήθησαν ἀπὸ τὴν εἰαρία «Βέρμιον» γιὰ τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν τῆς πόλεως. Ἡ πόλις ἀντέδρασε γιὰ τὴν σύμβαση αὐτὴ Κράτους καὶ Βερμίου. Τὴν 13 Νοεμβρίου 1926 ὀργανώθηκε ὀγκωδέστατον συλλαλητήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὀμίλησαν πολλοί, δικηγόροι, ἐπιστήμονες, ἀγρόται καὶ τελικὰ ἐνέκρινε ψήφισμα πού ἀνέγνωσε ὁ δημαρχῶν Ἀντ. Πρωτοψάλτης (κωλυμένου τοῦ δημάρχου Ἰω. Μάρκου).

«Ὁ Λαὸς τῆς Βεροίας καὶ τῶν περιχώρων συνελθὼν σήμερον εἰς πάνδημον συλλαλητήριον — ψηφίζει «διαμαρτύρεται δι' ὀλης αὐτοῦ τῆς δυνάμεως, διὰ τὴν κύρῳσιν τῆς συμβάσεως Βερμίου. Θεωρῶν τὴν ἀποδοχὴν τῆς συμβάσεως ὡς τελείαν καταδίκην καὶ ἀπονέκρῳσιν τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων.

Ἀξιοὶ ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως τὴν ματαιώση τῆς συμβάσεως καὶ παρακαλεῖ τὴν Κυβέρνησιν ὅπως ἀπαντήση ἱκανοποιητικῶς πρὸς καθησύχασιν κοινῆς γνώμης. Ἡ ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου — Πρωτοψάλτου, Μελετίδης, Κάππος, Χατζημάμογλου, Ἀναστασιάδης, Παυλίδης, Βαφείδης, Λιούσας, Καλαϊτζῆς, Τουράκογλου, Τζίκας, Μαριαρᾶς.

Τὸ ψήφισμα διεβιβάσθη Πρόεδρον Δημοκρατίας, Πρωθυπουργόν, Ὑπουργούς, Βουλὴν, Βουλευτάς Βεροίας, Θεσσαλονίκης.

Ἡ πόλις ὑδρεύονταν ἀπὸ τὰ νερὰ τοῦ Τριποτάμου πού διοχετεύονταν ἠ ἀκάλυπτα ἠ κάτω ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ κατέληγαν στοὺς λαχανόκηπους γιὰ πότισμα. Κατὰ μῆκος τῶν δρόμων, κατὰ διαστήματα 50 - 60 μέτρων ὑπῆρχαν οἱ γκλαβανὲς — καταπακτὲς — γιὰ τὸ καθάρισμα τῶν αὐλακιῶν, κ' ἀπ' αὐτὲς οἱ ὀδοκαθαρισταὶ ἔπαιρναν μὲ τοὺς μαστραπάδες νερό, γέμιζαν τὰ ποτιστήρια καὶ κατάβρεχαν τοὺς δρόμους γιὰ νὰ μὴ σηκώνονται σκόνες ἀπὸ τὸ σκούπισμα.

Στὰ σπίτια, στίς αὐλές, ὄχι σ' ὄλα, τὰ πιὸ πλούσια, ὅπως καὶ σὲ ὠρισμένα σημεῖα τῆς πόλεως, τὸ νερὸ διοχετεύονταν μὲ κλιούγκια — πῆλινες σωλῆνες —. Τὸ νερὸ αὐτὸ ποὺ ἔτρεχε ἄφθοно ὄλο τὸ εἰκοσιτετράωρο, ἦταν κάπως καθαρὸ, ὄχι ὅμως πόσιμο, ὅμως, παρὰ τίς αὐστηρὲς ἐντολὲς τῶν γονιῶν μας, ἡμεῖς τὰ παιδιά, κουρασμένα καὶ ἰδρωμένα, πίναμε, ἀφοῦ τοποθετούσαμε στὴ βρύση, τὸ μανδῆλι γιὰ νὰ μὴ καταπιῶμε καμμιά βδέλλα, ποὺ τακτικὰ συνέβαινε καὶ σκάλωνε στὸ στόμα μας.

Ἐπῆρχαν καὶ τὰ πηγάδια, νερὸ ἄφθοно, ποὺ περνοῦσε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι καὶ χύνονταν οἱ βρωμιές, δίκην ὑπονόμων. Σύστημα ὑδρεύσεως δὲν ὑπῆρχε.

Ἡ συντήρηση αὐτοῦ τοῦ δικτύου μὲ τοὺς σωλῆνες ἐγένετο ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς «νεραγούς» οἱ ὁποῖοι ξεβούλωναν τοὺς σωλῆνες ποὺ ἔφραζαν ἀπὸ τὸ πουρί, μὲ σύρματα ποὺ τὰ περιέστρεφαν μέσα στίς σωλῆνες.

Τὰ μολυσμένα αὐτὰ νερά, μετέδιδαν κοιλιακὸν τύφον, παράτυφον, δυσεντερίαν, πᾶσαν ἄλλην ἐντερικῆς φύσεως ἀσθένειαν, ἰδίᾳ δὲ στὰ μικρὰ παιδιά.

ΦΩΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Μέχρι τὸ 1916 ἢ τὶς ἀρχὲς 1917, ἡ πόλη μας φωτίζονταν μὲ τὶς γκαζόλαμπες.

Στὴν κεντρικὴ ἀγορὰ, ἀπὸ τὴν Πλατεῖα Ἁγ. Ἀντωνίου μέχρι τὴν πλατεῖα ὠρολογίου ὁ μπιλιντιὲς (Δημαρχεῖο) εἶχε τοποθετήσει μεγάλα λουῆ σὲ στύλους περίπου 8 μέτρων ποὺ ἀνεβοκατέβαιναν μὲ συρματοσχοινο. Ἐνὰ ἐν λουῆ εἶχε τοποθετηθεῖ στὴν πλατεῖα Ἁγ. Ἀντωνίου, στὸ κατάστημα τοῦ Ἀρζόγλου, στὸ πλατάνι, στὴν οἰκοδομὴ Κουσιδῆ καὶ τέλος στὴν πλατεῖα ὠρολογίου. Σουρουπώνοντας περνοῦσε ὁ ὑπάλληλος τοῦ μπιλιντιὲ τ' ἄναβε καὶ τὸ φῶς διαρκοῦσε μέχρι τὶς πρωινὲς ὥρες καὶ μόνο του ἔσβυνε. Σ' ἄλλους δρόμους, ὅπως τῆς Μητροπόλεως ποὺ ἦταν ἓνα στενοσόκακο, ζικ - ζάκ, ἀνώμαλο καλντιρίμι, μὲ ἀνηφόρες, κατηφόρες, μὲ πολλὰ νερὰ ποὺ πάντα πλημμύριζαν, μὲ ξύλινες γεφυρίτσες, ὑπῆρχαν ποῦ καὶ ποῦ φανάρια στοὺς τοίχους. Περνοῦσε ἀπὸ νωρὶς ὁ φαναρτζῆς, καθάριζε τὰ λαμπογνάλια, γέμιζε τὶς λάμπες μὲ πετρέλαιο καὶ σουρουπώνοντας τὶς ἄναβε γιὰ νὰ σβύσουν ὅμως ἕστερα ἀπὸ κανὰ δύο ὥρες ἢ μὲ τὸ πρῶτο δυνατό φύσημα τοῦ ἀέρα καὶ νὰ βυθιστεῖ ἡ πόλη σὲ σκοτάδι.

Γιὰ τὸ τὸ κάθε σπίτι, ἦταν ἐφοδιασμένο μὲ ὑαλόφρακτα φανάρια μέσα στὰ ὁποῖα ἦταν ἡ γκαζόλαμπα καὶ μ' αὐτὰ κυκλοφοροῦσαν οἱ κάτοικοι.

Μ' αὐτὰ οἱ συμπεθέροι συνώδευαν τ' ἀρραβωνιασμένα κορίτσια στὸ σπίτι τοῦ μνηστῆρα γιὰ νὰ κεράσουν στὶς βίζιτες, σὲ ὀνομαστικὲς γιορτὲς ἢ στὸ προσκύνημα, ὅταν γιόρταζε κάποιος κοντὰ στὸ σπίτι Ναός, οἱ γυναῖκες ἔπρεπε νὰ ἐπισκεφθοῦν μετὰ τὴν ἀπόλυση τὰ κοντινὰ σπίτια γιὰ νὰ εὐχηθοῦν — «καὶ τοῦ χρόνου, χρόνια πολλὰ» ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἰδοῦν τὶς ἀρραβωνιαστικὲς ἢ τὰ κορίτσια τῶν οἰκογενειῶν γιὰ νὰ κουτσουμπολεύσουν ἢ γιὰ νὰ διαλέξουν τὴ νύφη γιὰ τὰ παιδιά τους.

Τὸ θράδυ πάλι ὁ πεθερὸς ἢ ὁ πρεσβύτερος τῆς οἰκογένειας θὰ συνώδευε τὴν κοπελλιὰ σπίτι τῆς νὰ τὴν παραδώσει στοὺς γονεῖς τῆς. Στὸν ἀρραβωνιαστικὸ δὲν ἐμπιστεύονταν τὸ κορίτσι. ἜΑλλα ἦθη, ἄλλα ἔθιμα κι' αὐτὰ τώρα στοὺς νεώτερους θὰ φαίνονται σὰν παραμύθια.

Καὶ μιὰ παρένθεση. Ὁ ἀρραβωνιαστικὸς δὲν ἔβγαινε μὲ τὸ κορίτσι του μόνος βόλτα ἢ στὴν Ἐληά, τὸ μόνον ἐξοχικὸ καφενεῖο, ἀλλὰ πάντα συνοδεύονταν ἀπὸ τὰ συμπεθέρια ἢ τὸν μεγαλύτερο ἀδελφὸ.

Ὁ ἀρραβωνιαστικὸς τὶς ἐπίσημες μέρες, Χριστούγεννα ἢ Πασχαλιά, τὸ

δώρο, συνήθως ένα φλωρί ή μιὰ καρφίτσα χρυσή, δὲν τὸ ἔδιδε ἀπ' εὐθείας στὸ κορίτσι, ἀλλὰ τ' ἄφηνε πίσω του, κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι καὶ σὰν ἔφευγε, ἔτρεχαν ὄλοι νὰ δοῦνε τί ἄφησε.

Καὶ ὁ πατέρας μου ποὺ ἦταν μορφωμένος καὶ εἶχε ἀρραβωνιαστικιά ἀπὸ καλὴ καὶ πλούσια οἰκογένεια, σὰν πῆγε τὴν πρώτη φορά, ἄφησε τὸ δῶρο, ἕνα πεντόλιρο κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι καὶ σὰν ἔφυγε, ὄλες οἱ ἀδελφές, ἔτρεξαν νὰ δοῦν τί ἄφησε καὶ σὰν εἶδαν τὸ πεντόλιρο, ἔμειναν ἱκανοποιημένες. Αὐτὰ ἀπὸ ἀφήγηση τοῦ καλοῦ μου πατέρα.

Ἄλλὰ καιρὸς νὰ γυρίσω στὴ σκοτεινιασμένη πόλη.

Τὰ σπίτια φωτίζονταν μὲ τὶς γκαζόλαμπες στὰ δωμάτια καὶ μὲ τὰ γκαζάρια στοὺς διαδρόμους στὰ κελλάρια καὶ λοιποὺς χώρους. Τὰ γκαζάρια ἦταν μικρὰ κουτιά ἀπὸ τενεκὲ σὲ σχῆμα κώνου, ποὺ κατέληγαν σὲ στόμιο γιὰ τὸ γέμισμα μὲ πετρέλαιο, ποὺ ἔκλεινε μὲ καπάκι ποὺ κατέληγε σὲ τρύπα γιὰ τὸ φυτίλι, στὸ ἕνα σημεῖο εἶχε ἕνα πιαστήρι καὶ στ' ἄλλο ἕνα σύρμα γιὰ τὸ κρέμασμα στὸ καρφί. Ἀργότερα τὸ γκαζάρι ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ μικρὲς γυάλινες γκαζόλαμπες.

Τὰ ὄρεϊνὰ χωριὰ τῶν Πιερίων Μπόστανη, Δράτσικο κ' ἄλλα, ὅπου ἀφθονοῦσε τὸ τσάμι - πεῦκο - φωτίζονταν μὲ τὸ δαδί, ποὺ τὸ τοποθετοῦσαν κάτω ἀπ' τὸ τζάκι, σὲ εἰδικὲς πυροστιές. Ἐκεῖ ἐπικρατοῦσε τέτοια φτώχεια ποὺ καὶ τὸ γκαζάρι ἀκόμη ἦταν πολυτέλεια.

Τώρα πολλὲς φορὲς ἀναλογίζομαι τὸν καλὸν μου πατέρα ποὺ τὸν ἔβλεπα ὄρες ὀλόκληρες, σκυμένο στὸ γραφεῖο του — κοινὸ τραπέζι — καὶ δίπλα τὴ γκαζόλαμπα, καὶ νὰ γράφει ὀλόκληρες ὄρες, πότε σχολικὴ ὕλη, πότε ὕλη τῶν συλλόγων, καὶ πότε ἀτέλειωτες ὄρες μουσικὴ, νότες στὸ πεντάγραμμο, γιὰ τὰ 32 ὄργανα τῆς μπάντας, ποὺ διηύθυνε ἀπὸ τὸ 1902 - 1914 ἀφιλοκερδῶς.

Καὶ ἐνῶ ἡ πόλη μας ἦταν βυθισμένη στὸ σκοτάδι, οἱ σύμμαχοι Γάλλοι κατὰ τὰ τέλη 1916 ἐγκατέστησαν στὸ νηματοουργεῖο ΒΕΡΜΙΟΝ Τάκη Σωσσιδῆ, μιὰ ἠλεκτρογεννήτρια ποὺ λειτουργοῦσε μόνο τὸ βράδυ 4 - 5 ὄρες καὶ φώτιζε τοὺς δρόμους, μὲ τὸ ἔλλειπές τότε δίκτυο.

Μετὰ τὴν ἀναχώρηση τῶν Γάλλων καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες μεταξὺ Δήμου καὶ ἑταιρείας Βέρμιον, ἀνέλαβε ἡ τελευταία τὸν ἠλεκτροφωτισμὸ τῆς πόλεως μὲ τὸ ὑπάρχον σύστημα.

Κατὰ τὸ 1925 ἡ ἀνώνυμη βιομηχανικὴ ἑταιρεία ΒΕΡΜΙΟΝ ἀνέλαβε κατόπιν συμβάσεως τὸν ἐν γένει ἠλεκτροφωτισμὸν.

Κατασκεύασε πρὸς τοῦτο τὸ κτίριο, κέντρο παραγωγῆς ρεύματος, στὴ θέση ὅπου καὶ σήμερα ὑπάρχει, ἐγκατέστησε ὑπερσύγχρονες γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη γεννήτριες ρεύματος, ἰσχύος τῆς κάθε μιᾶς 650 κιλοβάτ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο γενικεύθηκε ὁ φωτισμὸς, στὴν πόλη, καὶ στὰ ἐν γένει κτίρια.

Τὸ 1946 κατὰ Ἀπρίλιον μῆνα ἐπὶ ἐαμοκρατίας ἀνατινάζονται ὄλες οἱ ἐγκαταστάσεις καὶ ἡ πόλη μας γιὰ διάστημα δύο καὶ πλέον μηνῶν ἐπανήλθε

στο σύστημα τῆς γκαζόλαμπας.

Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως, ἀπὸ συμμαχικὰ σκάφη ποῦ ἦσαν ἐλλειμενισμένα στὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης παρεχωρήθησαν δύο πετρελαιοκίνητες γεννήτριες καὶ σὲ χρονικὸ διάστημα ἐνὸς περιπτου ἔτους, τὸ κέντρο παραγωγῆς ρεύματος λειτουργήσε κανονικὰ καὶ ἐγένετο φῶς.

Κατὰ τὸ 1950 διευρύνθη ἡ δεξαμενὴ συλλογῆς ὕδατος καὶ ἔτσι βελτιώθηκε σημαντικὰ τὸ δίκτυο ἠλεκτροφωτισμοῦ τῆς πόλεως, τῶν συνοικισμῶν, καὶ ἡ χρῆση τοῦ ρεύματος γενικεύθηκε στὰ καταστήματα, βιομηχανίες, βιοτεχνίες καὶ στὰ χωριά.

Τὴν 1 Μαΐου 1960 ὅλες οἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ ΒΕΡΜΙΟΥ ἔξαγοράστηκαν ἀπὸ τὴν Δ.Ε.Η. καὶ τὰ μετέπειτα εἶναι γνωστά.

Τὰ κεντρικὰ γραφεῖα τῆς ἐταιρείας ΒΕΡΜΙΟΝ εὐρίσκοντο ὅπου σήμερα τὰ ἀστικά λεωφορεῖα καὶ τὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ σήμερα εἶναι γνωστὸ ὡς Βέριμον.

Σημ. Ὁ Φάνης Σύρτης ὑπεύθυνος Δ.Ε.Η. με ἔδωσε τ' ἄνω ὀτιοχεῖα καὶ τὸν εὐχαριστῶ.

Σήμερα στα μαγευτικά άκρογαία, στις πλάζ, από τὸ γαλλικὸ PLAGÉ πὸν σημαίνει ὁμαλὴ ἀναπεπταμένη παραλία, τὰ μπάνια γίνονται ἄνετα, γιατί οἱ σημερινές σύγχρονες ἐγκαταστάσεις ἐξυπηρετοῦν κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο τοὺς λουομένους καὶ πρὸ παντός τὰ ὠραία καλλιγράμμα νειάτα μὲ τὰ πολύχρωμα, λογῆς - λογῆς, μαγιώ, τὰ δλόσωμα μὲ τὸ ἐξώπλοτο ἄνοιγμα, τὰ κάπως τολμηρὰ μπικίνι, καὶ τώρα τελευταῖα τὰ πιὸ τολμηρὰ, τὰ πιὸ ἀποκαλυπτικά τάνγκα μὲ τοὺς λίγους πόντους ὕφασμα ὅσο ἓνα χαρτοπετσετάκι πὸν οἱ ἄκρες συγκρατοῦνται στοὺς γοφούς μὲ ἓνα κορδονάκι καὶ ἀφήνουν τὰ γυμνά καὶ λυγερὰ κάλλη ἐλεύθερα στὸ χᾶδι τῶν δροσερῶν νερῶν τῆς θάλασσας καὶ στις ζωογόνους ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ καὶ στὰ ἀδηφάγα βλέμματα τοῦ ἰσχυροῦ λεγομένου φύλου, ἀφοῦ σ' ὅλα ὑπάρχει νόμος, στὰ μάτια ὄχι ὁμως.

“Ὅμως, τὸ σήμερα εἶναι γνωστό, ἀφοῦ σὲ κάθε στιγμή τὸ ἔχομε μπροστά μας δλόγυμο. Ἄγνωστο εἶναι τὸ παρελθόν, τὸ πρὶν πολλὰ χρόνια, ἐξήντα ἄς ποῦμε. Καὶ αὐτὸ τὸ παρελθόν θὰ φροντίσω σὲ γενικὲς γραμμὲς νὰ κάμω γνωστὸ στοὺς ἀναγνώστες, ὅταν δεκαεξάχρονο δεκαεπτάχρονο παιδί, ἴσως καὶ πιὸ μεγάλος, συνόδευα τὴν γιαγιά μου κάθε χρόνο νὰ κάμει τὸ μπάνια τῆς.

Ποῦ, πῶς καὶ γιατί γίνονταν τὰ μπάνια; Ἐπρεπε ὁ γιατρός, ὁ ἀλησμόνητος Νικολούσης, ὁ πατέρας τῶν Ἀντώνη καὶ Σόλωνος Ἀντωνιάδη, μὲ τὴν ἀτέραντη πείρα του καὶ τὴν ἀνεπανάληπτη ἀνθρωπιά του, νὰ συστήσει τὰ μπάνια, νὰ καθορίσει τὸν ἀριθμὸ, δέκα πέντε ἕως εἴκοσι, τὴν διάρκεια τῆς παραμονῆς στὴ θάλασσα, τὶς πρῶτες μέρες δέκα λεπτά, τὶς μετέπειτα δέκα πέντε καὶ τὶς τελευταῖες εἴκοσι πέντε. Καὶ τὶς συστάσεις αὐτὲς οἱ λουόμενοι, τὶς τηροῦσαν μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια, γιατί πῆγαιναν στὴ θάλασσα μόνο γιὰ θεραπεία καὶ ὄχι γιὰ ἐπίδειξη, ὅπως γίνεται σήμερα πὸν βλέπουμε μικροὺς καὶ μεγάλους νὰ λησμονοῦν νὰ βγοῦν ἀπ' τὴ θάλασσα καὶ γιὰ τοῦτο οἱ πιὸ πολλοὶ ὑποφέρουν ἀπὸ ἰσχυαλγίες καὶ πολλοὶ πιάνονται μέσα στὸ νερὸ.

Οἱ Βεροιώτες πῆγαιναν στὸ «Λευτεροχωρὶ» ἀργότερα «Μεθώνη» καὶ σήμερα «Ἀγαθοίπολις». Σ' αὐτὴν τὴν παραλία ἦταν ἓνα μικρὸ καφεενδάκι μὲ μιὰ κλῆματαριὰ γιὰ ἴσκιο καὶ ἓνα πηγάδι 5 - 6 μ. βάθους μὲ γλυφὸ νερὸ, γιὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων. Λίγο πιὸ κάτω ἦταν ἡ σκάλα πὸν φόρτωναν τὰ καΐκια τὰ δασικὰ προϊόντα καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε κάποια κίνηση, ἓνα καφεοινομαγειρεῖο τῆς κακιᾶς ὥρας μὲ εἶδη παντοπωλείου. Πιὸ πάνω σ' ἓνα ὑψωματάκι ἦταν ἡ κατοικία τῶν ἀδελφῶν Οἰκονόμου πὸν ἦταν καὶ οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν γύρω δασῶν.

Κανά δύο χιλιόμετρα πιο πάνω ήταν τὸ χωριὸ «Λευτεροχώρι» σὲ ὑπανάπτυκτη κατάσταση.

Στὴν πρώτη παραλία πὺν γίνονταν τὰ μπάνια ὑπῆρχαν μεγάλες καρβουναποθήκες γνωστὲς ὡς ἀμπάρια, τὶς ὁποῖες οἱ ἰδιοκτῆτες τοὺς θερινοὺς μῆνες, ἄφηναν ἐλεύθερες γιὰ τὴ διαμονὴ τῶν λουομένων, ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, ἀφοῦ ἄλλες ἐκεῖ οἰκοδομὲς δὲν ὑπῆρχαν. Ἡ Βέροια εἶχε τὸ προνόμιο νὰ χρησιμοποιεῖ τὶς ἀποθῆκες αὐτὲς. Ἡ μετάβαση γίνονταν μὲ κάρρα. Πρωτὶ - πρωτὶ τὸ ξεκίνημα γιὰ νὰ διώχνει τὸ ἄλογο. Ἐξω ἀπὸ τὴν Σφήνιστα, στὸν Ἅγιο Θανάση ἕνας σταθμὸς γιὰ νὰ ξανασάνει τὸ ἄλογο καὶ νὰ γίνεῖ τὸ πρόγευμα καὶ ξεκίνημα πάλι γιὰ νὰ φθάσουν στὴν παραλία κατὰ τὶς 11 τὸ πρωτὶ τσουρουφλισμένοι ἀπὸ τὸν ἥλιο, γιὰτὶ τὰ κάρρα δὲν εἶχαν στέγαστρο. Ἀργότερα οἱ ἀδελφοὶ Χαρούση διέθεταν τὸ δεύτερο κλειστὸ παϊτόνι — ἀμάξι — ἀλλὰ μ' αὐτὸ πήγαιναν οἱ τσορμπατζῆδες.

Οἱ ἄνδρες μετὰ τὸ πρωῖνὸ μπάνιο συγκεντρώνονταν στὸ μοναδικὸ καφενεῖο, ταβλίζοντες, χαρτοπαίζοντες καὶ καλαμπουρίζοντες. Οἱ γυναῖκες ὅπως πάντα ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν καθαριότητα τοῦ κοινοχρήστου χώρου καὶ τὴ μαγειρικὴ στὸ ὑπαιθρο. Γι' αὐτὲς ὁ ἀναγκαστικὸς αὐτὸς παραθερισμὸς ἦταν σωστὸ μαρτύριο. Τὰ θράδνα πάλι οἱ γυναῖκες νὰ καθαρίσουν τὴν παραλία, νὰ στρώσουν τὶς κουρελοῦδες, νὰ ετοιμάσουν τὰ μεζελλίγια γιὰ τὸ ἀπαραίτητο οὐζάρισμα καὶ τὸ θραδυνὸ φαγητὸ καὶ ὕστερα ἀπὸ τὰ καλαμπούρια ὕπνος. Ἔτσι ἔκλειναν οἱ μέρες μὲ τὸ εὐχάριστο!! αὐτὸ ψυχαγωγικὸ πρόγραμμα.

Οἱ ἄνδρες ἔπαιρναν τὸ μπάνιο τοὺς ἐκεῖ μπροστὰ στὶς ἀποθῆκες. Γιὰ μαγιὼ, πὺν ἦταν ἄγνωστο τότε χρησιμοποιοῦσαν τὸ μακρὸ ὡς τὸν ἀστράγαλο συντρόφι.

Οἱ γυναῖκες πρωτὶ - πρωτὶ πρὶν ξεμυτῆσει ὁ ἥλιος πήγαιναν πιο πέρα σὲ μιὰ ἐρημικὴ ἀκτὴ, στὶς ψαροκαλύβες, γιὰ ν' ἀποφεύγουν τ' ἀδηφάγα βλέμματα τῶν ἀνδρῶν, ἂν καὶ οἱ ποδήρεις πουκαμίσεις καλὰ δεμένες ἀπ' τὸν λαϊμὸ δὲν ἄφηναν τίποτε τὸ ἀκάλυπτο.

Οἱ χωρικοὶ τῆς περιοχῆς καὶ τοῦ δικοῦ μας κάμπου διέμεναν στὸ ὑπαιθρο. Σὲ τρεῖς τέσσαρες μέρες τελείωναν τὰ μπάνια τοὺς, τέσσαρα πέντε τὴν ἡμέρα κι' ἔφηναν κι' ὅταν τοὺς συνιστοῦσαμε ὅτι τὰ μπάνια δὲν γίνονται ἔτσι, ἀπαντοῦσαν ἐὼ γιὰτρὸς μᾶς εἶπε νὰ κάνουμε 15 - 20 μπάνια, τόσα κάνουμε καὶ μεῖς, γιὰτὶ μᾶς περιμένουν οἱ δουλειές, τὰ σκαψίματα, καλαμπόκι, βαμβάκι καὶ τ' ἄλωνα». Ἄλωνιστικὲς μηχανὲς δὲν ὑπῆρχαν, ἄλωνίζαν μὲ τὰ ζῶα, τὶς δοκάνες κι' ὁ ἄλωνισμὸς ἄρχιζε τὸν Ἰούλιο καὶ τελείωνε μέσα καὶ τέλη Αὐγούστου.

Ψάρια εἶχαμε πολλὰ, ἀλλ' ὄχι ποικιλία. Μόνον κεφαλόπουλα γνωστὰ ὡς θαλάσσια, σὰν τ' ἄλλα νὰ μὴ ἦσαν τῆς θάλασσας. Τὰ θαλάσσια αὐτὰ οἱ γυναῖκες τὰ πᾶστωναν γιὰ τὴν μέρα τοῦ Ἁγίου Σωτῆρα καὶ ἦταν τηγανητὰ νοστιμῶτα μὲ τὴν κουρκούτη.

Ἀργότερα ὅταν ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία ἀποκαταστάθηκε καὶ ὑπῆρ-

χε άνταπόκριση Βεροίας - Πλατύ, Κατερίνης και οί καλοί Άγαθοπολίτες νοίκιαζαν δωμάτια επιπλωμένα, ή παραμονή εκεί ήταν πολύ ευχάριστη και οί παραθερίζοντες πολλοί ίδια από την πόλη μας, με την πάροδο όμως του χρόνου ή ώραία και πεντακάθαρη θάλασσα παρουσίαζε λούνη από τις έκβολές των ποταμών Άλιάκιονα, Άξιοϋ και οί παραθερίζοντες χρόνο με τό χρόνο τραβοϋσαν πιο κάτω προς Μακρυόγιοιο, Λεπτοκαρυά, Κορινό κλπ.

Έδωσα μιá άμυδρη είκόνα από τά μπάνια της περασμένης εποχής, ώστε να γίνει μιá σύγκριση με τ'ς ποδήρεις πουκαμισές, τά μακρυά συντρόφια, και τά σημερινά καλλίγραμμα και σχεδόν δλόγυμνα κορμιά, της «ξετσιπωσιάς».

Ἡ Βέροιά μας δὲν ἦταν μόνο θεατρόφιλη καὶ μουσικόφιλη, ἀλλ' ἦταν καὶ καρναβαλόφιλη.

Καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ καρναβάλι ἦταν πάντα στὴν πρώτη γραμμὴ.

Γραικοὶ καὶ βλάχοι ντυμένοι καπεταναῖοι ἀσημοστολισμένοι, βοσκοποῦλες μὲ τὶς χρυσοκέντητες φορεσιὲς καὶ τὰ φλωριά στὸ λαϊμό, μὲ ἐγχώρια ὄργανα γύριζαν στοὺς δρόμους καὶ ἀσταμάτητα χοροπηδοῦσαν δίδοντας χαρὰ καὶ κέφι — νταούλια, ζουρνάδες, γκάιντες, κιθάρες, μαντολίνα, ντέφια, κλαρίνα ἦσαν τὰ ὄργανα ποὺ σκόρπιζαν τὴ χαρὰ σ' ὅλη τὴν πόλη.

Τὸ γαϊτανάκι μὲ ὄμορφες κοπέλλες καὶ ὄμορφα παλληκαράκια, δὲν ἔλειπε ἀπὸ καμμιά καρναβαλίστικη ἐκδήλωση.

Νέοι ποὺ σποιοῦσαν στὴ Γερμανία, τὶς μέρες αὐτὲς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ κεφιοῦ, δὲν λησιμονοῦσαν τὴν πατρίδα, φέρνοντας στολὲς διάφορες — φόρμες ποὺ ἐντυπωσίαζαν.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς τελευταίας Κυριακῆς ὅλο αὐτὸ τὸ καρναβάλι ἔπρεπε νὰ περάσει ἀπὸ τὸ προαύλιο τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ νὰ ξεχυθεῖ μετὰ στοὺς δρόμους.

Τὰ μετέπειτα χρόνια μετὰ τὸ 1924 τὸ καρναβάλι αὐτὸ ποὺ ἦταν πῶς ὀργανωμένο συγκεντρώνονταν στὴ πλατεῖα ὥρολογίου, ὅπου μέχρι τὶς νυκτερινὲς ὥρες χαλοῦσε πράγματι ὁ κόσμος. Τὸ 1925 θυμᾶμαι τὸ κέφι ἦταν ἀπερίγραπτο, ὁ κόσμος τὸ εἶχε ρίξει ἔξω. Χοροὶ, θεατρικὲς παραστάσεις, οἰκογενειακὲς συγκεντρώσεις καὶ ὅτι ἄλλο μπορεῖ νὰ φαντασθεῖ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου.

Τὶς νύχτες οἱ δρόμοι ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ καρναβάλια ποὺ πήγαιναν στὰ φιλικὰ σπίτια καὶ γλεντοῦσαν μέχρι τὸ πρωῒ.

Ἡ πλατεῖα ὥρολογίου τὴν τελευταία Κυριακὴ συγκέντρωνε ὅλο τὸ πλῆθος, μασκαρεμένους καὶ μὴ, καὶ γλεντοκοποῦσαν. Κάθε εἶδος προσωπίδες καὶ ἀμφιέσεις, ἀρκοῦδες, μαϊμούνια, πολιτευόμενοι μὲ φράκα, ἡμίψηλα, παπιγιὸν ποὺ σατύριζαν μὲ χιοῦμορ τὴν μέλλουσα ἐπιτυχία τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν καὶ δημάρχων.

Νέοι, νέες μὲ βεργιώτικα, κρητικὰ, κλέφτικα, βλάχικα, φουστανέλλες, φράκα, σαλβάρια, στολὲς τοῦ ρουμπλουκιοῦ (Γιδᾶ), φέσια, γιαταγάνια, κεντημένες θρακοζῶνες στὸν τόπο γιὰ ζωνάρια καὶ ὅτι ἄλλο βάλει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Νταούλια, ζουρνάδες, μαντολίνα, κιθάρες, βιολιά, γκάϊτες ἔδιδαν ἓνα τόνο γιορταστικό.

Τὰ χρόνια ἐκεῖνα, δὲν ὑπῆρχαν κέντρα γιὰ χοροὺς κι' ὁ κόσμος γλεντοῦσε στὰ σπίτια, δημιουργοῦσαν ἐκ περιτροπῆς οἱ οικογενεῖες τὶς «βεγγερές».

Τὸ βραδύ τῆς τελευταίας Κυριακῆς τῶν ἀποκρῶ, συγκεντρωνόνταν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι σ' ἓνα σπίτι καὶ στὴ μιὰ γωνιὰ λαβάτιζαν — θορυβοῦσαν — τὰ παιδιὰ καὶ στὴν ἄλλη γλεντοῦσαν οἱ μεγάλοι, μὲ τραγούδια, μασλάτια καὶ ἄθῳα πειράγματα καὶ πάντα μὲ τὸ ἀγνὸ κρασί τῆς «Βάντας» (τοποθεσία προσήλια πού εἶχε τὸ ὄνομαστὸ σταφύλι γιὰ κρασί) καὶ τὸ γλεντὶ ἐπισφραγίζε ἡ «Χάσκα». Ἡ «χάσκα» εἶναι ἓνα παιγνίδι πού καὶ σήμερα γίνεται στὰ μικρὰ παιδιὰ. Ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ ἔδενε στὸ τλυγάδι (εἰδικὴ βεργα διχαλωτὴ πού χρησιμοποιοῦσε ἡ ὑφάντρια γιὰ τὸ τύλιγμα τῆς κλωστῆς γιὰ νὰ γίνει τοιλέδες, κοῦκλες καὶ νὰ μπεῖ μετὰ στὴν ἀνέμη γιὰ τὸ μασούρισμα) ἡ καὶ σὲ μιὰ κοινὴ βέργα μιὰ κλωστὴ ἓνα μέτρο περίπου, στὴν ἄκρη ἔδενε ἓνα κομμάτι σκληρὸ χαλβᾶ σουσαμένιο ἡ ἓνα κομμάτι βρασμένο σφιχτὸ αὐγὸ, ὁ ἀπέναντι καθημένος προσπαθοῦσε ν' ἀρπάξει μὲ τὸ στόμα τὸν κινούμενο στόχο, πού χτυποῦσε ἄλλοτε στὴ μύτη, ἄλλοτε σὲ διάφορα μέρη τοῦ προσώπου, ἕως οἷου ὅμως τὸ κατορθώσει αὐτό, οἱ ἄλλοι ξεκαρδίζονταν στὰ γέλια γιατί εἶναι δύσκολο ὁ στόχος αὐτὸς νὰ μπεῖ στὸ στόμα μὲ τὴν πρώτη. Μετὰ ἀπὸ τὸ παιγνίδι αὐτὸ ἄναβαν τὴν κλωστὴ καὶ ἂν ἐκαίετο χωρὶς νὰ σῆσει, αὐτὸ σήμαινε πὼς ὄλα θὰ πήγαιναν καλά!!!

Ἔτσι ἔκλεινε ἡ βραδυὰ αὐτὴ μὲ τὶς εὐχές «ἄντε τώρα καλὴ σαρακοστὴ καὶ τὸ Πάσχα μὲ ὑγεία».

Ὅλα αὐτὰ ὅμως χρόνο μὲ τὸν χρόνο χάνονταν, ὥστε σήμερα οὔτε καρναβάλι νὰ βλέπουμε, οὔτε χάσκα νὰ κάνουμε, ἀφοῦ ἀποκρέβουμε στὰ κέντρα.

Τὶ κριῖμα πού ὄλα τὰ παραδοσιακὰ ἦθη καὶ ἔθιμα χάθηκαν, τοῦλάχιστον ἄς τὰ διαβάσουμε στὶς σημειωματογραφίες καὶ τὰ λαογραφικὰ βιβλία.

Καὶ ἡ καθαρὰ Δευτέρα γιορτάζονταν μὲ κέφι.

Οἱ φασολοταβάδες μὲ τὸ μπόλικο σησαμέλαιο, τὸ χαβιάρι τὶς ἐληές, τὰ σκορδάκια, τὰ κρομμυδάκια, χωρὶς νὰ λείπουν καὶ τὰ ἀρτύσιμα, στὴν ἡμερησίᾳ διάταξη. Τὸ γλέντι γίνονταν στὸ ὑπαιθρο στοὺς μπαχτσέδες, ἀφοῦ ἡ καθαρὰ Δευτέρα θεωρεῖται σὰν ἀπαρχὴ τῆς ἀνοίξεως, καὶ ὄλες αὐτὲς οἱ παρῆες τὶς βραδυνὲς ὥρες, καλὰ ὀργανωμένες ἀπὸ τὸ φαγοπότι, ἔμπαιναν στὴν πόλη μὲ τραγούδια καὶ ὄργανα καὶ πρόχειρα μασκαρεμένοι ἔδιδαν κέφι καὶ χαρὰ καὶ ἔτσι τὸ ὄραϊο αὐτὸ γιορτάσι τελείωνε, γιὰ νὰ ἐπιδοθοῦν ὄλοι τὴν ἄλλη μέρα στὶς δουλειές τους.

Καὶ ἐνῶ ὄλα αὐτὰ γίνονταν κατὰ πλειοψηφίᾳ ἀπὸ τοὺς ἄνδρες, οἱ γυναῖκες στὸ σπίτι εἶχαν ἄλλα ἐνδιαφέροντα. Πρῶτ', οἱ γύφτισσες πού διαλαλοῦσαν τὴν πρᾶμάτεια «σητῆς, κόσκινα, κασνάκια, χλιάρης» καὶ μάζευαν στὸ γύφτικο τσουκάλι ὄλα τὰ περισσεύματα τῶν ἀρτύσιμων φαγητῶν, γιατί δὲν ἔπρεπε νὰ μείνει τίποτε, ὥστε οἱ νοικοκυρῆς νὰ ἐπιδοθοῦν στὸ καθάρισμα ὄλων τῶν κουζίτικῶν μὲ βραστὸ σταχτόνερο (παλιὸ ντόπιο ἀπορρυπαντικὸ), ὡς καὶ τὸ

τραπέζι πού είχαν κάμει τὶς ἀποκρηάτικες πίττες καὶ τὰ σαραγλιὰ γιὰ νὰ κάμουν τώρα στὸ καλοπλυμένο τραπέζι τὶς νηστίσιμες πίττες.

Ἡ ἡμέρα αὐτὴ περνοῦσε μὲ νηστεία «τὸ μπουρανὶ» χόρτα τοῦ ἀγροῦ, ρύζι καὶ νερό δηλ. νερόβραστη σούπα, ἐληές, τουρσιά κατὰ προτίμηση ἀρμιά, χαλβὰ, ταρχοῦνι (ταχίνη) καὶ μὲ τὰ φαγητὰ αὐτά, τὰ νερόβραστα φασόλια, τὶς φακές, τὶς ταχινόπιττες κυλοῦσε ὅλη ἡ ἑβδομάδα χωρὶς διαμαρτυρίες, χωρὶς ἀπαιτήσεις καὶ ἀπὸ τὸ Σαββατοκύριακο ἄρχιζαν τὰ λαδερά. Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τῶν Βαίων ἐπιτρέπονταν τὰ ψάρια, λαχταριστὰ καὶ δλοζώντανα τῆς λίμνης Γιαννιτσῶν. Ἀκολουθοῦσε ἡ αὐστηρὴ νηστεία τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας. Τὸ πρωῒνὸ μεγάλων καὶ μικρῶν ἦταν τσαΐ τοῦ βουνοῦ, ἐληές, χαλβὰς, ρετσέλι καὶ τὸ δειλινὸ μία φέτα ψωμί μὲ ζάχαρη καὶ καφέ (ἢ σημερινὴ μερέντα).

Ἐνα δειλινὸ ἢ μανιὰ μου ἢ Λέγκου Ζαχοῦδα πού ἤθελε νᾶχει καὶ τὸ θέτο στὸ σπίτι, μ' ἔδωσε μὲ τὸ ψωμί πέντε καρῦδια, τὸ ἕνα ὁμως βγήκε κούφιο καὶ πῆγα νὰ ζητήσω ἄλλο, ἢ ἀπάντησή της ἦταν «νὰ πᾶς στὴν καρυδιά νὰ τὸ ἀλλάξεις». Αὐτὴ ἦταν ἡ νοοτροπία τῶν παλιῶν ἀνθρώπων. Οἱ γονεῖς μᾶς ἔλεγαν «ξερὸ ψωμί καὶ κόκκινα μάγουλα».

Λίγο κρέας ἢ κανένα ὀρνίθι μόνον στὸν ἄρρωστο ὕστερα ἀπὸ ἄδεια τοῦ γιατροῦ.

Θὰ κάμω μιὰ παρένθεση. Ὁ γιαιτρός Νικολούσης (Ν. Ἀντωνιάδης) ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς ἄρρωστους ὄχι μόνον δὲν ἔπαιρνε βίξιτα, ἀλλὰ ὅταν ἔπρεπε τὸ ἄρρωστο νὰ πάρει κάτι ἰδιαίτερο γιὰ νὰ δυναμώσει, κρέας ἢ ὀρνίθι, μὲ διακριτικότητα ἄφηνε κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι κάποιον χαρτονόμισμα. Αὐτοὶ ἦταν οἱ παλhoὶ ἄνθρωποι μὲ τὴν πηγαία ἀνθρωπιά, τὴν καλωσύνη, τὴν φιλαλληλία καὶ γι'αὐτὸ δὲν ξεχνιοῦνται ποτὲ καὶ ἡ μνήμη τους παραμένει αἰώνια.

Τὰ δύο παιδιά του, ὁ Ἀντωνάκης καὶ ὁ Σόλων τὸν μιμήθηκαν στὰ ἀνθρωπιστικὰ αὐτὰ συναισθήματα.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν παρένθεση αὐτή.

Ἐπῆρχε ποικιλία φαγητῶν, στὴν πρώτη γραμμὴ ὁ φασολοταβᾶς, τ' ἄφθονα λαχανικά, τὰ χηβαρικά (χάβαρα), μύδια, χτένια, πουρλίδες, χταπόδια, σουπιές, καρabiδες, σλιήνες, μὲ τὶς ὁποῖες παρασκευάζονταν τὸ νοστιμώτατο «σληνομαγεῖρεμα» πού ἀπαιτοῦσε εἰδικὲς γνώσεις ἀλλὰ καὶ μεγάλη προετοιμασία. Ἔτσι μεγάλοι καὶ μικροὶ περνοῦσαν τὶς πενήντα μέρες τῆς σαρακοστῆς χωρὶς διαμαρτυρίες καὶ περιμέναν μὲ ἀγωνία, ἰδιὰ οἱ μικροί, τὸ Πάσχα, ὅπως μαρτυροῦν τὰ παρακάτω λόγια πού ἀπὸ τὴν μέρα τῶν Βαίων τὰ ἐπαναλάμβαναν οἱ μικροί, παρακαλῶντας νὰ συντομώσουν οἱ μέρες «Βάγια Βάγια τοῦ Βαγοῦ, πότ' ναρθεῖ ἢ Πασχαλιά, τσιὰκ τσιὰκ τ' αὐγὸ, μὰμ τὸ τσιτσί».

Γιὰ τὴν νηστεία λοιπὸν ὅλοι εἴμασταν προετοιμασμένοι καὶ τὴν περιμέναμε χωρὶς διαμαρτυρίες.

Ἡ Μεγάλη «τεσσαρακοστὴ» ἢ «σαρακοστὴ» διαρκεῖ πενήντα μέρες ἢ ἑπτὰ βδομάδες $7 \times 7 = 49$, μετὰ ὁμως τὴν ἀφαίρεση τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα

μόνον σαρανταοκτώ και για να συμπληρωθεῖ ὁ ἀριθμὸς τῶν πενήντα ἡμερῶν, πήραν δύο μέρες, τὴν Τετάρτη και Παρασκευή ἀπὸ τὴν ἑβδομάδα τῶν ἀποκρεῶ, οἱ ὁποῖες και θεωροῦνται ὡς πρῶτες μέρες σαρακοστῆς και γιὰ αὐτὸ οἱ παλιότεροι και πολλοὶ και σήμερα τὶς δύο αὐτὲς μέρες τὶς νηστεύουν.

Τὴν νηστεία αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία μας καθώρισε σὰν χρόνον προπαρασκευῆς γιὰ τὴ μεγάλη γιορτὴ τοῦ Πάσχα, ἀλλὰ και γιὰ μίμηση τῆς νηστείας τοῦ Χριστοῦ τῶν σαράντα ἡμερῶν, ἐξ οὗ και τ' ὄνομα «τεσσαρακοστή».

Ἄλλοτε ἐφαρμόζονταν ἡ ξηροφαγία — νερὸ και ψωμὶ — πολλοὶ και σήμερα ἐφαρμόζουν τὸ τριήμερο δηλαδὴ οὔτε νερὸ οὔτε ψωμὶ τὶς τρεῖς πρῶτες μέρες, ἀργότερα ἡ Ἐκκλησία μας καθώρισε τὴ νηστεία πὺ ἐπιεικῆ, ὥστε κατὰ διαστήματα να ἐπιτρέπεται ἡ κατάλυση λαδιοῦ, ψαριῶν και ἄλλων πλὴν κρέατος και γιὰ αὐτὸ δὲν πηγαίνουμε ἀπότομα στὴ νηστεία, ἀλλὰ σταδιακά, ἀπὸ τὴν κρεοφαγία, στὴν τυροφαγία και μετὰ στὴν νηστεία πὺ δύο φορὲς διακόπτεται ἀπὸ τὴν ψαροφαγία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ και τῶν Βαΐων.

Ἐπὶ δημαρχείας Ἰωάν. Μάρκου 1924 - 1929 καὶ με πρωτοβουλία τῶν Νικολ. Τσίτρου, ὑπαλλήλου Ἐθνοτραπέζης, Προέδρου Συλλόγου «Μέγας Ἀλέξανδρος», καὶ τοῦ Γεωργίου Ζαμπούνη ἀποφοίτου τοῦ Μακεδονικοῦ Ὁδείου Θεσσαλονίκης, ἰδρύθηκε στὴν πόλιν μας ὠδεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ὁδεῖον Δήμου Βεροίας» «Παράρτημα Ὁδείου Θεσσαλονίκης».

Ἄρχαξ Νοεμβρίου 1928 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Δημάρχου Ἰωάν. Μάρκου, ὕστερα ἀπὸ εὐρεία σύσκεψη παρουσία δημοτικῶν συμβούλων καὶ μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου «Μέγας Ἀλέξανδρος», ἀποφασίστηκε ἡ ἴδρυση τοῦ ὠδείου καὶ τὴν 18 ἰδίου μηνὸς ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια, παρόντων τῶν καθηγητῶν τοῦ ὠδείου Θεσσαλονίκης με ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Διευθυντὴν Ἐ. Φλῶρον, τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως καὶ πλήθους μουσικόφιλων.

Ἐκφωνήθησαν λόγοι, ὁ δὲ διευθυντὴς Ἐ. Φλῶρος ὑποσχέθηκε κάθε ἠθικὴ ὑποστήριξη. Μετὰ ταῦτα ἐπικολούθησε συναυλία ὀρχήστρας τοῦ Ὁ. Θ. καὶ ἡ μικτὴ χορωδία με τὰ ὠραῖα ἄσματα ἐντυπωσίασε. Ἐν συνεχείᾳ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ὥρισε ὡς ἐπιτροπὴν τοὺς Ἰω. Μάρκου δήμαρχον ὡς Πρόεδρον, καὶ μέλη τοὺς Νικολ. Τσίτρου, Κῦρον Κύρου, Θρασ. Σμυρλῆν καὶ Δημ. Μπουζιώταν, ἐπήφισε δὲ κονδύλιον ἐξήκοντα χιλιάδων δραχμῶν.

Ὡς καθηγηταὶ προσελήφθησαν οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Ὁδείου Θεσσαλονίκης Γεώρ. Ζαμπούνης, εἰδικὸς στὰ ἔγχορδα ὄργανα καὶ Μαρίνος Βασιλειάδης εἰδικὸς στὸ πιάνο καὶ ἀκορντεόν.

Ἀμφότεροι ἐργάστηκαν με ζήλο καὶ παράλληλα με τὸ μουσικὸ μέρος, συγκρότησαν μιὰ ἀξιόλογη μικτὴ χορωδία ἡ ὁποία πολὺ σύντομα ἔκαμε τὴν ἐμφάνισή της με ἄριστες ἐντυπώσεις.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν μαθητῶν ἦσαν καὶ οἱ ἀδελφές μου Ἑλένη διδασκάλισσα καὶ Εὐδοξία οἰκοκυρά, ἀμφότερες καλλίφωνες καὶ με καλὲς ἐπιδόσεις στὴν κιθάρα καὶ τὸ μαντολίνο.

Σὲ πολὺ μικρὸ χρονικὸ διάστημα οἱ καθηγηταὶ παρουσίασαν σὲ ἐπιδείξεις τὰς προόδους τῶν μαθητῶν με πλήρες πρόγραμμα ποῦ ἐκτελέστηκε με μεγάλη ἐπιτυχία, γεγονός ποῦ προοιωνίζε εὐρὺ τὸ μέλλον.

Στὶς πρῶτες μέρες τῆς λειτουργίας τοῦ ὠδείου συνέβαλα κι' ἐγὼ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ καὶ διότι οἱ καθηγηταὶ ἦσαν φίλοι μου, ἀλλὰ καὶ διότι, ὅπως ἀνέφερα ἀπὸ τὶς πρῶτες μαθήτριες ἦσαν καὶ οἱ ἀδελφές μου.

Δυστυχῶς ὁμως, ἐνῶ ὅλα πῆγαιναν καλά, τὸ μετέπειτα δημοτικὸ συμβού-

λιο, δὲν θέλησε νὰ ἐνισχύσει οἰκονομικὰ τὸ ὠδεῖον καὶ τὴν ἐπιχορήγησι τὴν περιορίσει στὸ ποσὸν τῶν 25.000 δραχμῶν, ποσὸν τελειῶς ἀνεπαρκές, ὅμως παρὰ τὴν ἀντιξοότητες ἢ ἀγάπη τῶν καθηγητῶν πρὸς τὸ ἴδρυμα καὶ μὲ τὴν ἐνίσχυση τῶν φίλων τῆς μουσικῆς, τὸ ὠδεῖο λειτούργησε ἐπὶ πολὺ, ἦταν ὅμως μοιραῖο νὰ κλείσει διότι τὸ δημοτ. συμβούλιο ἐπέμεινε ἀρνούμενον ν' αὐξήσει τὴν ἐπιχορήγησι.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι οἱ δύο καλοί, οἱ λάτρεις τῆς Βεροίας, ἴδρυσαν δύο ἰδιωτικὰ σχολὰς, ἡ μία ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μαρίνου Βασιλειάδη, πιάνο, ἀκκορντεὸν καὶ ἡ ἄλλη ὑπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ Γεώρ. Ζαμπούνη κιθάρα, μαντολίνο, βιολὶ καὶ χορωδία.

Οἱ ἐπιδόσεις τῶν μαθητῶν ἦσαν ἀξιόλογες, στὶς ἐτήσιες ἐξετάσεις καθηγηταὶ καὶ μαθηταὶ καταχειροκροτοῦντο ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ μουσικοφίλους ποὺ κατέκλυζαν τὴν αἴθουσα τοῦ γυμνασίου ἢ τοῦ Ζαπτείου.

Τὸ ὠδεῖο ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ 1927 μέχρι καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου 1940, δὲν περιορίστηκε μόνον στὸ μουσικὸ μέρος, ἀλλ' ἐπεξέτεινε τὴ δραστηριότητά του καὶ στὸ καλλιτεχνικὸ μέρος, ἔτσι κατὰ διαστήματα παρουσίαζε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία θεατρικὰ ἔργα.

Ἀπὸ πρόγραμμα, ποὺ ἔφερε στὰ χέρια μου ὁ Γιάννης Κατηρτζόγλου, σημειῶνω τὰ ἑξῆς, χαρακτηριστικὰ τῆς δραστηριότητος τοῦ ὠδείου.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Ε. ΦΛΩΡΟΣ

ΜΟΥΣΙΚΟΘΕΑΤΡΙΚΗ ΒΡΑΔΥΑ

Μὲ τὴν ὁπερέττα τοῦ Σακελλαρίδη

Οἱ ΕΡΩΤΕΤΜΕΝΟΙ ΜΤΛΩΝΑΔΕΣ

Εἰς πράξεις Τέσσαρες

τῇ συμμετοχῇ τῆς ὀρχήστρας καὶ χορωδίας τοῦ ὠδείου.

ΑΙΘΟΥΣΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Σάββατον 14 Ἰανουαρίου 1933

Ὁρα ἐνάρξεως 9¹/₂ μ.μ.

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

- 1.— Πρώτη πράξις τοῦ ἔργου
- 2.— Οὐβερτούρα Τάνγκρεδ - Ροσσίνι
ἐκτέλεισις ὑπὸ ὀρχήστρας
- 3.— Δευτέρα πράξις τοῦ ἔργου
- 4.— Οὐγγρικὸς χορὸς - Μπράμς
ἐκτέλεισις ὑπὸ ὀρχήστρας
- 5.— Συνέχεια δευτέρας πράξεως
- 6.— Ναπολιτάνικο τραγούδι - Βονικόντρο

- ἐκτέλεισις ὑπὸ ὀρχήστρας
 7.— Τρίτη πρᾶξις
 8.— Τετάρτη πρᾶξις

ΔΙΑΝΟΜΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Μπάριμπα Γιώργης - μιλωνᾶς	Ἄ. Δημητρακάκης
Τσεκίνος ὑπάλληλοί του	Ἄ. Τζίκας
Πίππος	Ἐ. Τζελέπης
Συλβίστρα - γραῖα γειτόνισσα	Κατ. Μακρῆ
Κίτα - κόρη της	Κατ. Κανάρα
Ροζίνα - ἀδελφή Πίππου	Ποπ. Μαρκοπούλου
Θωμᾶ - θεῖος Ροζίνας	Γιάννης Ἀληξανίδης
Πολλοὶ μιλωνάδες - χορωδία -	

ΜΕΛΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ

- Μ. Βασιλειάδης διευθυντής Ὁδείου πιάνο
 Χ. Κελπανίδης καθηγητὴς βιολιοῦ
 Δ. Σμυρλῆς, Σ. Μαζαράκης, Ε. Ζανετόπουλος, Σ. Ἀσέρ, Ἴω. Κατηρτζόγλου,
 Σ. Τζίκας βιολιά.
 Ι. Ἀντωνιάδης βιολοντζέλο
 Ε. Λάϊος φλάουτο
 Π. Μπερουμπῆς τρομπόνι
 Ρ. Μπερουμπῆ κορνέτα
 Γ. Κοσκινᾶς κόντρα μπάσο
 Κ. Ρήγας γκράν-κάσα
 Σ. Γῶγος κλαρίνο.

Περαιτέρω τὸ πρόγραμμα ἀναγράφει τὰ τραγούδια τοῦ ἔργου, τ' ἀντιγράφο γιὰ θύμηση τῶν ἐκτελεστῶν πού βρίσκονται στή ζωῆ.

Τραγούδι τῆς δουλειᾶς.

- Κόρο: πάντα ἡμεῖς ἀδελφωμένοι
 τρέχουμε γιὰ τὴ δουλειά μας - στίχοι 8 -
 Σόλο: ὁ μῦλος μας ὁ χαρωπὸς
 ἀρχίζει τὴ δουλειά του - στίχοι 8 -
 Κόρο: Τ' ἀγέρι φυσᾷ ὁ μῦλος γυρνᾷ
 κι' ἡμεῖς ἄς τραβοῦμε μὲ γέλια θρὲ παιδιὰ
 μ' ἀλέγκρα καρδιά ἐμπρὸς ὄλοι μαζί
 ἄς πᾶμε στὴ δουλειά

Τραγούδι τῆς Ροζίνας.

Ποῖος ἄγγελος τὴ χάρη του

- στά δύο μάτια χύνει... (στίχοι 8)
- ‘Ο μπάριμπα Γιώργης πρὸς τὴν Σουλβίστραν
Χά, Χά, Χά, δὲς πὼς φουσκώνει
θέλει ἔρωτα νὰ κάμει
Χά, Χά, Χά πὼς καμαρώνει (στίχοι 10)
- Σουλβίστρα
ἡ κυρὰ Ροζίνα νὰ μὲ πεί γρηὰ
θὰ μοῦ τὸ πληρώσει πολὺ ἀκριβὰ (στίχοι 6)
- Τὸ τραγούδι τοῦ μπάριμπα Γιώργη
Μὰ τὸ παρατραβήξαμε κι’ ὁ ἥλιος εἶν’ ψηλά
ἔξω πολὺ τὸ ρίξαμε κι’ ὁ ἥλιος δὲν φελα̃ (στίχ. 14)
- ἡ καντάδα τοῦ μπάριμπα Γιώργη
“Αχ, “Αχ, “Αχ, “Αχ, νὰ τῶξερες
πὼς περπατᾶς τὴ στράτα ‘Ροζινοῦλα μου
θὰ μ’ ἀνοιγες τὴν πόρτα γλυκειά μου
μαυρομάτα περδικούλα μου (στίχοι 18)
- Τραγούδι ὑποδοχῆς

Καλῶς τὸν ἀφέντη στὸ φτωχικὸ χωριὸ μας
δεχθῆτέ τον ὅλοι μ’ ἀνοιχτὴ καρδιά
ἀνοῖξτε ἀδέλφια τὸ κάθε σπιτικὸ σας
καὶ γιὰ νὰ μὴ κρυώσει ἀνάψτε του φωτιά
ξυπνήστε ὅλη τὴ χώρα, γέροντες καὶ παιδιὰ
Οὐρά, Οὐρά, Οὐρά.

Οἱ διδάξαντες τὸ ἔργο ἦσαν καλλίφωνοι μὲ φωνὲς προσεχτικὰ διαλεγμέ-
νες ἀπὸ τοὺς Μαρῖνο Βασιλειάδη καὶ Γιώργο Ζαμπούνη καὶ ἀπέδωσαν μὲ με-
γάλη ἐπιτυχία τὰ ὡς ἄνω τραγούδια ἀπὸ στίχους ἐν συνόλῳ ὀγδοήκοντα καὶ
πέντε.

“Ἄλλα ἀξιόλογα ἔργα ποὺ δίδαξε τὸ ‘Ὁδεῖο μὲ τὰ καλὰ αὐτὰ παιδιὰ ποὺ
ἀποτελοῦσαν τὴν ἐρασιτεχνικὴ ὁμάδα τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1932 ἰδρυθέντος καλ-
λιχενικοῦ ὁμίλου, συνεργαζομένου στενὰ μὲ τὸ ‘Ὁδεῖον εἶναι: Σκλάβα — ἀγα-
πητικὸς τῆς βοσκοπούλας — (μὲ μεγάλη ἐπιτυχία παίχτηκε καὶ στὴ Θεσσα-
λονικὴ στὸ κινηματοθέατρο Πατέ), Λύρα Γερονικόλα — κορίτσι γειτονιάς —
βαφτιστικὸς — ‘Αντιγόνη Σοφοκλέους — Κασσιανὴ — στραβόξυλο — ἀπά-
χηδες ‘Αθηνῶν — ἄγνωστη — ‘Αγκόπ (ἔργο τοῦ συμπολίτου μας Φιλ.
Φιλιππίδη) — ὅταν ἀνθίζουν οἱ ἀμυγδαλιές (ἔργο τοῦ συμπολίτη μας Γιώρ.
Κατσαμπὴ παίχτηκε σὲ τρεῖς παραστάσεις στὸ Βασ. Θέατρο Θεσσαλονίκης)
ζητεῖται ψεύτης — γιατρὸς Κλενόφ — κι’ ἄλλα ἔργα ποιότητος μὲ τὴν διδα-
σκαλία πάντοτε τοῦ ἀείμνηστου, ἀνεπανάληπτου δασκάλου Κων. ‘Αλεξιάδη.

Εἶναι δύσκολο νὰ ἀναγραφοῦν τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν ἐρασιτεχνῶν ποὺ μὲ
μεγάλη ἐπιτυχία παρουσίαζαν τὰ ἔργα, ἐκεῖνο ποὺ πρέπει πάλι νὰ τονισθεῖ εἰ-

ναι ὅτι ὑπῆρχε μεγάλη προσφορὰ νέων καὶ νεανίδων καὶ ὁ Κων. Ἀλεξιάδης ἔκαμνε πάντοτε τὴν ἐπιλογὴν μὲ μεγάλη αὐστηρότητα καὶ προσοχὴ καὶ γιὰ τὸ πάντα ἡ ἐπιτυχία ἦταν ἐξασφαλισμένη.

Ἡ χορωδία τοῦ Ὁδείου ἀποτελεῖτο ἀπὸ 80 μέλη καὶ ἔδιδε ἐπὶ πολλὰ χρόνια συναυλίες, ἐμφανίστηκε δὲ καὶ στὸν ραδιοφωνικὸ σταθμὸ Τσιλιγκιρίδη Θεσσαλονίκης καὶ ἐντυπωσίασε τοὺς πάντας. Μικτὴ ἐξηκονταμελὴς χορωδία ἔψαλλε στὸν Ἅγιο Ἀντώνιον ἐκκλησιαστικούς ὕμνους καὶ ὁ Ναὸς ἦταν πάντα ὑπερπλήρης.

Οἱ μαθητικὲς συναυλίες τοῦ Ὁδείου οὐδέποτε ἔλειψαν. Μὲ ἐπιτυχία δόθηκε συναυλία τὸ 1936 ὑπὲρ τῆς Ἀεροπορίας μὲ εἰσπράξεις 7.400. Τὸ θεατρικὸ ἔργο «στραβόξυλο» παίχτηκε ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ Πούλιου τὸ ἔτος 1944 καὶ ἀπέδωσε 15.000 ὀκάδες σῆμα καὶ τὸ «Ζητεῖται ψεφύτης» παίχτηκε ὑπὲρ τοῦ νοσοκομείου Βεροίας καὶ ἀπέδωσε 14.000 δραχμ. Συναυλίες καὶ θεατρικὰ ἔργα ἐδίδοντο πάντοτε γιὰ φιλανθρωπικούς σκοπούς.

Ἡ μνήμη τοῦ Γιάννη Κατηρτζόγλου, ἔσωσε τὰ ὀνόματα τῶν πρωτεργατῶν τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ μουσικῆς κινήσεως ποὺ σὲ στενὴ συνεργασία μὲ τὸ Ὁδεῖο, εἶχαν τὶς μεγάλες αὐτὲς ἐπιτυχίες. Γ. Κανάκης, Κ. Κύρος, Δ. Γιαννακόπουλος, Στράτος Βαγόπουλος, Ἀ. Δημητρακάκης, Εὐρ. Τζίκας, Ἀντ. Τζήκας, Εὐθ. Τζελέπογλου, Ἰωάν. Κατηρτζόγλου, Ἰφιγ. Ζώκου, ἀδελφὲς Μαρκοπούλου, ἀδελφὲς Οἰκονομίδου, Ἐρ. Βαρακλῆ, ἀδελφὲς Παπυθεοκλήτου, Π. Καλαμάτας, Μ. Μαρμαραῖς, ἀδελφοὶ Καλογήρου, Κ. Παπακώστας, Κλ. Κλήμης, Ἐμμ. Κύρος.

Οἱ πρῶτοι ἑρασιτέχνες τῆς ὀρχήστρας ἦταν οἱ Δ. Σμυρλῆς, Ἰ. Ἀντωνιάδης, Ἐμμ. Χατζηνικολάου, Μ. Λάιος, Ἰω. Κατηρτζόγλου, Μ. Γερασιμίδης, Σωτ. Μαζαράκης, δις Κατσαμπῆ - Ὀλυμπία Θ. Ἰατροπούλου (Παπαδήμα), Ἀριάδνη Καλαϊτζῆ κ.ἄ.

Στενὴ συνεργάτιδα ὄλων αὐτῶν ἦταν ἡ λαογράφος Βούλα Χατζίκου ποὺ σὲ στενὴ συνεργασία μὲ τὸ Ὁδεῖο παρουσίαζε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία χορευτικὰ συγκροτήματα.

Στὴν δραματικὴ σχολὴ τοῦ Ὁδείου, ποὺ διεύθυνε ὁ Κολοκυθόπουλος ὑπάλληλος τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης, φοίτησαν πολλοὶ νέοι καὶ νέες, ποὺ μετέπειτα ἔλαβον μέρος σὲ θεατρικὲς παραστάσεις. Μεταξὺ αὐτῶν ἦταν καὶ ἡ καλλίφωνη Ἰφιγένεια Ζώκου. «Τὸ ἀηδόνι τῆς Βέροιας», ὅπως τὴν ἀποκαλοῦσεν ὁ πατέρας μου, μὲ πλοῦσια θεατρικὴ δράση.

Στὴ σχολὴ δὲ αὐτὴ ἀρίστευσε καὶ σὲ εἰδικὴ γιορτῇ ποὺ ὀργάνωσε τὸ Ὁδεῖο, παρουσία τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καὶ πολλῶν θεατροφίλων τῆς ἀπενεμήθη διπλωμα καὶ ἀναμνηστικὰ δῶρα.

Ἡ μεγάλη Κοτοπούλη, εὐρισκομένη στὴ Θεσσαλονίκη καὶ πληροφορηθεῖσα ἀπὸ τὸν τύπο τῆς Θεσσαλονίκης τὸ ταλέντο τῆς Ἰφ. Ζώκου, ἐκδήλωσε τὴν ἐπιθυμία νὰ τὴν γνωρίσει, πρὸς τοῦτο, μερίμνη τοῦ Δήμου ἐκλήθη σὲ συνεστία-

ση στο Ζάππειο, και ὁ Δήμαρχος και μέλη τῆς διοικούσης ἐπιτροπῆς τοῦ Ὁδείου μετέβησαν στὴ Θεσσαλονίκη νὰ τὴν παραλάβουν, τιμῆς ἔνεκεν, ὅμως δυστυχῶς μόλις ἔφθασαν ἐκεῖ, πληροφορήθηκαν ὅτι, μόλις πρὸ ὀλίγων ὥρων, ἡ μεγάλη ἠθοποιὸς εἶχε ὑποστῆ καρδιακὴ κρίση και μετεφέρθη ἐπειγόντως στὴν Ἀθήνα, ἔτσι, ἡ συνεστίαση, ἦσαν ὄλα ἔτοιμα και στημένο τὸ τραπέζι, μὲ ποικιλία ἐδεσμάτων, περιορίστηκε μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ Ὁδείου και τῶν προσκεκλημένων.

Τὸ θέμα τοῦ Ὁδείου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν δραστηριότητα εἶναι ἀνεξάντλητο, πρὶν ὅμως τὸ κλείσω αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ παρουσιάσω τὸν Γιάννη Κατηρτζόγλου, πὸν ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι, πρόσφερε θετικὲς ὑπηρεσίες, ὄχι μόνο στοῦ Ὁδείου ἀλλὰ και γενικὰ στοῦ τόπο μας σὲ κάθε περίπτωση. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν προσφέρει και σήμερα ἀκόμη, τὶς ὑπηρεσίες του στὸν προσκοπισμὸ. Πρόσφερε ὑπηρεσίες στὸν Μῆγ. Ἀλέξανδρο, στὸν ἀθλητισμὸ, στοῦ Βέρμιο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1928 μέχρι τῆς συγχωνεύσεώς του, στοῦ Ὁδείου σὲ κάθε καλλιτεχνικὴ κίνηση πὸν ἐπακολούθησε μετὰ τὴ διάλυση τοῦ Ὁδείου, πρῶτος στὶς φιλανθρωπικὲς ἐκδηλώσεις, πρῶτος στὸν Τουριστικὸ Ὅμιλο, πρῶτος στὴν ὑπὸ τοῦ Ἰω. Ἀντωνιάδη μουσικὴ ὀμάδα. Δημοτικὸς Σύμβουλος και γιὰ μικρὸ διάστημα δήμαρχος διορισμένος ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν. Τὸν Γιάννη Κατηρτζόγλου ὁ ἀναγνώστης θὰ τὸν συναντήσει και σ' ἄλλα σημεῖα τοῦ παρόντος βιβλίου.

Εἶμαι ἰδιαίτερα εὐτυχῆς πὸν μοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ παρουσιάσω τὸν μετριόφρονα αὐτὸν συμπολίτη μου, τοῦ ὁποῖου ἐπαναλαμβάνω οἱ ὑπηρεσίες του στοῦ τόπο μας ὑπῆρξαν ἀξιόλογες, ἐργασία θετικὴ ἀλλ' ἀθόρυβη.

Τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ γιατί μὲ μεγάλη προθυμία μὲ πρόσφερε φωτογραφίες καὶ πολὺτιμο ὕλικὸ γιὰ τὸ βιβλίο μου αὐτὸ.

Και θὰ κλείσω τὴν ἀφήγησή μου γιὰ τὸ Ὁδεῖο μὲ δυσάρεστες ἀναμνήσεις.

Οἱ δύο καλοὶ φίλοι, ὁ Μαρίνος Βασιλειάδης και Γιώργος Ζαμπούνης θὰ μείνουν ἀλησμόνητοι και τὰ ὀνόματά τους θὰ μνημονεύονται σὲ κάθε μουσικὴ ἐκδήλωση.

Τὸ ἀγαπημένο αὐτὸ ντουέτο πὸν κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες γιὰ τὴ διάδοση τῆς μουσικῆς και ἀγαπήθηκε τόσο πολὺ ἀπὸ τὸ κοινὸ, ἔφυγεν ἀπὸ τὴ ζωὴ πικραμένο, γιατί δὲν τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ πραγματοποιήσει τὸ εὐρὺ πρόγραμμά του, παρὰ τὸ ἄφθονο ἔμπυχο ὕλικὸ, πὸν τὸ περιέβαλε μὲ ἀγάπη, μὲ ἐκτίμηση ἀπεριόριστη.

Ὁ Γιώργος Ζαμπούνης ἀπογοητευμένος, πικραμένος ἀποτραβήχτηκε στοῦ χόμπυ του, πὸν ἦταν ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴ φύση, τὰ δένδρα, τὰ λουλούδια.

Τὸ παρὰ τὸν σιδ. σταθμὸ χωράφι του, μὲ προσωπικὴ του ἐργασία (ἦταν χειροδύναμος και ἐργατικὸς, δὲν τρώμαζε ἀπ' τὴ δουλειά, τοῦναντίον αὐτὴ τὸν τρώμαζε) τὸ μετέτρεψε σὲ πρότυπο ὀπωρῶνος, δημιούργησε ἀνθοκήπιο, και ἕνα μικρὸ πτηνοτροφεῖο, κ' ὄλα αὐτὰ συνδύαζαν τὴ φύση μὲ τὴ μουσικὴ.

Σὰν φιλανθῆς εἶχε καὶ εὐγενικὰ αἰσθήματα.

Στὸ ὑπ' ἀριθμ. 167/1975 φύλλο τῆς ἐφημερίδος ΒΕΡΟΙΑ ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔγραψα καὶ τὰ ἑξῆς:

«ΤΟ ΑΓΡΙΟΛΟΓΙΟΤΑΙΟ ΤΟΥ ΜΑΕΣΤΡΟΥ».

«... Ἄλλὰ ὑπάρχει φιλανθῆς πού νά μὴ ἔχει εὐαίσθητη ψυχὴ, νά μὴ ἔχει ἀγνὰ κι' εὐγενικὰ αἰσθήματα; Ὁ μαέστρος μας εἶχε πάντα μιὰ τρυφερότητα, μιὰ εὐαισθησία, πού τὴν πῆρε ἀπ' τὴ μουσικὴ, ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια κι' ἀπὸ τὸ ὑπερύμνητο ἀγροτικὸ περιβάλλον, ἀπὸ τὰ ἀμπέλια του, τὰ δένδρα του, τὰ λουλούδια του, ἀπὸ τὴ φύση γενικά. Τὰ λουλούδια δὲν ἔχουν στόμα νά μιλήσουν, ἐκφράζουν ὅμως πάντα τὰ ἀγνὰ, τὰ ἄδολα αἰσθήματα, τὴν τρυφερότητα, τὴν ἀγάπη.

Ὁ Γκαῖτε, ὁ μεγάλος αὐτὸς Γερμανὸς φιλόσοφος, εἶχε ἀσχοληθεῖ καὶ μετὴ βοτανολογία, εἶχε ἀγαπήσει παθολογικὰ τὴ φύση, τὸ πράσινο, τὰ λουλούδια καὶ τὸ παρακάτω ποίημά του, πού γράφτηκε πρὶν 200 περίπου χρόνια, φανερῶναι τὸ πάθος του αὐτό, εἶναι δὲ σὰν νά γράφτηκε τὸ ποίημα αὐτό, γιὰ τὸν μαέστρο μας, ὁ ὁποῖος σὰν εἶδε στὸν κρημνὸ τῆς Καραχμέτης ἕνα ἀγριολοῦλουδο νά κινδυνεύει νά φαγωθεῖ ἀπὸ τὰ ζῶα, τὸ πόνεσε ἢ ψυχὴ του, τὸ ξεριζώσε καὶ τὸ φύτεψε στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ του, ὅπου πιά δὲν κινδύνευε.

Ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ μεγάλος ποιητής, ὁ Γκαῖτε, μετὴ διαφορὰ ὅμως, πού αὐτὸς θέλησε νά κόψει τὸ λουλούδι, πού βρῆκε κρυμμένο στὸ δάσος, ἀλλὰ τὸ λουλούδι μίλησε... «μὴ μὲ κόβεις θὰ μαραθῶ», ἀλλὰ τὴ συνέχεια στοὺς παρακάτω στίχους.

«Ἐγύριζα μονάχος μου, στὸ δάσος μέσα
δὲν ἐξήτησα τίποτε γιὰ νᾶβρω ἐκεῖ
Στὴν σκιά μέσα κρυμένο, βλέπω ἕνα λουλουδάκι
λαμπρὸ σὰν ἄστρο, σὰν ματάκι ὄρατο,
θέλησα νά τὸ κόψω, καὶ μ' εἶπε ἀπαλὰ
«μὲ κόβεις τὸ φτωχὸ νά μαραθῶ καὶ νά πεθάνω».
Καὶ ἐγὼ τότε τὸ θγάζω, μ' ὄλες του τὶς ρίζες,
στὸ περιβόλι μου τὸ φέρνω, τοῦ ὁμορφου σπιτιοῦ μου
καὶ τὸ φυτεύω ἐκεῖ, σὲ μιὰ ἥσυχη γωνίτσα
καὶ εἶναι πάντα δροσερό, κι' ὄλο ἕνα ἀνθίζει...».

Αὐτὸ δὲν εἶναι μιὰ ποιητικὴ εὐαισθησία, μιὰ ψυχικὴ τρυφερότητα, μιὰ ἄδολη καὶ ἀγνή πηγαία ἔκφραση;

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΕΩΣ

Ἡ Βέροιά μας πρὶν 55 χρόνια καὶ πῶς μπροστὰ βέβαια, βρισκόνταν σὲ κατάσταση τελείας ὑπανάπτυξης. Δρόμοι στενοί, σὲ πολλὰ σημεῖα ἐνάμισο μέτρο, γκαλντερίμια ἀνώμαλα, πὺν δύσκολα τὰ καθάριζαν οἱ ὀδοκαθαρισταὶ μὴ φορὰ τὴν ἐβδομάδα, πεζοδρόμια ἀνύπαρκα ἢ πολὺ στενὰ ὥστε ὁ περιπατητὴς ν' ἀκροβατεῖ καὶ νὰ κινδυνεύει νὰ πέσει στὶς λάσπες ἢ στὰ νερὰ πὺν περνοῦσαν σὲ πολλὰ σημεῖα ἀκάλυπτα, ἰδίᾳ στὴν ὁδὸ τῆς σημερινῆς Μητροπόλεως, γεφυράκια ξύλινα πὺν συνέδεαν τὰ αὐλάκια. Ὁ πρὸς τὸ γυμνάσιο δρόμος ἀνηφορικὸς καὶ ἀνώματος ἦταν πάντα σχεδὸν ἀδιάβατος γιὰ τὰ ἀκάλυπτα νερὰ πὺν κατευθύνονταν στοὺς λαχανόκηπους γιὰ πότισμα, ἦσαν πάντα πλημμυρισμένα, μὲ τὶς καταπακτὲς ἀνοιχτὲς πὺν δημιουργοῦσαν μεγάλο κίνδυνο, ἰδίᾳ στὰ παιδιά. Λάσπη, λάσπη καὶ δίκαια οἱ ξένοι ἀποκαλοῦσαν τὴν πόλιν «λασπούπολη».

Στὶς βροχερὲς μέρες τοῦ χειμῶνα, πὺν ἦταν καὶ πολλές, ὁ οὐρανὸς πάντα μαυρισμένος καὶ νερὸ μὲ τὸ τουλούμι, καὶ γιὰ τὸ οἱ Τούρκοι, τὴν Βέροια τὴν ὀνόμαζαν «Καραβέρια» «Μαύρη Βέροια», τὴ λάσπη τὴν μάζευαν οἱ ὑπάλληλοι τοῦ δήμου στὰ κάρρα καὶ τὴν πετοῦσαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν στὸ «Μουαριφ» ὅπου σήμερα τὰ νεκροταφεῖα, ἀλλὰ στὸ δρόμο τὸ περισσότερο μέρος τοῦ πολῦτιμου αὐτοῦ φορτίου, ἔμεινε πάλι στὸ δρόμο τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ τὶς ρωγμὲς τῶν κάρρων.

Μόνον ἡ λέξις «μὴ χειρότερα» εἶναι ἱκανὴ νὰ δώσει μὴ εἰκόνα τῆς καταστάσεως.

Ἀπὸ τὸ 1924 - 1925 ἐπὶ δημαρχείας Μάρκου ἄρχισαν κάπως νὰ ἐπιδιορθώνονται συστηματικὰ οἱ δρόμοι.

Σχέδιο δὲν ὑπῆρχε.

Κατὰ Ἰανουάριον 1925 ὁ δήμαρχος Ἰω. Μάρκου σὲ συνέντευξιν πρὸς τὴν ἐφημερίδα «Ἀστὴρ» τοῦ Ἰωάν. Γούναρη ἔλεγεν «ἡ ὑπὸ τῶν μηχανικῶν Ν. Ἔρτσου καὶ Σ. Μακρυδήμα μελετηθεῖσα νέα ρυμοτομία τῆς πόλεως, ἔξασφαλίζει πλήρως πάσας τὰς ἀνάγκας αὐτῆς, κατὰ τοὺς ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς ἀσφαλείας, οἰκονομίας, αἰσθητικῆς καὶ συγκοινωνίας ἐντεταμένους ὄρους. Ἡ ἐπιτελεσθεῖσα ἐργασία ὑπὸ τῶν ἄνω μηχανικῶν ὑπῆρξε ἀμερόληπτος, λίαν εὐσυνείδητος, προσεπάθησαν δὲ κατὰ τὴν μελέτην τοῦ διαγράμματος τῆς ρυμοτομίας ὅπως οἱ δημόται Βεροίας ὑποστῶσι τὰς ὀλιγωτέρας τῶν θυσιῶν, χαράσσοντες τὰς ὁδοὺς ἐπὶ τῇ θάσει τοῦ ὑπομετρικοῦ καὶ τῆς μορφολογίας τοῦ ἐδάφους, ἔχοντες κατεῦθυσιν τοῦ ἐπιμήκου στενοῦ σχήματος τῆς πόλεως...».

Τὸ δημοτικὸ συμβούλιον ἐνέκρινε τὸ σχέδιον τοῦτο, παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις

ὄρισμένων μελῶν, ὅτι τὸ σχέδιον εἶναι μὴ ἐφαρμοσίμο γιὰ τὸ πολυτελέστατον καὶ πολυδάπανον.

Αὐτὰ ἔλεγεν ὁ δήμαρχος κ' αὐτὰ ἀποφάσιζεν τὸ δημοτικὸν συμβούλιον.

Ἡ ἀντίδραση ὁμως τοῦ λαοῦ ἦταν μεγάλη γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου καὶ ἀπέδιδαν σ' αὐτὸ κομματικὴ χροιά.

Ἡ ἀπαίτηση τοῦ λαοῦ, κατὰ συντριπτικὴ πλειοψηφία εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἦταν ἐναντίον τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἡ ἀπαίτηση ἦταν ἡ μεγένθυση τῶν τετραγώνων καὶ ἡ ἐξαφάνιση τῶν περιττῶν δρόμων καὶ ἡ στένωση τῶν λοιπῶν.

Ὁ μηχανικὸς τοῦ Δήμου Λάλλας ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ σχεδίου.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἀγῶνος κατὰ τοῦ σχεδίου ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς Πρ. Καμπίτογλου, Μερκ. Καρακωστῆ, Κων. Καμπίτογλου, Δημ. Γεμιτζόγλου καὶ Ἐμμ. Περδίκια ἐκινήθη πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις γιὰ τὴν ματαίωση τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸν Γεν. Διοικητὴν Καναβόν, πρὸς τὸν ὁποῖο, παρουσία καὶ τοῦ Ὑποδιοικητῆ Βεροίας Ἐμποριδῆ, ἐξήγησε τοὺς λόγους γιὰ τὸ ἀνεφάρμοστον τοῦ πολυτελοῦς, τοῦ πολυδάπανου, τοῦ καταστρεπτικώτατου γιὰ τὴν πόλη σχεδίου, καὶ τὸν παρεκάλεσε ὅπως εἰσηγηθεῖ στὸν ἀρμόδιο Ὑπουργὸ Συγκοινωνίας γιὰ τὴν τροποποίηση.

Ὁ Γεν. Διοικητὴς ἐτάχθη ἀνεπιφύλακτα μὲ τὸ μέρος τῆς Ἐπιτροπῆς, καθ' ὅσον τοιαῦτα σχέδια, ὡς ἐτόνισε, μόνον σὲ ἀκάλυπτους χώρους ἐφαρμόζονται, ὑποσχέθηκε δὲ νὰ εἰσηγηθεῖ στὸν Ὑπουργὸ Συγκοινωνίας, τὴν τροποποίηση τοῦ σχεδίου, συστήσας ὅπως ἡ ἐπιτροπὴ ἀναφερθεῖ τὸ ταχύτερον ἄλλιν τηλεγραφικῶς στὸν Ὑπουργὸ Συγκοινωνίας, ἵνα μὴ εὐρεθῶμεν πρὸ τετελεσμένου γεγονότος.

Τελικὰ τὸ σχέδιον δὲν ἐφαρμόστηκε, γιὰτί στίς ἐκλογές τοῦ Φθινοπώρου 1929, ἐκλέχτηκε νέο δημοτικὸ συμβούλιο καὶ νέος δήμαρχος ὁ Ἄντ. Πρωτοψάλτου, οἱ ὅποιοι καὶ ἐπελήφθησαν τῆς τακτοποιήσεως τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ θέματος, πὸν δικαιολογημένα εἶχε ἀναστατώσει τὴν πόλη.

Τὸ εὐτύχημα εἶναι γιὰ τὴν πόλη, ὅτι δὲν ματαιώθηκε ἡ διάνοιξη τοῦ περιφερειακοῦ — σημερινῆ λεωφόρος Ἀνοίξεως — γιὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Ἰω. Παπαδάκης κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες, πὸν εὐοδόθηκαν μὲ τὴν συμπαράσταση τοῦ Ὑπουργοῦ Συγκοινωνίας Ἰωάν. Βαλαλά, ὁ ὁποῖος ἀπλόχερα ἔδωσε μεγάλες πιστώσεις, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ Γεν. Διοικητοῦ Στ. Γονατᾶ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1929 διέθεσε μεγάλα ποσὰ γιὰ τὴν ἐν γένει διαμόρφωση τῆς λεωφόρου, πὸν σήμερα τὴν καμαρώνομε.

Ἡ διάνοιξη τῆς λεωφόρου αὐτῆς ἦταν πολὺ δύσκολη καὶ πέρασε ἀπὸ πολλὰς φάσεις, γιὰτί ἔπρεπε ν' ἀπαλλοτριωθοῦν, ἀγροί, λαχανόκηποι, νὰ γίνονιν σὲ μεγάλο βαθμὸ ἐκχωματώσεις, ἐπιχωματώσεις, νὰ μεταφερθεῖ τὸ νεκροταφεῖο πὸν κατελάμβανε μεγάλο χῶρο κατὰ πλάτος τῆς λεωφόρου, σὸ σημεῖο ὅπου

σήμερα ή παιδική χαρά και πρὸς τ' ἄνω μὲ κατεύθυνση πρὸς τὴν ἔξοδο (τὸν Ἀπρίλιον 1924 ἐτάφη ὁ πατέρας μου τὸ 1927 ἔγινε ή ἀνακομιδὴ) και μετὰ ἄρχισε ή κατάργησή του.

Τότε ὁ Παπαδάκης και πάλι, συνέλαβε τὴν ἰδέα τῆς δημιουργίας τοῦ ἴδου νεκροταφείου, και ἐδῶ ὑπερπηδήθησαν πολλὰ ἐμπόδια.

Ὁ ὀδοντίατρος Ἀλέξ. Στράλλας ἀνέπτυξε πρωτοφανῆ δραστηριότητα για τὴν ἴδρουση, τὴν διαμόρφωση τοῦ χώρου, τὴν δεινδροφύτευση και γενικά τὴν τήρηση τοῦ κανονισμοῦ.

Ὁ Δημ. Σωσιδης διευθυντῆς τοῦ ἐργοστασίου Βερμίου κατὰ τὸ ἔτος 1930 ἀνήγειρε Ναὸν τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, εἰς μνήμην τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀθανασίου, πὸν σώζεται μέχρι σήμερα.

Ἐπὶ Μητροπολίτου Πολυκάρπου προεξάρχοντος μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ κλήρου ἔγινε σὲ σεμνή και συγκινητικὴ ἐορτὴ ή μετακομιδὴ τῶν ὀστῶν τῶν πατέρων μας ἀπ' ὀλα τὰ νεκροταφεῖα τῆς πόλεως.

Ἀργότερα πολλὰ εὐπὸλῆπτα πρόσωπα εἶχαν ἀναλάβει τὴν διοίκηση τοῦ νεκροταφείου, ἐνθυμοῦμαι τοὺς Στέφ. Τσουλῆν, Φιλ. Οὐζούνην, οἱ ὀποῖοι συνεργάστηκαν στενὰ μετὸν Ἀλέξ. Στράλλαν και Γιάννην Παπαδάκην.

Μετὰ τὴν παρένθεση αὐτῆ, ἐπανέρχομαι στὸ θέμα τοῦ σχεδίου, πὸν εἶναι ἀνεξάντλητο και τὸ πὸ καυτὸ και εἶχε μεγάλες ἐπιπλοκές, γιατί διάφοροι ἰσχυροὶ και κομματικοὶ παράγοντες, τῶν ὀποίων τὰ συμφέροντα ἐθίγοντο ή ἤθελαν νὰ «βγοῦν στη φάτσα» ἀνάγκαζαν κατὰ καιροὺς τὰ δημοτικά συμβούλια νὰ τροποποιοῦν τὸ σχέδιο, ὄστε νᾶναι δύσκολὴ ή ἐφαρμογὴ του.

Τὸ νέο σχέδιο, μετὰ τὴν ἀπόρριψη τοῦ πρώτου ὄς τελείως ἀνεφάρμοστου, ἐγκρίθηκε και κριθῆκε ἐφαρμοστέο τὸ 1936 ἐπὶ δημάρχου Πρωτοψάλτου.

Τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας - διευθύνσις Ἀρχαιολογίας κατόπιν ἐγγράφου τοῦ δήμου, καθῶρισε ἐξ ὀμόνον διατηρητέα μνημεῖα, μετέπειτα ὄμως κατὰ τὸ 1962 ἐπὶ δημαρχείας Κεμιντζὲ τὰ μνημεῖα αὐξήθησαν σὲ ἐξήντα και ὄς ἐκ τούτου δημιουργήθηκε σάλος για τὴν ἐφαρμογὴ ἀκωλύτως τοῦ σχεδίου.

Ὁ κατὰ τὴν περίοδον 1949 και 1951 - 1953 δήμαρχος Ἀ. Καρατζόγλου, ὄς εἶμαι σὲ θέση νὰ γνωρίζω, εἶχε δραματισθεῖ τὸν δρόμον Μητροπόλεως σὲ πλάτος 25 μέτρων και τὴν δημιουργία δύο μεγάλων πλατειῶν Ὀρολογίου και Ἀγ. Ἀντωνίου. Δυστυχῶς ή πρόθεσή του αὐτῆ, προσέκρουσε σὲ πείσμονες ἀντιδράσεις, φίλων και ἀντιπάλων και ἰσχυρῶν κομματικῶν παραγόντων, ὄς ἀναφέρω πὸ πᾶνω και ἔτσι τὸ πλάτος παρέμεινε στὰ 15 μ. και οἱ δύο πλατεῖες ἀπὸ ὑπερμεῖζονες παρέμειναν μεῖζονες.

Μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 13 τῆς 31.1.50 ἀπόφασιν τοῦ Δ.Σ. και μετὰ ἐγκρισιν τῆς Νομαρχίας ἀποφασίστηκε ή διάνοιξη αὐτῆς τῆς μεγάλης ὀδικῆς ἀρτηρίας και σὲ χρόνον ρεκδὸρ τὸ ἔτος 1951 πραγματοποιήθηκε ή διάνοιξη, δαπανηθέντος ποσοῦ 700 ἔκατ. ἐκ τοῦ ὀποίου τὰ 550 ἔκ. προήρχοντο ἀπὸ δάνειον τοῦ Ταμείου Παρακαταθηκῶν και δανείων. Ἐτσι, ὁ ἀνώμαλος αὐτὸς δρόμος, ὁ

στενός σὲ πολλὰ σημεῖα 1¹/₂ - 2 μ. μὲ τὰ καλντιρίμια, τὰ ἀκάλυπτα νερά, μετεβλήθηκε στὴ σημερινὴ λεωφόρο μὲ τὰ τόσο ἐντυπωσιακὰ μέγαρα. Ἐν συνεχείᾳ ἐγίνε ἡ προετοιμασίᾳ διὰ τὴν ὁδὸν Βενιζέλου μὲ τὰ στενὰ σοκάκια τῆς, τὴν διάνοιξη ὅμως αὐτῆς ἐπραγματοποίησεν ὁ διάδοχός του Κεμιντζῆς Ἄντ. μετὰ τὸ 1954.

Ἡ δραστηριότητα τοῦ Ἄ. Κ. ὡς δημοτικοῦ συμβούλου, Προέδρου δημοτικοῦ συμβουλίου ὡς Δημάρχου ὑπῆρξε πράγματι ἀξιόλογη, ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὸ ἱστορικὸ ἀρχεῖο τῆς Βεροίας, γιὰ τὴ διατήρηση τῶν ἀρχοντικῶν, γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς δημοτικῆς βιβλιοθήκης, γιὰ τὸν Τουριστικὸν Ὅμιλον, γιὰ τὴν φιλαρμονικὴ μουσικὴ, γιὰ τὴν δενδροφύτευση τοῦ συνοικισμοῦ Παπάγου ἐπὶ ἐκτάσεως 200 στρεμμ. μὲ δένδρα Πεύκης καὶ Κυπαρισσιῶν, καὶ τοῦτο γιὰ νὰ περιορίσει τὴν οἰκοπεδοφαγίαν — ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ—.

Πρόθεσή μου δὲν εἶναι νὰ ἐπεκταθῶ γιὰ τὴ δραστηριότητα τῶν κατὰ καιροὺς δημάρχων καὶ γνωστὸ δὲν ὑπεισέροχομαι σὲ λεπτομέρειες, ἐξαιρέση μόνον κάμνω γιὰ τὸ σχέδιο καὶ τὴν Ἑλλά.

Θ' ἀναφερθῶ ἐπ' ὀλίγον στὰ ἀρχοντικά τοῦ τόπου μας γιὰτι κα' αὐτὰ ἔχουν σχέση μὲ τὸ σχέδιο.

Διὰ Π.Δ. 1.10.1927 Ε.Κ. 209/1927 καὶ Β.Δ. 23.10.1937 Ε.Κ. 428/1937 εἶχαν κηρυχθεῖ ὡς ἱστορικά, διατηρητέα μνημεῖα ἀντιστοίχως τὰ ἀρχοντικά Βικέλα, καὶ τῶν Ρακτιβάν, Χατζῆ καὶ Σιὸρ Μανωλάκη.

Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ διευθυντὴς τοῦ λαογραφικοῦ ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Γεώρ. Α. Μέγας σὲ ἐπιστολὴ του ἀπὸ 20.5.1953 πρὸς τὸν τότε Δήμαρχον Α.Κ. μεταξὺ τῶν ἄλλων, γράφει ὅτι, μία ἀπορία του γιὰ τὴν οἰκίαν Βικέλα - Κανάκη, τὴν ἔλυσε ὁ Εἰσαγγελεὺς Βεροίας, κατόπιν ἐρεῦνης, ὅτι ἡ οἰκία Κανάκη πρέπει νὰ διατηρηθεῖ ὡς μουσεῖον τέχνης μ' ἐπίπλωση παλαιότερων χρόνων ὥστε οἱ ἐπισκέπται ν' ἀποκομῆζωσι πλήρη καὶ σαφῆ εἰκόνα τῆς ζωῆς ποὺ ἔζησαν ἐν αὐτῇ οἱ παλαιότεροι ἀρχοντες τῆς Βεροίας. Ἡ οἰκογένεια αὐτὴ ἀνῆκε πάλαι εἰς ἓν τῶν ἐπιφανεστέρων τέκνων οὐ μόνον τῆς Βεροίας, ἀλλὰ καὶ συμπαθῆς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Καὶ ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς, συνεχίζων λέγει ὅτι ἦλθεν εἰς συνεννόησις μὲ τοὺς ἀρμοδίους διὰ τὴν ἀποτύπωση τῶν σχεδίων κλπ. Κατὰ τὴν χάραξιν τοῦ σχεδίου δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ διάσωσης τῶν παλαιῶν σπιτιῶν τῆς σειρᾶς Καρακωστῆ καὶ πρόκειται νὰ κατεδαφισθῶν.

Εἰς ἄλλην παράγραφον τῆς μακροσκελέστατης καὶ περισπούδαστης αὐτῆς ἐπιστολῆς, γράφει ἀπευθυνόμενος στὸν Δήμαρχο — «ἡ παρουσία εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Δήμου, ἀνδρός, ὅστις ὡς εἴμεθα βέβαιοι ἐκτιμᾷ δεόντως τὴν ἀξίαν τῶν Μνημείων τοῦ πολιτισμοῦ οὐ μόνον τῆς ἀρχαίας ἀλλὰ καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος εἶναι ἐγγύησις ὅτι θὰ ἐνεργηθοῦν τὰ δεόντα διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ».

Καὶ ἐνῶ οἱ ξένοι πρὸς τὸν τόπο μας σκέπτονταν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον,

ήμεις, από μικροσυμφέροντα, από αδιαφορίαν, συνηγορούσης και τῆς ἐγκληματικῆς ἀδιαφορίας τῆς τότε ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, παρεδώσαμε τὰ ἀνεπανάληπτα αὐτὰ ἀρχοντικά στὴν ἀδηφάγο σκαπάνη και σήμερα στὰ οἰκόπεδα αὐτῶν ὀρθώνονται πολυώροφες κατοικίες.

Δὲν πρέπει νὰ παρασιωπήσω και κάτι ἀκόμη πού γνωρίζω ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως.

Ὁ Γεώργ. Κανάκης ἐρμηνεύς τῆς τουρκικῆς παρὰ τῶ Πρωτοδικεῖω Βεροῖας ἔκαμε ἀγῶνα για νὰ διατηρήσει τὸ ἀρχοντικό, τὸ μοναδικὸ αὐτὸ ἀρχοντικό, σὲ ὄγκο, σὲ κατασκευή, σὲ ἐπιβλητικότητα μετὰ τὰ ἀνεπανάληπτα σκαλιστά, μετὰ τὸ χρυσοποίκιλτο νταβάνι στὸ δωμάτιο ὑποδοχῆς (Τζιαμακιάνι), πού διατήρησε και τὴν παλαιὰ ἐπίπλωση, και ἀπὸ τὸ γλίσχρο μισθὸ του διέθεσε ἀρκετὰ χρήματα για τὴν συντήρησή του, παρὰ τὴν ἀπαγόρευση τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας νὰ μὴ προβαίνει σὲ ἐπισκευές!!!

Ἐπανελημμένες ἀναφορὲς και ἐπιστολὲς στὸ φίλο του Δ. Δίγκα, Ἐπουργὸ Συγκοινωνίας (τὴν ἀλληλογραφία ἔγραφα ἐγὼ στὴν γραφομηχανή) δὲν ἔφεραν ἀποτέλεσμα και για νὰ μὴ τὸν πλακώσει, γιατί ἔγινε ἐτοιμόρροπο, τὸ ἐγκατέλειψε και ὁ ἀνεκτίμητος αὐτὸς θησαυρὸς μιὰ μέρα σωριάστηκε, σώθηκε μόνον ἡ ἐξώπορτα μετὰ τὰ 1950 πλατυκέφαλα μεγάλα καρφιά πού βρίσκεται στὸ μουσεῖον, για νὰ μαρτυρεῖ τὴν, ἐπαναλαμβάνω, ἐγκληματικὴ ἀδιαφορία τῆς τότε ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, ἡ ὁποία ἂν διέθετε ψυχία θὰ κρατοῦσε τὸ ἀρχοντικό αὐτὸ και δὲν θὰ ἔπεφτε ὡς ἐτοιμόρροπο.

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Ἡ πόλη μας ὑπῆρξε θεατρόφιλη. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀκόμη, οἱ νέοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μέλη τοῦ συλλόγου «Μέλισσα», ἔδιδαν θεατρικὲς παραστάσεις στὴν αἴθουσα τοῦ Βλάχικου σχολείου, ὅπου σήμερα τὸ μέγαρο ΟΤΕ. Μετὰ τὴν κατεδάφισή του οἱ παραστάσεις πραγματοποιοῦνταν στὴν εὐρύχωρη αἴθουσα τοῦ γυμνασίου, κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Ὁργανισμῶν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἡ σχετικὴ αἴτηση ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῆ πρὸ μηνὸς τοῦλάχιστον, κατόπιν ὁμως ἐνεργειῶν τοῦ Συλλόγου Μ. Ἀλέξανδρος καὶ τοῦ βουλευτῆ Παπαδάκη, τὸ δικαίωμα αὐτὸ μετεβιβάσθη στὸν ἐκάστοτε γυμνασι-ἀρχὴ ἀπ' τὸν ὁποῖον καὶ ἐγκρίθηκε ἡ κατασκευὴ ὑπὸ τοῦ συλλόγου Μ. Ἀλεξάνδρου, μόνιμης σκηνῆς μὲ περιστρεφόμενα παρασκήνια πὸν ἐξυπηρετοῦσε ἀφάνταστα τοὺς σκοποὺς τοῦ συλλόγου Μ. Ἀ. ἀλλὰ καὶ τὸ γυμνάσιον ὅταν ἔδιδε μαθητικὲς παραστάσεις.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθω εἰς τὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας περίοδον.

Σὲ ἡλικία 9 - 10 χρόνων, ὁ πατέρας μ' ἔπαιρνε γιὰ νὰ γίνεται κάποια ἡσυχία στὸ σπίτι, γιατί ἤμουν ζωηρός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀδελφὸ μου Γιαννάκη καὶ δὲν ἄφηνα τὰ δύο ἀντάμα, καὶ μ' ἐπῆγαινε στὸ σχολεῖο τὸ Βλάχικο, ὅπου ἔβλεπα διάφορα πρόσωπα ν' ἀνεβοκατεβαίνουν σ' ἓνα ἐκεῖ πῶς ψηλὰ δωμάτιο, καὶ νὰ μιλοῦν δυνατὰ, ἔκαναν πρόβες. Ἐκεῖ μ' ἐπλησίαζαν πολλοί, κανένα ὁμως δὲν γνῶριζα, παρὰ μόνον ἓνα, τὸν Ἄριστ. Ζωγράφου γιατί ἦταν φίλος τοῦ πατέρα μου καὶ ἐπισκέπτονταν τακτικὰ τὸ σπίτι μας. Ἀργότερα σὰν μεγάλωσα, ἔμαθα πὸς τὸ σχολεῖο αὐτὸ ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι ἔπαιζαν θέατρο. Ἀπὸ τὸν φίλο μου Γιώργου Θεμελῆ καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Βεροίας τοῦ Ἄναστ. Χριστοδούλου, πὸν κυκλοφόρησε τὸ 1950 ἔμαθα ὅτι, οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, μέλη τοῦ συλλόγου «Μέλισσα» ἦσαν οἱ Δῆμος Βασιλείου διευθυντῆς ἡμιγυμνασίου, Δ. Τούσας ἰατρός, Ἐμμ. Χριστοδούλου, Ἰω. Τούσας, Ἰω. Σιορμανολάκης, Περ. Χριστοδούλου, Ἐμμ. Περδικάς, Παν. Μπογιατζῆς, Μιλ. Καζινάρης (ὑπεδύετο γυναικεῖους ρόλους), Δημ. Μπαλάσης, Ἰω. Μηλιόπουλος, Ἐμμ. Ζάχος, Γεώρ. Βλαχογιάννης, Ἄριστ. Βλάχος, Ἄναστ. Χριστοδούλου, Γεώρ. Θεμελῆς, Γεώρ. Τζίκας. Οἱ Μηλιόπουλος, Τζίκας, Βλαχογιάννης, Περδικάς ὑποδύονταν κωμικοὺς ρόλους.

Ἔργα πὸν ἐδίδαξαν ἦσαν, Τερψιχόρη, Γιαννούλα, Μυλωνάδες, Σκλάβα, Ἀγαπητικὸς βοσκοπούλας κ' ἄλλα.

Μετὰ τὸ 1912, οἱ πόλεμοι, ἡ ἐπιστράτευση, τὰ ἐν γένει ἀνώμαλα γεγο-

νότα ἀνέστειλαν κάθε θεατρική κίνηση, γιά νά ἐπαναληφθεῖ αὐτή μετὰ τὴ λήξη τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Στὸ προσκηνίῳ ἐφανίστηκαν ἄλλοι, οἱ Κων. Μπουζιώτας, Ἄντ. Βλαχογιάννης, Κων. Παπαδήμας, Σταῦρος Παπαδήμας, Πέτρος Θεμελῆς, ἦσαν τὰ βασικὰ στελέχη τῆς ἐρασιτεχνικῆς θεατρικῆς ομάδας.

Οἱ παραστάσεις πραγματοποιοῦνταν στὴν εὐρεία αἴθουσα τοῦ γυμνασίου, οἱ ὄργανοι δὲ αὐτῶν τῶν θεατρικῶν παραστάσεων συναντοῦσαν πολλές δυσκολίες. Ἔπρεπε νά στήσουν τὴ σκηνή, νά διαρρυθμίσουν τὴν αἴθουσα, νά φροντίσουν γιά τὸν φωτισμό, νά συγκεντρώσουν ἀπὸ καφενεῖα τὰ καθίσματα, νά τὰ μεταφέρουν καὶ νά τὰ ἐπιστρέψουν μὲ κάρρα τῆς δημαρχίας γιά λόγους οικονομίας, νά τακτοποιήσουν καὶ πάλι τὴν αἴθουσα, ὥστε τὸ πρωτὶ τῆς Δευτέρας νά μὴ ὑπάρχει τὸ παραμικρὸ πού νά παρακωλύει τὴν κανονικὴ λειτουργία τοῦ γυμνασίου, γιὰ αὐτὸ οἱ παραστάσεις δίδονταν Σάββατο, ὥστε τὴν Κυριακὴ νά ἔχουν τὸν καιρὸ νά καθαρίσουν τὴν αἴθουσα κ' ἂν κάτι εἶχε παραμεληθεῖ, προβληματικὴ ἂν μὴ ἀδύνατη θάταν μελλοντικὰ ἡ παραχώρηση τῆς αἴθουσας.

Ἡ ἐρασιτεχνικὴ αὐτὴ ομάδα δίδαξε δύο τρία ἔργα, μετὰ τῶν ὁποίων τὸ δυσκολώτερο καὶ ἐντυπωσιακότερο ἦταν ὁ Ἀρχοντοχωριάτης.

Θ' ἀναφέρω καὶ κάτι ἀκόμα.

Σ' ἓνα ἔργο, δὲν τὸ ἐνθυμοῦμαι, πού δίδαξε ἡ ἀνωτέρω ομάδα, ἔπρεπε νά κάμει τὴν ἐμφάνισή του στὴ σκηνή, ὁ κύρ-μέντιος, ἔτσι ἤθελε ὁ συγγραφέας, οἱ νέοι τί ἔπρεπε νά κάμουν; ὁμοίωμα δὲν ὑπῆρχε, γιά νά δώσουν λοιπὸν στὴ σκηνή τοῦ ἔργου κάποια ἰδιαίτερη ἔμφαση, δὲν ἐδίστασαν νά μεταφέρουν ἐκεῖ τὸν κύρ-μέντιο· δανείστηκαν τὸ ζωντανὸ ἀπὸ τὸν Σπύρο Πέτσα πού διατηροῦσε τὴν Ἑλλά, τὸν ἀνέβασαν στὰ χέρια!! τὴ μεγάλη μαρμάρινη σκάλα, τὸν ἔκλεισαν στὸ καμαρίνι του, δίπλα ἀπὸ τὴν σκηνή, αἴθουσα διδασκαλίας Α΄ τάξεως γυμνασίου, τοποθέτησαν σανιδώματα κάτω ἀπὸ τὸ σῶμα του γιά εὐνοήτους λόγους, καὶ σὰν ἦλθε ἡ ὥρα, ἐμφανίζεται, στὴ σκηνή καὶ ἔτσι ἐπὶ πῶλον ὄνου καθισμένος ὁ Κώστας Παπαδήμας ἔπαιξε τὸν ρόλο του. Οἱ θεατὲς κάτω χειροκροτοῦσαν καὶ ἐπευφημοῦσαν, ἀλλὰ καὶ ὁ γαϊδαράκος εὐγενέστατος ἀνταπέδωσε τὶς ἐκδηλώσεις μὲ ἓνα δυνατὸ καὶ παρατεταμένο ὀγκάνισμα — κοινῶς γκάρισμα — καὶ ἀφοῦ περήφανος ἔκαμε τὸ γύρο τῆς σκηνῆς ὀδηγήθηκε στὸ καμαρίνι του γιά ἀνάπαυση καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν παράσταση ὀδηγήθηκε στὸ γνωστὸ περιβάλλον, στὸν σταῦλο τῆς Ἑλλάς.

Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ τὸ ἀναφέρω μόνο καὶ μόνο γιά νά ἐπισημάνω τὴ θέληση, τὴν ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ τῶν φιλοπροόδων αὐτῶν νέων, οἱ ὁποῖοι παρὰ τὶς δυσκολίες, τὶς ἀντιξοότητες, τὰ ἐμπόδια, ἐξακολουθοῦσαν νά δίδουν παραστάσεις.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ομάδα, τὴν σκυτάλη πῆραν τὰ μέλη τοῦ Μουσικογυμναστικοῦ Συλλόγου Μέγας Ἀλέξανδρος — πού ὅπως ἦδη εἶναι γνωστὸν κατασκεύασαν τὴν σκηνή, πού τοὺς ἐξυπηρετοῦσε πολὺ, γιὰτὶ ἐκεῖ γίνονταν καὶ οἱ πρό-

βες.

Ὡς πρῶτο ἔργο τὰ μέλη τοῦ καλλιτεχνικοῦ τμήματος τοῦ Μ. Ἀ. δίδαξαν τοὺς φοιτητὰς τοῦ Ξενοποῦλου — Ὁ Βασίλ. Τσιτσεκλής ἢ νοικοκυρὰ πού νοίκιαζε δωμάτια στοὺς φοιτητὰς.

Ὁ Γρηγ. Καρατζόγλου ἡ κόρη τῆς Φανῆ πρωταγωνίστρια, Ἀναστ. Καρατζόγλου Α' φοιτητῆς νομικῆς, Δημ. Πολυζωΐδης Β' φοιτητῆς ἰατρικῆς, Ἀν. Τζίκας Γ' φοιτητῆς φιλολογίας, Ἐμμ. Κύρου Πλάτων ὁ αἰώνιος φοιτητῆς.

Τοὺς γυναικείους ρόλους ὑποδύονταν οἱ Σταῦρος Παπαδήμας, Γρηγ. Καρατζόγλου, Βασ. Τσιτσεκλής, Γρηγ. Ζουμπάς.

Μετὰ τοὺς φοιτητὰς, διδάχτηκε τὸ ἔργο «Μιὰ νύχτα μιὰ ζωή». Στὸ ἔργο αὐτό, γιὰ πρώτη φορὰ τοὺς γυναικείους ρόλους ἐρμήνευσαν γυναῖκες.

Τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ἔργου εἶχε ἀναλάβει ὁ διευθυντῆς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου Κων. Ἀλεξιάδης, πού ἀνέλαβε καὶ τὸν πιὸ δύσκολο ρόλο, τοῦ αὐστηροῦ πατέρα τῆς ἡρωίδας.

Ἡ διανομὴ τῶν ρόλων.

Κων. Ἀλεξιάδης, ἀρχηγὸς οἰκογενείας.

Χαρίκλεια Μαντᾶ, σύζυγός του.

Ὁλγα Πανίδου, ἡρωίδα κόρη του.

Δημ. Πολυζωΐδης, ὁ προτεινόμενος πλούσιος γαμβρός.

Ἡ Χαρίκλεια Μαντᾶ ὑπάλληλος τοῦ Δήμου.

Ἡ Ὁλγα Πανίδου σύζυγος τοῦ Ἰωάννου Πανίδα ὑπαλλήλου τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν.

Τὸν ὑποβολέα στὸν δύσκολο αὐτὸ ρόλο, γιὰτὶ οἱ γυναῖκες στὴν πρώτη πράξη εἶχαν κάποιον τράκ, τὸν εἶχε ἀναλάβει ὁ γράφων.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου ἦταν πλήρης, παρατεταμένα χειροκροτήματα ἀνεκάλεσαν πολλὲς φορὲς τοὺς ἐρασιτέχνες στὴ σκηνὴ καὶ ὑποκλίνονταν μὲ μεγάλη συγκίνηση.

Ἔτσι ἔσπασε ὁ πάγος, γιὰτὶ, παρουσιάστηκαν πολλὰ κορίτσια, τ' ἀφανῆ ταλέντα, πού ἐπιθυμοῦσαν νὰ λάβουν μέρος στὶς θεατρικὲς παραστάσεις.

Μὲ αὐστηρὴ πάντοτε ἐκλογή τῶν προσώπων ἀπὸ τὸν Κ. Ἀλεξιάδη καὶ διδασκαλία, ἀπὸ τὸν ἴδιο πού ἀποτελοῦσε ἐγγύηση, διδάχτηκαν πολλὰ ἔργα. Ἀρχοντοχωριάτης, Μαλλιά κουβάρια. Ζητεῖται ὑπέρτης. Σαμπινιὸ χωρὶς νὰ θέλῃ (μετάφραση ἐκ τῆς γαλλικῆς). Ἀγαπητικὸς βοσκοπούλας, Στέλλα Βιολάντη. Ἡ λύρα τοῦ γερονικόλα — μὲ πρωταγωνιστὰς τοὺς ἀνεπανάληπτους Μίμη Γιαννακόπουλο καὶ Στράτο Βαγόπουλο, Φωτεινὴ Σάντρη, Στέλλα Βιολάντη, Πειρασμὸς καὶ πολλὰ ἄλλα, ὡς θ' ἀναφέρω πιὸ κάτω σ' ἄλλο κεφάλαιο.

Ὅλα τὰ ἔργα σημείωναν μεγάλη ἐπιτυχία, γιὰτὶ ἡ παρουσία τῆς γυναίκας στὴ σκηνὴ ἔδιδε χάρι, ὁμορφιά. Ἡ πόλη μας διψοῦσε γιὰ θέατρο.

Ρόλους πρωταγωνιστοῦ ἔπαιζε καὶ ὁ Ἀργ. Δημητρακάκης, πού ἦταν καὶ καλλιφωνος. Ἐπίσης ὁ Κῦρος Κύρου καὶ ἡ γυναῖκα του Ἀνθούλα καὶ πολλὰ

ἄλλα ἀνδρόγυνα, πὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ὀναφέρω.

Ἀπὸ τὰ κορίτσια ἐνθουσιάζονται τὶς Καλλιόπη Περαιτινοῦ, Ἰφ. Ζώκου, Ἐλ. Παπαθεοκλήτου πὺ ἦσαν καὶ καλλίφωνες, ἀπὸ τὶς δασκάλες τὶς Εὐδοξοῦλα Ἀντωνιάδη, Ἀντιγόνη Γεωργιάδη, Πολυξ. Καραλή πὺ μὲ τὸν γράφοντα εἶχαν πρωτεύοντας ρόλους.

Στὸ κεφάλαιο «ΩΔΕΙΟΝ» ὁ ἀναγνώστης θὰ ἰδεῖ καὶ ἄλλα θεατρικὰ ἔργα μὲ νέα πρόσωπα πὺ πρόθυμα πρόσφεραν τὶς ὑπηρεσίες τους, τόσο στὸ Ὠδεῖο, ὅσο καὶ μετὰ τὴ διάλυσή του στὸν καλλιτεχνικὸ δῆμιλο πὺ ἰδρύθηκε μὲ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία.

Στὶς 13 Δεκεμβρίου 1930 μὲ διδασκαλία τοῦ Κων. Ἀλεξιάδη παίχτηκε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία τὸ ἔργο τοῦ Δ. Μπόργη «Τ' ἀραβωνιάσματα». Ἔργο βαθυστόχαστο μεγάλων ἀξιώσεων καὶ γιὰ μεγάλα θέατρα, ἐν τούτοις ἡ ἐρασιτεχνικὴ ὀμάδα, τὸ ἀπέδωσε πάρα πολὺ καλὰ καὶ χειροκροτήθηκε. Τὸς ρόλους ἐρμήνευσαν οἱ Ἀλεξιάδης, Δημητρακάκης, Ἀληχανίδης, δίδα Ποτήρη, Δωγαλέα, Κῦρος, Χατζηνικολάκης, Θεμ. Οἰκονομίδης, Τζίκας Ἀντ., Τζίκας Εὐρ.

Κατὰ τὰ ἔτη 1946 - 1947 μὲ πρωτοβουλία τῶν Γεωρ. Κανάκη ἐρμηνέως τῆς τουρκικῆς στὸ Πρωτοδικεῖο, καὶ Κων. Ἀλεξιάδη διευθυντοῦ δημοτικοῦ σχολείου, καταρτίστηκε ἕνας καλλιτεχνικὸς δῆμιλος μὲ σκοπὸ τὴ διδασκαλία θεατρικῶν ἔργων.

Κατὰ τὶς πληροφορίες τοῦ φίλου Φάνη Σύρη, τὸν δῆμιλο ἀποτελοῦσαν νέοι καὶ νέες πὺ φιλοδοξοῦσαν νὰ ἐργασθοῦν εὐσυνειδήτητα καὶ τὸ πέτυχαν ἀπόλυτα. Αὐτοὶ ἦσαν: Δημητρακάκης, Σύρης, Κριζανόφσκη, Ἐρ. Βαρακλή, Ροδ. Ρήγγα, Ζαφάρας, Καλαμάτας, ἡ γυναίκα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ταμείου Καρατζᾶ καὶ ἄλλοι.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων διδάχτηκαν τὸ «Φυντανάκι», ἡ «Ἄγνωστος» πὺ παρουσιάστηκε στὸ Βασ. Θέατρο Θεσσαλονίκης μὲ μεγάλη ἐπιτυχία.

Ἔδωσα ἤδη μιὰ, ἀμυδρὴ εἰκόνα τῆς θεατρικῆς κινήσεως, πὺ εἶχε ἀπὸ τὸ 1925 ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ἀκόμη καὶ ἔτσι ἡ Βέροιά μας δὲν στερήθηκε ποτὲ τῆς χαρᾶς νὰ βλέπει ἔργα ἀξιόλογα.

Τὶ κρίμα πὺ σήμερα δὲν ὑπάρχει ἕνας φορέας πὺ νὰ συγκεντρώνει τ' ἀφανῆ ταλέντα καὶ ἡ Βέροια περιμένει νὰ περάσει πὺ καὶ πὺ κάποιος θίασος τῶν Ἀθηνῶν, ἐνῶ ἦταν δυνατὸν νὰ βλέπει τακτικὰ ἔργα θεατρικὰ περσιπῆς, ὅπως συνέβαινε καὶ στὸ παρελθόν, ἀλλὰ σήμερον ὑπάρχουν Ἀλεξιάδηδες, Κανάκηδες κλπ.; ἀμφιβάλλω.

Ἐκ τὸ Σέλι ἔχω τὶς πὶο καλὲς ἀναμνήσεις. Τὸ ὥραϊο αὐτὸ θέρετρο τὸ χάρηκα κί ἀπὸ μικρὸς ὅταν παραθέρριζε ἐκεῖ ἡ οἰκογένειά μου καὶ σάν μεγάλωσα. Ἄλησμώνητες μοῦ μένουν οἱ ἐξορμήσεις ποῦ κάναμε στὶς ἐξοχές, Ντουκάτα, Ἰσθόρια, Νήσια, Ἄγνάντι, πέτρα Μπέικου, Πριόνια στὸ πάνω Σέλι, Πύργους καὶ ἄλλες.

Ἄλησμώνητοι μένουν οἱ πολλοὶ γάμοι στὸ δεκαπενταύγουστο, μιὰ χρονιά 15 γάμοι, μὲ παντὸς εἶδους ὄργανα, λογιῆς - λογιῆς λαλούμενα δημιουργοῦσαν ἓνα πανδαυμῖο, ἓνα πανηγύρι ποῦ δὲν τὸ χωράει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλες οἱ πλαγιὲς τοῦ βουνοῦ, ὅλα τὰ μονοπάτια, ὅλο τὸ χωριὸ πλημμυρισμένο ἀπὸ κόσμο χαρούμενο, τὰ συμπεθέρια, τὰ μπρατίμια καβάλλα στὰ ἄτια μὲ τὶς πολὺχρωμες φλοκάτες, τ' ἄσπρα μαντήλια κρεμασμένα στὰ κεφάλια τῶν ἀλόγων, ἦταν ἓνα θέαμα φαντασμαγορικὸ, πανοραμικὸ. Τὸ μεγάλο αὐτὸ γιορτάσι κρατοῦσε τρία - τέσσαρα μερόνυχτα καὶ μετὰ τὸ χωριὸ ἐπανεύρισκε τὴν ἡρεμία του. Ἄλλὰ καὶ ἓνας γάμος Σαρακατσαναίων ποῦ ἔγινε στὰ Ἰσθόρια κάτω σὲ μιὰ χαράδρα — ἓνα ἄνοιγμα πλατὺ, περιτριγυρισμένο ἀπὸ πανύψηλα βουνά, μοῦ μένει ἐπίσης ἀλησμώνητος. Προσκεκλημένοι ὁ ἐνωμοτάρχης, ὁ Πρόεδρος, οἱ ἀρχὲς τοῦ τόπου, ὁ Πρόεδρος κτηνοτρόφων Γεώρ. Παπατζίκος, ὁ γράφων κί ἄλλοι τσορμπατζῆδες τοῦ χωριοῦ. Τὰ ζυγούρια ψήνονταν ἀπὸ εἰδικοὺς ψητάδες, τὰ κοκορέτσια σάν πρῶτος μεζὲς ἔτοιμα νοστιμότατι..

Ὅταν τὰ μπρατίμια μὲ τὸ φλάμπουρο μπροστά, καβάλλα στὰ καλοστολισμένα ἄτια μὲ τὶς φλοκάτες καὶ τὰ ἄσπρα μαντήλια κρεμασμένα ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν ἀλόγων, πῆραν τὴν πλαγιά γιὰ νὰ πᾶν στὸ ἄλλο κονάκι νὰ πάρουν τὴ νύφη, χάλασε ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ πιστολίδι, τὰ ὄργανα, τὰ ὥραϊα θλάχικα τραγούδια κατάλληλα γιὰ τὴν περίσταση, ἦταν στιγμὲς χαρᾶς ἀλλὰ καὶ συγκινήσεως, ἀπὸ τὰ ἀγνά ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν τοῦ βουνοῦ. Τὸ ἴδιο θέαμα πανοραμικὸ, φαντασμαγορικὸ καὶ ὅταν ὕστερα ἀπὸ λίγες ὥρες ἔφερναν τὴ νύφη, καμαρωτὴ - καμαρωτὴ στὸ καλλίτερο ἄτι, καλοστολισμένο μὲ τὰ καλύτερα χράμια, ποῦ ἡ κοπελλιά ἀπὸ μικρὴ τὰ ὕφαινε καὶ τὰ κεντοῦσε γιὰ τὴν καλὴ αὐτὴ ὥρα, τὰ δύο μπρατίμια ἓνα ἀπὸ τὰ δεξιά καὶ ἓνα ἀπὸ τ' ἀριστερὰ κρατοῦσαν τὰ χαλινάρια γιὰ νὰ μὴ ἀφηνιάσει τὸ ἄλογο. Μπροστά τὰ ὄργανα, πίσω ὁ καβαλλάρης μὲ τὸ φλάμπουρο καὶ ὅλη ἡ συνοδεία μὲ τραγούδια.

Ἡ νύφη προσκυνᾷ τοὺς σπιτικούς, αὐτοὶ συγκινημένοι δωρίζουν χρήματα καὶ ἄλλα δῶρα καὶ ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, ἀρχίζει τὸ γλέντι, φαγοπότι πλού-

σιο. Οί σουβλές με τὰ ψητὰ ἔρχονται, τὸ κρέας σωριάζεται σὲ ξύλινες σκάφες καὶ ἀπ' ἐκεῖ μοιράζεται στὰ χαμηλὰ τραπέζια με τὰ κλωνάρια τοῦ πεύκου καὶ τοῦ ἔλατον κρασι ἀφθονο, τυρὶ τουλουμίσιο ἀπὸ τὸ φυσικὸ ψυγεῖο καὶ τραγοῦδια, χορὸς με τ.ς μουσικὲς ποὺ συμπληρώνουν τὴν ὥραία αὐτὴ γιορτὴ τοῦ γάμου. Κατὰ τὸ σούρουπο ἀφήνουμε τὸ γλέντι στὸ φόρτε του καὶ φεύγουμε γιὰ τὸ Σέλι κατενθουσιασμένοι.

Ἐκεῖ ψηλὰ στὰ βουνὰ οἱ κτηνοτρόφοι ἔχουν δικό τους βασιλεῖο, γι' αὐτὸ καὶ μπροστὰ στὸν ἐνωμοτάρχην πυροβολοῦσαν, γιὰ νὰ τηρήσουν τὸ ἔθιμο.

Ἄλλὰ μήπως ξεχνιοῦνται κάτι φθινοπωρινὲς κνηγητικὲς ἐξορμήσεις γιὰ μεγάλο κνηγί — γουρούνια — ποὺ διοργάνωναν οἱ Γεώρ. Περδίκης, Κώτας Καραβίδας, Εὐάγ. Γαλανόπουλος, Γιάννης Μπέζας καὶ ἄλλοι. Φιλόξενο σπίτι στὶς περιστάσεις αὐτὲς ἡ οἰκογένεια Περδίκη με τὴν εὐγενέστατη, τὴν πρόσχαρη, τὴν περιποιητικὴ, τὴν καλὴ νοικοκυρὰ γυναῖκα του.

Θὰ ἀναφερθῶ καὶ σ' ἓνα τριήμερο ποὺ πέρασα στὸ Σέλι πρὶν εἴκοσι καὶ τέσσαρα χρόνια, στὶς 26 - 28 Φεβρουαρίου 1955.

Τὸ Σέλι χιονισμένο, τὸ χιόνι ἓνα μέτρο, ὁ δρόμος μόνον ἀπὸ τὴν Νάουσα, ἡ συγκοινωνία δύσκολη, ἀν καὶ εἶχε προηγηθεῖ ἐχχιονιστήρας ποὺ συσώρευσε τὸ χιόνι ἐκατέρωθεν τοῦ δρόμου σὲ ὕψος δύο - τριῶν μέτρων, ἔτσι ἡ διαδρομὴ ἀνάμεσα στὴ στενωπὸ αὐτὴ ἦταν μεγαλοπρεπής. Τὴν μέρα αὐτὴ εἶχε προηγηθεῖ ἡ Βασιλικὴ οἰκογένεια γιὰ νὰ παρακολουθήσει ἀγῶνες τῶν ἐκεῖ ἐκπαιδευμένων στὴ χιονοδρομία στρατιωτῶν «ΛΟΚ». Ἡ Βασιλικὴ οἰκογένεια εἶχε καταλύσει στὸ σπίτι τῶν ἀδελφῶν Καραβίδα. Ὁ Δήμαρχος Βεροίας Ἄντ. Κεμιντζῆς καὶ ὁ Πρόεδρος κοινότητος Σελίου Γεώρ. Πιτοῦλιας μαζί με ἄλλους Βεροιώτες καὶ τὸν γράφοντα μετέβησαν ἐκεῖ με στρατιωτικὸ τζίπ, ποὺ εἶχε ὁ δήμαρχος στὴ διάθεσή του, (πενιχρὰ τὰ ἔσοδα, πενιχρὰ καὶ τὰ μέσα διακινήσεως τοῦ Δημάρχου). Σκοπὸς τῆς ἐπιτροπῆς νὰ εὐχηθεῖ στὸν Βασιλῆα τὸ «ὡς εὐπαρέστη στὰ Μακεδονικὰ βουνά», ἀλλὰ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπέμβασή του ὅπως στὸ Σέλι δημιουργηθεῖ χιονοδρομικὸ κέντρο, πρᾶγμα ποὺ ἡ Ζήρεια τῆς Πελοποννήσου τὸ καταπολεμοῦσε γιὰ τὸν ἐαυτὸ τῆς.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἔγινε ἀμέσως δεκτὴ ἀπὸ τὸν Βασιλῆα, τῇ μεσολαβήσει τοῦ ὑπαπιστοῦ του συμπολίτη μας Γιάννη Δασκαλοπούλου, ἤδη ἀντιστρατήγου ἐ.ἀ.

Μετὰ τὴν προσφώνηση, ὁ Δήμαρχος, ὑπέβαλε τὸ αἴτημα. Μὲ μεγάλη προσοχὴ ὁ Βασιλῆας ἄκουσε τὰ ἐπιχειρήματα τῆς ἐπιτροπῆς καὶ χωρὶς περιστροφές, δήλωσε «στὸ Σέλι θὰ γίνῃ τὸ χιονοδρομικὸ κέντρο» καὶ ἀμέσως ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς ἀρμοδίους τῆς ἀκολουθίας του, καὶ συγκεκριμένα στὸν Πόγγη, ὅπως χωρὶς ἀναβολὲς ἐνεργηθοῦν τὰ δέοντα.

Στὸ εὐχάριστο αὐτὸ περιβάλλον συζητήθηκαν κι' ἄλλα θέματα σχετικὰ με τὸ Σέλι, παρουσία καὶ τῆς Φρειδερίκης, στὴν ὁποία ὁ δήμαρχος πρόσφερε τὸ φαγητὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς, καλοσερβισμένο, ἐξαιρετικὸ, καλοψημένο κοκορέτσι ποὺ κατασκεύασε ὁ ἴδιος καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ Βασιλισσα ἔμεινε κατενθου-

σιασμένη και εξέφρασε πολλές ευχαριστίες.

Η επιτροπή ευχαρίστησε θερμά τον Βασιλέα και εν συνεχεία στο καφενείο του Λεωνίδα Εικοσιένα, πραγματοποιήθηκε τρικούβερτο γλέντι με έλκεκτους μεξέδες, άγνό μαύρο κρασί Ναούσης, κλέφτικα τραγούδια, τσιάμικους χορούς και ή ακολουθία του Βασιληά έμεινε κατενθουσιασμένη.

Την επομένη 27 Φεβρουαρίου ήμέρα ήλιόλουστη αλλά φοβερή παγωνιά, παρακολούθησαμε στη θέση Άρσούμπασι, όπου σήμερα το χιονοδρομικό κέντρο, στρατιωτικούς άγώνες και εν συνεχεία άγώνες εφήβων, μεταξύ των οποίων και ο μαθητής τότε διάδοχος Κωνσταντίνος.

Την επομένη 28 Φεβρουαρίου με τις ίδιες καιρικές συνθήκες, παρακολούθησαμε θεαματικούς άγώνες καταβάσεως λοκατζήδων από την τοποθεσία «Πύργου».

Το απόγευμα της ίδιας μέρας, ύστερα από άνετη εκεί παραμονή, χάρις στις εύγενείς προσπάθειες του Προέδρου Γεωργ. Πιτούλια και των κεί χωρικών, αφήσαμε κατενθουσιασμένοι το χιονισμένο Σέλι και μέσω Ναούσης χωρίς κανένα άπρόοπτο, γιατί χιόνιζε συνεχώς, γυρίσαμε στη Βέροια με τις πιο καλύτερες έντυπώσεις από το άξέχαστο αυτό τριήμερο.

Για την ύλοποίηση της άποφάσεως του Βασιληά, χρειάστηκαν κι άλλες πολλές ενέργειες, ταξίδια στην Άθήνα, κινητοποίηση Βουλευτών, Δημάρχου, επιτροπής, γιατί εκτός της γραφειοκρατίας υπήρχε και ή αντίδραση της Ζήρειας, εδνυχώς όλα τα εμπόδια υπερπηδήθησαν και έτσι, σιγά - σιγά άρχισε ή λειτουργία του κέντρου, στην άρχή με μιá παράγκα, με μικρό αναβατήρα και άλλες ύποτυπώδεις εγκαταστάσεις, σήμερα όμως χάρις στις άοκνες προσπάθειες των νέων μας, επί κεφαλής των οποίων πάντοτε βρίσκεται ο ρέκτης Μιχάλης Μαρμαραός και χάρις στην κρατική μέριμνα συντελέστηκε το θαύμα, το σημερινό άξιόλογο χιονοδρομικό κέντρο, που το άγαπούν όλοι και δέχεται πληθώρα επισκεπτών άθλουμένων και μή.

Όλοι όσοι συντέλεσαν στη δημιουργία αυτού του έργου, με τον ήλεκτροφωτισμό, τα τηλέφωνα, τον πλήρη αναβατήρα, τα έστιατόρια, τα ξενοδοχεία και όλα τ' άλλα άπαραίτητα για μιá άνετη παραμονή όχι μόνον ήμερήσια, αλλά και πολυήμερη, πρέπει νάναι υπερήφανοι, γιατί έγιναν άφορμή να συγκεντρώνονται εκεί τα νειάτα και χαρούμενα να έξασκούνται στο ώραίο αυτό άθλημα του χιονοδρόμου. Κατά τις ώρες των άθλημάτων το θέαμα είναι πανοραμικό με τις πολύχρωμες ένδυμασίες.

Στο Σέλι άλλοτε πηγαίναμε σε όκτώ ώρες από επικίνδινες κακοτοπιές, που μόνον το μουλάρι τις περνούσε, ενώ σήμερα πηγαίνουμε από τρεις ώραίους δρόμους, μέσω Ναούσης, μέσω Κουστοχωριού Βεροίας και μέσω Κουμαριάς σε μισή ώρα από την Βέροια.

Οί Σελιώτες, όπουδήποτε κι αν βρίσκονται πρέπει να σπεύσουν να έρ-
γασθοούν για να άξιοποιήσουν το ώραίο τους χωριό με το ώραίο ξηρό κλίμα,

τὸ ὑγιεινὸ νερό, τὶς ὥραϊες ἐξοχὲς καὶ νὰ τὸ προβάλλουν, τώρα μάλιστα ποὺ ἀπὸ τὴ Βέρροια ἡ ἀπόσταση ἔχει ἐκμηδενισθεῖ καὶ σὲ μισὴ ὥρα πᾶς στὸ Σέλι, πίνεις τὸν καφέ καὶ ἐπιστρέφεις.

Ν' ἀφήσουν τὰ μίση, τὰ πάθη, τὰ μικροσυμφέροντα καὶ νὰ ὀργανωθοῦν σ' ἓνα καὶ μόνον φορέα καὶ νὰ προχωρήσουν στὴν ἀξιοποίηση τοῦ τόπου αὐτοῦ, γιατί εἶναι κρῖμα ἓνα τόσο, ὁμορφο βουνὸ νὰ βρῖσκεται στὴ σημερινὴ ἀπαράδεκτη κατάσταση.

Ο ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Ἄναμοχλεύοντας τὸ ἀρχεῖο μου γιὰ ἀνεύρεση στοιχείων πὺθ ἰάν κέντριζαν τὴ μνήμη μου γιὰ τὶς ἀναμνήσεις, σταμάτησα στὸ φάκελλο «Τ.Ο.Β.» «Τουριστικός Ὅμιλος Βεροίας».

Μὲ συγκίνηση τὸν μελέτησα καὶ θυμήθηκα μέρες ἀνεπανάληπτες τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ ὄμιλου, πὺθ ἐπὶ χρόνια ἔδωσε ζωὴ στὴν πόλη μας μὲ τὴν ἄρτια διοργάνωση τοῦ φεστιβάλ παραγωγῆς, πὺθ ξαναζωντάνειψε παλιὰ ὠραῖα χρόνια.

Ἡ ἔκδοση τοῦ δελτίου ἐνημερώσεως «ὁ ΤΟΠΙΟΣ» μας, ἦταν ἄρτια ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Πολλοὶ καὶ ἀξιόλογοι οἱ συνεργάται, πλῆθος τὰ συγχαρητήρια, ὕλη πλοῦσια, λαογραφική, λογοτεχνική, ἔθιγε ὄλα τὰ φλέγοντα θέματα, «ὄτι ἔγινε, τί γίνεται καὶ τί πρέπει νὰ γίνει», ἦταν ὁ στόχος τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ πὺθ ἐκάλυπτε 16 μεγάλες σελίδες.

Τοῦ Α' τεύχους ἀριθ. 1 ἡ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελεῖτο ἀπὸ τοὺς Δ. Βλαχόπουλον, δικηγόρον, Βιργ. Καπρίνη, δημ. ὑπάλληλον καὶ Δ. Δόλογλου, φοιτητ. νομικῆς, ἀργότερα τὸ 1960 τὴν ἐπιμέλειαν τῆς συντάξεως εἶχεν ἀναλάβει ὁ Ἄποστ. Τζαφερόπουλος, καθηγητῆς Φιλολογίας.

Οἱ συνεργάτες τοῦ δελτίου αὐτοῦ «ὁ Τόπος μας» πὺθ φιλοδοξοῦσαν νὰ γράψουν κάτι καλὸ γιὰ τὸν τόπο μας, γιὰ τὸν τουριστικὸ ὄμιλο, γιὰ τὰ καλὰ αὐτὰ παιδιὰ, ἦσαν πολλοὶ, ἐπισημαίνω τοὺς Ἄντ. Παπαδόπουλον, δικηγόρον, Χρ. Κωτούλαν, Ἐπιθεωρητὴν Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, Γιάννην Σφηνίτσαν, λογοτέχνην, Ἄναστ. Χριστοδοῦλου, Γεώρ. Χιονίδην, δικηγόρον, ἱστορικόν, Δημ. Ἄλεβιζάκον, δικηγόρον, Ἄθαν. Δαβόραν, δικηγόρον, Ἴω. Ἰωακειμίδην, ἱατρόν, Ἄντ. Ἄντωνιάδην, φαρμακοποιόν, Ἄλεξ. Χατζηκοκόλην, ἔμπορον, Ἄλκ. Δελαντώνην, αὐτοκινητιστὴν, τὸν γράφοντα, τὸν Στέλιον Σβαρνόπουλον, λογοτέχνην - ποιητὴν, τοῦ ὁποῖου παραθέτω τὸ ποίημά του, πὺθ δημοσιεύτηκε στὸ τεῦχος Β' τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου 1959.

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΒΕΡΟΙΑ

— Πατρίδα μου θεογέννητη, τοῦ Βέρμιου καμάρι
κι' ἀρχόντισσα χιλιόκαλλη τοῦ κάμπου τοῦ ξανθοῦ
ποιὰ πολιτεία σὲ περνᾶ στὴν ὁμορφιά στὴ χάρη
δροσόλουστο κι' ἀμάραντο λουλούδι τοῦ βουνοῦ.

- Ὡ Βέρροια χιλιόχρονη στ' ἀσύγκριτα σου κάλλη
 τοῦ Βέρμιου τὸ τρίκορφο κορῶνα σοῦ φορεῖ
 κ' ὁ γελαστός Τριπόταμος αἰώνια σιγοψάλλει
 γιὰ τῶν παλιῶν τῶν χρόνων σου τίς δόξες ἴστορεῖ.
- Ἄπ' τὸ μπαλκόνι τῆς Ἑλλῆς χειμῶνα - καλοκαίρι
 πανόραμα ξεχύνεται, θεῖο καὶ θαυμαστὸ
 τὸ χάσμα ἐτοῦτο τῶν ματιῶν θεοῦ - ζωγράφου χέρι
 σοῦ στόλισε περίτεχνα ταπέτο πλουμιστό.
- Πλαταίνει ὁ νοῦς κ' ἡ σκέψη μας στοὺς πράσινους λειμῶνες
 κ' ὡς ἡ ματιὰ θαυπῶνεται κ' ἡ μνήμη μᾶς κεντᾶ
 μπροστά μας ἀνασταίνονται Ρηγάδες Μακεδόνες
 κ' ἀναστηλώνονται ξανὰ παλάτια ξακουστά.
- Καμπάνες ἀργυρόηχες γλυκὰ σὰν σὲ ξυπνοῦνε
 κ' ἀπόκοσμα ὀρθορίζουνε χιλιάδες χερουβεῖμ
 στὸ φλογερὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου σὲ καλοῦνε
 στ' ἀπέριττο τὸ βῆμά του μικρὴ Γερουσαλήμ.
- Ὁ κάθε γέρο-πλάτανος ποὺ θέριεψεν στὸ αἶμα
 τὴν πίστη τὴν ἀδάμαστη προγόνων μαρτυρᾶ
 τὸν θρύλο τῆς βασίλισσας ποὺ πνίγηκε στὸ ρέμμα
 στὴν ξωτικὴ Μπαρμπούτα σου διηγοῦνται τὰ νερά.
- Κι' ἂν βάρβαροι πατήσανε τὸ καρπερὸ σου χῶμα
 δὲν κούρσεψαν, δὲν μόλεψαν τὴν ἄφθαρτη ψυχὴ
 ποὺ κλειοῦν οἱ Καρτάσοι σου, λὲς κ' ἦταν χθὲς ἀκόμη
 στὸ μοναστήρι τῆς Ντοβρᾶς παιάνας ἀντηχεῖ.
- Ὡ γέρικη πατρίδα μου ποὺ πάντα ξανανιώνεις
 τοῦ μητρικοῦ τοῦ κόρφου σου τὸ γάλα τὸ γλυκὸ
 μὲ ποῖο βοτάνι μαγικὸ, τὸ σμίγεις, τὸ μυρῶνεις
 κ' οἱ κοπελλιές σου εὐωδᾶν σὰν βασιλικό;

Ὁ Τουριστικὸς Ὅμιλος Βερούας διατελοῦσε ὑπὸ τὴν ἐπίτιμον προεδρεῖαν τοῦ Νομάρχου Ἡμαθίας Κων. Σερεπίσου. †

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς Πρόδρον αὐτῆς Δημ. Κ. Βλαχόπουλον, ἀσκούμενον δικηγόρον, Ἡλῖαν Κωνσταντινίδην, Δικ. Ἐπιμελητήν, Γεν. Γραμματέα, Εὐαγγελίαν Δ. Σακκά, Ὑπάλλ. Ὑποθηκοφυλ., Ταμίαν, Παντελὴν Θ. Καλαμάταν, ἔμπορον, Ἐφ. Ἐκδρομῶν, Ἐμμ. Ι. Καλογήρου, Πράκτορα Ταξιδίων, Διαχειριστήν, Ἰωάν. Μάτσον, κτηματίαν, Ἐπόπτην Ἐργων, Στυλ. Μουντάκη, μηχανικόν.

Συμβούλους: Κ. Καραμπέτσον, δ/ντὴν Κοιν. Προνοίας, Ματθ. Γ. Μπακαλίδη, μωδίστα, Βιργ. Γ. Καπρίνη, δημ. ὑπάλληλον, Μιχ. Ἀ. Μαρμαρᾶν, ὑπάλληλον Νομ/κοῦ, Ἐμμ. Γ. Τζιαμπούραν, ἔμπορον ὑφασμάτων, Παν. Δ.

Παστραμᾶν, χρηματιστήν.

Ἐπίτιμα Μέλη:

Ἀντωνιάδης Ἀντώνιος, Φαρμακοποιός. —

Τσολάκας Κων., Ταξιαρχος —

Ἀναπλιώτης Ἰωάν, Δ/ντῆς Ὑπ. Β. Ἑλλάδος

Παπαδόπουλος Ἀντ., Δικηγόρος.

Χατζηδημητρίου Δημ., Βουλευτής. —

Δασκαλόπουλος Ἰωάν., Ἀντιστράτηγος. —

Βελτσίδης Ἰωάν., Ἐμπορος. —

Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ:

Θωμᾶς Βλαχογιάννης, Κινηματογραφιστής. —

Δημ. Βαφειδῆς, Βιβλιοχαρτοπώλης. —

Νικόλ. Χοχλιοῦρος, Ἐμπορος. —

Ἄλλα ἐνθουσιώδη μέλη πού ἔδωσαν τὸ εἶναι τοὺς γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ ἦσαν οἱ Ἰωάν. Κατηρτζόγλου, Σοφία καὶ Ἀρετὴ Τσιγκερδάνου, Τηλ. Κανελλίδης, Δ. Θεοφάνους, Ἑλλη Καλαμάτα, Ἐλένη Κατηρτζόγλου καὶ ἄλλοι πολλοὶ πού δὲν τοὺς συγκράτησε ἡ μνήμη μου.

Οἱ Τηλ. Κανελλίδης καὶ ἡ Ἑλλη Καλαμάτα ἀκούραστα φρόντισαν γιὰ τὴν πρὸ καλὴ ἐμφάνιση τῆς ομάδος «Μαζορέττες», πού ἐγοήτευσαν ὄλους καὶ τὶς κατεχειροκρότησαν.

Τὸ φεστιβάλ παραγωγῆς καλὰ ὁργανωμένο ἄφησε ἐποχὴ, συγκέντρωσε πολλὸν κόσμον, οἱ χωρικοὶ τῶν γύρω χωριῶν παρόντες, ἡ πόλις ἔσφουζε, οὔτε καρφίτσα δὲν ἔπεφτε κάτω, τὰ ἄρματα καλλιτεχνικὰ πού ἐντυπωσίαζαν, τὰ φιλοτεχνούσε δὲ ὁ κατὰ πάντα πρόθυμος ζωγράφος Θωμᾶς Βαφειδῆς, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Ἰωάν. Φωτόπουλον.

Κατὰ τὴν διάρκειά τοῦ Φεστιβάλ διοργανώονταν μὲ μεγάλη ἐπιτυχία, χοροεσπερίδες, τραγούδια ἀπὸ ἐκλεκτοὺς τραγουδιστὰς μετακαλουμένους ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μὲ παρουσιαστὴ τὸν πάντα πρόθυμον καὶ εὐγενικὸ Ἄλκη Στέα.

Τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ἀνεξάντλητο, κρῖμα πού τόσο γρήγορα ἔσθησε.

Ὅλα τὰ καλὰ αὐτὰ παιδιὰ εἶχαν ἐπιτυχία γιὰτὶ ἦσαν ἀγαπημένα, δὲν τὰ κυρίεψε ὁ ἐγωϊσμός, ἀπέβλεπαν μόνον στὴν ἐπιτυχία καὶ ζητοῦσαν καὶ τὴ γνώμη τῶν παλαιότερων. Ἀπόδειξις ὄλων αὐτῶν, εἶναι μιὰ ἐπιστολὴ πού μ' ἔστειλαν καὶ τῆς ὁποίας θὰ παραθέσω ὀλίγα σημεῖα.

Ἡ ἐπιστολὴ φέρει ἡμερομηνίαν 4 Μαΐου 1959.

«... μὲ ἰδιαίτερη συγκίνηση πήραμε τὴν ἀπὸ 30.4.59 ἐπιστολή σας, ἡ ὁποία γιὰ μᾶς πού πασχίζουμε γιὰ μιὰ καινούργια καὶ πολιτισμένη Βέροια, ἀποτελεῖ κάτι περισσότερο ἀπὸ ἱκανοποίησι καὶ χαρὰ. Ἴσως νὰ ἐγγιζει τὰ ὄρια τῆς εὐτυχίας... Πρὶν τελειώσουμε θὰ θέλαμε νὰ σᾶς διαβεβαίωσουμε ὅτι ἡμεῖς οἱ νέοι ἐτάξαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Βεροίας. Κάνουμε τὸ πᾶν γιὰ μιὰ σύγχρονη καὶ ἀκρῶς τουριστικὴ Βέροια. Μὲ τὴν ἰδικὴν σας συμ-

παράστασιν ἐλπίζομεν ὅτι θὰ φθάσωμε πιδ γρήγορα στοῦ τέρμα πού λέγεται «ΕΠΙΤΥΧΙΑ».

Σᾶς εὐχαριστοῦμε θερμῶς γιὰ τήν τιμὴ πού μᾶς κάματε νὰ γραφῆτε μέλος καὶ γιὰ τίς καλές σας καὶ χρήσιμες ὑποδείξεις, ὡς καὶ γιὰ τὴ συνδρομὴ σας ὡς οἰκ. ἐνίσχυση καὶ θερμῶς παρακαλοῦμεν ὅταν ἔλθητε στὴν πόλη μας νὰ δεχθῆτε ὅπως παρενρεθῆτε εἰς μίαν συνεδρίασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου μας, ὥστε νὰ δυνηθῆτε νὰ μᾶς ὑποδείξετε μὲ τὴν πείρα σας τὸν καλύτερο τρόπο ἐργασιῶν μας καὶ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων.

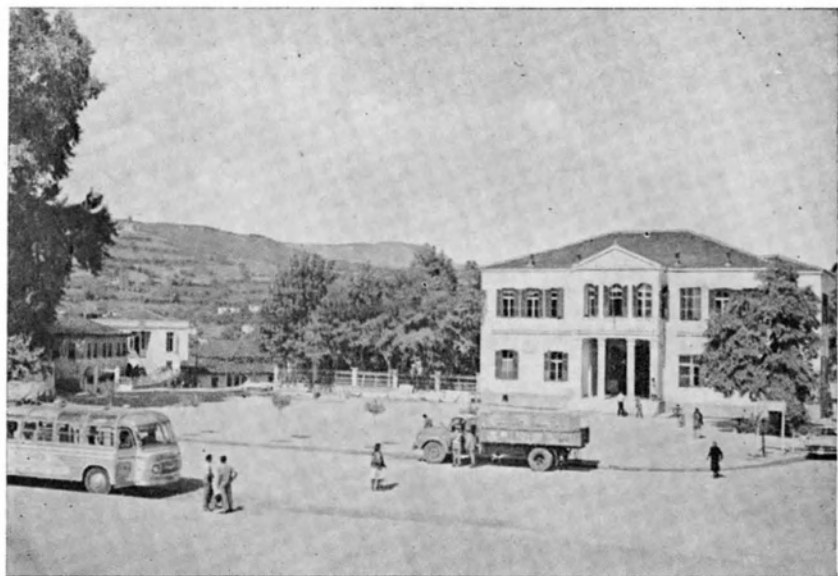
Σᾶς εὐχαριστοῦμεν θερμότατα

Μετὰ τιμῆς διὰ τὸ Δ.Σ.

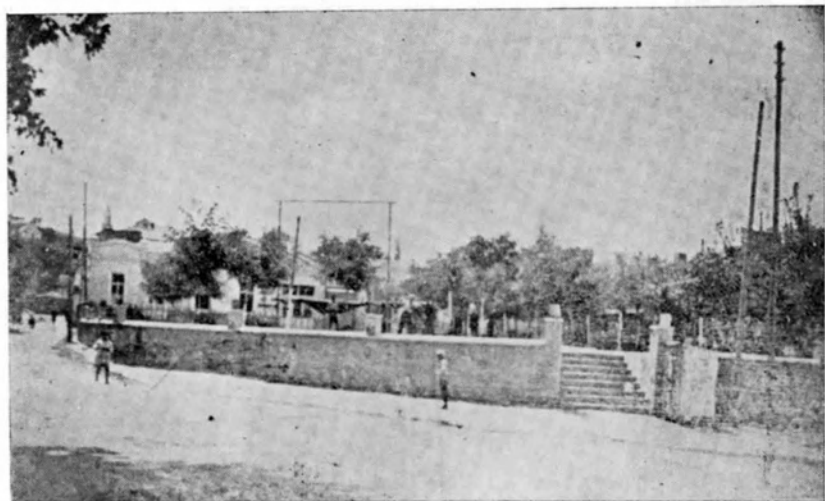
Ὁ Πρόεδρος
Δημ. Βλαχόπουλος
Ἄσκ. Δικηγόρος

Ἡ Γεν. Γραμματεὺς
Βιργ. Καπρίνη
Δημ. Ὑπάλληλος

Εἰκόνες

Τὸ Δικαστικὸ μέγαρο καὶ ἡ πλατεῖα Ὁρολογίου, ἤδη Κων. Ραζιβάν.

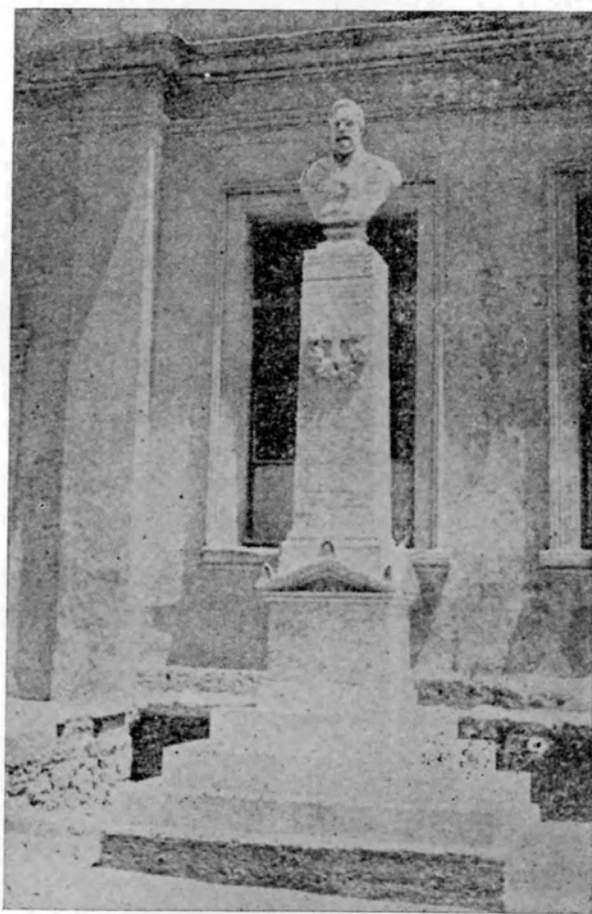
*Ἐξοχικὸν καφενεῖον «Ζάπλειον» παρὰ τὴν πλατεῖαν Ὁρολογίου, ὅπου
τὸ Δικαστικὸν Μέγαρον.*

Τὸ ὄρολόγιον Βεροίας

Ἡ Πύλη τοῦ Μελειτείου Παρθενωγαγείου (1874 - 1961). Εἰς τὸ ἄνω μέρος διακρίνονται ἐντοιχισμέναι οἱ ἱστορικῆς πλάκες.

Ὁ Μέγας Εὐσεργέτης Δημήτριος Ραχιιδάν.

Στέφανος Ζάγος
πρόσκοπος 3ης ομάδας, 1917

→
Ἀναστάσιος Γ. Καραιζόγλου πρῶ-
τος πρόσκοπος Βεροίας ἀρχηγέων
ἐπαρχηγὸς τῆς ἐσωσχολικῆς ομάδας
τοῦ Γυμνασίου, ὁ ἐμπνευστὴς τῆς ἰ-
δρύσεως τοῦ προσκολισμοῦ Βεροίας.

Έπάνω άριστερά Μελιούμης, καθήμενοι άπ' άριστερά Παλαϊωάννου, Γουδής άρχηγέων έπαρχηγός τής 2ας ομάδος προσκόπων 1917, Γκατζούφας, θροθιοι άπ' άριστερά Μούμυγλου, Γούτας, Ψαρράς.

Κληροπάκια στο Μπουρνόδα, προάστειο τής Σμύρνης, λίγες μέρες μετά την έπιστροφή κλάσεως 1922. Άπ' άριστερά: Ίωάν. Γούναρης, Στέφ. Ζάχος, Δημ. Πολυζωΐδης.

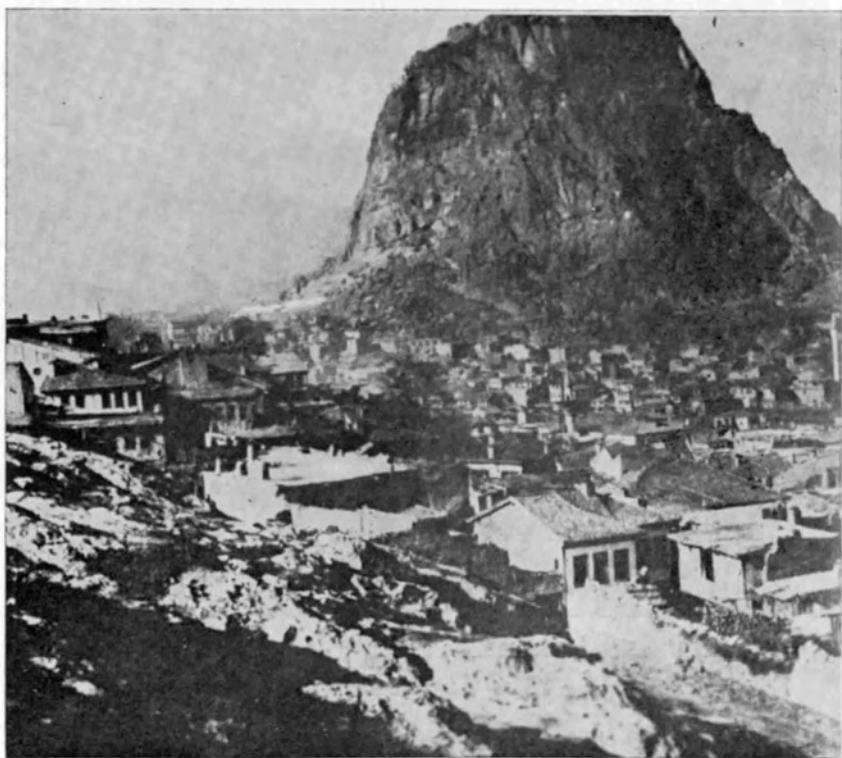
Στρατιώτες στήν Μ. Ἀσία κλάσεως 1922. Ἄπ' ἀριστερά: Ἰωάν. Γούναρης, Κων. Σαραμάρης, Ἄργ. Δημητροκάκης, Δημ. Πολυζωΐδης, Στέφ. Ζάχος Βεροιώτες, Κων. Πετρόπουλος ἀπὸ τὴν Πάτρα, σὲ πλαγιά τοῦ προαστείου Μπουρνόβα.

Τηλεφωνικὸ κέντρο
X Μεραρχίας, 1923.

*Τὰ προάστεια τῆς Σμύρνης Καραντίνα, Καρατάσι, Γκιὸς Τεπέ, Κοκὰρ Γιάλι
(ἡ πατρίδα τοῦ Ὠνάση).*

*Ἄφιόν Κοκὰ Χιοὰρ μετὸν πανόψηλο θρόαχο, ὅπου ἄλλοτε κυμάτιζε ἡ Ἑλ-
ληνικὴ σημαία. Χιλιάδες παλληκάρια μας ἔπεσαν στὶς μάχες.*

*Τὸ περίτεχνο καμπαναριὸ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς,
ποῦ ἦταν καὶ ἡ Μητρόπολις τῆς Σμύρνης.*

VII Μεραρχία εις τὰ Ἑλληνοβουλγαρικά σύνορα σὺν χωρὶὸ Βουλγάρικωϊ παρὰ τὸν Ἐβρον, 1923.

*Ἀπὸ τὸν πόλεμον τοῦ 1940.
Ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ Στέφ. Ζάχος, Γ-
Γουδῆς, Θωμᾶς Παπαντωνίου.*

Ἀπὸ τ' ἀριστερὰ Εὐάγ. Γαλανόπουλος, Στέφ. Ζάχος, Γεώρ. Δόλογλον, Δημ. Μπουζιώτας. Ὁ Γεώρ. Δόλογλον προϊστάμενος Γραμματείας Πρωτοδικείου, οἱ λοιποὶ προϊστάμενοι τμημάτων.

Τὸ γραφεῖο στὴν Εἰσαγγελία Βεροῖας.

Ἡ νεολαία τῆς Βέροιας τοῦ 1925. Ἀπ' ἀριστερὰ Θεμιστ. Πολυζωΐδης, Ἀργ. Δημητρακάκης, Σωτ. Καζαμπάζας, Ἐμμ. Νέσιωρας, Δημ. Πολυζωΐδης, Στέφ. Ζάχος, Γεώργ. Χατζηνικολάκης.

Τὸ γραφεῖο στὸ Πρωτοδικεῖο Θεσσαλονίκης.

Τὸ νένητρον «Ἐλῆώ» μὲ μέρος τοῦ πάρκου.

«Ἐλῆώ». Τὰ χοροετόνια νερά.

«Έλλην» με Βεροιωτοπούδες με ένδυμασίες Βέροιας.

Γκαΐτε Τζοβαρόπουλος
Μακεδονομάχος, υπεύθυνος Σελίου,
σιενός συνεργάτης τοῦ Ἐμμ. Ζάχου.

Ἐμμ. Φουντούκας
Ἰδρυτής καὶ πρῶτος πρόεδρος τοῦ
Ἀθλητικοῦ σωματείου «Θησεὺς» —
1904 — σημαῖνον στέλεχος τοῦ Μα-
κεδονικοῦ Ἀγῶνος καὶ βοηθός τοῦ
Ἐμμ. Ζάχου στήν φιλαρμονική τοῦ
συλλόγου «Ὀρφεύς» 1902 - 1914.

Στέφανος Ζαχου
Αναμνήσεις ενός Βερονιάζου Βέρσινα 1979

Ἀναμνηστική φωτογραφία ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ὁδείου. Εἰς τὸ μέσον διακρίνεται ὁ τότε Δήμαρχος Ἰωάννης Μάροκου μετὰ τῆς συζύγου του.

Ἐρασιτεχνική ὁμάς ὠδείου, πὸν παρονοίασε διάφορα θεατρικὰ ἔργα. Διακρίνονται Βασιλειάδης Μαρίνος, Θεόδ. Καλαϊτζῆς, Δημητρακάκης Ἀ., Ἀγγελίδης Ἀγγ., Σμυρολῆς Ἐμμ., Βουδούρογλου Ἄρης, Τζελέπης Ἐνθ., Τζίκας Ἐνθ., Ζαρούκας Ἀθ., Ἀδελφραὶ Μαρκοπούλου, Παπαδοπούλου Ἀριεμῖς, Καλαϊτζῆ Ἀλίκη, Παπαναγιώτου Ἐδανθία, Κατηριζόγλου Ἰω.

Ἀπὸ τὸ ἔργο «Ζητεῖται φρένης» τοῦ Ψαθά. Διακρίνονται: Καλαμιάτας Π., Μαυραοῦς Μ., Μποζίνης Χ., Κλήμης Κλ., Εὐθροβουλίδης Δ., Κουρτιζίδου Π., Κοσμίδου Ἄννα, Σπανίδου Ζωζώ, Ζίκου Γεωργία, Κατηριζόγλου Ἰωάν.

Ἐπίβραβλιος Ζωῆ Θεσσαλονίκης. 8 Ἰανουαρίου 1966 κόγμιμο πίτας. Ἐξ ἀριστερῶν μέλη τοῦ Δ.Σ. Ἀνθίκος Μπέλας, Σπῆρος Ἰατροῖδης πρόεδρος, παραδίδει τὸ βραβεῖο τακτικότητος σὶνὸν Σιέφ. Ζάχο γιὰ τὶς περισσότερες ἐκδρομὲς καὶ τὰ περισσότερα χιλιόμετρα, Ἰω. Στάθης, Χαρ. Παπαδόπουλος, Δημ. Ἀγαθόνικος.

1913. Ἐκ τῆς ἐπιποδείας τοῦ διαδόχου. Στὸ μέσον ὁ Μητροπολίτης Καλλιθέας, ἀριστερὰ ὁ δὴμαρχος Χαϊμῆ Ἀλῆ Βέης, δεξιὰ ὁ διάδοχος Γεώργιος. Διακρίνονται οἱ Νικ. Ἀντωνιάδης, Κωστάκης Καρατζόγλου. (Λόγω τῆς παρόδου τοῦ χρόνου οἱ ἄλλοι δὲν διακρίνονται). (Προσφορὰ Ἀνασ. Καρατζόγλου)

Ἐκκλησία Ναῶς Ἁγίων Ἀναργύρων.

Ἐκκλησία Ναῶς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Βυζαντινὸν Μνημεῖον 15ου αἰῶνος.

Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἀντωνίου, Πολιούχου.

Ἡ Ἱερά Μονή τῆς Παναγίας Δοξοῦς.

Κων. Ρόκος, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ «Φιλεκ-
παιδευτικοῦ συλλόγου Βεροῖας,
Μάρτιος 1878.

Μιλιάδης Γεωργακόπουλος, διάση-
μος ζωγράφος, μαθητὴς τοῦ Ἐμμ.
Ζάχου. Ἀφιερῶντων τὴν φωτογρα-
φίαν του γράφει: «Σεβαστέ μου δι-
δάσκαλε καὶ πάλιν σᾶς εὐχαριστῶ
καὶ σᾶς εὐγνωμονῶ. Σὲ σᾶς ἀφεί-
λω τὴν δόξαν μου. Μὲ ἐκτίμησιν
καὶ σεβασμὸν, Μιλτ. Γεωργακόπου-
λος. Μπούφαλο 5.5.1916».

Α' ποδοσφαιρική ομάδα Βεροίου. Διακρίνονται Λεμπήλ, Βελτισίδης, Σαραφίδης, Τριμερίδης, Κοτρίδης, Κοκκινίδης, Χατζηνικολάκης, Σιάχας, Σιδηρόπουλος, Ευδόκιμος, Χάρης.

Οί άθληται Βεροίου πού μετέβησαν εις Καστορίαν και κέρδιζαν πολλά άγωνίσματα και σαν πολυνίκης σύλλογος κέρδιζε και τó μεγάλο κύπελλο, πού σήμερα θρίσκεται σιό γραφείο τού Δημάρχου.

Ἀπὸ τὴν συνάντησιν Βεργίου — Μακεδονικοῦ 2 - 0.

*Ἀθλητικοὶ ἀγῶνες τὰ «Βέρμια», 16 Ὀκτωβρίου 1954.
Ἐμπροσθεν τοῦ Δημάρχου κ. Ἀντ. Κεμιστζέ καὶ τῶν ἄλλων ἐπισημῶν
τὰ ἔλλαθα.*

Ἀπὸ τὸν ἀγῶνα Βερμίου - Λούιστρια Γκροῦτς Γερμανίας.

Ὅμας Βερμίου Μπάσκετ. Διακρίνονται Βλαχόπουλος, Πασβάνης, Γεωργιάδης, Νικολόπουλος, Χαρούσης, Λιόλιος, Διάκος, δεξιὰ τελευταῖος ὁ διοργανωτὴς Ἴω. Κατησιζόγλου.

Ὅμας γυναικῶν Μπάσκετ. Ἴω. Κατηριζόγλου ἰδρυτής, Ἀνδρεάδου Καίτη, Χατζηνικολάου Ναυσικῆ, Καραποστολάκη, ἀδελφαὶ Παλαδοπούλου, Πολιτίδου — Δημ. Βλαζόπουλος.

Ὅμας γυναικῶν Μπάσκετ Βερμίου: Χατζηνικολάκη Ναυσικῆ, Ἀνδρεάδου Καίτη, Χατζημιγάλη, Παλαδοπούλου Ἄννα, Γεωργιάδου καὶ τρεῖς Ναουσαῖες γιὰ ἐκπαίδευση.

27 Φεβρουαρίον 1955. Έπισηροφή σιό Σέλι από τὸ Ἄρσοῦμπαση, ὕσιερα από τὸς σιρατιωτικὸς ἀγῶνες. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: Νικ. Δασκαλόπονλιος, Γεώρ. Πατωῶνας, Στέφ. Ζάχος, Ἄνι. Κεμιντζές, Γεώρ. Πιπούλιας κι' ὁ καθήμενος Ἄνι. Ζήσης. Οἱ δύο τελευταῖοι δεξιά ἀγνωστοί.

Ἄπό τὸ καρναβάλι 1930. Ἄπ' ἀριστερὰ Ἐνδοξία, Στέφανος, Ἐλένη Ζάχου.

Ἐναμνηστικὴ φωτογραφία ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ὁδείου. Εἰς τὸ μέσον διακρίνεται ὁ τότε Δήμαρχος Ἰωάννης Μάροκου μετὰ τῆς συζύγου του.

Ἐρασιτεχνικὴ ὁμάς ὠδείου, πὸν παρονοίασε διάφορα θεατρικὰ ἔργα. Διακρίνονται Βασιλειάδης Μαρίνος, Θεόδ. Καλαϊτζῆς, Δημητρακάκης Ἀ., Ἀγγελίδης Ἀγγ., Σμυολῆς Ἐμμ., Βουδούρογλου Ἄρης, Τζελέπης Ἐνθ., Τζίκας Ἐνθ., Ζαρούκας Ἀθ., Ἀδελφαὶ Μαρκοπούλου, Παπαδοπούλου Ἀριτεμῖς, Καλαϊτζῆ Ἀλίκη, Παπαναγιώτιον Ἐυανθία, Κατηριζόγλου Ἰω.

Ἀπὸ τὸ ἔργο «Ζητεῖται ψεύτης» τοῦ Ψαθά. Διακρίνονται: Καλαμιάς Π., Μαμαραῶς Μ., Μποζίνης Χ., Κλήμης Κλ., Εὐθυβουλίδης Δ., Κουγιζίδου Π., Κοσμίδου Ἄννα, Σπανίδου Ζωζώ, Ζίζου Γεωργία, Κατηγιζόγλου Ἰωάν.

Ἐπαίθριος Ζωή Θεσσαλονίκης. 8 Ἰανουαρίου 1966 κόψιμο πίτας. Ἐξ ἀριστερῶν μέλη τοῦ Δ.Σ. Ἀνθίκος Μπέλας, Σπύρος Ἰασιρίδης πρόεδρος, παραδίδει τὸ βραβεῖο τακτικότητος σὸν Σιέφ. Ζάχο γιὰ τὶς περισσότερες ἐκδρομὲς καὶ τὰ περισσότερα χιλιόμετρα, Ἰω. Σιάθης, Χαρ. Παπαδόπουλος, Δημ. Ἀγαθόνικος.

1913. Από την έποδογή του διαδόχου. Στο μέσον ο Μητροπολίτης Καλλίνικος, άριστερά ο δήμαρχος Χαλίλ Άλι Βέης, δεξιά ο διάδοχος Γεώργιος. Διακρίνονται οι Νικ. Άντωνιάδης, Κωνσταντής Καρατζόγλου. (Αόγω τής παρόδου του χρόνου οι άλλοι δέν διακρίνονται).
(Προσφωρά Άνω. Καρατζόγλου)

Αισθάνομαι ιδιαίτερη ικανοποίηση, αλλά και συγκίνηση, πού με δίδεται ή ευκαιρία, κλείνοντας τις αναμνήσεις μου από τη γενέτειρά μου και πριν μεταφερθῶ σὸν χώρο τῆς Θεσσαλονίκης, νὰ τιμῶσῃ τὴ μνήμη προσφιλῶν μου προσώπων, τὰ ὁποῖα κατὰ καιροῦς, ὁ χάροντας τ' ἀπέσπασε ἀπὸ τὴν πρόσκαιρη αὐτὴ ζωὴ καὶ τὰ μετέφερε στὴν αἰωνιότητα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΦΙΛΑΛΛΗΛΙΑΣ

Τὰ πρῶτά μου ξαδέλφια ἐκ μητρός, οἱ Δημητράκης, Στεφανάκης καὶ Θανασιάκης, παιδιὰ τοῦ Ἐμμανουὴλ καὶ Εὐφημίας Καβαργύρη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατέρα μου τὸ 1924 καὶ σὲ ἐποχὴν πού ὑπηρετοῦσα στρατιώτης, μὲ περιέβαλαν μὲ μεγάλη ἀγάπη καὶ μὲ ἐξυτηρέτησαν ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ, γιὰ νὰ ξεπεράσω τὶς δύσκολες ἐκεῖνες μέρες, πού ἐγὼ ὑπηρετοῦσα σὸν στρατό, οἱ ἀδελφές μου ἦσαν μαθήτριες τοῦ γυμνασίου καὶ ἡ μητέρα μου μὲ τὴν γιαγιά μόνες στὸ σπίτι ἐκλαιγαν τὴν συμφορὰ πού μᾶς θρῆκε.

Ἡ ἀγάπη αὐτὴ ὁμως δὲν ἦταν παροδική, ἀλλὰ ἐξακολουθοῦσε καὶ τὰ ἐπόμενα χρόνια, μέχρι πού ὁ χάροντας ἕναν ἕναν τοὺς ξέκοψε ἀπὸ τὴ ζωὴ.

Οἱ σχέσεις μας ἦταν πάντα ἀγαθές, ποτὲ μὰ ποτὲ δὲν δημιουργήθηκε κἄτι τὸ παραμικρὸ πού νὰ τὶς ἐπισκιαίσει.

Καὶ ἐγὼ μὲ τὸν τρόπο μου τοὺς ἐξυτηρετοῦσα καὶ ἐνῶ θᾶπρεπε ἐγὼ νᾶμαι ὁ ὑποχρεωμένος, αὐτοὶ νόμιζαν πὼς ἦσαν σὲ μένα πάντα ὑποχρεωμένοι καὶ ἔτσι σὲ κάθε δύσκολη στιγμή ἀγόγγυστα μὲ προλάβαιναν καὶ δὲν μ' ἄφηναν ποτὲ νὰ στενοχωρηθῶ.

Μὲ τὸν μικρότερο Θανασιάκη συνδεθήκαμε καὶ μὲ καλὴ φιλία γιὰτι ταιριάζαμε καὶ στὰ χρόνια καὶ στὶς σκέψεις.

Τὸν Μάϊον 1935, χωρὶς κἄν νὰ μὲ ρωτήσουν, ἀποφάσισαν νὰ μὲ κτίσουν σπίτι, στὸ οἰκόπεδό μου πού εἶχα πάρει στὴν δημοπρασία μὲ προτροπὴ τοῦ φίλου μου Στέφανου Παπαδοπούλου, ὑπαλλήλου Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ προϊσταμένου τῆς ἀνταλλαξίμου περιουσίας.

Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ τῶν ξαδέλφων μου μὲ ξάφνιασε ἀλλὰ καὶ μὲ συγκίνησε, μὲ θρῆκε δὲ διστακτικὸ, γιὰτι δὲν ἤθελα νὰ ὑποχρεωθῶ, ἀλλὰ καὶ τὸ κυριώτερο δὲν ἤθελα νὰ χρεωθῶ, δὲν εἶχα ἀντίκρυσμα.

‘Από τούς διαταγµούς αὐτοὺς μ’ ἔβγαλε ὁ μεγαλύτερος ξάδελφος, ὁ Δημητράκης, λέγων «μὴ σὲ νοιάζει τὸ οἰκονομικόν, θὰ μᾶς ἐξοφλήσεις ὅταν ἔχεις, πάντως θὰ μᾶς δίδεις τὸ νοίκι πὺ δίδεις τώρα σὲ ξένο σπίτι, ἡμεῖς οὔτε τόκους θέλουµε, οὔτε γραµµάτια, οὔτε καµμία ἄλλη ἐξασφάλιση, σὲ θεωροῦµε δικό µας, τ’ ἄλλα θὰ τὰ φροντίσει ὁ Θανασάκης, ἡμεῖς θέλουµε µόνον τὴ συγκατάθεσή σου».

Συγκατένευσα καὶ εἶπα ὁ «Θεὸς βοηθός». Σὲ δύο μῆνες τὸ σπίτι 110 τ.μ. ἦταν ἔτοιμο καὶ ἦταν ἀπὸ τὰ πρῶτα σπίτια πὺ κτίζονταν τότε σὲ στυλ μονοκατοικίας μὲ ὑπόγειο - ἰσόγειο - γιὰ ἀποθήκες, πλυντήριο κλπ. Ὁ μηχανικὸς Σ. Σταυρίδης, κ’ ὁ ἐργολάβος Δημ. Τόλιος, φίλοι μου κ’ αὐτοί, καὶ ποῖος δὲν ἦταν φίλος μου, μ’ ἐβοήθησαν ἀνιδιοτελῶς.

Μὲ παρέδωσαν τὰ κλειδιά, λεπτομερῆ λογαριασμὸ τῆς δαπάνης, ἀξιόλογης γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ μ’ ἕνα καλὸ δῶρο, τρίφωτο γιὰ τὸ σαλόνι, μὲ εὐχθήθηκαν ὑγεία καὶ χαρά.

Οἱ ἀδελφοὶ Καβαργύρη ὑπῆρξαν τίμιοι ἔμποροι, οὐδέποτε ἔδωσαν ἀφορμὴ στὰ δικαστήρια, τοὺς ἀγαποῦσε καὶ τοὺς ἐκτιμοῦσε ἡ κοινωνία γιὰ τὴν ἐντιμότητα καὶ γιὰ τὶς ἐξυπηρετήσεις τους. Ἐπὶ κατοχῆς δὲν ἔκαμαν μαύρη ἀγορά, τὸ μαγαζὶ τὸ ἄνοιγαν ἔτσι γιὰ νὰ γίνονται ἐκεῖ συναντήσεις γνωστῶν καὶ φίλων.

Οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τ’ς πρῶτες μέρες τοὺς πῆραν ὅλο τὸ ἐμπόρευμα μεγάλης ἀξίας καὶ τοὺς ἔδωσαν μάρκα κατοχῆς πὺ ἀντιπροσώπευαν ἕνα ἐλάχιστο μέρος τῆς ὅλης ἀξίας.

Κλείνοντας τὴν μικρὴ αὐτὴ ἀφιέρωση σὰν ἐλάχιστο φόρο τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης, εὐχομαὶ καὶ στοὺς ἀπογόνους νᾶναι ἀγαπημένοι, μονιασμένοι, νᾶχουν κατανόηση καὶ στενὴ συνεργασία, μιμούμενοι ἔτσι τοὺς γονεῖς καὶ τὸ θεῖο τους.

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ

‘Ο ἀείμνηστος πατέρας μου Ἐμμ. Ι. Ζάχος γεννήθηκε στὴ Βέροια τὴν 20 Μαΐου 1860 καὶ ἀπεβίωσε στὴν γενέτειρά του τὴν 4 Ἀπριλίου 1924, ὕστερα ἀπὸ σύντομη ἀσθένεια.

‘Ο πατέρας του ἐλέγετο Ἰωάννης καὶ ἡ μητέρα του Ἐλένη, ἦσαν πτωχοί, ἀλλὰ ἐνάρετοι. ‘Ο πατέρας μου ἔμεινε πολὺ μικρὸς ὀρφανὸς ἀπὸ πατέρα, ἡ μητέρα του ὁμως ἦταν φιλόστοργος καὶ ἀφοσιώθηκε μ’ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς της γιὰ τὴν ἀνατροφή τοῦ παιδιοῦ της, ἐργαζομένη στὸ σπίτι, ράβοντας φουκάλια — σκοῦπες — καὶ ἀργότερα ὑφαίνοντας. Οἱ περίοικοι τοῦ Ἁγίου Σωτήρος τὴν ἐβοήθησαν ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ γιὰ νὰ ξεπεράσει τὶς δύσκολες μέρες. Ἀπὸ τὸ δωδεκασέλιδο χειρόγραφο τοῦ Ἱερομόναχου Ἰωαννικίου, κατὰ κόσμον Ἰω. Μηλιοπούλου διδασκάλου, πὺ βρέθηκε μετὰ τὸν θάνατό του στὸ κελλί του τῆς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου καὶ τὸ ὁποῖο ὀλόκληρο δημοσιεῖτηκε στὸ βιβλίον

πού συνέγραψε ὁ Γεώργ. Χ. Χιονίδης, δικηγόρος, ἱστορικός, τέως Νομάρχης καὶ Βουλευτὴς μὲ τὸν τίτλο «Ἐμμανουὴλ Ι. Ζάχος (1860 - 1924) Ὁνας Βεροιώτης ἐκπαιδευτικὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας» μεταφέρω τὰ παρακάτω ἐν σχέσει μὲ τὴν προσπάθειαν τῆς Ἑλένης Ἰω. Ζάχου γιὰ νὰ μορφώσει τὸν γιό της. «Ὁ Ἐμμανουὴλ Ι. Ζάχος ἐγεννήθη εἰς Βέροιαν ἐκ γονέων πτωχῶν μὲν, πλὴν ἐξ οἰκογενείας ἐξόχου τὴν καταγωγὴν ἀμφοτέρων ἐχόντων, ὅσον ἀφορᾷ τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Βεροίας κατὰ τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς χρόνους αὐτῆς. Ὁρφανὸς πατρὸς προῶρως γενόμενος, ἀνετράφη παρὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, μὲ τοιαύτην Ἑλληνοπρεπῆ Χριστιανικὴν ἀνατροφὴν, ὥστε εἰς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον ἐπὶ τῇ ἐνηλικιωσεί αὐτοῦ φανερὸν ἠλίον φαεινότερον νὰ καθίσταται παντὶ τῷ σχετιζόμενῳ αὐτόν, ὅτι ἦτο ἀνατεθραμμένος οὐχὶ θρώματι ὕλικῷ τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκὸς καὶ σώματος, ἀλλ' ἐν τῇ ὑποστάσει του ὅλη, ὅτι ἦτο ἀνατεθραμμένος ὑπὸ τῆς μητρὸς ὡς ἄλλης τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου Ἀνθούσης «ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου» καὶ τοῦτο διότι, ὡς ἐκείνη ἢ κλεινὴ καὶ Ἁγία Ἀνθούσα, οὕτω καὶ ἡ πτωχὴ καὶ καθ' ὅλα ὀρφανὴ πλέον καταστάσα Ἑλένη Ι. Ζάχου ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου αὐτῆς τὸν ἐπιούσιον ἐξοικονομοῦσα εἰς βαθμὸν τοιοῦτον ἐν τῷ διακαεῖ αὐτῆς πόθῳ διετέλεσε περιελθούσα διὰ τὴν σπουδὴν καὶ καθ' ὅλα προκοπὴν τοῦ τέκνου αὐτῆς Ἐμμ. Ζάχου, ὥστε μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ἐν Βεροίᾳ ἐστάλη πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονικῇ διδασκαλεῖον τοῦ ὁποίου πάνυ ἐπαξίως προΐστατο ὡς διευθύνων ὁ καὶ πρῶτος διάδοχος τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ ἐν Θεσσαλονικῇ διδασκαλεῖου Χαρισίου Παπαμάρκου ὁ ἐκ Τραπεζοῦντος τοῦ Πόντου ἀρχιμανδρίτης μέγας Χρῦσανθος Ἱεροκλῆς, ὁ καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς δεινότητος αὐτοῦ ἐν τοῖς γράμμασι συγγραφεὺς τοῦ περιβοήτου συγγράμματος «ὁ ἄνθρωπος» μέγας Ἱεροκλῆς ἐκλήθη».

Ὁ μικρὸς μεγάλωνε. Στὸ δημοτικὸ σχολεῖο ἀρίστευσε, οἱ δάσκαλοί του τὸν ἐπρόσεξαν καὶ συνέστησαν στὴ μάνα του νὰ μὴν τὸν διακόψῃ ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Συνέχισε στὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο - ἡμιγυμνάσιον καὶ ἐκεῖ ἀριστοῦχος, οἱ καθηγηταὶ γιὰ τὴ φιλομάθειά του, τὸ ἦθος του, τὴν χρησιμότητά του, ἐπρότειναν στὴν δημογεροντία καὶ στὸν Μητροπολίτη Προκόπιο, ὅπως ὁ μαθητὴς αὐτὸς ἀποσταλεῖ γιὰ σπουδὲς στὸ διδασκαλεῖο Θεσσαλονίκης, πού εἶχε ἰδρυθεῖ τὸ 1875 ἐν συνεννοήσει μὲ τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης καὶ τὸν ἐπέλεξε μεταξὺ πολλῶν ὑποψηφίων.

Ἡ μάνα του τὸν βοηθοῦσε στέλνοντας δέματα μὲ ἀπαραίτητα εἶδη διατροφῆς καὶ ἐνδύσεως, πού τὰ μετέφεραν μὲ προθυμία οἱ κηρατζήρες πού ἔκαμαν τὴν συγκοινωνία Βεροίας - Θεσσαλονίκης μὲ τὰ κάρρα, καὶ τ' ἄφηναν στοῦ Πατέρα Χάνι ἀπ' ὅπου τὰ παρελάμβανε ὁ Μανωλάκης.

Κατὰ τὴν τριετῆ φοίτησή του διεκρίθη μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του γιὰ τὴν ἐπιμέλεια, τὴν εὐθυκρισία, τὴν ἀρίστην μνήμη του, τὸ ἦθος του καὶ ἀπελύθη μὲ τὸν βαθμὸν «ἄριστα», διαγωγὴν «ἄριστα», καὶ κατὰ τὸν ἰσχύοντα

κανονισμόν, ἐκλήθη πρωτοβάθμιος καὶ ἔτσι ἱκανοποίησε τὶς προσδοκίαις ὄλων τῶν συμπολιτῶν καὶ ὄλων τῶν λογίων πού εἶχαν τὴν ἐπίβλεψη γιὰ τὴν ἐκλογή καὶ περισυλλογή καὶ στρατολογία ὄλων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πνευματικῶν θλαστῶν κατὰ τὴν τότε ἐποχὴν, πού ἐξαπατηροῦντο ὡς τὸ ἐγεργήσιο σάλπισμα ὀλοκλήρου τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ.

Κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀπολυτηρίων τῶν τελειοφοίτων τῆς Σχολῆς, ὁ Ἐμμ. Ζάχος, παρουσία ὄλων τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν ἀποφοίτων, ἤκουσε τὸν διευθυντὴν νὰ λέγῃ «Εὐγενὲς τέκνον τῆς Βεροίας, διδάσκαλε Ἐμμ. Ζάχε, ἀπολυόμενος ἔχεις καὶ τὸν ἐν τῇ πατρίδι σου ὡς διδασκάλου διορισμόν σου, μολοντί ἡ Βέροια, ἡ κλεινὴ πατρίς σου, ἡ ἀποστολικὴ τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθῶν Ἐκκλησία, ὡς γινώσκεις τοῦ Οὐρανοβάμονος καὶ θείου Παύλου ἔχουσα, δὲν σὲ χωρεῖ, δι' ὅ, καὶ ὡς μέλλων νὰ ὑπηρετήσης τὴν ἐκθρέψασάν σε καὶ γεννήσασαν πατρίδα, κατὰ θερμὴν τῶν συμπολιτῶν σου παράκλησιν, δίδεται ἡ ἐντολὴ «ἴσχυε λοιπὸν καὶ ἀνδρίζου, ὡς ἄλλος Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, λάμβανε διὰ χειρὸς μου τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῶν ἐνταῦθα σπουδῶν σου καὶ μετὰβηθι εἰς Βέροϊαν, ἔσαι ἐνθυμούμενος τὴν ἡμέραν ταύτην, ὡς καὶ τὸν ἱερὸν ὄρκον, ὃν μετὰ τῶν λοιπῶν συμμαθητῶν σου ἐπὶ τῇ ἀπολύσει σου ἔδωκας ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ πνευματικοῦ σου πατρὸς καὶ τῶν παρισταμένων σεβαστῶν σοι λογάδων ἡμῶν».

Στὸ σχολεῖο τῆς πατρίδος τοῦ ὁ πατέρας διακρίθηκε καὶ πάλιν γιὰ τὴν ἐπιμελῆ ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων του. Ὑπῆρξεν ἄριστος διδάσκαλος, μουσικὸς καὶ ἀπαράμιλλος ἰχνογράφος.

Κατ' ἐπανάληψη τοῦ ἐπροτάθη ἡ θέση τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ καὶ τοῦ Διευθυντοῦ, ἀλλ' ἀρνήθηκε νὰ τὴν δεχθεῖ λόγῳ τῆς χαρακτηριστικῆς μετριοφροσύνης του, γιὰτὶ δὲν ἤθελε νὰ ὑποσκελίσει παλιότερους συναδέλφους του. Ἀλλὰ καὶ ἄλλος λόγος τὸν ὑπαγόρευσε αὐτὴν τὴν συμπεριφορὰν του, τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐκτέλεση μυστικῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν μανδύαν τοῦ Γεν. Γραμματέως διαφόρων φιλελευθέρων σωματείων.

Ὁ Γεώργιος Χ. Χιονίδης, δικηγόρος, ἱστορικὸς ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πενήντα χρόνων τοῦ Ἐμμ. Ζάχου ἀπὸ τοῦ θανάτου του (1924 - 1974) συνέγραψε βιογραφικὴ μελέτη μὲ τὸν τίτλον «Ἐμμανουὴλ Ι. Ζάχος (1860 - 1924)» ἕνας Βεροιώτης ἐκπαιδευτικὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

Τὸ βιβλίον αὐτό, πού ἔτυχε μεγάλης ὑποδοχῆς καὶ ἡ κριτικὴ ὑπῆρξε πλέον ἢ ἐγκωμιαστικὴ, θὰ ἀνατυπωθεῖ μὲ νέα στοιχεῖα πού περιῆλθαν εἰς φῶς μετὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ βιβλίου τούτου.

Μεταξὺ τῶν βιβλιοκριτῶν ἀναφέρω τοὺς:

Χρ. Λαμπρινὸν τέως Πρόεδρον Λογοτεχνῶν ἤδη Συντακτῶν Θεσσαλονίκης.

Δέσποιναν Γιαρελῆ - Παπαδοπούλου Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων «Μακεδονικὰ χρονικὰ» τόμ. 15ος 1975 Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

Στέλιον Σβαρνόπουλον ἀνώτερον ὑπάλληλον Ἐνώσεως Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Βεροίας, λογοτέχνην, λαογράφον.

Κων. Καρακωστήν δικηγόρον τέως Νομάρχην.

Ἄναστ. Καρατζόγλου τέως δήμαρχον.

Γεώρ. Τσαλέραν καθηγητὴν λυκειάρχην.

Ἰωάνν. Δασκαλόπουλον ἀντιστράτηγον ἐ.ἀ.

Νικόλ. Ἀδαλόγλου ἐκπαιδευτικὸν λογοτέχνην, λαογράφον.

Ἰωάν. Ἀλεξιάδην Πολ. Συνταξιοῦχον, δημοσιογράφον.

Ἄντωνιον καὶ Σόλωνα Ἄντωνιάδην, φαρμακοποιόν, ἰατρόν.

Ἄδελφοὺς Πολυζωΐδη ἐμπόρους.

Γεώρ. Τούμπην ἐπίτιμον Εἰσαγγελέα Ἐφετῶν.

Ἄγγελον Ἄνεστόπουλον συγγραφέα.

Ἄγλαίαν Ἰσανδώρου - Φουντούκα διδασκάλισσαν.

καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, μαθηταὶ τοῦ Ἐμμ. Ζάχου, φίλοι τῆς οἰκογενείας πού με συγκίνηση ἀναφέρθησαν στὸ ἔργο του ὡς Ἐθνοδιδασκάλου καὶ Μακεδονομάχου.

Ὁ Γεώργιος Α. Θεμελῆς (1889 - 1975), ἔμπορος ἀπόφοιτος τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης, μεταξὺ τῶν ἄλλων γράφει «ὁ δάσκαλός μου Μανώλης Ζάχος, ἦταν ἕνας ἥρωας, ἤρεμος, λογικός, δίκαιος, εὐγενής, εἶχε μεγάλη καρδιά, ὅλοι μικροὶ μεγάλοι τὸν σέβονταν, ἦταν μετριόφρων καὶ μεγάλος πατριώτης».

Ὁ Ἐμμανουὴλ ἐδίδασκεν Ἑλληνικά, ἱστορίαν, ἀνθρωπολογίαν, ἰχθυογραφίαν, φυσικὴν ἱστορίαν, φυσικὴν πειραματικὴν, μουσικὴν, ὠδικὴν ὡς τοῦτο προκίπτει ἀπὸ βιβλίον διδασκείας ὕλης εἰς τὴν ἀστικὴν σχολὴν κατὰ τὰ ἔτη 1898 - 1908, τὸ ὁποῖον με παρεχώρησεν ἵνα λάβω γνῶσιν ὁ καθηγητῆς Θεολόγος Παῦλος Πυρινός, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστῶ.

Ἡ ἀστικὴ σχολή, ἰδρύθηκε τὸ 1901 ἢ σφραγίδα δὲ κυκλοτερῶς ἔγραφε «Ἑλληνικὴ Ἀστικὴ Σχολὴ Βεροίας» καὶ εἰς τὸ μέσον ὑπῆρχε ἡ μέλισσα.

Κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ἐδίδαξαν οἱ Α. Τούσας, Ἄντ. Τσικερδάνος, Γεώρ. Βλαχογιάννης, Ἐμμ. Ζάχος, Ἰωάν. Μηλιόπουλος, Ἐμμ. Ψάλτης, Στέφ. Κούτσαρης, Μ. Δημητριάδης, Ἰω. Φυλακτός, Ἄριστ. Ζωγράφος, Κων. Θ. Βαφείδης, Κ. Κοσμᾶς, Ἐμμ. Νικολαΐδης, Κων. Κανάκης, Ἀ. Ε. Χριστοδοῦλου, Θ. Μπαρτζάνης, Δ. Θ. Τζιαβέλλας, Δ. Δεσποτίδης Τουρκικὰ 3 ὥρες καθ' ἑβδομάδα 1906 - 1907 καὶ Σ. Ἄγγελίδης τουρκικὰ. Ὁ Ἐμμ. Ζάχος ἐδίδασκεν καὶ εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν Ἑλληνικά, φυσικὴν ἱστορίαν, καλλιγραφίαν, ὠδικὴν καὶ ἀνόργανον μουσικὴν εἰς τὰς Ε', ΣΤ', Η', Θ', τάξεις ὡς καὶ στὸ ἡμιγυμνάσιο με διευθυντὴν τὸν Δῆμον Βασιλείου. Τ' ἀνωτέρω προκίπτουν ἀπὸ τὸ ὑπ' ἀριθ. 533 τῆς 25 Νοεμβρίου 1914 πιστοποιητικὸν τῆς Μητροπόλεως Βεροίας, ἐνσωματωμένον εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 13,29 κώδικα τοῦ ἔτους 1914 σελ. 4 τῆς Μητροπόλεως Βεροίας καὶ Ναούσης ἐπὶ ἀρχιερατείας Μητροπολίτου Καλ-

λινίκου (μελέτη Γεωρ. Χ. Χιονίδη δικηγόρου, ιστορικοῦ με τὸν τίτλο «Τὰ σχολεῖα Βεροῖας κατὰ τὰ ἔτη 1849 - 1912 βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων» σελ. 21, 22, 23, 24 καὶ τοῦ ἰδίου με τίτλον «Ἐμμ. Ἰ. Ζάχος (1860 - 1924) ἕνας Βεροιώτης ἐκπαιδευτικὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας» σελ. 30.

Στὸ εὐλαβικὸ αὐτὸ ἀφιέρωμα γιὰ τὸν ἀείμνηστο πατέρα μου, σκόπιμο κρίνω ν' ἀναφέρω τὸ ἱστορικὸ, σὲ γενικὲς γραμμὲς, τῆς παραιτήσεώς του ὡς δασκάλου, ὕστερα ἀπὸ τριάκοντα ἕξ ὀλόκληρα χρόνια (1880 - 1916) ὅπως ὁ ἴδιος τὸ ἀφηγεῖτο καὶ τὸ εἶχε περιγράψει σὲ σημειώματά του, καὶ ὅπως μετὰ τὸν θάνατόν του μετὰ τὸ ἀφηγήθησαν, ἐξαίροντες τὴν ἀγέρωχη στάση του, οἱ συνάδελφοί του Γεώρ. Βλαχογιάννης, Γεώρ. Περδίκη, Ἐμμ. Νικολαΐδης καὶ ἄλλοι.

Ὁ νεοδιορισθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 1916 ἐπιθεωρητὴς δημοτικῶν σχολείων Ἰωάν. Ἀναστασόπουλος, ἐπέμεινε νὰ ἐφαρμόσει δικό του σύστημα λειτουργίας τῶν σχολείων καὶ ἐξέδιδε διαταγὰς ποὺ ὅμως ἦσαν ἀνεφάρμοστες. Αὐτὸ ἔκαμε τὸν ἐπιθεωρητὴ νὰ ἐκνευρισθεῖ καὶ κάλεσε στὸ γραφεῖο του ὄρισμένους δασκάλους με σκοπὸ νὰ ζητήσῃ τις ἀπόψεις τους καὶ αὐτοὺς νὰ ἀναπτύξῃ τὰ ἐπιχειρήματά του.

Ὁμίλησαν δύο τρεῖς δάσκαλοι καὶ τελευταῖος ἀνακεφαλαιώνοντας μίλησε ὁ Ἐμμ. Ζάχος, ἀναπτύξας τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ διαταγὰς του ἦσαν ἀνεφάρμοστες καὶ ἔπρεπε αὐτὲς σταδιακὰ νὰ ἐφαρμοσθοῦν. Τὰ ἐπιχειρήματά του εἶχαν ἐκνευρίσει τὸν ἐπιθεωρητὴ καὶ ὀργισμένος εἶπεν «θὰ κάμετε αὐτὰ ποὺ λέγω ἐγὼ, ἀντιρρήσεις δὲν δέχομαι, σεῖς οἱ νεοελλαδίτες εἶστε ἀκαταλόγιστοι». Ὁ Ἐμμ. Ζάχος ἀμέσως ἀπήντησε «ἡμεῖς οἱ ἀκαταλόγιστοι με κίνδυνον τῆς ζωῆς μας κρατήσαμε ἐπὶ χρόνια, τὴν Θρησκεία, τὴν γλῶσσα, τὴν παιδεία, τὴν ἐθνικὴ συνείδηση, κ' ἀκόμα προετοιμάσαμε τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας, ἡμεῖς ἔχομε ἐμπειρίαν, ποὺ σεῖς δὲν ἔχετε» καὶ ἀπεχώρησε.

Τὴν ἐπομένην ὑπέβαλε ἱεραρχικῶς τὴν παραίτησή του. Ἐδημιουργήθη σάλος. Παρακλήσεις Μητροπολίτη, γυμνασιάρχῃ Ἀναστ. Λαζάρου, ἄλλων παραγόντων ὅπως ἀνακαλέσει τὴν παραίτηση ἔμειναν ἄκαρποι. Σὲ ἐπανειλημμένες προσκλήσεις τοῦ ἐπιθεωρητῆ ὅπως μεταβεῖ στὸ γραφεῖο του, ἀρνήθηκε καὶ τὸν ἐπιθεωρητὴ τὸν ἀγνόησε τελείως.

Δὲν δυσκολεύτηκε νὰ τακτοποιηθεῖ πολὺ καλύτερα ὡς μόνιμος σὲ δημόσια ὑπηρεσία, στὸ Πρωτοδικεῖο γιατί ἔπρεπε νὰ ἐργασθεῖ, ἕως ὅτου ἀναγνωρισθοῦν τὰ χρόνια ὑπηρεσίας του ἐπὶ τουρκοκρατίας (1880 - 1912) ἐν ὄλῳ τριάκοντα δύο.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν παρένθεση αὐτὴ θὰ εἶπω ὀλίγα τινὰ γιὰ τὴ δράση τοῦ πατέρα μου, ἂν καὶ αὐτὴ ἀναφέρεται στὸ βιογραφικὸ σημειῶμα τοῦ Γ. Χ. Χιονίδη.

Ἐδίδασκεν κατ' ἰδίαν μουσικὴν, μαντολίνο, βιολί, κιθάρα καὶ ἔτσι ἀνέ-

δειξε ταλέντα και συνετέλεσε στην ανάπτυξη της μουσικής κινήσεως. Ίδρυσε την φιλαρμονικήν — μπάντα — υπό την επωνυμίαν «Όρφεύς». Για μικρό χρονικό διάστημα εκλήθη από την Ίταλία ο μουσικός Πιτσιώτης για να θέσει τις βάσεις, ο οποίος μετά ολιγόμηνον παραμονήν, διαπιστώσας την ικανότητα του Ζάχου, επέστρεψεν εις Ίταλίαν και έκτοτε από το 1902 μέχρι και το 1914 εκράτησε άμισθί την θέση αυτήν, με μόνον βοηθόν τόν Έμμ. Φουντούκαν. Ο πατέρας έγγραφε την μουσικήν για όλα τα όργανα της μπάντας — 32 — και ο ίδιος έπαιζε το προσφιλές του όργανο «μπομπορντίνο».

Μετά τη διάλυση της φιλαρμονικής κατά το 1914 λόγω των γεγονότων, δημιουργήθηκε πρόβλημα εξασφαλίσεως των οργάνων και των λοιπών έξαρτημάτων και τούτο γιατί ο γυμνασιαρχεύων Γεώρ. Μαραγκός και ο επιθεωρητής Διον. Λεονταρίδης, άρνήθησαν επίμονα να παραχωρήσουν ένα μέρος των άποθηκών του γυμνασίου για τη διαφύλαξη αυτής της περιουσίας, παρά το γεγονός ότι, έλαβαν γνώση, πως το γυμνάσιο ιδρύθηκε με χρήματα και προσωπική εργασία των Βεροιωτάδων και ή 'Αδελφότης «Μέλισσα», πρόσφερε τριακόσιες χρυσές λίρες για τόν σκοπό αυτό και ως έκ τούτου είχαν κάποια δικαιώματα φιλοξενίας. Κατόπιν της άδικαιολόγητης αυτής άρνήσεως των νεοαφιχθέντων εκπαιδευτικών, τα όργανα παρεδόθησαν στον Μητροπολίτη Καλλίνικο, επίτιμο πρόεδρο της 'Αδελφότητος «Μέλισσα», που διατηρούσε τόν μουσικό δμυλο «Όρφεύς» και συγκεντρώθηκαν στον γυναικωνίτη του Ναού 'Αγίου Σπυριδώνος ύπαγομένου στο Ναό του 'Αγίου Ιωάννου.

Κατά το 1916 επί των ήμερών του φιλοπρόοδου γυμνασιάρχη 'Αναστ. Λαζάρου, ο 'Ε. Ζ. αναδιοργάνωσε τη φιλαρμονική με μαθητάς του γυμνασίου, αλλά δυστυχώς ύστερα από έπιτυχείς εμφανίσεις, το Έπουργείο Παιδείας, παρά την εισήγηση του γυμνασιάρχη, άπαγόρευσε τη συμμετοχή των μαθητών στη φιλαρμονική (ή άπασχόλησή τους ήταν μία δύο ώρες την εβδομάδα εντός του γυμνασίου) και έτσι ή προσπάθεια αυτή ματαιώθηκε.

Στη φιλαρμονική αυτή συμμετείχε και ο κατά το έτος 1917 αποβιώσας γυμνασιόπαις υιός του 'Ε. Ζ. Ιωάννης, που έπαιζε το όργανο κουαρτίνο, δώρο του πατέρα του, για την έφεσή του στη μουσική και τα γράμματα, στα όποια πάντα άρίστενε.

Έτσι και πάλι τα όργανα κλπ. απαραίτητα της φιλαρμονικής, στεγάστηκαν στο Ναό του 'Αγίου Σπυριδώνος.

'Αλλά και πάλι ο 'Ε. Ζάχος δέν ήσυχάζει, το μεράκι του είναι ή μουσική, έτσι την 6 Νοεμβρίου 1920 τα όργανα με την συγκατάθεση και του Μητροπολίτη παραδίδονται στους προσκόπους και στις αρχές του 1921 αρχίζουν εντατικά τα μαθήματα στις βραδυνές ώρες σε δωμάτιο μιās παλαιās οικοδομής άπέναντι του πανδοχείου Κούτηρη, με φωτισμό τ'ς γκαζόλαμπες, χωρίς θέρμανση, αλλά και πάλιν, λόγω των γεγονότων ή προσπάθεια αυτή ματαιώνεται και τα μουσικά όργανα και όλη ή πνευματική μουσική εργασία παραδίδονται στο

δημαρχεῖο, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ Ἐμμ. Ζάχος ὑπέβαλε λεπτομερῆ ἀναφορά, μὲ περιγραφή ὄλων τῶν 32 ὀργάνων καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐκποιήθηκαν. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐν φωτοτυπία ἀναφορᾶς προκύπτει τὸ θερμὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἐ. Ζ. γιὰ νὰ περιώσσει, ὅτι εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὴν περιουσία τοῦ «Ὁρφέα», τοῦ ὁποίου ἦταν γενικὸς γραμματεὺς, ὅπως καὶ τῆς Ἀδελφότητος «Μέλισσα». Αὐτὸς εἶναι δυστυχῶς ὁ ἐπίλογος τῆς ἀξιόλογης πρώτης φιλαρμονικῆς τῆς Βεροιάς μας, ποὺ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς διεδραμάτισε σπουδαῖο ρόλο, δὲν ἐδίσταξε δὲ καὶ τὸν Ἐθνικὸ Ὕμνον νὰ παιανίζει καὶ πολλὰς φορὰς παρουσία τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ποὺ εἶχαν παντελῆ ἄγνοια. Ἄραγε θ' ἀναλάβει κανεὶς πρωτοβουλία ν' ἀναρτήσει στὴν Ἀντωνιάδειο στέγη, στὶς αἴθουσες τοῦ Ὠδείου καὶ τῆς φιλαρμονικῆς τοῦ Δήμου, τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ φωτογραφία τῶν προγόνων μας;

Οἱ ἀγῶνες τοῦ πατέρα μου, ὡς ἀναφέρονται εἰς τὸ βιογραφικὸν σημείωμα τοῦ Γ.Χ.Χ. ἀνεγνωρίσθησαν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν, ὡς προκύπτει ἀπὸ τὴν σχετικὴν «Ἐπετηρίδα Μακεδονομάχων» καὶ ἀπὸ τὸν ὑπ' ἀριθ. 1 πίνακα «τῶν συμμετασχόντων εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα 4/8» εἰς τὸν ὁποῖον φέρεται ἐγγεγραμμένος ὑπ' αὔξ. ἀριθ. 300 καὶ ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν δίπλωμα ἐξαιρέτων ὑπηρεσιῶν καὶ μετάλλιον Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος 1903 - 1908.

Παράλληλα μὲ τὸ σχολεῖο, μὲ τὴν μουσικὴ — μάλιστα — τὰ σωματεῖα, τὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα, τὶς μαθητικὰς χορωδίας, τὰ ὑπεύθυνα μουσικά του προγράμματα στὶς τελετὰς κλπ. ὁ πατέρας ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς ἀρμοδιότερους γιὰ νὰ ἀπασχοληθεῖ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Βεροιάς κατὰ τὰ ἔτη τῆς τουρκοκρατίας. Καὶ ὑπῆρχαν ἀρκετὰ χειρόγραφα του, τὰ ὁποῖα ὁμως ἀπωλέσθησαν μαζί μὲ τὰ κείμενα τῶν μουσικῶν συνθέσεών του. Ἐπὶ πλέον ἀσχολεῖτο καὶ μὲ τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς πόλεως. Ὅλους τοὺς ξένους ξεναγοῦσε ὁ Ἐ. Ζ. καὶ εἶχε συγκεντρωμένα πολλὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ δυστυχῶς ὅλη του αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ἐργασία ἀπωλέσθη.

Ὁ Γεώργ. Γουδῆς δικηγόρος, ἰδρυτὴς τῆς Χριστιανικῆς κινήσεως καὶ τοῦ προσκοπισμοῦ (μετὰ τὸ 1930), Νομάρχης, Δήμαρχος, Ναυτοδίκης, Ναύαρχος στὴ Μέση Ἀνατολή, ἐπὶ κατοχικῆς περιόδου, ἔγραψε στὴν τοπικὴ ἐφημερίδα «Ἐλευθερος Λόγος» εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 78/17.4.1930 φύλλον, ὡς πρόλογον εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἐ. Ζάχου περὶ τοῦ Κωττουνίου.

«Τοὺς νεκροὺς ἀπαθανατίζουν τὰ ἔργα». Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀξιωματοῦ τούτου ἄριστα συνδέεται μὲ τὸν ἀοίδιμον συμπολίτην μας Ἐμμ. Ζάχον ἐπὶ σειρὰν δεκαετηρίδων ὀλοκλήρων σφυρηλατήσαντα τὰς ψυχὰς τῆς συγχρόνου γενεᾶς τῆς πατρίδος μας, ὡς διδασκάλου καὶ τελευταίως διακονήσαντος ἐν τῷ Ναῶ τῆς Θέμιδος ὡς γραμματέως τῆς ἀνακρίσεως, ὑφ' ἣν ιδιότητα καὶ ὑπέκυψε εἰς τὸν Νόμον τῆς ἐκλείψεως (Σημ. Λόγω μὴ ἐγκαίρου ἀναγνωρίσεως τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐτῶν διδασκαλίας ἠναγκάσθη νὰ ἐργασθῆ παρὰ τῷ Πρωτοδικεῖῳ Βεροιάς).

Ἐπίδειγμα ὄχι μόνον δικαστικοῦ ὑπαλλήλου, οἰκογενειάρχου, πατρός, φίλου καὶ πρὸ παντὸς ἀκραιφνοῦς Ἑλληνοῦ, ποικιλοτρόπως συντελέσαντος καὶ ἐργασθέντος διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος μας, διὰ τῆς συνεργασίας του μετὰ τῶν κυριωτέρων πρωτεργατῶν κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ διδασκάλου, εἶχε δὲ τὸ εὐτύχημα νὰ ἴδῃ τοὺς μαθητάς του ἐπιστήμονας διαπρεπεῖς καὶ καλλιτέχνας, ὡς τοιοῦτος διαπρέπων ἐν Ἀμερικῇ συμπατριώτης μας ἀφθαστος καλλιτέχνης παρὰ τῷ ἐν Νέα Ὑόρκῃ Μουσείῳ Μιλτιάδης Γεωργακόπουλος, ὅστις καὶ εὐγνωμοσύνης ἔνεκεν πάντοτε ἔστειλε δῶρα καὶ φωτογραφίας τῶν ἔργων του πρὸς τὸν διδάσκαλόν του, παρ' οὗ τὰ πρῶτα τῆς τέχνης μαθήματα ἔλαβε.

Ἡ πόλις μας εὐγνωμονεῖ τὸν μεταστάντα διὰ τὰς ποικίλας καὶ ἀπείρου ἐκδουλεύσεις του πρὸς τὴν κοινωνίαν Βεροίας, ἀδύνατος δὲ ὁ κάλαμος νὰ περιγράψῃ ὅ,τι καὶ ὅσα ἡ ψυχὴ παντὸς Βεροιώως αἰσθάνεται δι' αὐτόν.

Ἐν ἀπὸ τὰ διάφορα καὶ πολλαπλᾶ δειγμάτων τῆς φιλοπατρίας καὶ φιλοπονίας του εἶναι καὶ ἡ διατριβὴ του περὶ τοῦ Ἰωάννου Κωιτουνίου, ἐπίσης Βεροιώως, ἣτις κατὰ τὴν γνώμην μας δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἄγνωστος εἰς τὸ κοινὸν τῆς πόλεως μας καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ νὰ ἐρευνηθῇ καὶ ἡ τύχη τοῦ ἐν λόγῳ κληροδοτήματος».

(Ὅρα βιογραφικὴ μελέτη Γ. Χ. Χιονίδη δικηγόρου μετὰ τὸν τίτλον «Ἐμμανουὴλ Ι. Ζάχος (1860 - 1924) ἕνας Βεροιώτης ἐκπαιδευτικὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας» σελ. 26 - 29).

Ὅπως ἤδη γράφτηκε ὁ πατέρας μου ἀπεβίωσε στὶς 4 Ἀπριλίου 1924 ὕστερα ἀπὸ βραχεῖα ἀσθένεια, παρὰ τὶς προσπάθειες ἐπτὰ ἰατρῶν τῆς πόλεως καὶ τὰ δύο ἰατρικὰ συμβούλια, πού ἐγίναν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀλβανικῆς καταγωγῆς ἰατροῦ Χιφζῆ Κασιμάτη, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ οἱ συνάδελφοί του πρόσφεραν αὐτόβουλα τὶς ὑπηρεσίας τους, ἀφιλοκερδῶς.

Ἡ κηδεῖα του ὑπῆρξε μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐπιβλητικῆς, ἡ δὲ νεκρώσιμη ἀκολουθία ἐψάλλη στὸν Ἅγιον Ἰωάννη καὶ οὐχὶ στὴν ἐνορία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐγίνε δὲ δημοτικῇ δαπάνῃ σὲ ἀναγνώριση τῶν μεγάλων ἐθνικῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν του πρὸς τὴν πόλιν καὶ γενικώτερα στὸ ἔθνος.

Ἀρχές, σχολεῖα, σωματεῖα καὶ πλήθῃ κόσμου ἔλαβαν μέρος. Ἡ ἀγορὰ ἔκλεισε, στέφανοι πολλοὶ κατατέθηκαν καὶ λόγοι πολλοὶ ἐκφωνήθηκαν. Ὁ Μητροπολίτης Βεροίας καὶ Ναούσης ἀποχαιρέτησε τὸν νεκρόν, ὅπως ὁ δήμαρχος Γιάννης Μάρκου, ὁ Πρόεδρος τοῦ δημ. συμβουλίου Μάρκος Ἀντωνίου, ὁ ἰατρός Χιφζῆ, ἐκ μέρους τοῦ ἰατρικοῦ συλλόγου, ὁ ἰατρός Ἐμμ. Βελτσίδης ἐκ μέρους τῶν Μακεδονομάχων, πολλοὶ πρόεδροι σωματείων, ἐκπαιδευτικοί, δύο Τούρκοι καὶ ὁ Ἰσραηλῆτης καθηγητῆς τῶν Γαλλικῶν Ι. Σαρφατῆ καὶ τέλος ὁ καθηγητῆς Θεολόγος τοῦ Γυμνασίου Νικ. Μαλούτας, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ μεταστάντος κατέληξε μετὰ τὰ ἐξῆς συγκινητικὰ λόγια: «Αἰ-

μνηστε Έμμ. Ζάχε, ή λύπη μας διά τήν πρόωρον άπόλειάν σου είναι μεγάλη. Έπτήρξες έκλεκτός φίλος, έξαιρετικός έκπαιδευτικός, καλός πατριώτης. Με τά σπάνια χαρίσματά σου έτίμησες τόν διδασκαλικόν κόσμον και τήν γενέτειράν σου κατά τήν διάρκειαν τής μακροχρονίου ύπηρεσίας σου, κατά τούς χρόνους τής σκλαβιάς, σήμερα δμως δέν ύπάρχεις. "Όλους ήγάπησες και όλοι σε ήγάπησαν, όπως φαίνεται και από τήν σημερινήν πενθηφόρον πάνδημον συγκέντρωσιν. Δέν ύπήρχε διά σε θέμα άγνωστον, ύπτήρξες πηγή άστείρευτος. Άείμνηστε Έμμανουήλ, άγαπητέ και άλησμόνητε, τό λαμπρόν φωτεινόν παράδειμά σου θά χρησιμεύσει ως δίδαγμα διά τās έπερχομένας γενεάς, αί όποιαί θά άντιλοϋν τά χρήσιμα διδάγματα σου, διά τήν πρόοδόν των. Η γή τής πατρίδος σου, ή όποία μετ' όλίγον θά σε δεχθεί και τήν όποίαν με τόσην θέρμην ήγάπησες, ως είναι έλαφρά. Αιωνία σου ή μνήμη άλησμόνητε Έμμανουήλ.

Η περιγραφή τής κηδείας και ό λόγος τοϋ άνωτέρω καθηγητή δημοσιεύτηκαν εις τās τότε έκδιδομένας έφημερίδας τής Θεσσαλονίκης - Ταχυδρόμον, Μακεδονίαν.

Ό Δήμος Βεροίας έκτός τής δαπάνης για τήν κηδεία, άνέλαβε να σπουδάσει τις δύο θυγατέρες και πέραν τοϋ γυμνασίου, άποφάσισε άκόμη όπως μία όδός πλησίον τοϋ Ναοϋ Μεταμορφώσεως όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε, να πάρει τό όνομά του και γενικά τήν οικογένειαν έθεσε υπό τήν προστασίαν του.

Όλες οι άνωτέρω άποφάσεις έκτελέστηκαν, πλην τής όνομασίας τής όδοϋ, ίσως λόγω τής άνώμαλης τότε καταστάσεως, ίσως και γιατί οι άπόγονοι από μετριοφροσύνη δέν τό έζήτησαν.

Όμως, τόν περασμένο χρόνο 1978 τό δημοτικόν συμβούλιον, κατόπιν έγγραφου τοϋ συλλόγου Μακεδονομάχων Βεροίας και περιχώρων, Νομοϋ Ημαθίας, ύπογεγραμμένου από τόν Πρόεδρον Άναστ. Καρατζόγλου και τόν Γεν. Γραμματέα Άλ. Χρυσόχου, άπόγονον μακεδονομάχου, έλαβεν όμόφωνα δύο άποφάσεις τās ύπ' αριθ. 332/20.6.78 και 524/5.10.78 με τις όποιες αντίστοιχα έδωσεν τ' όνομα τοϋ πατέρα μου σε όδδ τής πόλεως και ένέκρινε πρόταση τοϋ Γεν. Έπιτελείου Στρατοϋ όπως σε κεντρικό σημείο τής πόλεως τοποθετηθεί ή προτομή, τήν όποίαν θά φιλοτεχνήσει τό Πολεμικόν Μουσείον.

Πρόεδρος τοϋ δημοτικού συμβουλίου ύπτήρξε ό Άλκ. Δελαντώνης, με παρόντα τόν Δήμαρχον Εϋθ. Τζελέπογλου.

Όλους αυτούς πού συνετέλεσαν στήν λήψη τών άνωτέρω άποφάσεων εύχαριστώ θερμά.

Βιβλίον

περιέχον τὴν ἕξιν τῶν κατ' ἔτος
ἐν τῇ ἀστυκῇ σχολῇ διδασκομένων
μαθημάτων

Ἐν Βεροῖα τῇ 1^ῃ Ἰουλίου 1899.

Τὰς δ.

Πρωτοῦ. ἄλλοι δὲ ἄλλοι, ἄλλοι καὶ αὐτοὶ μὲν τὰ ἀποφύγετα
 τοῦ χαρακτοῦ τῶν ἀναγορευμάτων καὶ μὴ ἀναγορευτῶν τῶν ἀπο-
 φύγετων αὐτῶν. (βλὴν ἀναγορευτῶν ἑξῆς, Μὲν δὲ δ.)
Γραμματικῶν. Ἐναγορεύει τὰ ἀποφύγετα. Ἀποφύγετα, ἀπο-
 φύγετα, αὐτοὶ καὶ ἀποφύγετα. Ἀποφύγετα τὰ ἀποφύγετα
 μὲν. Ἀποφύγετα τὰ ἀποφύγετα, τὰ ἀποφύγετα ἀποφύγετα καὶ ἀ-
 ποφύγετα αὐτῶν καὶ τὰ ἀποφύγετα. Ἀποφύγετα ἀποφύγετα - ἀποφύγετα
 τὰ ἀποφύγετα. Ἀποφύγετα - ἀποφύγετα - ἀποφύγετα. Ποῦς οἱ ἀποφύγετα
 αὐτοὶ ἄλλοι καὶ τὰ ἀποφύγετα καὶ αὐτοὶ αὐτῶν τῶν ἀποφύγετων.
 Παροφύγετα οἱ ἀποφύγετα - καὶ ἀποφύγετα τῶν ἀποφύγετων
 ἀποφύγετα. - ἀποφύγετα ἀποφύγετα οἱ τὰ ἀποφύγετα καὶ μὴ ἀποφύγετα
 ἀποφύγετα τὰ ἀποφύγετα τὰ ἀποφύγετα ἀποφύγετα ἀποφύγετα. Ἀποφύ-
 γετα ἀποφύγετα. - Ποῦς οἱ ἀποφύγετα τὰ ἀποφύγετα.

τὰς ε'

Γολοπία - ἴσως δὲ καὶ ἰσοπία. Ἄλλοι τὸν Μυθῶν Κων-
 στατίνου μέχρι τῆς ἀπόφύγετα τῶν ἀποφύγετων τῶν ἀποφύγετων
 (Ἐξαρτησὶν Κωνσταντίνου ἑξῆς ἀποφύγετα ε'). Ὁ ἀποφύγετα
 τῶν ἀποφύγετων

Πρωτοῦ γολοπία. (Ἐξαρτησὶν) τὸ ἴσως καὶ τὸ ἀποφύγετα ἀποφύγετα
 τὰ ἀποφύγετα:

- α) ἰσοπία, καὶ τὸ ἰσοπία τῶν ἀποφύγετων καὶ ἀποφύγετα
 τῶν ἀποφύγετων ἀποφύγετα, ἰσοπία τῶν ἀποφύγετων
 ἀποφύγετα. τὸ ἰσοπία - καὶ αὐτοὶ ἀποφύγετα
- β) ἰσοπία, καὶ τὸ ἰσοπία καὶ τὸ ἰσοπία ἀποφύγετα - ἰσοπία
 ἀποφύγετα - ἰσοπία καὶ τὸ ἰσοπία ἀποφύγετα -
 ἰσοπία καὶ τὸ ἰσοπία ἀποφύγετα - ἰσοπία
 ἀποφύγετα - αὐτοὶ ἀποφύγετα - αὐτοὶ ἀποφύγετα - αὐτοὶ ἀποφύγετα
- γ) ἰσοπία, καὶ τὸ ἰσοπία ἀποφύγετα καὶ τὸ ἰσοπία ἀποφύγετα
 ἀποφύγετα - αὐτοὶ ἀποφύγετα ἀποφύγετα

(Ἐξαρτησὶν) Ὁ ἀποφύγετα τῶν ἀποφύγετων τὰ ἀποφύγετα
 ἀποφύγετα τὰ ἀποφύγετα ἀποφύγετα καὶ ἀποφύγετα - ἀποφύγετα
 ἀποφύγετα ἀποφύγετα τὰ ἀποφύγετα ἀποφύγετα τὰ ἀποφύγετα
 ἀποφύγετα τὰ ἀποφύγετα καὶ τὰ ἀποφύγετα ἀποφύγετα
 αὐτοὶ ἀποφύγετα, τὰ ἀποφύγετα, αὐτοὶ ἀποφύγετα ἀποφύγετα
 τὰ ἀποφύγετα ἀποφύγετα καὶ τὰ ἀποφύγετα ἀποφύγετα
 ἰσοπία
 Ἐξαρτησὶν ἀποφύγετα

- ἰσοπία καὶ ἰσοπία τῶν ἀποφύγετων ἀποφύγετα

Ἡμανιάμ, ἡ μητέρα τοῦ πατέρα, γεννήθηκε στὴ Βέροια τὸ ἔτος 1843. Σὲ ἡλικία 15 χρόνων παντρεύτηκε τὸν Γιάννου — Ἰωάννη — Ζάχο. Τὸ 1860 ἀπέκτησε ἓνα παιδί, τὸν Μανωλάκη καὶ σὲ ἡλικία 17 χρόνων χήρεψε. Ἀφοσιώθηκε στὸν γιό της μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς της. Στὴν αὐλὴ τοῦ Ναοῦ τοῦ Σωτήρος, ὅπου ἦταν τὸ σπίτι, γνωστὸ ὡς σήμερα σπίτι τοῦ Παπαχατζῆ, ὅλοι οἱ γύρω ἔνοικοι τὴν συμπαραστάθηκαν, τὴν ἐβοήθησαν στὶς δύσκολες ἐκεῖνες μέρες πού περνοῦσε καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι πάντα μιλοῦσε μὲ εὐγνωμοσύνη γιὰ τοὺς καλοὺς ἐκείνους γείτονές της.

Γιὰ τὴν ἐξοικονόμηση τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἔρραβε σπίτι φουκάλια - σκοῦπες. Τὸ παιδί της ὁ Μανωλάκης, στὸ σχολεῖο ἦταν πρότυπο μαθητῆ, φρόνιμος, ἐπιμελής, ἔξυπνος, ἀριστοῦχος. Οἱ δάσκαλοι τὸν πρόσεξαν πολὺ καὶ συνέστησαν στὴν μάνα νὰ συνεχίσει τὰ γράμματα. Αὐτὸ τὴν παρηγοροῦσε πολὺ. Καὶ στὸ ἡμιγυμνάσιο ἦταν δακτυλοδεικτούμενος, ἀριστοῦχος πάντα καὶ γι' αὐτὸ ἡ δημογεροντία ἐν συνεννοήσει μὲ τὸν Δεσπότη Προκόπιο καὶ μὲ τὸ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο τῆς Θεσσαλονίκης, τὸν ἔστειλαν ὑπότροφον στὸ ἐν Θεσσαλονικῆ διδασκαλεῖο.

Ἡ μάνα του ἀπ' ἐδῶ κάθε βδομάδα ἔστειλε τὸ δέμα μὲ διάφορα τρόφιμα, πὺ πάντα μὲ προθυμία τὸ μετέφεραν οἱ κηρατζῆδες πὺ ἐκτελοῦσαν τὴν συγκοινωνία μὲ τὰ κάρρα, τὸ ἄφηναν στοῦ Πατέρα Χάνι, στὸ Βαρδάρι — πλατεῖα Μεταξᾶ ἀπ' ὅπου τὸ ἔπαιρνε ὁ Μανωλάκης. Καὶ στὸ διδασκαλεῖο ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς καλοὺς μαθητάς, εἶχε ἔφεση γιὰ μάθηση, ἀλλὰ περὶ ὧνων αὐτῶν, ὁ ἀναγνώστης ἔλαβε ἤδη γνώση ἀπὸ τὶς προηγούμενες σελίδες.

Ἡμανιά μ' κουράστηκε πολὺ στὴ ζωὴ της καὶ πικράθηκε πολὺ ἀπὸ θανάτους, τοῦ γιοῦ της, τῶν ἐγγονῶν της καὶ τῆς νύφης της καὶ πάντα ἔλεγε «γιατὶ Θεέ μου πῆρες αὐτοὺς τοὺς νέους καὶ χρήσιμους ἀνθρώπους καὶ ἄφηρες ἐμένα».

Ἀργότερα ἔγινε ὑφάντρα, καὶ τὶ ὑφάντρα, ξακουστή, ἔπρεπε ἀπ' αὐτὴν νὰ πάρουν ὀδηγίες ὅλες οἱ ὑφάντριες, πὺς νὰ ὑφάνουν τὰ κουκουλάρικα, τὰ κισμηριά, τὰ νταμοντά, τὰ χρωματιστά, τὶ νούμερο νῆμα νὰ χρησιμοποιήσουν, μπλέ, κόκκινο κλπ. πὺς νὰ γίνε τὸ ὑφάδι, πὺς τὸ στημόνι, πὺς θὰ περαστεῖ ἀπὸ τὰ μιτάρια, τὸ χτένι καὶ ἓνα σωρὸ ἄλλες λεπτομέρειες.

Ἡ καθίστρα τοῦ ἀργαλειοῦ δὲν κρύωνε ποτέ, παρὰ μόνο τὶς Κυριακὲς καὶ τὸ μεσημέρι νὰ βοηθήσει τὴ νύφη της στὸ μαγεῖρεμα τοῦ φαγητοῦ, ἔπρεπε ὀπωδῆποτε νὰ βάλει τὸ χεράκι της ἢ νὰ δώσει τὶς ὀδηγίες, ἐνῶ ἤξερε ὅτι ἡ μάνα μου στὴ μαγειρικὴ ἦταν ἄσσο.

Τὸ πρῶτο ἀνῶγι — σάλα — τῆς οἰκίας Σερεμέτα πὺ ἦταν διώροφη, τὸ εἶχε μετατρέψει σὲ ὑφαντήριο. Ἐκεῖ ὁ ἀργαλειός, ἡ ἀνέμη, τὸ τοικίρι, τὸ λανάρι, οἱ σαῖτες, τὰ χτένια, τὰ ἀντιά - πὺ μάζευαν τὸ στημόνι.

Πρωϊ - πρωϊ τσιάκα, τσιάκα, ὁ πατέρας συνιστοῦσε ἡσυχία γιὰ νὰ κοιμηθοῦν τὰ παιδιά, ἀλλὰ κι' αὐτὸς νὰ ἐργασθεῖ, ἡ ἀπάντηση ἦταν μονοκόμματη «τὴ δ(ου)λειά σας σεῖς καὶ τὴ δ(ου)λειά μ' ἐγώ». Ἕλλη κουβέντα δὲν χωροῦσε. Ἄνᾳγκη νὰ ἐργασθεῖ δὲν ὑπῆρχε, ὁ γιὸς τῆς ὁ Μανουλάκ'ς τὴ συνιστοῦσε νὰ σταματήσει, ἀλλ' αὐτὴ ἐπέμενε «θὰ σταματήσω γιὲ μ' ὅταν τὸ θελήσει ὁ Θεός». Βλέπετε τὸ μεράκι τῆς ἦταν αὐτό, νὰ παρουσιάζει τὰ καλύτερα ὑφαντά.

Ἡ λαογράφος τοῦ τόπου μας Βούλα Χατζίκου σὲ ἐκτεταμένο λαογραφικὸ σημεῖωμα μὲ τὸν τίτλο «Ξακουστὲς Βεροιώτισσες» «ἡ θεία ἡ Λιένκου ἡ Ζαχούδα» «Στὸν κ. Στέφ. Ζάχο, γιὰ ἐνθύμηση» πὺ δημοσιεύτηκε στὰ ὑπ' ἀριθ. 328 ἕως καὶ 331/1979 φύλλα τῆς ἐφημερίδος ΒΕΡΟΙΑ σκιαγραφεῖ κατὰ τὸν πῶ ἐπιτυχημένο τρόπο τὴ μανιὰ μ' τὴ Ζαχούδα, πὺ πράγματι εἶχε προσόντα, ἦταν ἐργατικὴ, νοικοκυρά, καλὴ μαγειρίσσα, φιλόξενη, περιποιητικὴ, φιλόανθρωπος, θρησκα, τακτικὰ ἐκκλησιάζονταν, ντύνονταν μὲ χάρη καὶ μὲ κάποια μεγαλοπρέπεια, ἀρχοντικά, μὲ τὸ μαῦρο φουστάνι, τραχλιὰ ὑφαντὴ, λαυμοδέτη μαῦρο, σαρίκι στὸ κεφάλι, σὰν ἄνθρωπος ὅμως κι' αὐτὴ εἶχε τὶς παρεξινεῖς τῆς, ἦθελε νὰ ἐκπορευόταν ὅλα ἀπ' αὐτὴν καὶ ἀντιδράσεως μὴ οὔσης κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ἐπετύγγανε. Γιὰ μᾶς τὰ ἐγγόνια, πὺ μᾶς ἀγαποῦσε πολὺ, ἦταν τὸ φόβητρο, γιὰ νὰ μᾶς φρονηματίζει χρησιμοποιοῦσε τὸν πλάστη ἢ ἕνα μεγάλο τσιμπιδι, πὺ ὅταν τὸ χτυποῦσε κάτω, τσιάκ, τσιάκ, τσιάκ, ἡμεῖς ὅπου φύγει φύγει, ροπή, δὲν μποροῦσε νὰ μᾶς προφτάσει, γιὰ τὸ σπῆτι ἦταν μεγάλο καὶ εἶχε σάλες καὶ φεύγαμε καὶ τότε αὐτὴ περιορίζονταν σὲ ἀπειλὲς «ἔ πὺ θὰ πᾶτε, τὸ μεσημέρι θὰ λογαριαστοῦμε», τὸ μεσημέρι ὅμως ἡ παρουσία τοῦ πατέρα τὰ διόρθωνε ὅλα, οὔτε γάτα οὔτε ζημιά. Ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα πὺ εἶχαν μεταξὺ τους κατανόηση, οὐδέποτε μᾶς μεταχειρίστηκαν βίαια, πάντα μὲ συμβουλὲς ἐπετύγγαναν, ὅσα δὲν κατόρθωνε ἡ γιὰγιά μὲ τὶς φοβέρες καὶ τὸ τσιμπιδι στὸ χέρι. Ἦταν ὅμως καὶ καλὴ, πολὺ καλὴ, παρὰ τὴν αὐστηρότητά τῆς γιὰ τὸν σωφρονισμό μας καὶ εἶχε δίκιο, γιὰ τὴν ἡμεῖς μὴ ἔχοντας πὺ νὰ πᾶμε στὴ χειμερινὴ περίοδο, λαβατίζαμε μέσα στὸ σπῆτι, τρέχοντας ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ στὰ δύο ἀνώγια, καὶ παίζοντας τὸ κρυφτοῦλι κι' ἄλλα θορυβώδη παιγνίδια καὶ δὲν δίναμε σημασία στὶς συστάσεις τῆς καὶ ἔτσι βρισκόμασταν σὲ ἐμπόλεμη κατάσταση καὶ ὅπου, δὲν πέφτει λόγος, πέφτει ράβδος, καὶ ἐν προκειμένῳ ὁ πλάστης καὶ τὸ τσιμπιδι.

Ὅμως, σὲ ὄρες ἐκχειρίας, μᾶς συγκέντρωνε μὲ ἀγάπη γύρω γύρω στὴν παρσιὰ — τζάκι — καὶ μᾶς ἔλεγε διάφορα παραμύθια, γιὰ τὴν ἦταν μεγάλη παραμυθοῦ, εἶχε ὅμως καὶ τεράστια μνήμη καὶ στοὺς μεγαλύτερους, ἰδία στὶς δεγγέρες, διηγοῦνταν γεγονότα πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια γιὰ τὶς πυρκαϊὲς τῆς Βέροιας, τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, γιὰ τὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα, πὺς ἔκρινε καὶ ἐφυγάδευσε τὸ παλληκάρι Κατσάμπα πὺ σκότωσε τὸν προδότην ρουμανόβλαχον Παπανάτσιον στὴν ἀγορὰ καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ποῖος ἤξερε τότε νὰ σημείωνε τὶς πολύτιμες ἐκεῖνες πληροφορίες πὺ σήμερα θάταν ἕνα σημαντικό λαο-

γραφικό ύλικό — Ὅστερή μου γνώση νὰ σ' εἶχα πρῶτα —.

Καὶ ἡ συμπαθέστατη λαογράφος Βούλα Χατζίκου τὴν ὁποίαν εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό, γιὰ ὅσα εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ γράφει γιὰ ἐνθούμησή μου γιὰ τὴν γιαγιά τῆ Λένκου Ζαχοῦδα, ποὺ πράγματι ἦταν μιὰ «ξακουστὴ Βεροιώτισσα» καταλήγει... μέρα, νύχτα ξενοδουλιβιν στοῦ σπίτι τς. Πότε ὕφαιναν, πότε ἔραβιν φουκάλια. Κ' ἡ Ἁγίους Σωτήρας τ'ν βοήθαι νὰ γιέν(ει) ἡ Μανουλάκς δάσκαλος, κι' τὸν σέβονταν ὄλοι κι' γίνκιν ἡ πρῶτους γαμπρὸς μέσ' τ'ν Βέργια. Κι' τότες ἡ θειὰ ἡ Λιένκου ἔφκιασιν κινούργιου φουστάν'ι, ἔφκιασιν κινούργιο σαρίκ(ι) κι' πάντριψιν τοῦ δάσκαλου μὲ τοῦ καλλίτερου κουρίτσ(ι) ἀπὸ πρῶτου σπίτ(ι) πρῶτου σοῦ, πρῶτ' ἀράδα, τ' Μαργιουρίτσα τ' Μαλλιάρᾶ, ποὺ τ'ν ὕλιαν γαλατόπτα, γιὰ τὰ νειάτα τ'ς κι, τ' γιόμουσιν τοῦ σπίτ(ι) ἀπὸ φλουριά κι μαργαριτάρια, κι γιόμουσιν τοῦ σπίτ(ι) ἀπὸ ἀγγόνια.

Καλὰ μὰ τ' φθόντσιν ἡ κόσμους κι' ἡ θειὰ Ζαχοῦδα χήρσιν νὰ καταπίν(ει) ἕνα ἕνα τὰ φαρμάκια.

Πρῶτα παράχουσι τ'ν ἀγγονὴ τ'ς τ'ν Ἰλέ(ν) ἰφτὰ χρονῶν κουρτσουδ(ι) ποὺ τοῦ εἶχεν ἡ μαριά γιὰ κουρίτσι τ'ς χάθκιν ἡ κόσμους. Ὅστιρα παράχουσιν τοὺν ἀγγονὸ τ'ς τοῦ Γιάγκου — δικαῖφτὰ χρονὸ παλικάρ(ι) τὸν ἔκλαιψιν ὄλ(η) ἡ Βέργια — τί τ'ν ἴθιλιν τ' ζουή τ'ς ἡ μαριά;

Καλὰ μὰ εἶχιν χρόνια κι' ἔξησιν κι παράχουσι κι τοῦ δάσκαλου, παράχουσι κι' τ' Μαργιουρίτσα κι' ἀπόμιν μὲ τὰ τρία ἀγγόνια τς. Κατάπχιν πολλὰ φαρμάκια ἡ Ζαχοῦδα, καλὰ μὰ ἄφκιν τρανὸ ὄνουμα, κι' αὐτὸ τὸ ὄνουμα τοῦ ἔφκιασιν τρανίτερου τοῦ πιδί τ'ς, ἡ Μανουλάκ'ς ἡ δάσκαλος ἡ Ζάχους...».

Σὲ ἡλικία 104 χρονῶν ἡ γιαγιά μου πέθανε στὶς 18 Ἰουνίου 1934. Ἦταν κατάκειτη ἀπὸ ἐλαφρὰ μαλάκυνση, ἐκεῖνο ὄμως ποὺ μ' ἔκανε κατάπληξη καὶ δὲν τὸ λησμονῶ εἶναι ὅτι, δύο τρεῖς ὄρες πρὶν πεθάνει μὲ ζητοῦσε ἐπίμονα καὶ σὰν πῆγα κοντά της, συνῆλθε ἀπότομα, ἄνοιξε τὰ μάτια της μ' ἔσφιξε τὸ χέρι καὶ μίλησε καθαρὰ «εὐχαριστῶ γιέμ γιὰ ὄλα, χῶμα νὰ πιάν'ς κι' μάλαμα νὰ γένιτς» — καὶ ἔκλεισε τὰ μάτια της γιὰ πάντα.

Συγκινητικὴ ἡ σκηνὴ αὐτὴ καὶ δὲν τὴν λησμονῶ.

Η ΜΗΤΕΡΑ

Μαρία - Μαργιουρίτσα τοῦ Στεφάνου καὶ τῆς Εὐδοξίας Μαλλιάρᾶ γεννήθηκε τὸ ἔτος 1870. Ἀνατράφηκε χριστιανικὰ καὶ μὲ ἠθικὲς ἀρχές, ὅπως καὶ οἱ ἄλλες τέσσερες ἀδελφές, Εὐφημία, Καλλιόπη, Ἀναστασία, Ἐλισάβετ.

Ὁ πατέρας Μαλλιάρᾶς πλούσιος ἔμπορος ξυλειαῖς ἔδωσε στὰ κορίτσια ἀξιόλογη προίκα.

Ἡ κοινωνικὴ του δράση ἦταν ἀξιόλογη, διετελέσε πολλὰς φορὰς ἐπίτροπος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, στὴν δημογεροντία εἶχε ἀξιόλογη

θέση, όπως και στην αντιπροσωπεία της Ἑλληνικῆς κοινότητας, ὁ κανονισμὸς τῆς ὁποίας συζητηθεὶς στην γενικὴ συνέλευση τῶν αντιπροσώπων, ψηφίστηκε στὶς 12 Φεβρουαρίου 1912 (ὄρα Γεωρ. Χ. Χιονίδη, τρεῖς κανονισμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητας Βεροίας ἀνάπτυπον ἐκ τοῦ Γ' τόμου Μακεδονικῶν).

Τὴν θυγατέρα Μαρία ποὺ ἦταν πανέμορφη καὶ ψυχικὰ μορφωμένη, προίκησε πλοῦσια, δύο σειρὲς φλουριά, τέσσερις σειρὲς διπλῆς μαργαριτάρη, ἀσημένιο ρολόγι με ἀσημένια ἀλυσσίδα ἀπὸ τὸ λαϊμὸ μέχρι τὴν κοντοτσέπη, λίγο πιὸ πάνω ἀπὸ τὴ ζώνη, δακτυλίδια ἀδαμαντοκόλλητα καὶ βραχιόλια χρυσὰ ἄφθονα, ροχισμὸ ἐκλεκτῆς ποιότητος, γοῦνες ἐξαιρετικῆς ποιότητος, μακρολέμπατο, καὶ πολλὰ ἄλλα, ἓνα γεμάτο φορτσέτο μεγάλο ντυμένο με δέρμα, κεντημένο σὲ σχέδια με κίτρινα πλατυκέφαλα καρφιά, με τὴν βαρταλαμίδα ἢ παταραμίδα (τὸ παρασέντουκο κατὰ τοὺς κυπρίους) ἐπενδυμένη με κόκκινο κατηφὲ γιὰ τὴν τοποθέτηση τῶν κοσμημάτων μέσα στὶς ἀσημένιες κασσετίνες, γιὰ τὰ ἀσημένια βελόνια με τὰ τρία μαργαριτάρια τὸ καθένα γιὰ τὸ φακίολι καὶ ἄλλα πολλά. Σὰν μεγάλωνα, διαπίστωνα ὅτι ὑπῆρχε στὸ ἀνδρόγυνο πλήρης ἀγάπη, ὁμόνοια καὶ κατανόηση, ποτὲ μὰ ποτὲ δὲν τὸ εἶδα νὰ καυγαδίζει. Γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν ὑπῆρχε πλήρης συμφωνία, ὅταν ὁ πατέρας ἔκαμνε παρατηρήσεις ἢ μητέρα δὲν διαμαρτύρονταν καὶ ἀντίθετα. Ἔτσι μᾶς μεγάλωσαν καὶ μᾶς ἔδωσαν καλὴ ἀνατροφή.

Ὁ θάνατος τοῦ πατέρα τὸ 1924 τὴν βύθισε σὲ μεγάλη ἀπελπισία, κλείστηκε σπíti καὶ μόνο τὸ καλοκαίρι με δική μας προτροπὴ παραθέρριζε στὸ Σέλι ἢ στὴν Καστανιά.

Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1930 σὲ ἡλικία 60 χρόνων ἀπεβίωσε αἰφνίδια καὶ μᾶς βύθισε σὲ μεγάλη λύπη καὶ ἀπελπισία.

Ἡ Ἁγία αὐτὴ, σὸφρων καὶ προνοητικὴ μητέρα, ἡ ἀνεκτίμηση καὶ στοργικὴ μητέρα, μετὰ τὸν θάνατόν της ἀποκαλύφτηκε ὅτι ἦταν ἀσφαλισμένη, τὰ ἀσφάλιστρα δὲ τὰ κατέβαλε ἐξ ἰδίων ἀπὸ τὴν σύνταξή της. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὀφείλω νὰ τονίσω ὅτι ὁ ἱατρὸς τῆς ἐταιρείας Ἀθ. Παπαδόπουλος καὶ ὁ πρᾶκτωρ τῆς Ἐταιρείας Στεφ. Βαφείδης ἐξαιρετικοὶ φίλοι με ἐβοήθησαν πολὺ γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῆς ἀσφάλειας, ποὺ τὴν κατέθεσα στὴν Τράπεζα γιὰ τὰ κορίτσια. Με εὐλάβεια, με σεβασμὸ καὶ με συγκίνηση στέκομαι στὴ μνήμη τῶν γονιῶν μου, τῆς μάνας μου, τῆς γλυκειᾶς μου Μανούλας καὶ τοῦ καλοῦ μου πατέρα.

Μὰ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ λησμονηθεῖ ἡ μητρικὴ στοργή; Ἀπὸ μπαμπᾶ δὲν ὀρφανεὺι τὸ παιδί, ὀρφανεὺι ὅμως ἀπὸ μάνα, λέγει ἡ λαϊκὴ ρῆση ποὺ δὲν λαθεύει ποτέ.

Ἡ μάνα εἶναι ἐκείνη ποὺ θρέφει μᾶς ντύνει καὶ με τὸ γάλα τῆς μᾶς τρέφει καὶ στὴν ἀγκαλιά της μᾶς παρέχει κάθε περιθαλψὴ καὶ μᾶς προστατεύει ἀπὸ κάθε κίνδυνο, κάθε ἀδυναμία.

Στὴ μάνα, τὴ γλυκειὰ μανούλα χαρίζεται τὸ πρῶτο κλάψιμο, σ' αὐτὴν

δμως χαρίζεται και τὸ πρῶτο γέλιο.

Ἡ μάνα φροντίζει νὰ μᾶς θεραπεύει ἀπὸ κάθε ἀρρώστεια, νύχτες δλό κληρῶς μὲ στοργή ξαγρυπνᾷ δίπλα μας, γιατί αὐτὴ εἶναι τὸ θεμέλιο πὸν χτίζεται ὅλη μας ἡ ζωὴ, γιαντὸ σ' αὐτὴν ἀνήκει και τὸ πρῶτο φίλημα.

Ἡ μάνα μᾶς δίδει τὸ κουράγιο νὰ στηριξοῦμε τὰ πρῶτα βήματά μας «στράτα, στρατάκια» γιαντὸ σ' αὐτὴν ἀνήκει και τὸ πρῶτο χᾶδι, γιατί αὐτὴ εἶναι τὸ ἅγιο ὑφάδι, πὸν μ' αὐτὸ ὑφαίνεται ὅλη ἡ ζωὴ μας και σ' αὐτὴν ἀνήκει ἡ πρώτη ἀγκαλιά.

Ἡ μάνα πρώτη μᾶς διδάσκει τὴ γλῶσσα πὸν μιλάμε, γιαντὸ λέγεται και μητρική, ἡ μάνα εἶναι ὁ ἥλιος πὸν λάμπει στὴ ψυχὴ μας και χύνει βάλαμο στὶς πονεμένες ψυχές μας.

Ἡ μάνα μᾶς διδάσκει ν' ἀγαπᾶμε τὸ Θεὸ και μᾶς μαθαίνει τὴν πρώτη προσευχὴ «Θεὲ μου νὰ φυλάγεις τὸ μπαμπᾶ καὶ τὴ μαμὰ και τὰ ἀδελφια μου» ἀκόμα μᾶς μαθαίνει νὰ κάμνωμε τὸν Σταυρὸ μας, και κατὰ τὸν μεγάλο ποιητὴ και ἄνθρωπο τῶν γραμμάτων Γεωργ. Ἀθάνα (Γεώργ. Ἀθανασιάδη - Νόβα) «στὴ μάνα ἀνήκει τὸ πρῶτο τάξιμο, σ' αὐτὴν και τὸ πρῶτο δῶσμα, γιατί αὐτὴ εἶναι τὸ κλῶσμα πὸν κλῶθεται ἡ ζωὴ μας».

Τὸ πᾶν λοιπὸν ὀφείλομε στὴ μάνα, τὴ γλυκειὰ μανούλα, και γιαντὸ σὲ κάθε δύσκολη περίπτωση τὴ μάνα καλοῦμε «ἄχ μάνα μου» δὲν λέμε «ἄχ πατέρα», ἀλλὰ και στὸν πατέρα πολλὰ ὀφείλομε και γιαντὸ ἡ ἐντολὴ μᾶς διδάσκει «τίμα τὸν πατέρα σου και τὴν μητέρα σου, ἵνα εὐ σοὶ γένηται».

Ο Γ Ι Α Ν Ν Α Κ Η Σ

Στὶς 17 Μαΐου 1917, ὕστερα ἀπὸ σύντομη ἀρρώστεια ὁ χάροντας χτύπησε ἀλύπητα τὴν οἰκογένειά μας, μᾶς πῆρε γιὰ πάντα τὸν ἀγαπημένο Γιαννάκη, τὸ γιό, τὸν ἐγγονό, τὸν ἀδελφό, πὸν τὸν ἔκλαψε ὅλη ἡ κοινωμία.

Ὁ Γιαννάκης μαθητὴς τῆς Γ' τοῦ γυμνασίου ἦταν πανομοιότυπος μὲ τὸν πατέρα, στὴν φυσιογνωμία, στὴν ἐπίδοση τῶν μαθημάτων, πάντα ἀριστοῦχος, στὴν μουσικὴ πρῶτος, ἔπαιζε μὲ νότες μαντολίνο, βιολί, κιθάρα, κοναρίτινο στὴν μπάντα τοῦ γυμνασίου πὸν τὴν διηύθυνε μέχρι τὸ 1916 ὁ πατέρας, και τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας και Θρησκευμάτων τὴν κατήργησε γιὰ νὰ μὴ ἀπασχολοῦνται οἱ μαθηταί, δύο φορὲς τὴν ἐβδομάδα ἀπὸ μιὰ ὥρα.

Ὁ Γιαννάκης ἦταν τύπος και ὑπογραμμὸς σ' ὅλα, ἦθος, εὐγένεια, ἐπίδοση στὰ μαθήματα, στὴ μουσικὴ, εἶχε κοντολογίης ἔφεση γιὰ μάθηση και δικαιολογημένα τὸν ἔκλαψε ὅλη ἡ κοινωμία, οἱ συμμαθηταί και πρὸ παντὸς ἡμεῖς οἱ οἰκεῖοι. Οἱ γονεῖς μου και ἡ γιαγιά μου ἀπαρηγόρητοι, εἶχαν δὲ χάσει πρὶν χρόνια και τὴν ἐξάχρονη πρωτότοκη Ἐλενίτσα.

Ἐγὼ δὲν μποροῦσα νὰ συνηθίσω στὴν μοναξιά, γιατί εἶμασταν ἀγαπημένα ἀδελφια και μ' ἔκαμε ὅλα τὰ χατήρια. Μὲ κατέλαβε μιὰ θλίψη, μιὰ ἀνία, γιαν-

τό δ καλός μου πατέρας, ὁ ἅγιος αὐτός ἄνθρωπος, κάθε μέρα σχεδόν μ' ἔπαιρνε σέ ἀπογευματινὸ περίπατο, καὶ ἴσως τὴν ἀνάγκη αὐτὴν τὴν ἔνοιωθε καὶ ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ ξεφεύγει λιγάκι ἀπὸ τὸ λυπηρὸ περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ μητέρα μου καὶ ἡ γιαγιά μου κλείστηκαν σαράντα μέρες στὸ σπίτι. Μὲ τ'ς πολὺ μικρότερες ἀδελφές μου, πού περνοῦσαν τὶς μέρες σέ συγγενικὸ περιβάλλον ἐγὼ δὲν μποροῦσα νὰ συγχρονισθῶ.

Ἡ κηδεία του ὑπῆρξε μεγαλοπρεπέστατη, ὅλοι οἱ μαθηταὶ μὲ ἄνθη στὰ χέρια παρακολούθησαν ἀπὸ τὸν Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου μέχρι τὸ νεκροταφεῖο καὶ μὲ κάθε τρόπο ἐκδήλωναν τὴν λύπη καὶ τὴν συμπάθεια στὴν οἰκογένειά μας. Κι' αὐτὴ ἡ θλιβερὴ εἰκόνα μένει καὶ σήμερα στὴν μνήμη μου, σὰν καὶ νᾶταν χθές, ἂν καὶ πέρασαν ἐξήντα δύο ὀλόκληρα χρόνια.

Η Ε Τ Δ Ο Ξ Ο Τ Λ Α

Γεννήθηκε τὸ 1911. Ἀποφοίτησε ἀπὸ τὸ γυμνάσιο, ἀλλὰ δὲν συνέχισε τὶς σπουδές της, γιὰτὶ τὸ σπίτι εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὶς ὑπηρεσίες της, ἴδια ἡ φιλάσθενη μητέρα καὶ ἡ γιαγιά μητέρα τοῦ πατέρα, ἀνίκανη γιὰ κάθε δουλειά, λόγω τῆς ἡλικίας της.

Ἔτσι, μὲ τὴν μικρὴ σύνταξη τοῦ πατέρα, ἔμεινε πρόθυμα σπίτι καὶ ἀνέλαβε ὅλα τὰ βάρη, ἔγινε μιὰ πρώτης τάξεως νοικοκυρά, ἐνδιαφέρθηκε γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ σπιτιοῦ, δεδομένου ὅτι ἐγὼ καὶ ἡ ἀδελφὴ Ἑλένη, σὰν ἐργαζόμενοι, λείπαμε ὅλη σχεδὸν τὴν ἡμέρα.

Στὴν ἀδελφὴ αὐτῆ, πολλὰ, πάρα πολλὰ ὀφείλουμε, γιὰτὶ εἶχε ἀναλάβει τὴν εὐθύνη τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς ἄξιζε ἀληθινὰ κάθε μεγάλη ἀγάπη, καὶ τὴν εἶχε ἀπ' ὅλους καὶ δὲν τὴν λησμονῶ.

Ἀπὸ μικρῆ, ἡλικίας 5 - 6 χρόνων, ἔπαιξε αὐτοδίδακτα, μαντολίνο καὶ κιθάρα, μόλις κι' ἔφθαναν τὰ δακτυλάκια της νὰ πατήσῃ τὶς χορδές, ἴδια τῆς κιθάρας, τραγουδοῦσε δὲ πάρα πολὺ καλά, ὅλα τὰ τραγούδια τῆς ἐποχῆς.

Σὲ μιὰ ἐκδήλωση τῆς λέσχης δημοσίων ὑπαλλήλων, τῆς ὁποίας ὁ πατέρας ἦταν σύμβουλος στὴν αἴθουσα τοῦ Ζαπτεῖου τὸ ἔτος 1923, σὲ ἡλικία μόλις δώδεκα χρόνων, μὲ μεγάλη εὐχέρεια, ἀλλὰ καὶ ψυχραυμία, ἔπαιξε μαντολίνο, καὶ τραγούδησε μὲ συνοδεία τὴν κιθάρα τραγούδια τῆς ἐποχῆς, πού ὅλοι ἐντυπωσιάστηκαν καὶ τὴν χειροκρότησαν θερμὰ, τὴν ἀποκαλοῦσαν δὲ «τὸ παιδί θαῦμα». Ὑπῆρξε ἀπὸ τὶς πρώτες μαθήτριες τοῦ Ὁδείου, βελτίωσε θεωρητικὰ τὴν κιθάρα ἀπὸ τὸν διευθυντὴ Μαρῖνο Βασιλειάδη, μετεῖχε δὲ καὶ στὴ χορωδία τοῦ Ὁδείου ὑπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ μαέστρου Γεωρ. Ζαμπούνη.

Παντρεύτηκε στὴ Θεσσαλονίκη τὸν Μιχ. Καῖση ἠλεκτρολόγο, καὶ ἀπέκτησε μιὰ θυγατέρα τὴν Σοφία, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν χάριξε, γιὰτὶ πέθανε αἰφνίδια, τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1959, καὶ τὴν ἄφησε σὲ ἡλικία ἑπτὰ χρόνων.

Μετὰ τὶς σπουδές της στὸ Ἀμερικανικὸ Κολλέγιο, παντρεύτηκε τὸν Ἰωάν.

Στοιγιάννη υπάλληλο οργανισμού υδρεύσεως, απέκτησε τρία τέκνα, δύο κορίτσια και ένα αγόρι και σήμερα είναι ευτυχισμένη και χαρούμενη και ο γράφων είναι πολύ περήφανος για την οικογένειά της.

H E L E N H

Ἡ Ἑλενίτσα γεννήθηκε τὸ 1906 στὴ Βέροια. Μετὰ τὴν ἀποφοίτηση ἀπὸ τὸ γυμνάσιο, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ της ν' ἀκολουθήσει τὰ ἴχνη τοῦ πατέρα ἐφοίτησε στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1926 τοποθετήθηκε στὸ Α' δημοτικὸ σχολεῖο Βεροίας, ὅπου ἐδίδαξε ἐπὶ τριάκοντα πέντε χρόνια χωρὶς ποτὲ νὰ ἐνοχληθεῖ ἢ νὰ μετακινηθεῖ ὄχι μόνον ἐκτὸς Βεροίας ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐντὸς εἰς ἄλλο σχολεῖον.

Ὁ Δῆμος ὡς ἤδη εἶναι γνωστὸν εἶχε ἀναλάβει τὴν σπουδὴν τῶν θυγατέρων καὶ ὁ Δῆμος, τὰ 21 σωματεῖα τῆς πόλεως, ἡ οἰκογένεια Φ. Δραγούμη καὶ ὁ Γεώρ. Γουδῆς ἐνήργησαν ὅπως τοποθετηθεῖ ἡ Ἑλένη στὴν γενέτειρά της, κατὰ παρέκκλιση τοῦ κανονισμοῦ ὅπως τοποθετηθεῖ ἐπὶ μίᾳ τριετίᾳ ἐκτὸς τῆς γενέτειράς της. Ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων ἀναγνωρίσας τὸ δίκαιον αἴτημα τῶν ἀνωτέρω καὶ εἰς ἀναγνώριση τῶν ἀγώνων τοῦ πατέρα, υπέγραψε ἀπόφαση τοποθετήσεως εἰς Βέροιαν.

Ἡ Ἑλένη ὑπηρετήσε πιστὰ καὶ μὲ πάθος τὴν παιδείαν ἀκολουθήσασα τὰ ἴχνη τοῦ πατέρα της, τιμωμένη ἀπὸ ὄλους, τοὺς ἐκάστοτε προϋσταμένους της, τοὺς γονεῖς, τοὺς μαθητὰς της καὶ ἐν γένει ἀπὸ τὴν κοινωνίαν.

Ἐπαιξε αὐτοδίδακτῃ πολὺ καλὰ μαντολίνο καὶ κιθάρα, ἦταν καὶ καλλίφωνη. Ὑπῆρξε ἀπὸ τίς πρῶτες μαθήτριες τοῦ Ὁδείου Βεροίας, ὅπου θελίτως θεωρητικὰ τίς μουσικὲς της γνώσεις καὶ ἔλαβε μέρος στὴ μικτὴ χορωδία τοῦ μαέστρου Γεωρ. Ζαμπούνη. Μετεῖχε σὲ κάθε κοινωνικὴ, φιλανθρωπικὴ ἐκδήλωση.

Μετὰ ἓνα περὶ του χρόνου ἀπὸ τῆς συντάξεώς της, αἰφνιδίως ἀπέθανε στὶς 13 Φεβρουαρίου 1965, ἡ δὲ κηδεῖα της ὑπῆρξε ἐπιβλητικὴ. Τὴν παρηκολούθησε πολλὸς κόσμος, ἀντιπροσωπεῖα μαθητῶν τῶν σχολείων, πολλοὶ στέφανοι κατατέθηκαν.

Μαθήτρια τοῦ Α' δημοτικοῦ σχολείου, τὴν ἀποχαιρέτησε μὲ καταφανῆ συγκίνηση καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια «Σεβαστὴ διδασκάλισά μας, γιὰ μᾶς τοὺς μαθητὰς τοῦ πρώτου δημοτικοῦ σχολείου, ἴσως δὲν ὑπάρχουν λόγοι νὰ ἐκφράσουμε τὴν λύπην καὶ τὴν ὀδύνην ποὺ δοκιμάζουμε διὰ τὸν παντοτεινὸ ἀποχωρισμὸ μας. Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ σᾶς ξεχάσουμε καλὴ μας διδασκάλισσα. Ἦσουν γεμάτη αὐταπάρνηση, δόθηκες μὲ ὄλες τίς δυνάμεις σου σὲ μᾶς, ναὶ ἡ παιδικὴ διαίσθηση δὲν λαθεύει. Σὲ βλέπαμε πρόσχαρη πάντα, μᾶς εἶχες ὄλους παιδιὰ, ἦσουν πέρα γιὰ πέρα δίκαιη. Ἦσουν ἡρωίδα ποὺ κατανάλωσες τίς δυνάμεις σου εἰς τὸν βωμὸν τῆς παιδείας καὶ ἤξερες τόσο ὠραῖα νὰ πλάθεις καὶ νὰ συμ-

λεύεις τις παιδικές ψυχές. Και ήμεϊς εις αντίλλαγμα δέν σου προσφέραμε τίποτε. Δέν μās δόθηκε ή εύκαιρία νά δείξουμε εμπράκτως την εύγνωμοσύνη μας. Δέν θά θέλαμε μέ δάκρυα νά δείξουμε την εύγνωμοσύνη μας και μέ σπαραγμό τής καρδιάς, γλυκειά μας διδασκάλισσα. Εύχόσουν πάντα τó καλό μας, τó επιθυμούσες, τó ήθελες. Μέ την άθώα παιδική ψυχή μας, για τελευταία φορά μιά παράκληση σās κάνουμε. Στά ουράνια πού πās, εκεί πού σέ περιμένει τó στεφάνι τής δικαιοσύνης, κοντά στην γλυκυτάτη Παναγία, πρέσβευε πάντα για μās, ώστε νά ακολουθοϋμε τόν δρόμο τής άρετης. Άπό τά βάθη τής ψυχής μας, σās διαβεβαιοϋμε ότι δέν θά σās ξεχάσουμε. "Άς είναι ελαφρό τó χώμα πού θά σās σκεπάσει. Αίωνία ή μνήμη».

Άπό νεκρολογίες πού δημοσιεύτηκαν στόν ντόπιο και στόν τής Θεσσαλονίκης τύπο, μεταφέρω ώρισμένες περικοπές «... σ' Ελενίτσα πού διακρίνουσαν για την εύθύτητα, για τó καθήκον, για την άπέραντη πρòς όλους άγάπη σου και για τή μεγάλη ανθρωπιά σου. Πολυαγαπημένη συγγενής, φίλη ανεκτίμητη, άγαθή, σεμνή, μετριόφρων. "Άμεμπτη κατά την διαγωγή, ανεπίληπτη κατά τούς τρόπους, και άριστη κατά τ'ς εμπειρίες, ώς ó Πλούταρχος όμιλεί για τά προσόντα τού δασκάλου. Τύπος και ύπογραμμός στους ίδιους σου μαθητάς, αλλά και οί μαθηταί σου δέν έδίσταζαν νά ρυθμίζουν κατά σέ τις ίδιες αυτών πράξεις. "Τπῆρξες παιδίον μετά τών παιδίων και καθόρθωσες νά επισύρεις την έμπιστοσύνην των και την μεγάλην των άγάπην και την άπέραντη εκτίμηση τών γονέων των. Γόνος εκπαιδευτικής οικογενείας, ανατραφεΐσα μέ άρχές ήθικές και Χριστιανικές θέλησες ν' ακολουθήσεις μετά τις γυμνασιακές σου σπουδές τά χνάρια τού πατέρα σου, τού μεγάλου αυτού δασκάλου και πατριώτου, ό όποιος πολλά πρόσφερε κατά τούς χρόνους τής δουλείας και ώς δάσκαλος και ώς Μακεδονομάχος και τού όποιον τ' όνομα μέ σεβασμό αναφέρεται άπ' όλους μας και για τούτο ό δήμος, μετά την δημοτική δαπάνη κηδείαν του, τιμής ένεκεν και άπό εύγνωμοσύνη για τις ανεκτίμητες ύπηρεσίες του, ανέλαβε και σέ έσπούδασε και πάλιν μέ έέργεια αυτού, όλων τών σωματείων τής πόλεως, την συμπαράσταση τής οικογένειας Δραγούμη, τού Μακεδονομάχου Καπετάν Κόρακα - στρατηγού Σταυροπούλου, τού Μακεδονομάχου και Νομάρχου Έδέσσης Γκαΐτε Τζοβαρόπουλου μετά την άποφοίτησή σου άπό τó διδασκαλείο Άθηνών, στό όποιον ύπῆρξες τó πρòς μίμηση παράδειγμα, ενώ έπρεπε κατά τούς ισχύοντας τότε νόμους νά ύπηρετήσεις επί τρία χρόνια εις σχολείον εκτός τής γενέτειράς σου, τó "Υπουργείον Θρησκευμάτων και Παιδείας, εις αναγνώριση τών ύπηρεσιών τού πατέρα σου, σέ έτοποθέτησε στό Α' δημοτικό σχολείο τού τόπου μας, όπου και ύπῆρξες 35 όλόκληρα χρόνια χωρίς ποτέ νά σ' ένοχλήσει κανείς άγαπημένη και τιμωμένη, μη διαψεύσασα τις προσδοκίες τών εύεργετών σου. "Ημεϊς οί μητέρες πού συνεργαστήκαμε μαζί σου για τ' άτίθασα παιδιά μας, σέ χρεωστώμε μεγάλη εύγνωμοσύνη, γιατί εκείνο πού σέ μās ήταν ακατόρθωτο, τó κατόρθωνες σύ. «Τό ειπε ή δασκάλα μας» κι' ήμεϊς

πού κάναμε πώς δὲν γνωρίζαμε τίποτε, συγκατατιθέμεθα» ἔ ἀφοῦ τῶπε ἡ δασκάλα σου ἄς γίνεи» καὶ ἔτσι μὲ τὴ στενὴ αὐτὴ συνεργασία μας, τὰ παιδιά μας ἔγιναν καλὰ καὶ μὲ χαρακτῆρα...» παιδιά, γονεῖς, συνάδελφοί σου καὶ οἱ προϊστάμενοί σου σὲ ἀγάπησαν καὶ σὲ ἐτίμησαν καὶ πράγματι ἦταν συγκινητικό τὸ θέαμα ὅταν τὰ παιδιά σου, ὅπως συνήθιζες ν' ἀποκαλεῖς τοὺς μαθητὰς σου, καθ' ὁδὸν σὲ περικύκλωναν καὶ σὲ χαιρετοῦσαν μὲ παντοειδεῖς ἐκδηλώσεις χαρᾶς καὶ ἀγάπης καὶ σὺ τὰ συμβούλευες πάντοτε καὶ τὰ πιδιὰ σου αὐτὰ, ἀλλοίμονο μὲ μεγάλη συγκίνηση καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια, παρακολούθησαν τὴν κηδεῖα σου καὶ σὲ ἀποχαιρέτησαν μὲ τόσο συγκινητικὰ λόγια, πού τὰ μάτια μας γέμισαν δάκρυα...».

Δυστυχῶς ἔτσι εἶναι ἡ ζωὴ καμωμένη, ὥστε στὸν κόσμον ὅλο νὰ μὴ ὑπάρχει ἄνθρωπος πού νὰ μὴ αἰσθανθῆ τὴ θλίψη ἀπὸ τὸ χαμὸ ἀνθρώπου πού τὸν ἀγαποῦσε.

Τὸ νὰ χάνει κανεῖς τὰ προσφιλῆ του πρόσωπα σὲ ἡλικία προχωρημένη εἶναι κάπως προετοιμασμένος, γιατί εἶναι φυσικὸ οἱ μεγαλύτεροι νὰ προηγοῦνται, τὸ νὰ χάνει ὅμως κανεῖς γονεῖς, ἀδελφια κι' ἄλλα προσφιλῆ του πρόσωπα σὲ ἡλικία μικρὴ ἢ πάνω στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας εἶναι σκληρό, εἶναι ἄδικο.

Ἄλλὰ, ὁ νόμος τῆς φύσεως εἶναι σκληρὸς κι' οἱ βουλῆς τοῦ Ὑψίστου ἀνεξερευνήτες, γιαντὸ ἄς μὴ ἁμαρτάνουμε ἀπέναντι στὸ Θεό, γιὰ τὸ χαμὸ ἀγαπημένων μας προσώπων, τὰ ὅποια λόγω ἡλικίας μποροῦσαν ἀκόμη νὰ ζήσουν.

Ὁ γράφων δοκιμάστηκε πολὺ, γιατί ὁ χάροντας χτύπησε πολλὲς φορὲς τὸ σπῆτι καὶ ἄρπαξε γονεῖς, ἀδελφια κι' ἄλλα προσφιλῆ του πρόσωπα. Μόνον σὰν χτυπηθεῖ κανεῖς σκληρὰ ἀπὸ τὸ χάρο, μπορεῖ νὰ φιλοσοφήσει καὶ νὰ δεῖ πὼς ἡ ζωὴ εἶναι, «ἔνα τίποτε», «ἔνα μηδὲν» γιαντὸ κι' ὁ γράφων, ἀφοῦ τὰ πράγματα αὐτὰ εἶναι ἀνώτερα τῆς ἀνθρώπινης θελήσεως, δὲν κάμνει τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ φιλοσοφεῖ.

Μὲ τίς παραπάνω σκέψεις, κλείνω τὸ θλιβερὸ κεφάλαιο «Ἀφιερώματα» σὲ προσφιλῆ μου πρόσωπα, πού χάθηκαν ἀπὸ τὸν μάταιον αὐτὸν κόσμον. «Ματαιότης, ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης». «Τὰ πάντα ρεῖ, οὐδὲν μένει».

Οικογενειακή φωτογραφία. Έκ δεξιών: Έμμανουήλ, Ελένη (μήτηρ), Μαριουίτσα (σύζυγος)
και τὰ τέκνα καθ' ἑλικίαν: Εὐδοξία (εἰς τὴν ἀγκάλην), Ἐλένη, Στέφανος, Ἰωάννης.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΖΑΧΟΣ

1860 - 1924

Έκπαιδευτικός

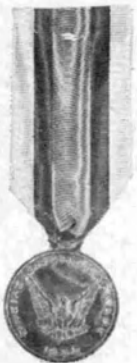
1880 - 1916

Διευθυντής Φιλαρμονικής

1902 - 1914

Μακεδονομάχος

1903 - 1908

Φωτοτυπία αναμνηστικού διπλώματος καὶ Μεταλλίου τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος 1903 - 1909
γιὰ τὶς «ἐξαιρετικὲς ὑπηρεσίες» ποὺ προσέφερε ὁ Ἐμμ. Ζάχος στὸν ἀγῶνα.

ΔΕΓΚΟΥ - ΕΛΕΝΗ
ΖΑΧΟΥΔΑ

ΕΛΕΝΙΤΣΑ

ΜΑΡΙΑ - ΜΑΡΙΟΠΙΤΣΑ
ΕΜΜ. ΖΑΧΟΥ

ΕΥΔΟΞΟΥΔΑ

ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Τοί μέλη του Προεδρείου της
ἐν Βεροῖα Ἀδελφ. Μεγίστου

και
τοί μέλη του Μουσικοῦ ὁμίλου.

ἐν Βεροῖα τῇ 15/4/901

Ἐμμ. Ἰ. Ζάχος.

Ἀπὸ τὴν ιδίωγραφη σημείωση τοῦ Ε. Ζάχου, ὡς ἡ φωτοτυπία, προκύπτει ὅτι, ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ φωτογραφία, ἡ τόσο παραστατικὴ, πάρθηκε σὺν προαύλιο τοῦ ἱστορικοῦ Μελετηρίου Παρθεναγωγείου πρὶν ἑβδομήμηνα ὀκτώ χρόνια, τὴν 15 Ἀπριλίου 1901, καὶ εἰκονίζει τὸ Προεδρεῖο τοῦ συλλόγου τῆς «Μεγίστου» καὶ τὰ μέλη τῆς Μπάντας τοῦ μουσικοῦ ὁμίλου. Πρόκειται γιὰ τὴν πρώτη μπάντα τῆς Βεροῖας ποὺ εἶχε 35 μέλη καὶ ποὺ τὶς βάσεις της γιὰ ἓνα ἑξάμηνο τὶς ἔθεσε ὁ ἐξ Ἰταλίας Σινιὸρ Πετιωῖτης, γιὰ νὰ πάρῃ τὴν διεύθυνσι ἀπὸ τὸ 1902 μέχρι 1914 ἀνιδιοτελῶς ὁ διδάσκαλος Ἐμμανουὴλ Ζάχος μὲ βοήθῃ τὸν Ἐμμανουὴλ Φουντούκα.

Στὴν φωτογραφία διακρίνονται:

Σειρὰ πρώτη (καθιστοὶ) ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ: Ἐμμ. Παπαδήμας, Γεώργ. Τζίκας, Ἀντώνιος Ζαφάρας, Θεμιστ. Μπουλασάκης, Ἐμμ. Φουντούκας.

Σειρὰ δευτέρη (καθιστοὶ) Προεδρεῖο. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ: Θεωμ. Χατζηνικολάκης, Στ. Μαλούτας, Σινιὸρ Πετιωῖτης, μουσικός, Στ. Σακελλαρίδης, Ἀναστ. Ἀντωνιάδης, Ἀριστ. Ζωγράφος.

Σειρὰ τρίτη (ὄρθιοι) ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ: Δημ. Τσιτσάνης, Ἐμμ. Σμυρλῆς, Ἀντών. Καρατζόγλου, Δ. Κανάκης, Δημοσθένης Λαδόρας, Γρηγ. Ὁρολόγας, Κ. Παρναβέλας, Δημοσθένης Λυγγεράς.

Σειρὰ τετάρτη (ὄρθιοι) ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ: Ἐμμ. Ἀντωνιάδης, Περικλ. Τζιντός, Περικλῆς Χριστοδούλου, Ἐμμ. Ζάχος, Ἀθαν. Μαλλιαράς, Ἐμμ. Βλαχογιάννης, Γεώργ. Σαράφογλου, Δ. Παπαθεοκλήτου.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΖΑΧΟΣ
(1860 - 1924)

ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΑΚΗΣ

ΑΔΕΛΦΟΙ
ΕΜΜ. ΚΑΒΑΡΓΥΡΗ

ΘΑΝΑΣΑΚΗΣ

Ἰωάννη Κωβουνίου
οἱ Μαυεῶν
εὐεργέτη τῶν Ἑλλήνων

Ἐράφου 25 19/8/95 J

Βεβα.

Ἐμμ. Ζάχου

Ὁ τίτλος τοῦ σημειώματος τοῦ Ἐμμ. Ζάχου διὰ τὸν Κωιτούριον
καὶ ἡ ὑπογραφή του εἰς τὸ τέλος.

Βιογραφία
Ἐμμ. Σ. Ζάχου
ἀποστόλου.

καὶ εἰς τὸν δόξαν αὐτοῦ ἐδουκίτευλος.

ἐν τῇ β. Μονῇ τ. Προσέχου καὶ ἐπιβλ. βιογραφίας
τῆς 13ῆς Ἀγυῖας τοῦ 1928. Ἡ δὲ ἐν τῷ συναδελφείῳ

Πατριόφιλος

Μηδελόνου

Ὁ τίτλος τῆς βιογραφίας τοῦ Ἐμμ. Ζάχου τῆς συγγραφείσης ὑπὸ τοῦ ἱερο-
μονάχου Ἰωαννικίου Μηλιοπούλου καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ συγγραφέως εἰς
τὸ τέλος.

Η ΜΕΤΑΘΕΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΜΟΥ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Και ἐνῶ ὅλα πήγαιναν καλὰ στὴ γενέτειρά μου, καὶ ἡ κοινωνία μὲ ἐκτιμοῦσε καὶ μ' ἀγαποῦσε ἀφάνταστα, ἀλλὰ κι' ἐγὼ κατέβαλα κάθε προσπάθεια νὰ προσφέρω σ' αὐτὴν τὶς ὑπηρεσίες μου, ξαφνικὰ ἕνα πρωῖνὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1948 βλέπω στὸ δελτίο τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης Σιφναίου, τὴν μετάθεσή μου στὴ Θεσσαλονικὴ γιὰ λόγους ὑπηρεσιακούς.

Ὅπως πληροφορήθηκα ὁ δικηγορικὸς σύλλογος Θεσσαλονίκης ἐπίμονα ζήτησε τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ ἐκεῖ γραμματέως γιὰ λόγους πὺν δὲν ἀφοροῦν.

Ἐνέργειές μου, ὡς καὶ ἐνέργειες τοῦ Εἰσαγγελέως Γεωρ. Τούμπη, καὶ τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου γιὰ τὴ ματαίωση τῆς μεταθέσεως ἀπέβησαν ἄκαρποι γιατί ἡ μετάθεση ἔγινε γιὰ ὑπηρεσιακούς λόγους καὶ ὕστερα ἀπὸ πρόταση τοῦ Ἐπιθεωρητῆ Ἀρεοπαγίτη Δ. Κωνσταντίνου μετὰ ἀπὸ τὴν ἐτήσια ἐπιθεώρηση τοῦ Πρωτοδικείου Βεροίας.

Ἡ ἔκθεση ἐπιθεωρήσεως ἀναφέρεται καὶ στὸν γραμματέα, ἀπόσπασμα δὲ αὐτῆς ἐπισυνάπτεται στὸν ἀτομικὸ φάκελλο. Ἡ ἔκθεση λοιπὸν αὐτὴ ἔλεγε: «... ὁ Γραμματεὺς Πρωτοδικῶν κ. Στέφ. Ζάχος, εἶναι ἀξιοπρεπὴς καὶ σεμνός. Χρηστός, ἱκανός, φιλόπνοος, ἐμπειρος, ἐπιμελὴς καὶ ἐπιτυγχάνει τάξιν καὶ ἐνημερότητα ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς ὑπηρεσίας, ἔχει ἀμεμπτον ἦθος καὶ κοινωνικὴν ἐμφάνισιν, ἀπολαμβάνει τῆς ἐκτιμήσεως τῶν προϊσταμένων του. Οὐδέποτε ἐτιμωρήθη πειθαρχικῶς».

Ἔτσι, ἀναγκάστηκα νὰ ἐγκαταλείψω τὴν ὠραία, τὴν δροσόλουστη, τὴν καταπράσινη Βέροια, τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους, τὴν κοινωνία πὺν ἐπὶ τόσα χρόνια μὲ περιέβαλε μὲ μεγάλη ἀγάπη καὶ στοργή, πὺν πραγματικὰ μὲ συγκινοῦσε, γιὰτὸ κι' ἐγὼ μὲ τὸν τρόπο μου, φροντίζα πάντοτε ν' ἀνταποκρίνομαι.

Στὶς 18 Δεκεμβρίου 1948 ἐμφανίζομαι στὸ Πρωτοδικεῖο Θεσσαλονίκης καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφή τῆς ἐκθέσεως ἐμφανισέως μου, ὡς πρῶτο μέλημά μου ἦταν νὰ ἐμφανισθῶ στὸν Πρόεδρο Πρωτοδικῶν. Ὅποια ὁμως ἐκπληξὴ ἀνάμικτη μὲ συγκίνηση μὲ περίμενε. Μόλις μπαίνω στὸ γραφεῖο, ὁ Πρόεδρος, σηκώνεται ἀπὸ τὸ γραφεῖο καὶ σπεύδει κοντὰ μου «σὺ ἐδῶ Στέφανε;», «σὺ ἐδῶ Κώστα» καὶ ἀγκαλιαζόμαστε, φιλιόμαστε σταυρωτά, ὑπὸ τὰ ἐκπληκτὰ βλέμματα τῶν ἐκεῖ τυχαῖα παρευρισκομένων Πρωτοδικῶν. Παραγγέλει δύο καφέδες, μᾶς ἀφήνουν οἱ ἄλλοι καὶ τὰ λέμε, πὺς ὁ καθένας μας σώθηκε ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία. Ὁ Πρόεδρος δὲν ἦταν ἄλλος παρὰ ὁ Κώστας Ἀναγνωστόπουλος μὲ τὸν ὁποῖον συνυπηρετήσαμε στὸ Ἀφιδὸν Καρᾶ Χισάρ, αὐτὸς μὲν στὸν

ἀσύρματο, ἐγὼ δὲ στὸν ὀπτικό. Εἴχαμε συνδεθεῖ πολὺ καλά. Μαζὶ ξεκινήσαμε γιὰ τὴν σύμπτυξη τοῦ μετώπου καὶ μαζὶ φθάσαμε στὴν χαράδρα τοῦ Τουμιλοῦ Μπουναρ καὶ τὸ βράδυ ἐκεῖνο, τῆς ἀτακτης φυγῆς, αὐτὸς μὲν πῆγε ἀριστερώτερα, ἐγὼ δὲ δεξιώτερα πρὸς τὸ Οὐσάκ καὶ χαθήκαμε χωρὶς ὁ ἕνας στὸν ἄλλον νὰ δώσει σημεῖον ζωῆς. Αὐτὸς ἀκολούθησε ἄλλο ἀπόσπασμα τηλεγραφητῶν καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὸν Τσεσμέ, ἐγὼ δέ, ὅπως ἤδη εἶναι γνωστὸν, ἀπὸ τὴν Σμύρνη.

Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι ἕξ χρόνια, δύο καλοὶ φίλοι σμίξαμε, αὐτὸς μὲν Πρόεδρος, ἐγὼ δὲ προϊστάμενος τῆς γραμματείας καὶ ἦταν δικαιολογημένη ἡ χαρὰ καὶ ἡ συγκίνηση καὶ τῶν δύο μας. Ὑστερα ἀπὸ λίγους μῆνες προαχθεῖς εἰς Ἐφέτην ἀνεχώρησε, παρεχώρησε δὲ τὴν θέση του στὸν Χαρ. Κάππο ὡς Β' Πρόεδρος δὲ τοποθετήθηκε ὁ Πελ. Δαλιάνης ἀμφοτέροι γνωστοὶ μου ἀπὸ τὴ συνεργασία μας στὴ Βέρεια.

Στὸ Πρωτοδικεῖο μὲ περιμένε χάος.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Λεόντιος Χατζηπαυστόλου, ὡς καὶ ἄλλοι σύμβουλοι καὶ ἄλλοι γνωστοὶ μου δικηγόροι, μὲ κατετόπισαν γιὰ τὰ ἐκεῖ συμβαίνοντα καὶ πράγματι ἐπικρατοῦσε μεγάλη ἀταξία.

Ἐνδεικτικὰ μόνο θ' ἀναφέρω ὅτι, στὰ ὑπόγεια τοῦ Πρωτοδικείου ὑπῆρχαν ἑκατὸν σαράντα χιλιάδες δικόγραφα παντὸς εἴδους σκορπισμένα δίκην σκουπιδιῶν. Ἡ ἀταξία αὐτὴ δημιουργοῦσε κάποια ἐκμετάλλευση, προκειμένου ν' ἀναζητηθεῖ κάποιος χρήσιμος φάκελλος, προσφέρονταν ὑπάλληλοι νὰ ἔρευνησοῦν, ἡ ἔρευνα δ' αὐτὴ κατέληγε σὲ ἀθέμιτο χρηματισμὸ.

Ἐξήγησα πίστωση εἴκοσι ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Ἀπέσπασα δύο ἱκανοὺς ὑπάλληλους ἀπὸ τὰ κύρια καθήκοντά τους καὶ σὲ διάστημα τριῶν μηνῶν βιβλιοδετήθηκαν ὅλα αὐτὰ τὰ ἔγγραφα χωρὶς νὰ λείπει οὔτε τὸ πιὸ ἐπουσιῶδες. Μὲ ἄλλη πίστωση δέκα πέντε ἑκατομμυρίων ἔγιναν ἀρχειοθηκῆς καὶ ἔτσι ξεκαθάρισε ἡ κόπρος τοῦ αὐγείου, ὥστε μὲ «κλειστὰ μάτια» νὰ βρῖσκει κανεὶς ὅτι ἤθελε.

Οἱ Πρόεδροι, οἱ δικηγόροι ἐνθουσιάζστηκαν.

Καθιέρωσα τὸ ράφιμο — βιβλιοδέτηση — τῶν ποινικῶν, πολιτικῶν ἀποφάσεων, τῶν βουλευμάτων καὶ ἄλλων, κατὰ τὸ σύστημα ποὺ ἐπὶ χρόνια ἐφαρμόζαμε στὸ Πρωτοδικεῖο Βεροίας.

Κοντολογίης, σιγὰ σιγὰ καὶ μὲ τὴν πρωτοβουλία ποὺ μ' ἔδωσαν οἱ Πρόεδροι τὰ κατὰφερα πολὺ καλά.

Ὁ μετέπειτα πρῶτος Πρόεδρος Πρωτοδικῶν Γεώργ. Χαρίτος ποὺ γνώριζε τὴν κατάσταση, τὴν ἀπαράδεκτη, ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ Πρωτοδικεῖο ἀπὸ προηγούμενη ὑπηρεσία του ὡς Πρωτοδίκου, σὰν εἶδε τὴν μεταβολὴ καὶ τὴν τάξη, ἐνθουσιασμένος, ὑποβάλλει πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης - Διεύθυνση Διοικήσεως Δικαιοσύνης, τὴν ὑπ' ἀριθ. 819 τῆς 1 Δεκεμβρίου 1949 ἀναφορά του, ἔχουσαν οὕτω:

«Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 107812/60 ἐ.ἔ. παραγγελίας ὑμῶν, λαμβάνω

τὴν τιμὴν ν' ἀναφέρω περὶ τοῦ Γραμματέως Πρωτοδικῶν Στεφ. Ζάχου, ὅτι οὗτος, εἶναι ἱκανός, φιλόπonos, ἐπιμελής, σεμνός τὸν χαρακτήρα καὶ ἀξιοπρεπής. Ἄφ' ἧς διευθύνει τὴν γραμματεῖαν τοῦ Πρωτοδικείου ἐπικρατεῖ ἐν αὐτῇ τάξις καὶ ἐνημερότης. Πρέπει νὰ κατατάσσεται μετὰ τῆς πρώτης πεντάδος τῶν ἀρίστον γραμματέων τοῦ Κράτους.

Ἀκολουθεῖ τὴν 4 Δεκεμβρίου 1950 ἡ ἔκδοσις τῆς ὑπ' ἀριθ. 65 ἀποφάσεως τοῦ Δικαστηρίου τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Πρωτοδικῶν, ἐν συμβουλίῳ ἔχουσα οὕτω:

«... Ἐπειδὴ ἡ ὁλομέλεια δοκιμάζει ἱκανοποίησι διότι δίδεται αὐτῇ ἡ εὐκαιρία ν' ἀμείψῃ ἠθικῶς τὸν Γραμματέα τοῦ Πρωτοδικείου Στέφ. Ζάχου, γνωμοδοτοῦσα ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς του, διότι γνωρίζει ὅτι εἶναι ἱκανός, ἠθικός, φιλόπonos καὶ ἀξιοπρεπής, παρουσίασε κατὰ τὴν τριετίαν τῆς ὑπηρεσίας του παρὰ τῷ Πρωτοδικεῖῳ Θεσσαλονίκης, δρᾶσιν ἀξιέτιμον ἀποκαταστήσας τὴν εὐρυθμὸν λειτουργίαν τοῦ Πρωτοδικείου καὶ γενικῶς εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων ὑπαλλήλων οἱ ὅποιοι ἔχουν συνείδησιν τῶν καθηκόντων των καὶ ἐν γένει λίαν κατὰλληλος ἵνα καταλάβῃ ἀνωτέραν θέσιν κατὰ προαγωγήν, ἐφ' ὅσον κέκτηται τὰ πρὸς τοῦτο νόμιμα προσόντα. Διὰ ταῦτα. Γνωμοδοτεῖ ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τοῦ Στεφ. Ζάχου, Γραμματέως Πρωτοδικῶν Θεσσαλονίκης εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμὸν τοῦ Γραμματέως Ἐφετῶν.

Ἐκρίθη, ἀπεφασίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 4 Δεκεμβρίου 1950.

Ὁ Πρόεδρος Γεώρ. Χαρίτος. Ὁ Εἰσαγγελεὺς Χρ. Μουστάκης. Οἱ δικασταὶ Λ. Χατζόπουλος, Ἰ. Τσαρμακλῆς, Μ. Χασαπογιάννης, Σ. Σταματιάδης, Α. Παπαγιάννης, Π. Δουμπόγιας, Α. Βενέρης, Κ. Κουνουγέρης, Κ. Ἀλεξίου, Στ. Τούσας, Κ. Γκαμέρας, Χ. Γεωργόπουλος, Ι. Δέσπης, Μ. Γεωργόπουλος, Π. Ντουράκης, Ι. Ντεγιάννης, Γ. Δημακαράκος, Γ. Πανταζόπουλος, Β. Τατσόπουλος. Ὁ Γραμματεὺς Ν. Καραθανάσης.

Μὲ διάταξιν νόμου, στὰ μεγάλα Πρωτοδικεῖα Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης, Πειραιῶς, Πατρῶν, τῶν γραμματειῶν αὐτῶν θὰ προΐσταντο γραμματεῖς Ἐφετῶν μὲ εὐρύτερα δικαιώματα, ἐπομένως προαγόμενος ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ μίαν τῶν θέσεων αὐτῶν.

Ἐν συνεχείᾳ τὴν 8 Φεβρουαρίου 1951 ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν Γ. Χαρίτος ὑποβάλλει πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης - Διεύθυνσιν Διοικήσεως Δικαιοσύνης, τὴν ὑπ' ἀριθ. Ε.Π. 82 ἀναφορὰν ἔχουσα οὕτω:

«Λογίζομαι εὐτυχής διότι ἡ ὑπ' ἀριθ. 9105 ἐ.ἔ. ὑμετέρα παραγγελία, μοι παρέχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαδηλώσω τὴν ἐκτίμησίν μου πρὸς τὸν γραμματέα Πρωτοδικῶν κ. Στέφ. Ζάχου, νὰ ἐξάρω τὰς πολλὰς ἀρετὰς του καὶ νὰ γνωμοδοτήσω ὑπὲρ τῆς κατ' ἀπόλυτον ἐκλογὴν προαγωγῆς του εἰς Γραμματέα Ἐφετῶν.

Οὗτος εἶναι σεμνός, ἐντιμότητος, ἔχει ἠθος καὶ χαρακτήρα ἀδαμάντινον, εἰ-

ναι κοινωνικός, άμεμπτος και δέν γνωρίζει ώρας γραφείου και κάματος, όταν αϊ ανάγκαι τής ύπηρεσίας τὸ απαιτοῦσιν, παρέχων και εἰς τοὺς ἰφρισταμένους του ἀξιομίμητον παράδειγμα. Ἐντὸς μικροῦ χρόνου ἀπὸ τής τοποθετήσεώς του εἰς τήν Θεσσαλονίκην, ἀποκατέστησε και διατηρεῖ τήν εὐρυθμον λειτουργίαν τοῦ Πρωτοδικείου μεγάλης κινήσεως, ὡς εἶναι τὸ Πρωτοδικεῖον Θεσσαλονίκης, ἐκτιμώμενος ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του και τοὺς προϊσταμένους του και ἀπὸ τὸν δικηγορικὸν κόσμον.

Ἐνέργειές μου, ὡς και ἐνέργειες τοῦ Εἰσαγγελέως Γεωρ. Τούμπη, και μακρὰν δικαστικὴν μου σταδιοδρομίαν.

Ἐπὶ πλέον, ὡς πληροφοροῦμαι παρὰ τοῦ συναδέλφου μου κ. Πελ. Δαλιάνη, ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ μίαν λαμπρὰν πατριωτικὴν δρᾶσιν, καθ' ἣν ἐποχὴν ὑπηρετεῖ εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον Βεροίας και γενικῶς διεκρίθη και διακρίνεται διὰ τὸν χαρακτήρα του και τὸ ἦθος του, ἐπιδεικνύων ἐξαιρετικὴν ἰκανότητα και ἔκτακτον δραστηριότητα και ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθήκον, παρέχων διὰ τής πρωτοβουλίας του, τής ἐντιμότητός του και τοῦ ζήλου του ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας».

Μετὰ τήν κατ' ἀπόλυτον ἐκλογὴν προαγωγὴν μου, ἔγινε ἀγώνας μεταξὺ Εἰσαγγελίας Ἐφετῶν και Πρωτοδικείου, ποῖα ἐξ αὐτῶν νὰ με κρατήσῃ, τελικὰ παρέμεινα στὸ Πρωτοδικεῖο, τοῦ ὁποῖου οἱ ἐργασίες ἦσαν πολύπλοκες και ἡ κίνησις μεγάλη, ἐνῶ τής Εἰσαγγελίας λίαν περιορισμένη.

Οἱ Πρόεδροι Πρωτοδικῶν Γεώρ. Χαρίτος και Πελ. Δαλιάνης τὴν 7 Ἀπριλίῳ 1951, ὑπέβαλον πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης, Διεύθυνσιν Διοικήσεως Δικαιοσύνης τὴν ὑπ' ἀριθ. Ε.Π. 77 ἀναφορὰν, ἔχουσαν οὕτω: «Δι' ἀποφάσεως τοῦ Σου Συμβουλίου τοῦ Ἀρείου Πάγου (Τμ. 61) προήχθη κατ' ἀπόλυτον ἐκλογὴν εἰς Γραμματέα Ἐφετῶν και ἐποποθετήθη εἰς τήν Εἰσαγγελίαν τῶν ἐνταῦθα Ἐφετῶν, ὁ Γραμματεὺς τῶν Πρωτοδικῶν Στέφ. Ζάχος. Ὁ Γραμματεὺς οὗτος, ἀφ' ἧς ἀπὸ τριετίας διευθύνει οὐσιαστικῶς τὴν γραμματεῖαν τοῦ Πρωτοδικείου ἐπικρατεῖ ἐν αὐτῇ τάξις και ἐνημερότης, ἀποκατέστησε και διατηρεῖ τήν εὐρυθμον και κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ Πρωτοδικείου τούτου μεγάλης κινήσεως και με μέγαν ἀριθμὸν ὑπαλλήλων, ἐκτιμώμενος ἀπὸ τοὺς προϊσταμένους του και τὸν ἐν γένει δικηγορικὸν κόσμον.

Εἶναι σεμνός, ἐντιμότητος, ἰκανός, ἀξιοπρεπής, ἐπιμελής, ἀκούρατος ρυθμιστὴς τής ὅλης ὑπηρεσίας τοῦ Πρωτοδικείου, δέν γνωρίζει ώρας ἐργασίας οὐδὲ κάματος, ὡσάκις αἱ ἀνάγκαι τής ὑπηρεσίας τὸ απαιτοῦν. Ἐπὶ πλέον ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ μίαν λαμπρὰν πατριωτικὴν δρᾶσιν, καθ' ἣν ἐποχὴν ὑπηρετεῖ ὡς γραμματεὺς τοῦ Πρωτοδικείου Βεροίας και δι' ἣν δρᾶσιν τοῦ ἀπενεμήθη Ὑπουργικὸς ἔπαινος.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους και πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῆς ταύτης τής ὑπηρεσίας, δέν πρέπει τὸ Πρωτοδικεῖον νὰ στερηθῇ τής πολυτιμοτάτης ὑπηρεσίας τοῦ ἐν λόγῳ γραμματέως, δι' ὃ, ὑποβάλλομεν εὐλαβῶς τὴν εὐχὴν ὅπως και μετὰ τήν προαγωγὴν του εἰς γραμματέα Ἐφετῶν τοποθετηθῇ εἰς τὸ Πρωτο-

δικεῖον».

Διὰ τὴν παραμονὴν μου στὸ Πρωτοδικεῖο ἐκινήθη δραστήρια καὶ ὁ δικηγορικὸς σύλλογος.

Ἐνέργειες διαφόρων συναδέλφων ὅπως μὲ μεταθέσουν καὶ καταλάβουν τὴν ἐπίζηλο θέση, ἀπέβησαν μάταιες, δὲν εὑρισκαν ἀπήχηση στὸ Ἑπουργεῖο.

Οἱ σχέσεις μου μὲ τοὺς προϊσταμένους μου, τοὺς νεοπροαγομένους Πρόεδρους, τοὺς Εἰσαγγελεῖς Ἐφετῶν καὶ Πρωτοδικῶν, τοὺς δικηγόρους ἦσαν πάντοτε ἄριστοι καὶ ἡ ἐκτίμησή τους στὸ πρόσωπό μου μεγάλη.

Οἱ ἐκθέσεις τῶν ἐπιθεωρητῶν Ἀρειοπαγιδῶν μιλοῦσαν πάντοτε γιὰ μένα πολὺ κολακευτικά. (Γιὰ τοὺς γραμματεῖς Ἐφετῶν συντάσσονται ἴδια ἐκθέσεις, βάσει πληροφοριῶν τῶν προϊσταμένων καὶ τοῦ δικηγορικοῦ κόσμου καὶ ἐπισυνάπτονται στοὺς ἀτομικοὺς φακέλους).

Τὸ Πρωτοδικεῖο ὅπως ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰ παραπάνω ἔγγραφα ἦταν θεβαρημένο μὲ ὄγκον ἐργασίας καὶ μὲ προσωπικὸ πάντοτε ἐλαττωμένο, οὐδέποτε συμπληρώθηκε ὁ ὄργανικὸς ἀριθμὸς τῶν θέσεων. Γραφομηχανῆς ἐλάχιστες, ἀριθμομηχανῆς καμμία. Οἱ ὑπάλληλοι μεταπηδοῦσαν ἀπὸ τὸ ἓνα τμήμα στὸ ἄλλο γιὰ ἐνίσχυση, καὶ ὅταν ἐπανερχόνταν στὸ τμήμα τους, τὸ εὑρισκαν μὲ μεγάλη ἐκκρεμότητα.

Τὸ ποινικὸ τμήμα ἦταν ἡ γάγγραινα· κάθε μέρα αὐτόφωρα, ἐπίσης κάθε μέρα πλὴν Σαββάτου, συνεδριάσεις οἱ ὑπάλληλοι πολλὲς φορές ξενυχτοῦσαν στὴν ἔδρα, καὶ δικαίως δυσανασχετοῦσαν, ἂν καὶ ἐνισχύονταν ἀπὸ ὑπαλλήλους τῶν ἄλλων τμημάτων.

Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου ὑπηρετοῦσαν 35 ὑπάλληλοι, 20 Πρωτοδίκαι, 2 Πρόεδροι καὶ ἀργότερα τρεῖς, γραφομηχαναὶ 7, τηλέφωνα δύο οἱ Πρόεδροι καὶ ἓνας ὁ γράφων. Σήμερα ὑπηρετεῖ τριπλάσιος ἀριθμὸς ὑπαλλήλων, πληθώρα γραφομηχανῶν, ἀριθμομηχανῶν, τηλεφώνων καὶ ἄλλων μέσων, ἀλλὰ δὲν ἐπαρκοῦν, γιατί τὸ ὥραριο εἶναι κατὰ πολὺ ἐλαττωμένο.

Τὸ Πρωτοδικεῖον εἶχε ἐπὶ πλεόν καὶ τὴν ἔκδοση χιλιάδων ἐκλογικῶν βιβλιαριῶν. Κάθε περίοδο ἀναθεωρήσεως ἐπακολουθοῦσε ἡ ἔκδοση καὶ καθαρογραφὴ τῶν ἀποφάσεων, ἡ ἐκτύπωση καὶ διανομὴ τῶν παραρτημάτων στὰ ταμεία, τοὺς δήμους, τίς κοινότητες. Τὴν περίοδο αὐτὴ τῆς ἀναθεωρήσεως τὸ Πρωτοδικεῖο ἦταν ἀνάστατο. Ἐπὶ κεφαλῆς ὅλης αὐτῆς τῆς ἐργασίας ἦτο ὁ γράφων.

Σὲ γενικὲς γραμμὲς αὐτὴ ἦταν ἡ κατάσταση τοῦ Πρωτοδικείου, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως «τὴ βγάλαμε παλληκαρίσια». Στίς διακοπὲς τὰ τμήματα ἐνημερώνονταν.

Δύο φορές ἐκπροσώπησα τοὺς δικαστικοὺς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Βεροίας σὲ Πανελλήνια συνέδρια στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἐτακτοποιήθησαν σοβαρὰ ζητήματα πρὸς χρόνιζαν.

Μὲ τίς συνθήκες αὐτὲς παρέμεινα στὸ Πρωτοδικεῖο ὡς προϊστάμενος τῆς

Γραμματείας μέχρι 7 Νοεμβρίου 1955, ὅτε μοὶ ἐκοινοποιήθη τὸ ὑπ' ἀριθ. 100883/29.10.1955 ἔγγραφο τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης, Δ.Δ. Α2 ἔχον οὕτω:

«Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ Β.Δ. ἀπὸ 4 Ὀκτωβρίου 1955 δημοσιευθέντος εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 226 ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1955 Φ.Ε.Κ. τεύχος Γ' ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἢ ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας ὑποβληθεῖσα παραίτησις ὑμῶν καὶ ἐξεφράσθη ὑμῖν Βασιλικὴ εὐαρέσκεια διὰ τὴν μακρὰν εὐδόκιμον καὶ ἔντιμον ὑπηρεσίαν ὑμῶν. Ἐντολῇ Ὑπουργοῦ. Ὁ Γεν. Γραμματεὺς Λ. Σπεράντσας».

Αὐτὰ συνέβαιναν στὸ Πρωτοδικεῖο, ἀλλὰ ὁ γράφων δὲν περιορίστηκε στοὺς τέσσαρες τοίχους τοῦ γραφείου του, ἐπεξέτεινε τὴ δραστηριότητά του καὶ ἔξω ἀπ' αὐτό. Ζητοῦμε κάποιον διέξοδο καὶ τὸ βρήκε στὴ φυσιολατρεία, ἔγινε μέλος ἐνὸς λαμπροῦ συνδέσμου ἐκδρομῶν ποὺ ἰδρύθηκε τὸ 1935 καὶ γιὰ τὸν σύνδεσμο αὐτὸν θὰ μιλήσω εὐθύς ἀμέσως.

**ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΚΔΡΟΜΩΝ «ΥΠΑΙΘΡΙΟΣ ΖΩΗ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ — ΒΕΡΟΙΑΣ**

Καλομαθημένος στη γενέτειρά μου, την ώραία Βέροια, ὅπ' τὸν καθαρὸ ἀέρα, ἀπ' τὸ ἠλιόλουστο γραφεῖο μου, τὶς ἐκδρομές μου, στὶς ώραίες ἐξοχές, ὅταν τὸ τέλος τοῦ 1948 ἐγκαταστάθηνκα στὴ Θεσσαλονίκη, λόγῳ ὑπηρεσιακῆς ἀνάγκης, καὶ βρέθηκα κλεισμένος στὸ ἀνθυγιεινὸ γραφεῖο μου, ξένος μεταξὺ ξένων, δοκίμασα μεγάλη πλήξη καὶ ἦταν ἐπόμενο νὰ ζητήσω κάποια διέξοδο.

Ἡ Κούλα Λεφάκη, ὑπάλληλος τότε τοῦ Πρωτοδικείου ἤδη δικηγόρος, τὴν ὁποῖαν κι' εὐχαριστῶ θερμά, φυσιολάτρης, μὲ ἄσβεστη τὴν ὑπαιθριακὴ φλόγα, μὲ συνέστησε τὴν «Ἑπαίθριο Ζωὴ» στὴν οἰκογένεια τῆς ὁποίας καὶ σήμερα ἐξακολουθεῖ ν' ἀνήκει καὶ νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες της.

Γιὰ νὰ γίνω κι' ἐγὼ μέλος, ἔπρεπε νὰ παρακολουθήσω τρεῖς ἐκδρομές, γιὰ νὰ μὲ γνωρίσουν, νὰ τοὺς γνωρίσω καὶ μετὰ νὰ μὲ ὑποδείξουν δύο παλαιοὶ ὑπαίθριοι ὡς κατάλληλο γιὰ τὴν ὑπαιθριακὴ οἰκογένεια.

Αὐστηρὸς ὁ κανονισμὸς, ἀλλ' ὑποχρεωτικὸς.

Ἔτσι ἀπλὰ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ὀνομασθεῖ ὑπαίθριος. Ἡ πρώτη μου ἐκδρομὴ τὸν Ἀπρίλιο 1949 ἦταν ἡ γνωριμία μου μὲ τὸ βουνὸ «Χορτιάτη» ποὺ μόνον ἀκουστὰ τὸ εἶχα. Ὅστερα ἀπὸ εὐχάριστη διαδρομὴ, εἰδυλλιακὴ, ἀπὸ κατάρφτα μονοπάτια, μὲ τὶς θεόρατες καστανιές, τὰ λογιῆς λογιῆς ἄλλα δένδρα τοῦ βουνοῦ μὲ τὴ μεγάλη βλάστηση, ἀπὸ ρεματιὰ σὲ ρεματιὰ (δὲν ὑπῆρχε ὁ σημερινὸς ἀσφαλτοστρωμένος δρόμος) — φθάσαμε στὴ θέση «Κερασιές» ὅπου ἡ ώραία πράγματι θρούση τῆς Ἑπαθρίου.

Στὴν ἀνηφόρα μὲ πλησίασαν οἱ Λύσανδρος Δανηλίδης καὶ Κώστας Ἀμανίδης παλαιοὶ ὑπαίθριοι καὶ γιὰ νὰ μὲ περιποιηθοῦν, προσφέρθηκαν νὰ μὲ ξαλαφρώσουν ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ ἐκδρομικοῦ μου σάκκου, κυρίως ὁμως γιὰ νὰ μὲ γνωρίσουν. Τοὺς εὐχαρίστησα, ἀλλὰ δὲν δέχτηκα, ἔτσι πῆρα ἀφορμὴ νὰ τοὺς ἐξηγήσω, πὼς δὲν εἶμαι πρωτόγαλτος, ὅτι εἶμαι συνηθισμένος ἀπὸ πεζοπορίες, ἔγινε ἔτσι ἡ πρώτη γνωριμία. Οἱ συνοδοιπόροι μου μοῦ μίλησαν μὲ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ὑπαίθριο, τοὺς μίλησα κι' ἐγὼ γιὰ τὶς ώραίες ἐξοχές τῆς Βέροιας, γιὰ τὸ Σέλι, τὸ Ξηρολεῖβαδο, τὸ Κωστοχώρι, τὰ καταπράσινα Πιέρια ποὺ πεζῆ δύο φορές τὰ διέσχισα ἀπὸ τὸ Πολυδένδρι μέχρι Κολυνδρὸ καὶ ἀπὸ Κατερίνη μέχρι Λάσκιο, γιὰ τὴν Καστανιά καὶ ἀμέσως συνδεθήκαμε ὡς φίλοι ἀπὸ χρόνια.

Ἀπὸ τὴ μεγάλη ὁμάδα τῶν ἐκδρομῶν, ἐγὼ, ἡ Πῶλα Ἀμανίδου, ὁ Κώστας

Ἄμανίδης καὶ Λύσανδρος Δανηλίδης τερματίσαμε πρῶτοι καὶ βρεθήκαμε στὴ βρύση σὲ ὑψόμετρο 1.100. Κοντὰ μας καὶ ὁ Βεροιώτης ὑπαίθριος Ἐμμ. Λιμάνης, ἔμπορος, πού τότε τὸν γνώρισα, γιατί ἦταν στὴ Θεσσαλονίκη ἐγκατεστημένος ἀπὸ χρόνια καὶ παλαιὸς ὑπαίθριος ἀπὸ τὸ 1936. Τὸ νερὸ κρύο, παγωμένο. Ἡμεῖς κουρασμένοι, ἰδρωμένοι, μὲ τὰ πνευμόνια ὅσο καὶ νᾶναι φουσκωμένα ἀπὸ τὴν ἀνηφόρα, δὲν μπορούσαμε νὰ δροισιστοῦμε. Ἔδωσα ὁμῶς ἐγὼ τὴ λύση. Πρόσφερα Βεροιώτικο ἀγνὸ τσίπουρο, πού συνήθιζα πάντα νὰ παίρνω μαζί μου στὶς πεζοπορίες, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ. Αὐτὸ ἦταν. Ξαφνιάστηκαν οἱ φίλοι μου, ἀπ' τὴ στιγμή αὐτὴ τοὺς ἔνοιωθα φίλους, μ' εἶπαν χίλια δυὸ εὐχαριστῶ καὶ ἔτσι, μὲ τὸ σπάσιμο τοῦ παγωμένου νεροῦ, ἔσπασε καὶ ὁ πάγος καὶ ἡ γνωριμία μας ἔγινε πιὸ θερμὴ καὶ ἀργότερα γίναμε πολὺ καλοὶ φίλοι.

Τὸ ζεῦγος Ἄμανίδη, τὸ τόσο εὐγενικό, τὸ τόσο ἀγαπημένο ἀνδρόγυνον, μὲ τὰ ἀγνὰ ὑπαιθριακὰ αἰσθήματα, τὰ στενὰ μὲ τὴ φύση συνδεδεμένα, ἀκολουθοῦσαν ἀκούραστα τὰ δύο χαριτωμένα δίδυμα, πολὺ μικρᾶς ἡλικίας κοριτσάκια, πού μὲ τὰ λευκὰ φορεματάκια τους, τὰ πλατύγυρα λευκὰ καπελάκια τους, τὰ κουκλίστικα προσωπάκια τους, τρέχοντας μὲ γέλια καὶ χαρὰ, ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ, μαζεύοντας ἀγριολουλούδα καὶ προσφέροντας σὲ μένα καὶ τὴ μάνα τους, πού μὲ τὴ χαρὰ ζωγραφισμένη στὸ πρόσωπό τους, τὰ καμάρωνε, μοιάζαν σὰν δύο ἀνοιξιὰτικες πεταλιδίτσες, πού πετοῦν ἀπὸ λουλούδι σὲ λουλούδι, καὶ ρουφοῦν τὸν γλυκὸ χυμὸ τους. Τὴν ὥραία, τὴν ἀνεπανάληπτη αὐτὴ εἰκόνα δὲν τὴν λησμονῶ ποτέ, πάντα τὴν φέρνω μπροστὰ μου καὶ δὲν τὴν βγάζω ἀπ' τὸ μυαλό μου.

Ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ὑπαίθριους ἔμεινα κατενθουσιασμένος, αὐτοὶ ὁμῶς δὲν ξέρω, δὲν ἐκδηλώνονται, ἂν κι' ὅλοι τους μὲ περιβάλλουν μὲ ὑπαιθριακὴ ἀγάπη. Πρέπει λοιπὸν νὰ κάμω μαζί τους ἄλλες δύο ἐκδρομὲς γιὰ νὰ τηρηθεῖ ὁ κανονισμός. Πολλοὶ μὲ πλησιάζουν καὶ μιλοῦν μὲ ἐνθουσιασμό γιὰ τὴν ὑπαίθριον, ἔτσι γίνεται πιὸ θερμὴ ἡ γνωριμία μου μὲ πολλοὺς ὑπαίθριους, καὶ μοῦ μένει ἡ ἐντύπωση πὼς ὅλους τοὺς γνωρίζω ἀπὸ χρόνια, τέτοιον αὐθορμητισμό, τέτοιες ἀγνὲς ἐκδηλώσεις ὁμολογῶ πὼς δὲν τίς περίμενα, πρώτη φορὰ τίς συνάντησα. Ὅλοι φαίνονται καὶ ἔτσι ἀποδείχτηκε πὼς εἶναι καλοὶ νοικοκυραῖοι, μὲ ἠθικὲς ἀρχὲς κι' ἀγνὰ φυσιολογικὰ αἰσθήματα, ὅ,τι κι' ἐγὼ ἐπιζητοῦσα.

Μετὰ τὴν τρίτη ἐκδρομὴ ἀντιλαμβάνομαι πιὰ πὼς ὅλα πᾶν καλά, ἀνησυχῶ ὁμῶς γιατί δὲν βλέπω καμμιά ἐνέργεια, κι' ἔκανα τὴ σκέψη, ἄραγε μὲ θέλουν ἢ δὲν μὲ θέλουν στὴν οἰκογένειά τους, ὁπότε μὲ κάλεσαν στὰ γραφεῖα νὰ ὑποβάλω τὴν αἴτησή μου. Οἱ Βασ. Σέμπης, συμβολαιογράφος καὶ Λύσανδρος Δανηλίδης, ἔμπορος, τὴν προσπέρασαν καὶ εἰσηγήθηκαν τὴν ἐγγραφή μου καὶ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο στὴν πρώτη συνεδρίασή του μὲ χάρισε τὴν τιμητικὴ ιδιότητα τοῦ ὑπαίθριου.

Οί γενικές συνελεύσεις επανειλημμένα με έτίμησαν με την ιδιότητα του Γεν. Γραμματέως και του αντιπροέδρου με προέδρους αντίστοιχα τους Ν. Τσαμούδη, συμβολαιογράφον Πρόεδρον Συμβολαιογραφικού Συλλόγου, Σπύρον 'Ιατρίδην επίτιμον γεν. επιθεωρητήν σωματικής άγωγής 'Υπουργείου Βορείου 'Ελλάδος. Πρόταση ν' αναλάβω την προεδρία την άπέκρουσα γιατί ύπῆρχαν ιδρυτικά μέλη από του έτους 1935 με πείραν μεγάλην και κοινωνική θέση πολὺ μεγάλην.

Οί γενικές συνελεύσεις γιά νά εκδηλώσουν τόν ένθουσιασμό γιά τὸ σημαντικὸ ἔργο πὸν ἐπιτελοῦσα σ' ὄλους τοὺς τομεῖς και ἰδίᾳ στὸν τομέα τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ὄρεινου καταφυγίου Χορτιάτη σὲ ὑψόμετρο 1000 μέτρων, και σὲ ἰδιόκτητη ἔκταση τριῶν στρεμμάτων πευκοφυτευμένη, με ἀνήκρῆξε «ἄξιό τέκνο τῆς ὑπαιθρίου».

'Η ὑπαίθριος ἔχει δράση ἔθνική, κοινωνική, ἐκπολιτιστική, φιλανθρωπική και γι' αὐτὸ ἐκτιμᾶται ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς Θεσσαλονίκης και γι' αὐτὸ και σήμερα ὑπάρχουν ἐνεργὰ μέλη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως 1935 πὸν προσέρχονται στὶς γενικές συνελεύσεις και ἐκφέρουν τὴ γνώμη τους.

'Η ὑπαίθριος ἰδρῦθηκε τὸ 1922 με ἔδρα τοῦ Κεντρικοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τὰς 'Αθήνας.

Τμήματα αὐτῆς, με αὐτοτέλεια, ἰδρῦθηκαν σὲ πολλὲς πόλεις τῆς 'Ελλάδας μας, μεταξὺ τῶν πόλεων αὐτῶν ἦταν και ἡ Βερόια μας με Πρόεδρο και κύριο ὀργανωτὴ τὸν Φίλ. Περισοράτη, δικηγόρο, με δράση ἀξιοζήλευτη, ὥστε τὸ Κ.Δ.Σ. τὸ ἔφερε, μετὰ τὴν Θεσσαλονίκη, σὰν παράδειγμα πρὸς μίμηση. Τὸ τμήμα αὐτὸ ἰδρῦθηκε τὸν Μάϊον 1938. 'Αμέσως στὶς 3, 5, 19, 29 'Ιουνίου ὀργάνωσε τρεῖς ἐκδρομὲς στὴ Βεργίνα, στὰ 'Ασώματα, στὴ Φυτιά, στὸν 'Αλιάκμονα. 'Η ἔφημερίδα «Φῶς» τῆς Θεσσαλονίκης τῆς 7 'Ιουνίου 1938 περιέγραφε λεπτομερῶς τὴν πρώτη ἐκδρομὴ με εὐμενῆ σχόλια. 'Επακολούθησαν κι' ἄλλες πολλὲς ἐκδρομὲς πεζοπορικές, ὀρειβατικές με ἀθρόα συμμετοχὴ ἐκδρομῶν. 'Υπεύθυνος σχολιαστῆς φυσιολατρικοῦ περιοδικοῦ 'Αθηνῶν «'Υπαιθρὸν» στὸ ἴπ' ἀριθ. 38 τεῦχος ἔγραφε:

«Δὲν πρέπει νομιζομεν νά περάση ἀσχολίαστη ἡ ἐκδρομικὴ δραστηριότητα τοῦ νέου μας αὐτοῦ τμήματος πὸν κατενόησεν ἀμέσως τὴν σημασίαν τῶν τακτικῶν Κυριακάτικων ἐκδρομῶν γιά τὴν ἀνάπτυξη τῆς κινήσεώς μας και τίς ἔβαλε τόσο ἐπιτυχῶς μπροστά. Τὸ λαμπρὸ παράδειγμά της ἔχουν χρῆος ν' ἀκολουθήσουν και τ' ἄλλα νεοσύστατα τμήματα τῆς 'Υ.Ζ. γιὰτὶ μόνο μέσα στὴν πράξη τῶν ἐκδρομῶν θὰ μπορέσουν νά βροῦν τὴν ὀρθὴ γραμμὴ γιά τὴ δράση τους και νά ξαπλώσουν πλατεῖα τίς ἀρχές μας».

Κρῖμα πὸν μεταπολεμικὰ ἔσβυσε.

'Η ὑπαίθριος Θεσσαλονίκης δημιούργησε ἕνα θερινὸ περίπτερο σὲ ἰδιόκτηση ἔκταση πευκοφυτευμένη στὴν εἰδυλιακὴ παραλία τῆς 'Επανωμῆς και ἕνα ὄρεινὸ διώροφο καταφύγιο, σὲ ἰδιόκτητη ἐπίσης ἔκταση 2¹/₂ στρεμμάτων στὸν

Χορτιάτη σὲ ὑψ. 1000 μὲ ὄλας τὰς ἀνέσεις, γιὰ διημέρευση κάτω ἀπὸ τὰ βαθύ-
σκια πεῦκα καὶ γιὰ διανυκτερεύσεις, νερό, λουτρά, φωτισμό, θέρμανση μὲ τζά-
κι στὸν πρῶτο δροφο κλπ.

Τὰ σαραντάχρονα γιορτάστηκαν τὸν Ἰούνιο 1975 στὴ Νέα Μηχανιώνα,
γιατὶ ἐκεῖ ἔγινε ἡ πρώτη ἐκδρομὴ τὸ 1935 μετὰ τὴν ἴδρυση τοῦ τμήματος.

Μετὰ τὸν ἐκκλησιασμό, ἔγινε ἡ συγκέντρωση τῶν μελῶν καὶ φίλων στὴν
εὐρύχωρη αἴθουσα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὅπου ὁμίλησαν διάφοροι ὁμιληταί,
ἄλλοι φιλολογικά, ἄλλοι λογοτεχνικά, ἄλλοι μὲ στίχους. Τελευταῖος μίλησε ὁ
γράφων· ἀνέφερε τὸ ἰδρυτικό, τὰ πρῶτα ἔγγραφα, τὰ πρῶτα μέλη, τὶς πρῶτες
ἐκδρομές, τὰ πρῶτα ἔργα, δηλ. ἀνέφερε γεγονότα, πού τὰ μὲν παλιὰ μέλη
συγκινήθηκαν, τὰ δὲ νέα ἐντυπωσιάστηκαν, γιατί ὅλη αὐτὴ ἡ ἀξιόλογη δράση
ἦταν ἄγνωστη.

Μετὰ τὴν ἐντυπωσιακὴ αὐτὴ ὁμιλία, ὁ Πρόεδρος Ν. Τσαμούδης καὶ ἄλλα
μέλη, συνέλαβαν τὴν ἰδέα, ὅλα αὐτὰ νὰ ἐνσωματωθοῦν σὲ βιβλίον καὶ ἀνέθεσαν
σὲ μένα τὸ βαρὺ αὐτὸ ἔργο. Μετὰ τὶς ὁμιλίες οἱ συγκεντρωμένοι κατευθύνθη-
καν στὸ περίπτερο Ἐπαναμῆς, ὅπου στὸ ἐκεῖ ἐστιατόριο πραγματοποιήθηκε
συνεστίαση καὶ γλέντι ὑπαιθριακὸ μέχρι τῶν ἔσπερινῶν ὥρῶν.

Τὴν ὑπόσχεσή μου γιὰ τὴν συγγραφή τοῦ βιβλίου τὴν ἐτήρησα. Σταχυο-
λόγησα τὰ πιὸ σημαντικὰ γεγονότα ἀπὸ τὴν σαραντάχρονη ζωὴ καὶ δράση τοῦ
τμήματος, μελέτησα ἀλληλογραφίες, περιοδικὰ, ἀποφάσεις διοικητικῶν συμβου-
λίῶν καὶ γεν. συνελεύσεων, συγκέντρωσα παλιῆς φωτογραφίες καὶ ὅτι ἄλλο
ἄξιον λόγου ἀνεκάλυψα καὶ σὲ τρεῖς μῆνες παρουσίασα τὸ βιβλίον μὲ τίτλον
«Χρονικό», «Σαράντα χρόνων ζωῆς καὶ δράσης Ἐπαιθρίου Ζωῆς Θεσσαλονί-
κης 1935 - 1975».

Τὸ βιβλίον αὐτό, ἴσως νὰ μὴ παρουσιάζει γενικώτερον ἐνδιαφέρον, γιὰ τὴν
Θεσσαλονικὴ ὁμῶς γιὰ τοὺς ὑπαιθρίους παρουσιάζει ἐνδιαφέρον. Ἐγινε ἀνά-
παστος ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν τεμαχίων. Ἡ κριτικὴ τὸ ἐπῆνεσεν. Ὁ Χρ. Λαμ-
πρινὸς λογοτέχνης καὶ Πρόεδρος Λογοτεχνῶν Θεσσαλονίκης, ὁ Εὐάγ. Παπα-
ναστασίου ἐκπαιδευτικὸς, ἡ Ἀλκμήνη Γιαννακογιώργου ἰατρός καὶ πολλοὶ ἄλ-
λοὶ ὑπαιθρῖοι ἔγραψαν τὰ πιὸ κολακευτικὰ λόγια. Οἱ φίλοι μου Γ. Χ. Χιονί-
δης, δικηγόρος, ἱστορικός, Στέλιος Σβαρνόπουλος, λαογράφος - λογοτέχνης, Ν.
Ἀδαλόγλου, λογοτέχνης, Γιάννης Ἀλεξιάδης, δημοσιογράφος καὶ ἄλλοι ἐπίσης
ἔγραψαν ἐπαινετικὰ λόγια.

Τὸ Κεντρικὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον Ἀθηνῶν στὴ γενικὴ συνέλευση τῶν
τμημάτων ἐπῆλεξε τὸ ἐγκώμιον, τὸ δὲ δ.σ. τοῦ τμήματος μ' ἀπέστειλε συγχαρη-
τήριον ἔγγραφο καὶ σὲ εἰδικὴ συνεστίαση σὲ κέντρο στὰ Χίλια Δένδρα, παρου-
σία μελῶν, φίλων καὶ τῶν ἐκδρομέων τοῦ ἐξωτερικοῦ, μὲ ἀπένειμε ὕστερα ἀπὸ
συγκλητικὰ λόγια τοῦ Προέδρου Ν. Τσαμούδη μεταλλικὴ πλακέττα μὲ ἀνά-
γλυφο τὸ σῆμα τοῦ Συνδέσμου, καὶ τὴν ἀφιέρωση «Ἡ Ἐπαιθρία Ζωὴ Θεσ-
σαλονίκης» στὸν Στέφανον Ζάχο, γιὰ τὸ χρονικὸ τῶν 40 χρόνων της, 31.5.1978.

“Οτι ήταν δυνατόν να κάμω για την υπαίθριο τὸ ἔκαμα με ἀγάπη, με προθυμία καὶ ἡ υπαίθριος ὁμως δὲν ὑπέρησε, μ’ ἀποζημίωσε κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο. Πῶς; Νά, χάρις σ’ αὐτὴν γνώρισα ὅλον τὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο, τὰ βουνά, τοὺς κάμπους, τὰ σπήλαια, τὰ πανέμορφα νησιά, τὴν Κύπρο, τὶς πόλεις, τὰ χωριά, τὰ πάντα καὶ μετὰ γνώρισα τὴν Εὐρώπη, τὶς Σκανδιναβικὲς χῶρες, τὶς Ἀνατολικὲς χῶρες, τὴ Μικρὰ Ἀσία, καὶ τέλος καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, γνώρισα ἐκλεκτὰ τῆς κοινωνίας τῆς Θεσσαλονίκης μέλη, καὶ ἀκόμη γνώρισα τοὺς πιὸ καλοὺς μου φίλους, γιὰ τοὺς ὁποίους εἶμαι ὑπερήφανος.

Αὐτὰ συνέβησαν ἔξω ἀπὸ τὸ γραφεῖο μου, ἔξω ἀπὸ τὶς σκοτούρες, τὶς εὐθύνες τῆς ὑπηρεσίας μου.

Οἱ ἀναμνήσεις μου, οἱ ἐντυπώσεις μου ἀπὸ τὴν Ὑπαίθριο εἶναι πάρα πολλές καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μεταφερθοῦν ἐδῶ, ἄλλως τε καὶ δὲν ἐνδιαφέρουν.

Φρόντισα, νὰ καταχωρίσω γεγονότα τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, πὼς τὰ ἔζησα ἐγώ, γιὰ νὰ γίνουσι γνωστὰ στοὺς νέους μας καὶ γιὰ νὰ κεντρίσω κι’ ἄλλους νὰ γράψουν περισσότερα καὶ πιὸ σημαντικὰ γεγονότα, ἄγνωστα σὲ μένα, ὥστε ὁ μέλλον ἱστορικὸς νᾶχει μιὰ κάπως ὁλοκληρωμένη εἰκόνα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΙΣΜΑ	5
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	7
Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ	11
ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΔΗΜΑΡΧΟΙ 1912 - 1978	15
ΠΛΑΤΕΙΑ ΩΡΟΛΟΓΙΟΥ	16
ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	18
ΤΟ ΜΕΛΕΤΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ - ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ	20
ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ - ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ	27
Ο ΠΡΟΣΚΟΠΙΣΜΟΣ	31
ΤΑ ΣΤΑΤΡΑΔΕΛΦΙΑ	35
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ	36
Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ	45
ΕΛΗΝΑ - ΣΑΡΑΝΤΟΒΡΥΣΣΕΣ	54
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ - ΠΑΣΧΑ	62
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΛΟΥΤΑΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ - ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΟΣ	67
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ	69
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΩΝ ΒΕΡΟΙΑΣ	71
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ	75
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ - ΠΑΙΔΟΠΟΛΙΣ	

	Σελ.
ΚΑΛΗ ΠΑΝΑΓΙΑ	77
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΤΛΛΟΓΟΣ «ΕΛΙΚΩΝ»	84
ΜΟΥΣΙΚΟΓΥΜΝΑΣΤΙΚΟΣ ΣΤΛΛΟΓΟΣ «ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ»	86
ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΟΣ ΣΤΛΛΟΓΟΣ ΒΕΡΜΙΟΝ	90
ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΚΤΡΙΩΝ - ΓΗΡΟΚΟΜΕΙΟΝ	97
ΥΔΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ	100
ΦΩΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ	103
ΤΑ ΜΠΑΝΙΑ	106
ΤΟ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ - ΑΠΟΚΡΙΞ - ΣΑΡΑΚΟΣΤΗ	109
ΤΟ ΩΔΕΙΟΝ	113
ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΕΩΣ	120
ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ	125
ΤΟ ΣΕΛΙ	129
Ο ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ	133
ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ	137
Η ΜΕΤΑΘΕΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΜΟΥ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	161
ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΚΔΡΟΜΩΝ «ΠΑΙΘΡΙΟΣ ΖΩΗ» ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΒΕΡΟΙΑΣ	167

Εὐχαριστίες θερμῆς ὀφείλω στοὺς καλοὺς μου φίλους ποὺ πρόθυμα μὲ συνέδραμαν στὴν προσπάθειά μου αὐτὴ καὶ ἰδιαίτερα στὸν ἐπίσης καλὸ μου φίλο Γεώρ. Χ. Χιονίδη, δικηγόρο, ἱστορικό, τέως Νομάρχη καὶ Βουλευτὴ, γιὰ τὴν τόσο εὐγενικὴ προλόγισή.

**Τὸ ἐξώφυλλο φιλοτέχνησε ὁ ζωγράφος
ΘΩΜΑΣ ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ**

Ἐκτύποισις:

Σ. ΛΑΣΚΑΡΙΑΔΗΣ – Π. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ
Βαλαωρίτου 12, Θεσσαλονίκη
